

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Wydział Nauk Humanistycznych

Instytut Nauk o Sztuce

Ks. Leszek Chamerski

Nr albumu 68572

**Organy i organiści w kościołach
dekanatów Połaniec i Staszów
diecezji sandomierskiej**

Rozprawa doktorska

napisana pod kierunkiem

dr hab. Marii Szymanowicz, prof. KUL

w Katedrze Instrumentologii

Instytutu Nauk o Sztuce KUL

Lublin 2023

SPIS TREŚCI

Bibliografia	7
Wykaz skrótów	22
Wykaz fotografii	23
Wykaz wykresów	26
Wykaz tabel	27
Wstęp	29

Rozdział I

Historia kościołów i organów w dekanatach Połaniec i Staszów

1. Wprowadzenie	37
2. Dekanat Połaniec	38
2.1 Kościół parafialny pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Beszowej.....	38
2.2 Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Koniemłotach	44
2.3 Kościół parafialny pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Niekrasowie	47
2.4 Kościół parafialny pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Połańcu	51
2.5 Kościół parafialny pw. św. Marcina w Połańcu	53
2.6 Kościół parafialny pw. św. Stanisława bpa i m. w Ruszczy	58
2.7 Kościół parafialny pw. św. Andrzeja Apostoła w Strzegomiu.....	60
2.8 Kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela w Szczebrzyszu - Zofiówce.....	63
2.9 Kościół parafialny pw. Jezus Miłosiernego w Szwagrowie	66
3. Dekanat Staszów	68
3.1 Kościół parafialny pw. Świętej Trójcy w Bogorii.....	68
3.2 Kościół parafialny pw. św. Mikołaja bpa w Kiełczynie.....	71
3.3 Kościół parafialny pw. św. Jakuba Starszego Ap. w Kotuszowie.....	75
3.4 Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Augustyna bpa w Kurozwękach	79
3.5 Kościół parafialny pw. św. Andrzeja Boboli w Niemirowie.....	82
3.6 Kościół parafialny pw. Św. Maksymiliana Marii Kolbego w Rytwianach.....	84
3.7 Kościół rektoralny pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny w Rytwianach	85
3.8 Kościół parafialny pw. św. Barbary w Staszowie	88

3.9 Kościół parafialny pw. św. Bartłomieja Ap. w Staszowie	89
3.10 Kościół filialny pw. Świętego Ducha w Staszowie.....	93
3.11 Kościół parafialny pw. Przemienienia Pańskiego i Świętego Ducha w Wiśniowej	96
4. Podsumowanie	98

Rozdział II

Opis inwentaryzacyjny i struktura brzmieniowa organów

1. Wprowadzenie.....	107
2. Dekanat Połaniec.....	111
2.1. Organy w kościele parafialnym pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Beszowej	111
2.2 Organy w parafii pw. Wniebowzięcia N.M.P. w Koniemłotach.....	121
2.3 Organy w kościele parafialnym pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Niekrasowie.....	129
2.4 Organy w kościele parafialnym pw. św. Marcina w Połańcu	136
2.5 Pozytyw w kościele parafialnym pw. św. Andrzeja Ap. w Strzegomiu	147
2.6 Pozytyw w kościele parafialnym pw. św. Jana Chrzciciela w Szczebrzysku-Zofiówce.....	149
3. Dekanat Staszów	156
3.1 Pozytyw w parafii pw. Świętej Trójcy w Bogorii.....	156
3.2 Pozytyw w kościele parafialnym pw. św. Mikołaja bpa w Kiełczynie.....	164
3.3 Organy w kościele parafialnym pw. Św. Jakuba Starszego Ap. w Katuszowie .	171
3.4 Organy w kościele parafialnym pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Augustyna bpa w Kurozwękach	179
3.5 Organy w kościele parafialnym pw. św. Andrzeja Boboli w Niemirowie.....	187
3.6 Pozytyw w kościele rektoralnym pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny w Rytwianach.....	194
3.7 Organy w kościele parafialnym pw. św. Bartłomieja Ap. w Staszowie	202
3.8 Pozytyw w kościele parafialnym pw. Przemienienia Pańskiego i Świętego Ducha w Wiśniowej.....	211
4. Podsumowanie	218

Rozdział III

Organiści dekanatów Połaniec i Staszów

1. Wprowadzenie	225
2. Dekanat Połaniec	227
2.1 Organiści parafii w Beszowej	227
2.2 Organiści parafii Koniemłoty	232
2.3 Organiści parafii Niekrasów	236
2.4 Organiści parafii pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Połańcu	239
2.5 Organiści parafii pw. św. Marcina w Połańcu	240
2.6 Organiści parafii Ruszcza	244
2.7 Organiści parafii Strzegom	245
2.8 Organiści parafii Szczebrzusz-Zofiówka	249
2.9 Organiści parafii Szwagrów	251
3. Dekanat Staszów	252
3.1 Organiści parafii Bogoria	252
3.2 Organiści parafii pw. św. Mikołaja bpa w Kiełczynie	255
3.3 Organiści parafii Kotuszów	259
3.4 Organiści parafii Kurozwęki	262
3.5 Organiści parafii Niemirów	265
3.6 Organiści parafii Rytwiany i kościoła rektoralnego	269
3.7 Organiści w parafii św. Barbary w Staszowie	271
3.8 Organiści parafii św. Bartłomieja w Staszowie	271
3.9 Organiści parafii Wiśniowa	276
4. Podsumowanie	280
Zakończenie	285
Aneks 1	291
Aneks 2	293
Aneks 3	296
Aneks 4	297
Aneks 5	298

Bibliografia

1. Źródła rękopiśmienne

1.1 Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie

Acta visitationis ecclesiarum archidiaconatus Sandomiriensis sub R. D. Bernardo Maciejowski, epsicopo Cracoviensi, duce Severiensi. Exequutio visitationis pergebatur Sendomiriae die 16 Martii ad 3 Aprilis a. D. 1604, sygn. AVCap 23, 32 x 21,5 cm, ze strony: <https://sdm.upjp2.edu.pl/obiekty-archiwalne/acta-visitacionis-ecclesiarum-archidiaconatus-sandomiriensis-sub-r-d-bernardo-maciejowski-epsicopo-cracoviensi-duce-severiensi-exequutio-visitacionis-pergebatur-sendomiriae-die-16-martii-ad-3-aprilis-a-d-1604> z dnia 24 lipca 2023 r.

Acta visitationis exterioris decanatus Witoviensis, Opatovecensis, Skavinensis, Zatoriensis, Kiiensis, Oswencimensis, Wolbromensis, Skalensis, Pacanoviensis et Sokoliensis autoritate R. D. Petri Tylicki, episcopi Cracoviensis per R. D. Rochum Zardecki, praepositum et officialem Tarnoviensem et Sebastianum Nucarium, s. Theologiae doctorem, canonicum Scarbimiriensem a. D. 1610 facta. Pag. 255 - 264 visitatio ecclesiae parochialis in Szydłowiec ex anno 1614, sygn. AVCap 28, 32 x 21 cm, ze strony: <https://sdm.upjp2.edu.pl/obiekty-archiwalne/acta-visitacionis-exterioris-decanatus-witoviensis-opatovecensis-skavinensis-zatoriensis-kiiensis-oswencimensis-wolbromensis-skalensis-pacanoviensis-et-sokoliensis-authoritate-r-d-petri-tylicki-episcopi-cracoviensis-per-r-d-rochum-zardecki-praepositum-et-officialem-tarnoviensem-et-sebastianum-nucarium-s-theologiae-doctorem-canonicum-scarbimiriensem-a-d-1610-facta-pag-255-264-visitatio-ecclesiae-parochialis-in-szydlowiec-ex-anno-1614> z dnia 07.07.2023 r.

Acta visitationis exterioris decanatum: Pacanoviensis, Kijensis, Sokoliensis, Androwiensis, Wrocimoviensis, Proszoviensis, Vitoviensis et Bythomiensis, ad archidiaconatum Cracoviensem pertinentium in anno 1618 factae, sygn. AVCap 41, 31 x 21cm, ze strony: <https://sdm.upjp2.edu.pl/obiekty-archiwalne/acta-visitacionis-exterioris-decanatum-pacanoviensis-kijensis-sokoliensis-androwiensis-wrocimoviensis-proszoviensis-vitoviensis-et-bythomiensis-ad-archidiaconatum-cracoviensem-pertinentium-in-anno-1618-factae> z dnia 25 lipca 2023 r.

Visitatio trium decanatum: Opatoviensis, Pacanoviensis et Kijensis a. D. 1636 expedita, sygn. AVCap 56, 31 x 20 cm, ze strony: <https://sdm.upjp2.edu.pl/obiekty-archiwalne/visitatio-trium-decanatum-opatoviensis-pacanoviensis-et-kijensis-a-d-1636-expedita> z dnia 15.12.2021

1.2 Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie

Acta visitationis externae trium decanatum, videlicet Sokoliensis, Kijensis, Paczanoviensis, vigore litterarum specialis commissionis ex cancellaria R.D. Joannis de Małachowice Małachowski, episcopi Cracoviensis, ducis Severiae emanatarum, dum R.D. Vladislaus Opacki, archidiaconus Cracoviensis, ducis Severiae emanatarum, dum R.D. Vladislaus Opacki, archidiaconus Cracoviensis ob multitudinem ecclesiarum parochialium intra territorium archidiaconatus sui Cracoviensis consistentium, tum ob propectam aetatem ac debilem valetudinem munus visitationis totius archidiaconatus commode pergere exequi et expedire non valet, per me D. Franciscum Lochman IUD, coadiutorem archipresbiterus Cracoviensis, decanum Sandomiriensem, deputatum commissarium visitatorem in anno 1699 mensibus Februario, Martio et Majo peractae, in quibus status - iura - dos et quiquis reditus - nec non inventaria sacrae supellectilis ecclesiarum - tum quoque decreta reformationis connotata et conscripta reperiuntur.

Pap. 32 cm x 20 cm;

AKMK, sygn. AV 14, sygn. ABMK 3287.

Acta visitationis ecclesiarum decanatus Leloviensis, officialatus Vislicensis, nec non decanatum Zwolinensis, Stężycensis, ecclesiae SS. Trinitatis et xenodochili Kielciis et visitatio interna et externa decanatus Bodzantinensis an. D. 1711 sub episcopatu R.D. Casimiri a Łubna Łubiński, episcopi Cracoviensis et ducis Severiae peractarum.

Pap. 34,5 cm x 20,5 cm

AKMK, sygn. AV 17, sygn. ABMK 3290.

Visitatio realis et personalis ecclesiarum parochialium, hospitalium, capellarum, altarium et confraternitatum in quator decanatibus archidiaconatus Sandomiriensis videlicet: Rudnicensi, Miechocinensi, Coprivnicensi, et Polanecensi existentibus, sub felicissimis auspiciis Celsissimi Principis R. D. Constantini Feliciani in Szaniawy Szaniawski episcopi Cracoviensis ducis Severiae per me Dominum Lochman I.V.D. canonicum cathedralem

Cracoviensem archidiaconum Sandomiriensem anno Domini 1727 diebus primis mensis Martii inchoata, tandem mense Septembri Finaliter expedita.

Pap., 32x20 cm; s. 4 nlb + 1 – 564 + 8 nlb. Brak s. 356-365.

Razem s. 562.

Książka, opr. skóra.

AKMK, sygn. AV-22, sygn. ABMK 3294.

Visitatio archidiaconatus Sandomiriensis scilicet quator decanatum Coprivnicensis, Polanecensis, Rudnicensis, et Michociniensis, ex speciali commissione Eminencissimi S. R. E. Cardinalis praesbyteri R. D. Joannis Alexandri in Lipie Lipski episcopi Cracoviensis ducis Severiae per me Andream Potocki cathedralem Chelmensem, Sandomiriensem canonicum praepositum Siennensem etc. inchoata anno 1736 continuata expedita 1738 anno.

Pap., 31x19,5 cm; s. 2 nlb + 144 a + 1 – 704. Razem s. 675.

Index s. 690-639+694. Brak s. 5-6, s. 31-50.

Książka opr. skóra.

AKMK, sygn. AV 25, sygn. ABMK 3297.

Acta visitationis ecclesiarum in decanatibus Polanecensi et Coprivnicensi ex commissio Celsissimi Principis R. D. Andreae Stanislai Kostka in Załuskie Załuski, episcopi Cracoviensis ducis Severiae, per me Franciscum de Schwarzeberg Czerny canonicum cathedralem Cracoviensem, Bochnensem, et Szczucinensem praepositum expeditae anno 1748.

Pap., 37x24,5 cm; s. 6 nlb+1-395. Razem s. 402.

Książka, opr. twarda, grzbiet i rogi skóra.

AKMK, sygn. AV 46, sygn. ABMK 3318.

Acta visitationis ecclesiarum in archidiaconatu Sandomiriensi consistentium de special mandato Celsissimi Principis R. D. Cajetani Ignatii Sołtyk episcopi Cracoviensis ducis Severiae per me Joannem Cantium Ligęza STD ecclesiarum Insignis Collegiatae Sandomiriensis archidiaconum, in Trojca curatum expeditae anno Domini 1764 inchoatae annisque sequentibus 1765 et 1766 terminatae (Decanatus: Połanecensis, Miechocinensis, Rudnicensis, et Coprivnicensis).

Pap., 32,5x20,5 cm; k. 2 nlb+1-278+ Index I-III.

Razem k. 280.

Brak k. 210,232-233, 259.

Książka opr. skóra.

AKMK, sygn. AV 51, sygn. ABMK 3323.

Akta wizyty generalnej z woli i nakazu J. O. Xiążęcia Im. Michała Jerzego Ciołka Poniatowskiego, biskupa płockiego, Xiążęcia siewierskiego, opata komendataryusza czerwińskiego, dziekana warszawskiego, orderów Orła Białego i św. Stanisława Kawalera, w czterech dekanatach: Pacanowskim, Opatowieckim, Witowskim i Sokolińskim przez Imci Xiędza Antoniego Franciszka Dunina Kozickiego, Kolegiaty Pileckiej dziekana od dnia 15 miesiąca maja do dnia 22 października roku Pańskiego 1783 odprawionej.

Pap., 35x21 cm, ss. nlb. 5+1-1358+I-II+nlb. 1;

Książka opr. skóra.

AKMK, sygn. AV 56, sygn. ABMK 3228

1.3 Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu

Materiały źródłowe do dziejów miejscowości w układzie alfabetycznym. K-R, cz.2, sygn. AKKKS 737.

Liber baptisatorum parochiae Staszoviensis 1614-1671, sygn. AKKKS 654.

Liber baptisatorum parochiae Staszoviensis 1672-1687, sygn. AKKKS 655.

1.4 Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu:

Visitatio externa archidiaconatus sandomiriensis ... per me Martinum Mozgawa Canonicum Sand. Anno Domini 1676 mense Septembri. [Akta wizytacji archidiakonatu sandomierskiego 1676], sygn. 798.

Visitationes internae et externae Decanatum Coprivnicensis, Rudnicen., Miechocinen., Polanecensis Ecclesiarum, Hospitalium peractae per Archidiaconem Sandomiriensem Annod Domini 1694.[Akta wizytacji archidiakonatu sandomierskiego], sygn. 800.

Protokół wizyty generalnej 4 dekanatów koprzywnickiego, połanieckiego, zawichojskiego, opatowskiego, odprawiony z rozporządzenia Jaśnie Oświeconego Xiążęcia Imci

Poniatowskiego biskupa Płockiego, Książęcia Pułtuskiego, koadiutora z zupełną jurysdykcją krakowskiego książęcia Siewierskiego Orderów Orła Białego i S. Stanisława kawalera roku 1782. Przez W.J.X. Stanisława Ptaszyńskiego, kanonika katedralnego Inflanckiego, proboszcza Nowomiejskiego.

Pap., 23x48 cm., s. 464.

Książka opr. skóra.

Sygn. I 1476.

Księga chrztów parafii Koniemłoty za lata 1638-1709, sygn. R2086.

Metryki urodzonych parafii Połaniec 1759-1785, sygn. G932.

1.5 Archiwum Diecezjalne w Sandomierzu (akta bez sygn.)

Akta parafii Beszowa I 1804-1834.

Akta parafii Beszowa II 1833-1983.

Akta parafii Bogoria I 1804-1839.

Akta parafii Bogoria II 1827-1857.

Akta parafii Bogoria III 1848-1983.

Akta parafii Kiełczyna I 1812-1844.

Akta parafii Kiełczyna II 1845-1983.

Akta parafii Koniemłoty I 1809-1825.

Akta parafii Koniemłoty II 1821-1983.

Akta parafii Kotuszów I 1805-1829.

Akta parafii Kotuszów II 1835-1983.

Akta parafii Kurozwęki I 1809-1983.

Akta parafii Niekrasów I 1801-1843.

Akta parafii Niekrasów II 1845-1983.

Akta parafii Niemirów I 1927-1983.

Akta parafii św. Marcina Połaniec I 1800-1843.

Akta parafii św. Marcina Połaniec II 1842-1983.

Akta parafii Rytwiany I 1865-1983.

Akta parafii św. Bartłomieja Staszów I 1799-1834.

Akta parafii św. Bartłomieja Staszów II 1834-1844.

Akta parafii św. Bartłomieja Staszów III 1845-1857.

Akta parafii św. Bartłomieja Staszów IV 1858-1983.

- Akta parafii Strzegom I 1873-1983.
Akta parafii Szczebrzusz-Zofiówka I 1821-1839.
Akta parafii Szczebrzusz-Zofiówka II 1859-1983.
Akta parafii Wiśniowa I 1797-1844.
Akta parafii Wiśniowa II 1827- 1859.
Akta parafii Wiśniowa III 1846- 1983.
Akta dotyczące organistów 1867- 1878.
Akta dotyczące organistów 1909- 1929.
Akta spraw dot. organistów 1931- 1937.
Akta Komisji do spraw organistowskich 1933-1935.
Akta Komisji do spraw organistowskich 1936-1940.
Akta Komisji do spraw organistowskich, umowy z organistami 1943-1958.
Akta Komisji do spraw organistowskich 1949-1957.
Akta Komisji do spraw organistowskich 1958-1969.
Akta Komisji do spraw organistowskich 1970-1985.
Akta Wizytacji Dziekańskich 1912-1939.
Karty z danymi organistów z 1973 r.
Karty inwentaryzacyjne organów:
Rosiński P., Karta inwentaryzacyjna organów w kościele w Katuszowie z 1984 r.
Rosiński P., Karta inwentaryzacyjna organów w Kurozwękach z 1991 r.
Rosiński P., Karta inwentaryzacyjna organów z 1992 r.

1.6 Archiwum Państwowe w Radomiu

- Akta Komisji województwa sandomierskiego dotyczące się reparacji Kościoła parafialnego i zabudowań plebańskich w Bogoryi, sygn. RGR I 5496.
Akta Komisji województwa sandomierskiego dotyczące się funduszów kościoła w Kiełczynie, sygn. RGR I 5846.
Akta Rządu Gubernialnego Radomskiego dotyczące się reparacji kościoła w Kiełczynie, sygn. RGR I 5848.
Akta Rządu Gubernialnego Radomskiego dotyczące się Reparacji kościoła w Połańcu, sygn. RGR I 6272.
Akta Komisji Województwa Sandomierskiego dotyczące się funduszów kościoła w Kiełczynie, Opisanie Kościoła i Budowli plebańskich we wsi Wiśniowa 3/15 stycznia 1858, sygn.. RGR I 5846.

1.7 Archiwum Zakonu Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie

Regestr dziesięcin Wytycznych Do konwentu Beszowskiego należących zaczęty Roku Pańskiego 1795 Diebus Septembris, sygn. 463.

1.8 Archiwa parafialne

1.8.1 Archiwum Parafialne w Beszowej

Inwentarz fundi instructi parafii Beszowa 19 listopada 1959 r.

Kronika parafialna kościoła w Beszowej od 1959 r.

Księga protokołów wizyt Biskupich parafii Beszowa.

Uzupełnienie inwentarza fundi instructi parafii Beszowa z 1959 r.

1.8.2 Archiwum Parafialne w Bogorii

Liber baptisatorum parochiae Bogoria 1672-1757.

Liber natorum 1797-1884.

Kronika parafialna od 1937 r.

1.8.3 Archiwum parafialne w Koniemłotach

Kosztorys remontu organów dla parafii Wniebowzięcia N.M.P. w Koniemłotach z dnia 01 października 2000 r.

Opinia ks. prof. Jana Chwałka po przeglądzie organów w kościele parafialnym pw. Wniebowzięcia N.M.P. w Koniemłotach.

Pismo do proboszcza parafii Koniemłoty od Jerzego Nowackiewicza z dnia 19 lipca 2001 r.

Umowa dotycząca przeprowadzenia remontu organów firmy Buła znajdujących się w kościele pw. Wniebowzięcia N.M.P. w Koniemłotach zawarta pomiędzy ks. Proboszczem a Zakładem Budowy Renowacji i Naprawy Organów reprezentowanym przez Damiana Kaczmarczyka z dnia 23 marca 2001 r.

Uzasadnienie kosztorysu remontu organów w Koniemłotach z dnia 01 października 2000 r.

1.8.4 Archiwum Parafialne w Kotuszowie

Program prac restauracyjnych organów w kościele pw. św. Jakuba w Kotuszowie.

1.8.5 Archiwum Parafialne w Kurozwękach

Liber natorum 1771-1846.

Księga urodzeń 1826-1837.

Księga ochrzczonych 1860-1869.

Historia kościoła i parafii Kurozwęki

1.8.6 Archiwum Parafialne w Niemirowie

Kronika parafialna od 1939 r.

Liber visitationum ecclesiae parochialis in Niemirów ab anno 1942.

Teczka z odpisami wizytacji dziekańskich

1.8.7 Archiwum Parafialne w Niekrasowie

Liber baptisatorum 1680-1744.

Inwentarz fundi instructi rzym.-kat. parafii w Niekrasowie, 20 stycznia 1932 r.

Protokół wizytacji kanonicznej parafii Niekrasów 31 maja-01 czerwca 1950 r.

Wizytacja bpa S. Sygneta 16 października 1983 r., w : Księga wizytacji biskupich parafii Niekrasów.

1.8.8 Archiwum Parafialne w Połańcu (parafia pw. św. Marcina)

Dokumentacja prac konserwatorskich i restauratorskich szafy organowej z kościoła św. Marcina w Połańcu, ART. Studio Małgorzata Paździora Sattler, Warszawa 2011.

Kronika parafialna od 1928 r.

Protokół powykonawczy prac renowacyjnych organów piszczalkowych w Parafii Rzym.-Kat. pw. Św. Marcina w Połańcu, M. Nawrot i synowie.

1.8.9 Archiwum Parafialne w Rytwianach

Księga wizytacji kanonicznych parafii rzym.-kat. w Rytwianach.

Protokół odbioru końcowego prac konserwatorskich i organmistrzowskich w dniu 19 października 2021 r.

2. Źródła drukowane

Katalog organistów spełniających obowiązki przy kościołach Diecezji Sandomierskiej w r. 1932, Sandomierz 1932.

Katalog organistów spełniających obowiązki przy kościołach Diecezji Sandomierskiej w r. 1934/35, Sandomierz 1934.

Materiały źródłowe do dziejów miejscowości w układzie alfabetycznym, w: AKKS.

Kronika Diecezji Sandomierskiej 1935 r.

Kronika Diecezji Sandomierskiej 1993.

Rocznik Diecezji Sandomierskiej 1994.

Rocznik Diecezji Sandomierskiej 2010.

Rocznik Jubileuszowy Diecezji Sandomierskiej 1818-2018.

Wiśniewski J., *Dekanat opatowski*, Radom 1907.,

Wiśniewski J., *Dekanat sandomierski*, Radom 1915.

Wiśniewski J., *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w stopnickiem*, Marjówka 1929.

2.1 Dokumenty Kościoła

Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej, 4 grudnia 1963 r.

Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja o muzyce w świętej liturgii, 5 marca 1967 r.

Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej, 13-14 października 2017.

Dekret biskupa Andrzeja Dziegi z dnia 7 grudnia 2004 r.

3. Opracowania

Bastrzyk S., *Zarys dziejów parafii Niekrasów 1319-2019*, T. I, WDS Sandomierz 2019.

Bazak, A., *Parafia świętego Bartłomieja w Staszowie 1918-2000*, Sandomierz 2005.

Bruździński A., *Kanonicy regularni od pokuty na ziemiach polskich*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2003.

Chodyński S., *Organy muzyka i śpiew w kościele katedralnym wrocławskim*, Włocławek 1902.

Chwałek J., *Budowa organów. Wprowadzenie do inwentaryzacji i dokumentacji zabytkowych organów w Polsce*, Warszawa 1971.

Chybiński A., *Luźne notatki o staropolskich organach, organistach i organmistrzach*, „Muzyka Kościelna” 2 (1926), s. 17-21.

Czyżewska A., *Wierzbica*, Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna, Radom 2004.

Dziarmaga A., *Organista piastowskiej Stopnicy*, ze strony: <http://www.niedziela.pl/artukul/62544/nd/Organista-piastowskiej-Stopnicy>, z dnia 16 marca 2015 r.

Gach P., *Kasaty klasztorów kanonickich w XIX stuleciu*, w: *Kanonicy regularni laterańscy w Polsce, Studia z dziejów kongregacji krakowskiej XV-XIX wieku*, red. Z. Jakubowski, Kraków 1975, s. 73-99.

- Gałązka W., *Kościelna przynależność obecnego terytorium diecezji sandomierskiej w ciągu wieków*, „Studia Sandomierskie”, 6 (1990-1996), red. J. Krasieński, Wydawnictwo Diecezjalne Sandomierz 1999, s. 476-496.
- Garbuliński W., *Organy firmy Biernackich w kościołach diecezji sandomierskiej. Studium historyczno-instrumentoznawcze*, Lublin 2022 (mps pracy dr. KUL).
- Gołos J., *Polskie organy i muzyka organowa*, Warszawa 1972.
- Gołos J., *Wypisy źródłowe do historii kapel i instrumentów muzycznych*, w: *Organy zabytkowe*, red. J. Gołos [i in.], Łódź 1989, s. 33-86.
- Gołos J., *Zarys historii budowy organów w Polsce*, Seria: *Z dziejów muzyki polskiej*, T. XII, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Bydgoszcz 1966.
- Gorzela M., *Kościół i klasztor popauliński w Beszowej*, „Studia Claramontana” 10 (1989), Wydawnictwo oo. Paulinów, s. 454- 478.
- Jop S., *Sieć parafialna archidiakonatu sandomierskiego do końca XVI w.*, w: *Sprawozdanie z czynności wydawniczej i posiedzeń naukowych oraz kronika TN KUL*, 1958 nr 7 s. 154-158.
- Kapeć W., *Przemiany konstrukcyjno-brzmieniowe w budownictwie organowym na terenie diecezji lubelskiej 1805-1939*, Polihymnia, Lublin 2008.
- Kapusta I., *Wiśniowa wieś z sercem*, Wiśniowa-Staszów 2011.
- Kisieliński J., *Organy*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 14, red. E. Gigilewicz, Lublin 2010, szp. 769-775.
- Konopka M., *Organy i organiści w archidiakonacie sandomierskim w XVIII w. na podstawie akt wizytacyjnych*, Lublin 1983 (mps pracy mgr. KUL).
- Konopka M., *Kultura muzyczna w kolegiacie sandomierskiej (studium historyczno-muzykologiczne)*, Lublin 2005 (mps pracy dr. KUL).
- Kot S., *Szkolnictwo parafialne w Małopolsce XVI-XVII w.*, Lwów 1912.
- Kowieski G., *Działalność organmistrzowska firmy Blomberg*, Lublin 2010 (mps pracy mgr. KUL).
- Krzemińska B., *Posługa organisty w dekanacie sandomierskim w latach 1918-1939*, Rzeszów 2013, (mps pracy mgr. Uniwersytetu Rzeszowskiego).
- Kumor B., *Granice metropolii i diecezji polskich 966-1939*, ABMK T. XVIII, 1969, s. 289-352.
- Litak S., *Akta wizytacyjne parafii z XVI-XVIII wieku jako źródło historyczne*, „Zeszyty Naukowe KUL” 5 (1962) nr 3, s. 41-58.

- Litak S., *Struktura i funkcje społeczne parafii w Polsce.*, w: *Kościół w Polsce*, T. II, Kraków 1972.
- Łepkowski J., *Działalność organmistrzowska Antoniego Adolfa Homana w latach 1878-1941*, Lublin 2000 (mps pracy mgr. KUL).
- Majka K., Reguła D., Switek T., *Ksiądz pralat Stanisław Zbroja jego życie, jego czasy w Połańcu*, Wojkówka 2016.
- Mański I. O., O polskich organistach i organmistrzach XV, XVI, XVII wieku, „Przegląd Organistowski” (R. 4) 1939, nr 2, s. 21-23.
- Mizgalski J., *Organiści i organmistrzowie polscy*, Prace Naukowe Instytutu Muzykologii UW, Warszawa 1961.
- Okrutna M., *Na kolejne sto lat*, „Merkuriusz Połaniecki”, sierpień-grudzień 2011, nr 12(225).
- Pawlak I., *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, Polihymnia, Lublin 2001.
- Perz M., *Do historii kunsztu budowy organów w Polsce*, „Ruch Muzyczny” 22 (1960), s. 8-10, 23 (1960), s. 6-7.
- Pietrzyk A., *Problemy polskiego budownictwa organowego w drugiej połowie XIX wieku w ogłoszeniach i relacjach korespondentów „Przeglądu Katolickiego”*, w: *Organy i muzyka organowa*, T. II red. J. Krassowski, PWSM w Gdańsku, Prace Specjalne 16, Gdańsk 1978, s. 105-128.
- Prosnak J., *Z dziejów nauczania muzyki i śpiewu w ośrodkach klasztornych i diecezjalnych w Polsce*, w: *Stan badań nad muzyką religijną w kulturze polskiej*, red. J. Pikulik, ATK Warszawa 1973.
- Radziewicz-Winnicki, J., *Architektura organów w Polsce – geneza i ewolucja formy*, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, z. 5, Gliwice 1986.
- Rawski J., *Podział archidiekanatu sandomierskiego na dekanaty*, „Kronika Diecezji Sandomierskiej”, 51 (1958), s. 231-240, 310-314.
- Rosiński P., *Ewidencja Organów*, „Spotkania z zabytkami”, 17 (1993), nr 12, s. 44-45.
- Rosiński P., *Marek Kwiek jako akustyk i organolog*, „Ruch Muzyczny”, 15 (1988), s. 22.
- Rosiński P., *Zabytkowe organy w województwie kieleckim*, Wydawn. Naukowe PWN, 1992.
- Rosiński P., *Zarys historii budownictwa organowego na kielecczyźnie*, w: *Organy zabytkowe. Prace i materiały Ośrodka Organologicznego*, red. J. Gołos, Ludowy Instytut

- Muzyczny, Zeszyty Naukowe nr 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1989, s. 153-163.
- Rożek D., *Organy staszowskie wreszcie zagrają*, „Monitor Staszowski” 2002, nr 2, s. 6-7.
- Rożek R. J., *Bogoria – jest takie miejsce*, Bogoria 2009.
- Siek W., *Opis historyczny miasta i parafii Staszów*, Sandomierz 1937.
- Smulikowska E., *Prospekty organowe w dawnej Polsce*, Wrocław 1989.
- Smulikowska E., *Prospekty organowe w Polsce jako dzieła sztuki*, w: J. Gołos, *Polskie organy i muzyka organowa*, Warszawa 1972.
- Stańczak R., *Organy ich budowa, znaczenie i stan w Polsce*, Włocławek 1925.
- Szczepankiewicz M., *Organista liturgiczny*, Poznań-Szczecin 2003.
- Szymanowicz M., *Organy jako przedmiot badań w Instytucie Muzykologii Kościelnej KUL (w latach 1974-1991)*, w: „Studia Organologica”, T. I, red. J. Chwałek, M. Szymanowicz, Lublin 1994, s. 1-25.
- Szymanowicz M., *Organy w kościołach diecezji radomskiej*, Lublin 2006.
- Szymanowicz M., *Organy w Polsce*, w: *Encyklopedia Katolicka*, T. XIV, red. E. Gigilewicz, Lublin 2010, szp. 775-777.
- Szymanowicz M., *Polska bibliografia organów*, T. I-IV, Lublin 2011-2020.
- Szymanowicz M., *Struktura brzmieniowa organów Stanisława Jagodzińskiego*, Lublin 1981 r. (mps pracy mgr. KUL)
- Szymanowicz M., *Wiadomości o organach w Inwentarzach zachowanych w Archiwum Państwowym w Radomiu (1806-1866)*, w: *Organy i muzyka organowa*, T. IV, red. J. Krassowski [i in.], Gdańsk 1986, s. 295-308.
- Szymanowicz M., *Z działalności Wytwórni Organów Stanisława Jagodzińskiego (1900-1949)*, w: „Studia Organologica”, T. I, red. J. Chwałek, M. Szymanowicz, Lublin 1994, s. 71-82.
- Szymanowicz M., *Zabytkowe organy w Województwie Radomskim*, Warszawa 1998.
- Vogel B., *Przemysł muzyczny Warszawy w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Muzyka” 30 (1985), nr 3-4, s. 57-93.
- Vogel B., *Rejestr budowniczych i wytwórni instrumentów*, w: *Instrumenty muzyczne w kulturze Królestwa Polskiego*, PWM, Kraków 1980, s. 143-223.
- Wierzbicki A., *Konserwacja techniczna i estetyczna drewnianego chóru i prospektu organowego z II poł. XVIII w.*, ze strony: <http://www.parafia-bogoria.pl/archiwum->

strony/rok-2011/152-zakoczona-konserwacja-choru-i-prospektu-organowego.html, z dnia 08.09.2014 r.

Wiśnowska-Kirch A., *Organy i organisci w okręgu wiślickim*, „Roczniki Humanistyczne” T. XLVIII, z. 2 – 2000, s. 169-224.

Wiśniowski E., *Materiały do stanu liczebnego duchowieństwa i służby kościelnej w diecezji krakowskiej w pierwszej połowie XVI wieku*, Lublin 1969.

Wiśniowski E., *Prepozytura wiślicka do schyłku XVIII wieku*, w: *Materiały do atlasu historycznego chrześcijaństwa w Polsce*, T. II/2, Lublin 1976.

Woźniak P., *Opisanie potrzeb do organ. W kościele stanisławowskim w roku 1828. Czyli wycinek z dziejów organów w kościele parafialnym w Stanisławowie*, „Rocznik Mińsko-Mazowiecki” 19, 14-19 (2011), s.18-19.

Zapart A., *Sieć szkół parafialnych w archidiakonacie sandomierskim od XVI do XVIII w.*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, T. XXVII, z. 4, 1980, s. 57-75.

Zapart A., *Szkolnictwo parafialne w archidiakonacie krakowskim od XVI do XVIII w.*, Lublin 1979.

Zub J., *Dzieje kościoła i klasztoru paulińskiego w Beszowej po kasacie zakonu*, „Studia Claramontana” 10 (1989), Wydawnictwo oo. Paulinów, s. 479-487.

Żabiński Z., *Systemy pieniężne na ziemiach polskich*, Wrocław 1981.

4. Słowniki i encyklopedie

Regionalny słownik biograficzny, „Ziemia staszowska” 1(1989).

Słownik muzyków polskich, T.II red. J. M. Chomiński, Kraków 1967.

Słownik terminologiczny sztuk pięknych, red. K. Kubalska-Sulkiewicz, M. Bielska-Łach, A. Manteuffel-Szarota, Wydawnictwa Naukowe PWN, Warszawa 2003.

Słownik terminologiczny zabytków, z. 3, cz. 1, Instrumenty klawiszowe, opr. J. Gołos, Z. Kobus, B. Vogel, Warszawa 1991.

5. Strony internetowe

<https://sdm.upjp2.edu.pl/obiekty-archiwalne>

<http://www.parafia-bogoria.pl/archiwum-strony/rok-2011/152-zakoczona-konserwacja-choru-i-prospektu-organowego.html>, z dnia 08.09.2014 r

<http://www.niedziela.pl/arttykul/62544/nd/Organista-piastowskiej-Stopnicy>, z dnia 16 marca 2015 r.

- <http://zabytkoweinstrumenty.blog.pl/2015/08/19/adolf-homan-organmistrz-z-warszawy/>, z dnia 16 marca 2017 r.
- <https://dzieje.pl/kultura-i-sztuka/koncert-we-lwowskiej-katedrze-na-odrestaurowanych-organach>, z dnia 5 lipca 2023 r.
- <http://www.polaniec.pl/news.php?id=8169>, z dnia 5.12.2011 r.
- <http://www.nawrotorgany.pl/historia.html>, z dnia 24 czerwca 2014 r.
- edziennik.kielce.uw.gov.pl/WDU_T/2010/217/2150/Zalacznik1.doc, z dnia 29 stycznia 2015 r.
- http://www.organy.art.pl/instrumenty.php?instr_id=1828, z dnia 21 marca 2017 r.
- <https://musicamsacram.pl/instrumenty/opis/1178-Piotrkow-Trybunalski-Sanktuarium-Matki-Bozej-Trybunalskiej>, z dnia 21 marca 2017 r.
- <http://parafiaswmarcina.w.interia.pl/anexy.htm>, z dnia 25 czerwca 2014 r.
- <https://nowykorczyn.grobonet.com/grobonet/start.php?id=detale&idg=2078&inni=0&cinki=1> z dnia 20 lipca 2023.
- <https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/ojczysty-dodaj-do-ulubionych/ciekawostki-jezykowe/PODZWONNE> z dnia 9.12.2021 r.

6. Relacje ustne

- Relacja ustna proboszcza parafii Niekrasów ks. Stanisława Bastrzyka z dnia 10 listopada 2011 r.
- Relacja ustna proboszcza parafii Beszowa ks. Krzysztofa Serafina z dnia 08 listopada 2012 r., z dnia 17 lipca 2023 r.
- Relacja ustna organisty parafii Koniemłoty Mariana Jońcy z dnia 8 listopada 2012 r.
- Relacja ustna byłego organisty parafii Niekrasów Mirosława Bojarskiego z dnia 29 sierpnia 2018 r.
- Relacja ustna proboszcza parafii Niekrasów ks. Szymona Brodowskiego z dnia 19 lipca 2023 r.
- Relacja ustna proboszcza parafii pw. Matki Bożej Wspomożenia wiernych w Połańcu ks. Mariusza Piotrowskiego z dnia 19 lipca 2023 r.
- Relacja ustna proboszcza parafii pw. św. Marcina w Połańcu ks. Jana Wamyja z dnia 9 listopada 2012 r., 19 lipca 2023 r.
- Relacja ustna proboszcza parafii Szczebrzusz-Zofiówka ks. Tadeusza Jesionka z dnia 21 listopada 2023 r.

Relacja ustna organisty Stanisława Gibały z dnia 11 lutego 2022 r.

Relacja ustna organisty parafii Szwagrów Mikołaja Sulika z dnia 20 lipca 2023 r.

Relacja ustna proboszcza parafii Kiełczyna ks. Jerzego Kubika z dnia 19 października 2013 r.

Relacja ustna proboszcza parafii Katuszów ks. Jerzego Sobczyka z dnia 21 maja 2014 r.

Relacja ustna proboszcza parafii Chobrzany ks. Czesława Przewłockiego z dnia 29 czerwca 2014 r.

Relacja ustna proboszcza parafii Niemirów ks. Jerzego Bisztygi z dnia 5 października 2013 r.

Relacja ustna byłego organisty parafii pw. św. Barbary w Staszowie Kacpra Laskowskiego z dnia 20 lipca 2023 r.

Relacja ustna proboszcza parafii Wiśniowa ks. Krzysztofa Barańskiego z dnia 8 listopada 2013 r.

Relacja ustna parafianki z parafii M. B. Wspomożenia Wiernych w Połańcu Barbary Bład z dnia 17 sierpnia 2023 r.

Wykaz skrótów

AKKS – Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu

ADS – Archiwum Diecezji Sandomierskiej

ABMK – Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne

AJG – Archiwum Zakonu Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie

AKMK - Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie

AP – Archiwum Parafialne

AP – Archiwum Państwowe

AV – Acta Visitaciones

AVCap – Acta Visitaciones Cap. (Akta wizytacji kapitulnych)

BDS – Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu

dł. – długość

Fot. – Fotografia

gł. – głębokość

KDS – Kronika Diecezji Sandomierskiej

M – Manual

P – Peđał

SW II – Sobór Watykański II

KL – Konstytucja o Liturgii

RDS – Rocznik Diecezji Sandomierskiej

RGR – Rząd Gubernialny Radomski

RS – Ruble srebrne

rub. – ruble

szer. – szerokość

Wykaz fotografii

Fot. 1 Kościół pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Beszowej.....	38
Fot. 2 Kościół pw. Wniebowzięcia N.M.P. w Koniemłotach	44
Fot. 3 Kościół pw. Nawiedzenia N.M.P. w Niekrasowie.....	47
Fot. 4 Kościół pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Połańcu	51
Fot. 5 Organy zastępcze w kościele pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych	52
Fot. 6 Kościół pw. św. Marcina w Połańcu	53
Fot. 7 Kościół parafialny w Ruszчы.....	58
Fot. 8 Organy zastępcze w Ruszчы	59
Fot. 9 Kościół pw. św. Andrzeja Ap. w Strzegomiu	60
Fot. 10 Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Szczebrzysku - Zofiówce	63
Fot. 11 Tabliczka znamionowa i klawiatura fisharmonii	65
Fot. 12 Instrument zastępczy - organy elektroniczne.....	65
Fot. 13 Kościół parafialny w Szwagrowie	66
Fot. 14 Organy zastępcze w Szwagrowie.....	67
Fot. 15 Kościół pw. Świętej Trójcy w Bogorii.....	68
Fot. 16 Kościół pw. św. Mikołaja bpa w Kiełczyźnie.....	71
Fot. 17 Organy elektroniczne przy wejściu na chór	74
Fot. 18 Kościół pw. św. Jakuba Starszego Ap. w Kotuszowie	75
Fot. 19 Fisharmonia znajdująca się na chórze kościoła.....	77
Fot. 20 Kościół pw. Wniebowzięcia N.M.P. i św. Augustyna w Kurozwękach.....	79
Fot. 21 Kościół pw. św. Andrzeja Boboli w Niemirowie.....	82
Fot. 22 Kościół parafialny w Rytwianach	84
Fot. 23 Instrument tymczasowy w kościele parafialnym w Rytwianach	85
Fot. 24 Kościół pw. Zwiastowania N.M.P. w Rytwianach	85
Fot. 25 Kościół pw. św. Barbary w Staszowie	88
Fot. 26 Organy elektroniczne w kościele pw. św. Barbary w Staszowie	89
Fot. 27 Kościół parafialny pw. św. Bartłomieja Ap. w Staszowie	89
Fot. 28 Kościół pw. Św. Ducha w Staszowie.....	93
Fot. 29 Organy elektroniczne w górnym kościele.....	95
Fot. 30 Fisharmonia umieszczona w dolnym kościele	95
Fot. 31 Kościół pw. Przemienienia Pańskiego i Świętego Ducha w Wiśniowej.....	96
Fot. 32 Prospekt organów w Beszowej	111

Fot. 33 Prospekt organów w Beszowej	112
Fot. 34 Miech pływakowy z dźwignią do kalikowania.....	113
Fot. 35 Wnętrze szafy organowej - pozostałość po wcześniejszym stole gry.....	114
Fot. 36 Włączniki głosów w przedniej części szafy organowej.....	114
Fot. 37 Stół gry (Manuał II i włączniki głosów nie podłączone).....	115
Fot. 38 Prospekt organów w Koniemłotach	121
Fot. 39 Stół gry.....	122
Fot. 40 Chór muzyczny i prospekt organowy	129
Fot. 41 Miech pływakowy wewnątrz szafy pod wiatrownicą.....	131
Fot. 42 Stół gry.....	131
Fot. 43 Wiatrownica głosu pedałowego	132
Fot. 44 Prospekt organów w Połańcu.....	137
Fot. 45 Główny miech pływakowy	138
Fot. 46 Tabliczka znamionowa budowniczego organów	139
Fot. 47 Piszczalki Manuału I umieszczone na wiatrownicy	140
Fot. 48 Prospekt pozytywu w Strzegomiu	147
Fot. 49 Klawiatura.....	148
Fot. 50 Wiatrownica obecnie służąca za schowek	149
Fot. 51 Prospekt organów w Szczebrzysku-Zofiówce	150
Fot. 52 Miech magazynowy	151
Fot. 53 Klawiatura z włącznikami głosów	151
Fot. 54 Prospekt organów w Bogorii	156
Fot. 55 Klawiatura.....	158
Fot. 56 Prospekt organów w Kiełczynie	164
Fot. 57 Tabliczka znamionowa	165
Fot. 58 Stół gry.....	166
Fot. 59 Piszczalki umieszczone na wiatrownicy	166
Fot. 60 Prospekt organów w Katuszowie.....	171
Fot. 61 Miech magazynowy	172
Fot. 62 Klawiatura z włącznikami głosów	173
Fot. 63 Manubria głosów pedałowych	173
Fot. 64 Organy w kościele w Kurozwękach	179
Fot. 65 Stół gry.....	181
Fot. 66 Organy w kościele w Niemirowie.....	187

Fot. 67 Stół gry (brak klawiatury nożnej).....	189
Fot. 68 Pozytyw w kościele w Rytwianach.....	194
Fot. 69 Wyremontowany miech magazynowy	195
Fot. 70 Nowy miech magazynowy umieszczony w szafie organowej	196
Fot. 71 Klawiatura i włączniki głosów	196
Fot. 72 Piszczalki umieszczone na wiatrownicy	197
Fot. 73 Organy w kościele św. Bartłomieja w Staszowie	203
Fot. 74 Stół gry	204
Fot. 75 Pozytyw w Wiśniowej.....	211
Fot. 76 Klawiatura	213
Fot. 77 Dawne mieszkanie organisty w Zofiówce	250
Fot. 78 Umowa na remont organów z organmistrzem Kłosińskim z 1852 r.....	291
Fot. 79 Umowa na remont organów z organmistrzem Kłosińskim z 1852 r. cd.	292

Wykaz wykresów

Wykres 1 Przykład oznaczeń skali poziomej	109
Wykres 2 Skala pozioma organów w Beszowej	118
Wykres 3 Skala pionowa organów w Beszowej	119
Wykres 4 Skala pozioma organów w Koniemłotach	126
Wykres 5 Skala pionowa organów w Koniemłotach	127
Wykres 6 Skala pozioma organów w Niekrasowie.....	134
Wykres 7 Skala pionowa organów w Niekrasowie.....	135
Wykres 8 Skala pozioma organów w Połańcu	143
Wykres 9 Skala pionowa organów w Połańcu	144
Wykres 10 Skala pozioma pozytywu w Szczepczuszu-Zofiówce.....	154
Wykres 11 Skala pionowa pozytywu w Szczepczuszu-Zofiówce.....	154
Wykres 12 Skala pozioma pozytywu w Bogorii	161
Wykres 13 Skala pionowa pozytywu w Bogorii	162
Wykres 14 Skala pozioma pozytywu w Kielczynie.....	169
Wykres 15 Skala pionowa pozytywu w Kielczynie.....	169
Wykres 16 Skala pozioma organów w Kotuszowie.....	176
Wykres 17 Skala pionowa organów w Kotuszowie.....	177
Wykres 18 Skala pozioma organów w Kurozwękach.....	184
Wykres 19 Skala pionowa organów w Kurozwękach.....	185
Wykres 20 Skala pozioma organów w Niemirowie.....	191
Wykres 21 Skala pionowa organów w Niemirowie.....	192
Wykres 22 Skala pozioma pozytywu w Rytwianach	200
Wykres 23 Skala pionowa pozytywu w Rytwianach	201
Wykres 24 Skala pozioma organów w Staszowie.....	208
Wykres 25 Skala pionowa organów w Staszowie.....	209
Wykres 26 Skala pozioma pozytywu w Wiśniowej.....	215
Wykres 27 Skala pionowa pozytywu w Wiśniowej.....	216

Wykaz tabel

Tabela 1 Parafie dekanatu Połaniec	33
Tabela 2 Parafie dekanatu Staszów	34
Tabela 3 Sposób brzmienia organów w Beszowej	117
Tabela 4 Wysokość brzmienia organów w Beszowej	117
Tabela 5 Występowanie rodzin głosów organowych organów w Beszowej.....	120
Tabela 6 Sposób brzmienia organów w Koniemłotach	124
Tabela 7 Wysokość brzmienia organów w Koniemłotach	125
Tabela 8 Występowanie rodzin głosów organowych organów w Koniemłotach	129
Tabela 9 Sposób brzmienia organów w Niekrasowie	133
Tabela 10 Wysokość brzmienia organów w Niekrasowie.....	134
Tabela 11 Występowanie rodzin głosów organowych w organach w Niekrasowie	136
Tabela 12 Sposób brzmienia organów w Połańcu.....	142
Tabela 13 Wysokość brzmienia organów w Połańcu.....	142
Tabela 14 Występowanie rodzin głosów organowych w organach w Połańcu.....	146
Tabela 15 Sposób brzmienia pozytywu w Szczepczuszu-Zofiówce	153
Tabela 16 Wysokość brzmienia pozytywu w Szczepczuszu-Zofiówce.....	153
Tabela 17 Występowanie rodzin głosów organowych w pozytywie w Szczepczuszu- Zofiówce.....	155
Tabela 18 Sposób brzmienia pozytywu w Bogorii.....	160
Tabela 19 Wysokość brzmienia pozytywu w Bogorii.....	160
Tabela 20 Występowanie rodzin głosów organowych w pozytywie w Bogorii	163
Tabela 21 Sposób brzmienia pozytywu w Kiełczynie.....	168
Tabela 22 Wysokość brzmienia pozytywu w Kiełczynie.....	168
Tabela 23 Występowanie rodzin głosów organowych w pozytywie w Kiełczynie	170
Tabela 24 Sposób brzmienia organów w Kotuszowie.....	175
Tabela 25 Wysokość brzmienia organów w Kotuszowie.....	176
Tabela 26 Występowanie rodzin głosów organowych w organach w Kotuszowie	178
Tabela 27 Sposób brzmienia organów w Kurozwękach	183
Tabela 28 Wysokość brzmienia organów w Kurozwękach.....	183
Tabela 29 Występowanie rodzin głosów organowych w organach w Kurozwękach	187
Tabela 30 Sposób brzmienia organów w Niemirowie.....	190
Tabela 31 Wysokość brzmienia organów w Niemirowie.....	191

Tabela 32 Występowanie rodzin głosowych w organach w Niemirowie	193
Tabela 33 Sposób brzmienia pozytywu w Rytwianach	199
Tabela 34 Wysokość brzmienia pozytywu w Rytwianach.....	199
Tabela 35 Wysokość brzmienia głosów organowych w pozytywie w Rytwianach	202
Tabela 36 Sposób brzmienia organów w Staszowie	206
Tabela 37 Wysokość brzmienia organów w Staszowie	207
Tabela 38 Występowanie rodzin głosów organowych w organach w Staszowie	211
Tabela 39 Sposób brzmienia pozytywu w Wiśniowej	214
Tabela 40 Wysokość brzmienia pozytywu w Wiśniowej	215
Tabela 41 Występowanie rodzin głosów organowych w pozytywie w Wiśniowej.....	217
Tabela 42 Wynagrodzenia organistów	228
Tabela 43 Organiści parafii Beszowa.....	232
Tabela 44 Organiści parafii Koniemłoty	236
Tabela 45 Organiści parafii Niekrasów	239
Tabela 46 Organiści parafii pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Połańcu.....	240
Tabela 47 Organiści parafii pw. św. Marcina w Połańcu.....	244
Tabela 48 Organiści parafii Ruszcza.....	244
Tabela 49 Organiści parafii Strzegom.....	248
Tabela 50 Organiści parafii Szczebrzusz-Zofiówka	250
Tabela 51 Organiści parafii Szwagrów	251
Tabela 52 Organiści parafii Bogoria	254
Tabela 53 Organiści parafii Kiełczyna.....	258
Tabela 54 Organiści w parafii Kotuszów	262
Tabela 55 Organiści w parafii Kurozwęki	265
Tabela 56 Organiści parafii w Niemirowie	268
Tabela 57 Organiści parafii w Rytwianach	271
Tabela 58 Organiści parafii pw. św. Barbary w Staszowie.....	271
Tabela 59 Organiści parafii pw. św. Bartłomieja w Staszowie.....	276
Tabela 60 Organiści parafii Wiśniowa.....	279

Wstęp

Sobór Watykański II w Konstytucji o Liturii w numerze 33 podaje: *W kościele łacińskim należy mieć w wielkim poszanowaniu organy piszczałkowe jako tradycyjny instrument muzyczny, którego brzmienie ceremoniom kościelnym dodaje majestatu, a umysły wiernych porywa do Boga i spraw niebieskich*¹.

Informacje o organach w kościołach na terenach ziem polskich odnajdujemy już w XIII w. Początkowo były to niewielkie, pozytywowe przenośne i portatywowe, służące do podawania melodii i dźwięków chórom śpiewającym w czasie liturgii. Z biegiem czasu powstawały coraz większe instrumenty, które zaczęto umieszczać na chórach. Zyskiwały one coraz większą samodzielność, pojawiły się pierwsze utwory solowe na organy.

Intensywny rozwój budownictwa organowego nastąpił w Polsce w XVII w. Z tego okresu pochodzą najstarsze i najcenniejsze zabytkowe organy z Olkusza, Kazimierza. Powstawały też organy na terenach ówczesnej diecezji krakowskiej. W XVIII w. polskie budownictwo organowe posiadało swój indywidualny charakter i cechowało się wysokim kunsztem. Warto chociażby wspomnieć o organach w Jędrzejowie².

Wiele zabytkowych instrumentów na przestrzeni wieków uległo zniszczeniu, zostało zamienionych na nowe lub zapomnianych, ponieważ nie były one nigdzie odnotowane. Dlatego w XX w. zaczęto prowadzić inwentaryzacje organów piszczałkowych, wykonywano zdjęcia i opisy. Następnie ośrodki akademickie w Polsce rozpoczęły systematyczne prace badawcze na temat historii, jak również opisów istniejących współcześnie instrumentów, zwracając uwagę na ich walory artystyczne (architektura prospektów organowych), rozwiązania konstrukcyjne, strukturę brzmieniową oraz walory akustyczne. Spośród wielu ośrodków badania prowadzone są w Katedrze Instrumentologii Instytutu Muzykologii KUL (od 2020 r. Instytut Nauk o Sztuce KUL). Analizy dotyczą pojedynczych instrumentów (monografie), firm organmistrzowskich, budownictwa organowego na określonym obszarze terytorialnym oraz osób, które na

¹ SWII, KL, nr 33.

² M. Szczepankiewicz, *Organista liturgiczny*, Poznań-Szczecin 2003, s. 26-27.

organach grały, czyli organistów. Do 2022 r. powstało około 140 takich prac dyplomowych³.

1. Tematyka i cele

Przedkładana praca przedstawia historię, aktualny stan organów piszczalkowych oraz historię osób użytkujących opisywane instrumenty czyli organistów z terenu dwóch obecnych dekanatów diecezji sandomierskiej: połanieckiego i staszowskiego. Na podstawie kwerendy w archiwach, jak i bezpośrednich oględzin organów określono ilość instrumentów funkcjonujących obecnie oraz tych, które nie przetrwały do dziś. Wykonano opis inwentaryzacyjny istniejących instrumentów piszczalkowych oraz ich stan zachowania. Jednocześnie podjęto próbę przedstawienia historii osób, które te instrumenty użytkowały na co dzień, ukazania wykazu osobowego, ram czasowych pełnienia funkcji organistów przy kościele, ich wykształcenia, uposażenia.

2. Zakres terytorialny

W skład obecnych dekanatów staszowskiego i połanieckiego wchodzi 18 parafii. Przynależność terytorialna tych parafii na przestrzeni wieków wielokrotnie podlegała zmianom.

Z chwilą przyjęcia chrześcijaństwa przez Polskę nastąpił podział ziem na diecezje. W miarę umacniania się chrześcijaństwa i rozwoju sieci parafialnej zaczęto dzielić diecezje na mniejsze jednostki terytorialne. Pod koniec XII w. pojawiły się archidiakonaty, które istniały do przełomu wieków XVIII i XIX. W XIII w. utworzono dekanaty. W tym też czasie powstała prepozytura. Prepozytury były jednostkami zarządu administracyjnego w biskupstwie krakowskim, równymi archidiakonatom. Parafie należące do opisywanych w pracy dekanatów należały do diecezji krakowskiej. Część z nich należała do archidiakonatu sandomierskiego, część do prepozytury wiślickiej.

Informacje o istnieniu prepozytury wiślickiej po raz pierwszy w dokumentach pojawiły się w roku 1326⁴. W tym czasie w skład tej prepozytury wchodziło 5 dekanatów: Czarnocin (późniejszy Sokolina), Kije, Książnice (późniejszy Pacanów), Bolesław

³ Por. Wykaz prac magisterskich napisanych na kierunku Muzykologia, w Instytucie Muzykologii KUL (1960-2019) oraz w Instytucie Nauk o Sztuce KUL (2020-2022), Wykaz rozpraw doktorskich z dziedziny muzykologii napisanych w Instytucie Muzykologii KUL (1959-2019) oraz w Instytucie Nauk o Sztuce KUL (2020-2021), Wykaz prac licencjackich napisanych na kierunku Muzykologia w Instytucie Muzykologii KUL (1960-2019) oraz w Instytucie Nauk o Sztuce KUL (2020-2022).

⁴ E. Wiśniowski, *Prepozytura wiślicka do schyłku XVIII w.*, TN KUL, Lublin 1976, s. 19.

(późniejszy Opatowiec), Dębica. W roku 1711, w jej skład wchodziły już tylko trzy dekanaty: Kije, Pacanów, Sokolina⁵. W dekanacie pacanowskim (z zakresu omawianego w niniejszej pracy) znajdowały się parafie: Beszowa, Koniemłoty, Katuszów, Kurozwęki, Staszów. Do końca XVI w. do dekanatu Książnice należała m. in. parafia Połaniec, którą w latach 1598-1604 włączono do archidiakonatu sandomierskiego i która stała się jednocześnie siedzibą dekanatu⁶.

Nazwa archidiakonatu sandomierskiego pojawiła się w 1207 r. Dopiero pod koniec XVI w. archidiakonatu ten został podzielony na cztery dekanaty: koprzywnicki, miechociński, połaniecki i rudnicki. W 1772 r. wśród parafii należących do dekanatu koprzywnickiego należały parafie: Chobrzany, Kleczanów, Koprzywnica, Łoniów, Malice, Niekrasów, Obrazów, Osiek, Samborzec, Sandomierz (kolegiata), Sandomierz (św. Pawła), Skotniki, Sulisławice, kościoły filialne św. Hieronima i św. Wojciecha w Sandomierzu. W skład dekanatu połanieckiego wchodziły parafie: Bogoria, Goźlice, Iwaniska, Kiełczyzna, Klimontów, Modliborzycze, Mydlów, Olbierzowice, Strzyżowice, Szczeglice, Wiązownica, Włostów, Połaniec, filie parafii Strzegom, Ujazd i Wiśniowa⁷.

Archidiakonatu sandomierski przetrwał do 1807 r. W 1805 r. bulla Piusa VII *Indefessum personarum* powołała do istnienia diecezję kielecką, w skład której weszły tereny obecnej diecezji sandomierskiej położone po lewej stronie Wisły. Diecezja kielecka przestała istnieć w 1818 r. W tym roku bowiem bullą Piusa VI *Ex imposita Nobis* została utworzona diecezja sandomierska⁸. Ze zlikwidowanej diecezji kieleckiej do diecezji krakowskiej wróciły parafie: Beszowa, Koniemłoty, Katuszów, Kurozwęki i Szczebrzusz, należące do dekanatu pacanowskiego. Dekanatu ten skasowano w 1819 r., a wyżej wymienione parafie zostały włączone do nowo powstałego dekanatu stopnickiego. W 1882 r. ponownie utworzono diecezję kielecką, wyżej wymienione parafie (Beszowa, Koniemłoty, Katuszów, Kurozwęki i Szczebrzusz) pozostały w dekanacie stopnickim, który teraz należał do diecezji kieleckiej. W 1911 r. nastąpiła reorganizacja sieci dekanalnej diecezji kieleckiej. Koniemłoty pozostały w dekanacie stopnickim, Katuszów i Kurozwęki przeszły do dekanatu chmielnickiego, zaś Beszowa i Szczebrzusz

⁵ Tamże, s. 20.

⁶ Tamże, s. 81.

⁷ W. Gałązka, *Kościelna przynależność obecnego terytorium diecezji sandomierskiej w ciągu wieków*, „Studia Sandomierskie”, 6 (1990-1996), red. Ks. J. Krasieński, Sandomierz 1999, s. 477.

⁸ Tamże, s. 487.

do przywróconego dekanatu pacanowskiego. W 1925 r. papież Pius XI wydał bullę *Vixdum Poloniae unitas* mocą której parafie te weszły w skład diecezji sandomierskiej.

W 1818 r. diecezja sandomierska ze skasowanej diecezji kieleckiej otrzymała sześć dekanatów. Do dekanatu koprzywnickiego należał m. in. Niekrasów, do połanieckiego parafie: Bogoria, Goźlice, Iwaniska, Kielczyna, Klimontów, Modliborzyce, Mydlów, Olbierzowice, Połaniec, Strzyżowice, Szczeglice, Włostów oraz filie: Ossolin i Strzegom. W 1819 r. nastąpiła reorganizacja sieci dekanalnej. Zlikwidowano dekanat połaniecki, a w jego miejsce utworzono dekanat staszowski, w którego skład weszły parafie: Bardo, Bogoria, Iwaniska, Kielczyna, Olbierzowice, Raków, Staszów, Szczeglice, Szumsko, Wiązownica, Wiśniowa i filia Strzegom. Do dekanatu koprzywnickiego dołączono Połaniec⁹. W 1867 r. na polecenie rządu rosyjskiego dekanaty miały zrównać się terytorialnie z powiatami, dlatego pozostały tylko dwa dekanaty: opatowski i sandomierski. Do opatowskiego należała Kielczyna, do sandomierskiego: Bogoria, Niekrasów, Połaniec, Staszów, Strzegom, Wiśniowa.

W 1917 r. bp Marian Ryx podzielił diecezję na 21 dekanatów. Dekanat staszowski obejmował następujące parafie: Bogoria, Kielczyna, Niekrasów, Olbierzowice, Połaniec, Staszów, Strzegom, Szczeglice, Wiązownica, Wiśniowa. W 1925 r. z diecezji kieleckiej dołączono 5 parafii: Beszowa, Koniemłoty, Katuszów, Kurozwęki, Szczepczysz. W 1927 r. dla tych parafii utworzono dekanat koniemłocki, do którego dołączono parafie: Niekrasów, Połaniec, Strzegom, oraz filię Rytwiany. W 1934 r. dekanat koniemłocki zniesiono, a parafie dołączono do dekanatu staszowskiego. Parafia Niekrasów została włączona do dekanatu koprzywnickiego¹⁰.

Papież Jan Paweł II zmienił nazwę diecezji sandomierskiej na sandomiersko-radomską w dniu 3 X 1981 r.¹¹.

Dnia 25 marca 1992 r. Jan Paweł II bullą *Totus Tuus Poloniae populus* przywrócił nazwę diecezji sandomierskiej¹², utworzył diecezję radomską, wydzielając jej terytorium z diecezji sandomierskiej. W dekanacie koprzywnickim pozostał Niekrasów, w dekanacie staszowskim znalazły się parafie: Beszowa, Bogoria, Kielczyna, Koniemłoty, Katuszów, Kurozwęki, Niemirów, Połaniec św. Marcina, Połaniec M. B. Wspomożenia Wiernych,

⁹ Tamże, s. 490-491.

¹⁰ Tamże, s.493.

¹¹ RDS 2010, s. 46.

¹² RDS 1994, s. 67.

Ruszcza, Rytwiany, Staszów św. Bartłomieja, Staszów św. Barbary, Strzegom, Szczebrzusz, Szczeglice, Wiśniowa¹³.

Dnia 22 maja 1993 r. została dokonana reorganizacja sieci dekanalnej diecezji. Powstał dekanat połaniecki. Po tym podziale do dekanatu staszowskiego należały parafie: Bogoria, Kielczyna, Kotuszów, Kurozwęki, Niemirów, Rytwiany, Staszów św. Barbary, Staszów, św. Bartłomieja, Szczeglice, Wiśniowa. Do dekanatu połanieckiego zaś parafie: Beszowa, Koniemłoty, Niekrasów, Połaniec św. Marcina, Połaniec M.B. Wspomożenia Wiernych, Ruszcza, Strzegom, Szczebrzusz¹⁴. W 1999 r. biskup Wacław Świerzawski erygował parafię w Szwagrowie, która należy do dekanatu Połaniec¹⁵. Dekretem bpa Andrzeja Dzięgi z dnia 7 grudnia 2004 r. od 1 stycznia 2005 r. powstał dekanat klimontowski, do którego z dekanatu połanieckiego została dołączona parafia Szczeglice¹⁶.

Aktualny wykaz parafii w dekanatach Staszów i Połaniec, według czasu powstania parafii, jest następujący:

Dekanat Połaniec

Tabela 1 Parafie dekanatu Połaniec

Lp.	Parafia	Czas erygowania
1.	Połaniec pw. św. Marcina	XII w.
2.	Niekrasów	1121 r.
3.	Beszowa	przed 1326 r.
4.	Koniemłoty	1326 r.
5.	Szczebrzusz- Zofiówka	1845 r.
6.	Strzegom	1875 r.
7.	Połaniec pw. M. B. Wspomożenia Wiernych	1984 r.
8.	Ruszcza	1988 r.
9.	Szwagrów	1999 r.

¹³ W. Gałązka, dz. cyt., s. 494.

¹⁴ KDS, 1993, s. 138-141.

¹⁵ RDS 2010, s. 355.

¹⁶ Dekret biskupa Andrzeja Dzięgi z dnia 7 grudnia 2004 r.

Dekanat Staszów

Tabela 2 Parafie dekanatu Staszów

Lp.	Parafia	Czas erygowania
1.	Kiełczyzna	przed 1325 r.
2.	Kotuszów	przed 1326 r.
3.	Staszów pw. św. Bartłomieja	1342 r.
4.	Bogoria	1685 r.
5.	Kurozwęki	1809 r.
6.	Wiśniowa	1810 r.
7.	Rytwiany	1935 r.
8.	Niemirów	1941 r.
9.	Staszów pw. św. Barbary	1989 r.

3. Zakres czasowy

Zakres czasowy, jaki wzięto pod uwagę w niniejszej pracy obejmuje okres od XVI w. do lat dwudziestych XXI w. Takie ramy czasowe wiążą się z dostępnymi aktualnie źródłami. Punktem wyjścia były więc najstarsze zachowane archiwalia (XVI w. akta wizytacyjne), aż do współczesności.

4. Prezentacja źródeł

Źródłem danych do badań były przede wszystkim archiwalia, a także istniejące instrumenty, jak również relacje ustne czy publikacje. Najwięcej informacji odnaleziono w archiwach kościelnych, szczególnie w aktach wizytacyjnych oraz aktach parafialnych zgromadzonych w Archiwum Diecezjalnym w Sandomierzu. Informacje znajdują się także w archiwach parafialnych, jednak korzystanie z nich jest czasem utrudnione i zależy od dobrej woli zarządcy parafii.

Badaniami objęto również Archiwum Kapituły Krakowskiej, Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Archiwum Państwowe w Radomiu, Archiwum na Jasnej Górze

5. Stan badań

Staż badań dotyczący opisywanej w pracy tematyki zawiera się w kilku artykułach o pojedynczych instrumentach. Opis organów znajduje się na kartach inwentaryzacyjnych wykonanych przez Piotra Rosińskiego. Jeden instrument opisał P. Rosiński w książce *Zabytkowe organy w województwie kieleckim*. Jeden instrument wspomniany został w artykule M. Szymanowicz *Z działalności wytwórni organów Stanisława Jagodzińskiego (1900 – 1949)*.

W Katedrze Instrumentologii KUL powstały dwie prace dyplomowe o organach i organistach na terenie obejmującym zakres niniejszej pracy, ale odnoszą się one tylko do XVIII w., powstały na podstawie akt wizytacyjnych i mają charakter syntetyczny¹⁷. W 2022 r. powstała praca doktorska ks. Witolda Garbulińskiego o organach wyprodukowanych przez firmę Biernackich, w której zostały opisane dwa instrumenty z zakresu niniejszej pracy, czyli organy w Kurozwałkach i Staszowie. W pracy magisterskiej z 2010 r. Grzegorza Kowieskiego na temat organów firmy Blomberg, ujęto organy w Wiśniowej.

6. Struktura i metodologia pracy

Niniejsza praca składa się z trzech rozdziałów, bibliografii, wstępu, zakończenia oraz pięciu aneksów.

Rozdział pierwszy zawiera rys historyczny parafii, kościołów, instrumentów niezachowanych oraz instrumentów obecnie istniejących w kościołach dekanatów Połaniec i Staszów. Na podstawie analizy źródeł archiwalnych odtworzono możliwie najdokładniejszą liczbę i cechy organów – ich czas powstania, stan techniczny, a także nazwiska budowniczych i fundatorów instrumentów (nieistniejących i obecnych).

Rozdział drugi przedstawia opis inwentaryzacyjny organów obecnie znajdujących się w świątyniach dwóch dekanatów oraz ich analizę brzmieniową. Opisu inwentaryzacyjnego dokonano według schematu: ogólne informacje o instrumencie, opis chóru muzycznego i szafy organowej, architektonika i wystrój plastyczny prospektu, miech, stół gry, traktura i wiatrownice, dyspozycja, układ głosów wielorzędowych, urządzenia dodatkowe, stan zachowania. Następnie przedstawiono analizę brzmieniową

¹⁷ M. Konopka, *Organy i organiści w archidiakonacie sandomierskim w XVIII w. na podstawie akt wizytacyjnych*, Lublin 1983; A. Wiśniowska-Kirch, *Organy i organiści w okręgu wiślickim w XVIII w. na podstawie akt wizytacyjnych*, Lublin 1982.

każdego instrumentu. Dla rozróżnienia rodzaju i wielkości instrumentów użyto w pracy dwóch nazw: pozytyw i organy. Pozytyw ma jedną klawiaturę, organy są instrumentem większym, przynajmniej z jedną klawiaturą manualową i pedałem.

Rozdział trzeci poświęcono organistom. W oparciu o źródła archiwalne, a także relacje obecnych proboszczów ukazano obsadę personalną, okres pracy, kwalifikacje, warunki pracy, zakres obowiązków, uposażenie. Na koniec każdego paragrafu umieszczono tabelaryczny wykaz odnalezionych według nazwisk organistów i lata pracy, bądź tylko rok, w którym pojawiają się w dokumentach.

W pięciu aneksach umieszczono umowę na remont organów, szczegółowy protokół po remoncie organów, a także teksty trzech umów o pracę z organistami.

Przygotowując niniejszą dysertację wykorzystano następujące metody badawcze: historyczną, opisową, dokumentacyjną, analityczną i syntetyczną.

Fotografie instrumentów autor wykonał samodzielnie, fotografie kościołów zostały pobrane ze strony diecezji sandomierskiej. Ponadto fotografie pojedynczych instrumentów wykonali: organy elektroniczne w Rytwianach – ks. Sławomir Machowski, organy elektroniczne w kościele św. Barbary w Staszowie – Kacper Laskowski, organy elektroniczne w Szwagrowie – Mikołaj Sulik. Zdjęcia organów po remoncie w kościele rektoralnym w Rytwianach – organmistrz Grzegorz Bałchan.

Serdecznie dziękuję promotorowi tej pracy - Pani prof. Marii Szymanowicz za jej uwagi, zaangażowanie i bezcenną pomoc w przygotowywaniu pracy. Dziękuję proboszczom parafii objętych kwerendą, za udostępnienie organów, jak i archiwów parafialnych oraz przekazane informacje. Dziękuję organistom pracującym obecnie w opisywanych kościołach.

Rozdział I

Historia kościołów i organów w dekanatach Połaniec i Staszów

1. Wprowadzenie

Podstawę niniejszego rozdziału stanowią źródła archiwalne, publikacje, zachowane instrumenty oraz wywiady przeprowadzone z proboszczami i organistami.

Informacje historyczne na temat organów uzyskano z kwerendy materiału archiwalnego znajdującego się w: Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Archiwum Diecezjalnego w Sandomierzu, Archiwum Państwowego w Radomiu i Kielcach, bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu oraz w archiwach parafialnych.

Badaniami objęte zostały akta wizytacji biskupich z XVII i XVIII wieku przeprowadzone w ramach archidiakonatu sandomierskiego, jak również prepozytury wiślickiej; teczki parafii obecnych dekanatów staszowskiego i połanieckiego z XIX i XX wieku zawierające różnorodne materiały będące dziełem kancelarii parafialnych, urzędów dziekańskich, konsystorza biskupiego w Sandomierzu. Z archiwów parafialnych wykorzystano informacje odnalezione w kronikach parafialnych i inwentarzach, oraz ustne relacje księży proboszczów i organistów.

W rozdziale zostały umieszczone informacje z dziewięciu parafii dekanatu połanieckiego i z dziewięciu parafii dekanatu staszowskiego. Informacje historyczne dotyczące parafii (erygowania, budowy kościołów, remontów) zamieszczono w podpunkcie: Zarys historii parafii i kościoła.

W drugim podpunkcie zostały umieszczone informacje na temat organów niezachowanych. W trzecim znalazły się wiadomości dotyczące instrumentów obecnie istniejących w opisywanych kościołach.

2. Dekanat Połaniec

2.1 Kościół parafialny pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Beszowej

Fot. 1 Kościół pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Beszowej

2.1.1 Zarys historii parafii i kościoła

Parafia w Beszowej została erygowana przed 1326 rokiem¹⁸. Początkowo był tam kościół drewniany, zbudowany przez rodzinę Jastrzębców. W 1407 roku Wojciech Jastrzębiec kazał drewniany kościół zburzyć, a na jego miejscu ufundował nowy, murowany. Następnie w 1421 roku sprowadził do Beszowej paulinów¹⁹. Kościół pierwotnie był niewielki (była to późniejsza kaplica ŚŚ. Aniołów Stróżów). W wizytacji z 1610 roku odnotowano, że sklepienie tego kościoła wsparte było na dwóch kolumnach, a posadzka była ceglana. W kościele znajdowały się cztery ołtarze, chrzcielnica i krzyż²⁰. Gotycka bazylika została ukończona dopiero na początku XVII wieku²¹, konsekrowana w 1616 roku²². Ze względu na wielkość świątyni budowa trwała długo. Prawdopodobnie w XV wieku powstały mury całego kościoła. Gotycki charakter miał chór muzyczny,

¹⁸ RDS 1994, Wydawnictwo Diecezjalne Sandomierz, s. 301.

¹⁹ M. Gorzelak, *Kościół i klasztor popauliński w Beszowej*, „Studia Claromontana” 1989, t. 10, s. 454-478, *Wojciech Jastrzębiec* pochodził z drobnej szlachty, której kancelaria królewska, stwarzała możliwość awansu. Starszy brat Wojciecha, Klemens, pracował na dworze dla Kazimierza Wielkiego i królowej Elżbiety. On też wprowadził Wojciecha do kancelarii królewskiej. Początkowo Wojciech Jastrzębiec związany był z królową Jadwigą jako jej kanclerz. Od 1399 roku był biskupem poznańskim, od 1412 krakowskim, i właśnie wówczas otrzymał od Jagielly stanowisko kanclerza. Od 1423 roku piastował godność arcybiskupa gnieźnieńskiego. Zmarł w 1436 r.

²⁰ Tamże, s. 458.

²¹ Tamże, s. 455.

²² Tamże, s. 459.

pierwotnie rozpięty nad trzema zachodnimi przęsłami i komunikujący się bezpośrednio z przylegającym do kościoła klasztorem. Podchórze sklepienie było gwiaździste. Pod zachowaną do dziś środkową częścią chóru znajdował się zwornik z herbem Jastrzębiec. Prawdopodobnie przedłużająca się budowa głównego kościoła była związana z problemem zasklepienia nawy głównej²³.

Po konsekracji w 1616 r. w dalszym ciągu trwały prace upiększające wnętrze świątyni. Przed rokiem 1635 kościół wzbogacił się o organy²⁴.

W 1783 roku w głównym kościele był ołtarz wielki oraz dziesięć innych ołtarzy, stojących przy filarach oraz w nawach bocznych²⁵. Mały chór muzyczny znajdował się również między zakrystią i kaplicą ŚŚ. Aniołów Stróżów. W 1819 roku nastąpiła kasata klasztoru. W wyniku braku funduszy na remonty stan kościoła pogarszał się. Już w 1820 roku kościół wymagał naprawy dachu, szkarp i częściowo murów. W 1881 roku runęło sklepienie w nawie głównej. Odbudowano je staraniem ks. Kozerskiego (proboszcza od 1881 roku) na wzór dawnego w latach 1886-1889²⁶. Gruntowną restaurację kościoła przeprowadził ks. proboszcz Marcin Religa w latach 1905 – 1913. Wówczas prawdopodobnie zburzono część chóru muzycznego (w zachodnich przęsłach nawy północnej i południowej).

Kościół w Beszowej jest trójnawową bazyliką o cztero-przęsłowym korpusie i stosunkowo niewielkim, prostokątnym prezbiterium. Od południa do kościoła przylega dawna kaplica Jagińtkowskich (obecnie zakrystia) oraz pomieszczenie klasztorne wraz z dawną kaplicą ŚŚ. Aniołów Stróżów (w wyniku bombardowania w trakcie II wojny światowej zniszczona). Kościół zbudowany jest z cegły i piaskowca. Posługę w parafii beszowskiej pełni ksiądz diecezjalni.

2.1.2 Organy niezachowane

W kościele w Beszowej istniały jednocześnie dwa instrumenty. Jeden na chórze wielkim i drugi w kaplicy ŚŚ. Aniołów Stróżów. Wcześniej powstały organy w kaplicy organy w kaplicy.

²³ Tamże, s. 460-461.

²⁴ AKMK, sygn. AVCap 56, Visitatio ... 1636, s. 37.

²⁵ AKMK, sygn. AV 56, Akta wizyty generalnej ... 1783 r., s. 174.

²⁶ J. Zub, *Dzieje kościoła i klasztoru paulińskiego w Beszowej po kasacie zakonu*, „Studia Claramotana” 10 (1989), s. 485.

2.1.3 Organy w kaplicy ŚŚ. Aniołów Stróżów

Po wizytacji parafii w 1610 roku zanotowano, że nowym sprzętem w kościele były małe organy²⁷. W 1783 roku w dokumentach powizytacyjnych zapisano, że nad kaplicą znajduje się pozytyw o dziewięciu głosach²⁸. W 1819 roku pozytyw ten był mocno zniszczony²⁹. Parafia w tym czasie borykała się z trudnościami materialnymi, dlatego instrument nie był naprawiany. W inwentarzu z 1835 roku umieszczono informację, że pozytyw na chórze przy kaplicy Aniołów Stróżów był zniszczony³⁰.

Dnia 13 stycznia 1838 roku księża reformaci ze Stopnicy wystosowali prośbę o przekazanie im pozytywu. Prośba została rozpatrzona pozytywnie, więc zapewne pozytyw z kaplicy ŚŚ. Aniołów Stróżów został przeniesiony do kościoła w Stopnicy³¹. W protokole przekazania parafii nowemu administratorowi ks. Józefowi Stacko w 1852 roku, w dziale ubytki zanotowano brak pozytywu na chórze przy kaplicy ŚŚ. Aniołów Stróżów³².

2.1.4 Organy niezachowane w głównym kościele

Budowa i wyposażanie kościoła rozciągnęły się na kilka wieków. Jak wspomniano wyżej, w 1616 roku kościół został konsekrowany. Pierwszy instrument organowy w głównym kościele został zbudowany przed 1635 rokiem³³.

W wizytacji z 1782 roku zapisano, że na chórze znajdują się wielkie, ale zniszczone organy³⁴. Wizytator, jako przyczynę tego stanu podał brak roztropności przeora, który część piszczałek kazał przetopić na nogi do stołu, części nie zabezpieczył przed zniszczeniem, nie dbając wcale o stan techniczny instrumentu³⁵. Po odejściu przeora

²⁷ AKMK, sygn. AVCap 28, Acta visitationis.... 1610, p. 219, *instrumentum musicum organum dictum*, tłumaczenie: *instrument muzyczny zwany organami*.

²⁸ AKMK, sygn. AV 56, Akta wizyty generalnej... 1783, s. 113, *Na prawej stronie między zakrystią y kaplicą ss. Aniołów Stróżów jest chur muzyczny pomierny, na tym pozytyw o 9 głosach*.

²⁹ ADS, Akta parafii Beszowa 1804-1834 I, Inwentarz sprzętów kościoła y Zakrysty Beszowskiej Spisany dnia 19 Czerwca roku 1819, k. 30, *Pozytyw przy kaplicy SS Aniołów Stróżów popsuty*.

³⁰ ADS, Akta parafii Beszowa 1833-1983II, Inwentarz Kościoła Beszowskiego w roku 1835, [npg], *Przy kaplicy Aniołów Stróżów jest oddzielony chór mały na którym stoi pozytyw zupełnie zdezelowany*.

³¹ ADS, Akta parafii Beszowa 1833-1983 II, Podanie do Konsystorza Generalnego Dyecezyi Krakowskiej z dnia 13 stycznia 1838, [npg].

³² ADS, Akta parafii Beszowa 1833-1983 II, Protokół oddania w Administracya Beneficium Beszowy ks. Józefowi Stacko 13/25 X 1852 r., [npg].

³³ AKMK, sygn. AVCap 56, Visitatio ... 1636, s. 37, *est etiam... organus maior*, tłumaczenie: *są także organy większe*.

³⁴ BDS, sygn. I 1476, Protokół wizyty generalnej...1782, s. 113, *organy wielkie, zdezelowane*.

³⁵ Tamże, s. 180, *przez przedostatniego Przeora Powszem iawna i oczywista stała się z oszpecceniem Świątyni Pańskiej szkoda, że ten rozebrał wielki organ, przystawki do Stołu Zakonnego z piszczałek połąć i przerobić*

rozpoczęto prace nad wybudowaniem nowych organów. W dokumentach powizytacyjnych z 1782 roku zanotowano, że jeden rok zbierano materiały, a w następnym organy miały zostać wykończone³⁶. Wykończenie i oddanie do użytku nowych, wielkich organów nastąpiło pomiędzy rokiem 1783 a 1810³⁷. W inwentarzu fundi instructi z 19 czerwca 1819 roku zapisano, że na chórze muzycznym, murowanym arkadowo, o sklepieniu wspartym na filarach³⁸, są nowe organy, w dobrym stanie, z klawiaturą pedałową, wyposażone w cztery miechy³⁹. Niewiele informacji zachowało się o organach głównych kościoła beszowskiego w XIX wieku, w Archiwum Diecezjalnym w Sandomierzu odnaleziono dwie. W inwentarzu z 1835 roku odnotowano, że na chórze muzycznym znajdują się duże organy, ze zdobionym prospektem⁴⁰. Prawdopodobnie przez brak funduszy nie remontowano instrumentu, w 1890 roku zapisano, że organy potrzebują naprawy, wcześniej wymieniono cztery stare miechy na jeden cylindryczny⁴¹.

Szczegółowe informacje na temat beszowskich organów umieszczonych w nawie głównej zapisano w 1941 roku⁴². Organy były piętnastogłosowe, dwanaście głosów w manuale i trzy w sekcji pedałowej, były przerobione z wcześniejszego instrumentu zakonnego. Podano również, że we wszystkich głosach brakuje piszczałek (brak dźwięków

każał, reszty pozostałych schować dobrze zaniedbał, organów innych przy znacznych natenczas dochodach nie postawił y tak infectis rebus zburzywszy ozdobę i potrzebę kościoła – odjechał.

³⁶ Tamże, s. 180, *W drugim roku maretyał wszelki na nowe organy przysposobiony będzie. W trzecim roku nowe organy za pomocą zwierzchności zakonnej o czym supra staną.*

³⁷ AJG, sygn. 1519, Descriptio ecclesiae - Beszoviensis, 1810, s. 156, cyt. za: M. Gorzelak, dz. cyt., s. 464.

³⁸ ADS, Akta parafii Beszowa 1804-1834 I, Inwentarz Sprzętów kościoła y zakrystyi Beszowskiej spisany dnia 19 czerwca roku 1819, k. 47, *Chur wielki muzyczny murowany w arkadę którego sklepienie wspiera się na filarach kaplic, na którym są organy wielkie dobre.*

³⁹ ADS, Akta parafii Beszowa 1804-1834 I, Inwentarz Sprzętów kościoła y zakrystyi Beszowskiej spisany dnia 19 czerwca roku 1819, k. 30, *Organ nowy z pedalem o czterech miechach.*

⁴⁰ ADS, Akta parafii Beszowa 1833-1983 II, Inwentarz kościoła Beszowskiego w roku 1835 spisany, [npg], *Chór muzyczny, na którym organ wielki ozdobny, pod nim drzwi wielkie.*

⁴¹ ADS, Akta parafii Beszowa 1833-1983 II, Inwentarz fundi instructi Kościoła parafii w Beszowy, dnia 1-13 luty 1890 r., [npg], *Chór na którym mieści się Wielki ozdobny organ potrzebujący restauracyi. Miech jeden cylindryczny do użytku, a cztery stare miechy stoją bez użytku. Miech cylindryczny – rodzaj miecha skrzyniowego. Składa się z drewnianej skrzyni zewnętrznej, w której znajduje się zawór ssący, połączenie z kanałem odprowadzającym i zawór kierunkowy. Wewnątrz skrzyni umieszczona jest druga, wewnętrzna skrzynia, dokładnie dopasowana i uszczelniona skórą, która może się poruszać w górę i w dół. Gdy wewnętrzna skrzynia podnosi się, powstaje różnica ciśnień, otwiera się zawór ssący, zamyka odprowadzający, powietrze napęlnia skrzynię zewnętrzną. Kiedy wewnętrzna skrzynia zaczyna opadać, spręża powietrze w skrzyni zewnętrznej (jak tłok w cylindrze); zamyka się zawór ssący, otwiera odprowadzający i powietrze płynie przez kanał do odbiorników. Por. J. Chwałek, *Budowa organów*, Warszawa 1971, s. 5.*

⁴² ADS, Akta parafii Beszowa 1833-1983 II, Inwentarz fundi instructi Rzymsko-katolickiego kościoła w Beszowej 1941 r., [npg], *W głównej nawie wsparty na nowym sklepieniu, chór na który prowadzą schody kręcone umieszczone przy filarze. Na chórze znajduje się organ dwunastogłosowy w manuale i trzy głosy w pedale. Przerobiony z dawnego organu zakonnego. Brakuje w manuale i pedale piszczałek C,D,E,F,G,A. organy rozstrojone wymagają gruntownej przebudowy, z tego względu, że sedes dla organisty znajduje się wewnątrz szafy, co utrudnia prowadzenie chóru.*

C, D, E, F, G, A – nie podano z której oktawy). Ponadto w tym czasie organy były rozstrojone i wskazano, by je przebudować, ponieważ organista siedział w środku szafy organowej, a w tym czasie prowadził jeszcze chór parafialny. W czasie działań wojennych w 1944 roku organy zostały zniszczone przez wojska radzieckie, zachowała się jedynie szafa organowa, do akompaniamentu śpiewom liturgicznym używano fisharmonii⁴³. Takie informacje podaje inwentarz z 1959 roku, jednak na podstawie wiadomości zapisanych w kronice parafialnej można wywnioskować, że zniszczeniu nie uległy wiatrownice i piszczałki drewniane, szczególnie piszczałki trzech głosów pedałowych⁴⁴.

2.1.5 Instrument istniejący

W 1963 roku rozpoczęto budowę nowych organów. Przeprowadziła ją firma Jana Brachowskiego⁴⁵ z Sosnowca. W kronice parafialnej odnotowano, że w dniu 27 października zagrał już jeden głos budowanych organów, natomiast na uroczystość Wszystkich Świętych osiem głosów. Sekcji pedałowej oraz wiatrownic nie zmieniono⁴⁶. Na podstawie tej informacji, jak i oględzin instrumentu wiadomo, że organmistrz pozostawił szafę organową, trzy głosy sekcji pedałowej oraz piszczałki tej sekcji, które wyremontował, również wykonał prace restauracyjne i konserwatorskie przy wiatrownicach. Przeniósł klawiatury z wnętrza szafy (organista siedział za wiatrownicami głosów manualowych, a pomiędzy piszczałkami głosów pedałowych) i umieścił je z przodu szafy organowej w podstawie prospektu, tak, że organista siedział tyłem do ołtarza.

Instrument, pomimo trudności finansowych (słaba ofiarność parafian) został oddany do użytku dnia 27 września 1964 roku⁴⁷. Problemy z chętnymi do posługi

⁴³ AP w Beszowej, Inwentarz fundi instructi parafii Beszowa 19 listopada 1959 r.,[npg], *W nawie głównej nad wielkimi drzwiami, wsparty na ostatnich filarach nawy jest umieszczony chór, wejście z kościoła niewygodne, bardzo strome. Na chórze fisharmonia, z organu pozostała efektowna, bogata szafa, resztę zniszczyło wojsko radzieckie w czasie działań wojennych w 1944 r.*

⁴⁴ AP w Beszowej, Kronika parafialna od 1959 r., s. 26.

⁴⁵ Jan Brachowski zanim rozpoczął samodzielną działalność organmistrzowską pracował w firmie Wacława Biernackiego. Do jego prac zaliczyć można: 1932 r. praca przy organach kościoła klasztorowego ss. Bernardynek w Chęcinach, w 1960 r. remontował organy w Kotuszowie, w 1969 r. remontował organy w Jedlińsku. Por.: M. Szymanowicz, *Zabytkowe organy w województwie radomskim*, Warszawa 1998, s. 298; P. Rosiński, *Zabytkowe organy w województwie kieleckim*, Warszawa 1992, s. 401.

⁴⁶ AP w Beszowej, Kronika parafialna od 1959 r., s. 27, *Dnia 27 października Dzień Chrystusa Króla zagrał jeden głos budujących się organów z parafii Beszowa, a na uroczystość Wszystkich Świętych uruchomiono 8 głosów w starej obudowie i na dawnych wiatrownicach. Pedał o 3ch głosach pozostał ten sam.*

⁴⁷ Tamże, s. 27, *27 września odpust św. Tekli – na ten dzień został ukończony nowy organ, oprócz pierwszej całą ową barwą głosów chwalił Pana Boga. W czasie sumy grał organista z Pacanowa. Organ został wykonany przez Jana Brachowskiego z Sosnowca. Parafianie cieszą się organem, ale słabo pamiętają*

kalikowania sprawiły, że parafia zakupiła dmuchawę do miecha organowego za 9000 zł.⁴⁸ Po krótkim okresie działania, w wyniku awarii silnik spalił się, po remoncie (koszt naprawy 900 zł) w Staszowie, działał dalej⁴⁹.

W archiwum parafialnym, w uzupełnieniu inwentarza z 1959 roku (brak daty wykonania tego uzupełnienia) zanotowano pod punktem 15, że wprawiono dziesięć głosów w dawnej szafie organu i dodano kontuar⁵⁰. Nie jest to dokładna informacja, ponieważ zachowały się piszczałki trzech głosów pedałowych, zostały tylko naprawione. Zmieniono zakres klawiatury. Organmistrz zwiększył zakres klawiatury przez dodanie dziewięciu najwyższych tonów do każdego głosu. Dodatkowe piszczałki, ponieważ nie mieściły się na starej wiatrownicy, umieścił na nowej, małej, pod wiatrownicą manuału. Włączników głosów manuału jest czternaście, faktycznie głosów jest jedenaście.

W księdze protokołów powizytacyjnych w 1967 r. zapisano, że w parafii Beszowa wyremontowano organy piętnastogłosowe, starą szafę organową pozostawiono, przeprowadzono elektryfikację kościoła⁵¹.

Aktualnie organy wymagają remontu, gdyż od przeróbek organmistrza Brachowskiego do dziś nie wykonano żadnych prac konserwatorskich. Nie wiadomo również, czy organmistrz Brachowski dokonał kolejnego przeniesienia klawiatur, ponieważ aktualnie w organach beszowskich jest wolno stojący kontuar, umieszczony przed szafą organową, a w podstawie prospektu zostały ślady po klawiaturach i włączniki głosów.

o ofiarach. Kiedy wyznaczono na cały tydzień do kalikowania po dwu ludzi dziennie, to przyszedł tylko jeden z Grabowej w czwartek i nikt się nie zjawił do soboty.

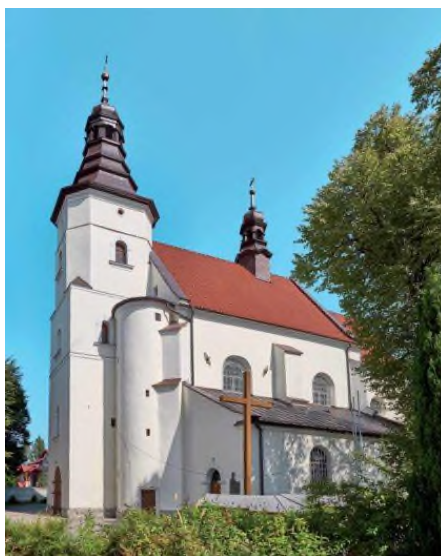
⁴⁸ Tamże, s. 32, *Pod koniec grudnia sprowadzono dmuchawę do miecha organowego za 9000 zł.*

⁴⁹ Tamże, s. 32, *Dmuchałę podłączono i rozpoczęła swoje zadanie, ale niedługo działała gdyż wyskoczył bezpiecznik i kilka minut działania na dwu fazach prądu spowodowało spalenie się motoru. Trzeba go było wymontować i przewinąć w Staszowie, kosztem 900 zł.*

⁵⁰ AP w Beszowej, Uzupełnienie inwentarza z 1959 r., luźne 3 karty.

⁵¹ ADS, Akta parafii Beszowa 1833-1983 II, Księga protokołów wizyt Biskupich parafii Beszowa, 17 czerwca 1967 bp Piotr Gołębiowski, [npg], *uporządkowano organy 15-głosowe w dawnej pięknej szafie, przeprowadzono elektryfikację.*

2.2 Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Koniemłotach

Fot. 2 Kościół pw. Wniebowzięcia N.M.P. w Koniemłotach

2.2.1 Zarys historii parafii i kościoła

Parafia została erygowana przed 1326 rokiem⁵². Pierwszy kościół był drewniany pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny⁵³. W 1474 roku zarządzanie parafią przekazano oo. Benedyktynom ze Świętego Krzyża. W 1527 roku własność Koniemłotów przeszła na dziedziców Staszowa, ale klasztor na Świętym Krzyżu miał prawo patronatu w Koniemłotach do kasaty klasztoru w 1819 roku⁵⁴. Obecny kościół jest późnorenesansowy. Wzniesiony został w latach 1637-1649 z łupanego kamienia wapiennego, uroczyście poświęcony w 1649 roku⁵⁵. W czasie pożaru w 1770 roku świątynia została częściowo uszkodzona, a następnie odnowiona w roku 1778. Kościół w Koniemłotach jest trzynawowy z prezbiterium na zrębach gotyckich, jednoprzęsłowy, wielobocznie zamknięty, z dobudowaną od północy zakrystią. Od zachodu na frontonie kościoła, w przedłużeniu nawy głównej znajduje się wieża z kruchtą i kolistą basztą, ze schodami na chór muzyczny. Ostatnio kościół restaurowano wewnątrz w 1982 roku, tynki zewnętrzne odnowiono w 1988 roku⁵⁶.

⁵² RDS 1994, s. 302.

⁵³ J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów w stopnickim*, Druk. Szkoły rzem. w Marjówce, 1929, s. 110.

⁵⁴ Tamże, s. 109.

⁵⁵ RDS 1994, s. 302.

⁵⁶ RDS 2010, s. 341-342.

2.2.2 Organy niezachowane

W 1618 roku były organy, nazwane w aktach regał⁵⁷. W 1748 roku wzmiankowany jest organista, który jednocześnie pełnił funkcję nauczyciela⁵⁸. Nie zachowały się informacje do kiedy w parafii służył ten instrument.

Kolejna informacja dotycząca organów w Koniemłotach jest dopiero z 1783 r. W aktach wizytacyjnych notowano, że na chórze znajdował się dziewięciogłosowy pozytyw⁵⁹. W inwentarzu z 1898 roku zapisano, że nad głównym wejściem znajdują się stare organy⁶⁰. Zapewne ten instrument zachował się do 1908 roku.

W 1908 roku firma Stanisława Szyszkiewicza z Warszawy wybudowała organy ośmiogłosowe (M+P). W inwentarzu fundi instructi kościoła w Koniemłotach z 1929 roku, znajduje się informacja, że prospekt instrumentu nie został dostosowany do architektury i wystroju kościoła. Organy znajdowały się na chórze drewnianym. Balustrada chóru była rzeźbiona, w płycinach widniały namalowane instrumenty muzyczne. Organy po dwudziestu latach od zamontowania były w dobrym stanie, chociaż w kościele panowała wilgoć⁶¹.

U schyłku II wojny światowej, na początku 1945 roku, do Koniemłotów wkroczyły wojska radzieckie. Proboszcz musiał opuścić plebanię na kilka dni. Żołnierze radzieccy nie dokonali większych zniszczeń w kościele. Zdemolowali nowe drzwi do kościoła i miech organowy⁶². Organy Stanisława Szyszkiewicza służyły w parafii do lat 60-tych XX wieku.

⁵⁷ AKMK, AVCap 41, Acta visitationis...1618, s. 15: *Item est instrumentum musicum Regale*, tłumaczenie: *Jest także instrument muzyczny regał*.

⁵⁸ E. Wiśniowski, *Prepozytura wiślicka do schyłku XVIII wieku*, TN KUL, Lublin 1976, s. 98.

⁵⁹ AKMK, sygn. AV 56, Akta wizyty generalnej... 1783 r., s. 229, *pozytywka o 9 głosach*.

⁶⁰ ADS, Akta parafii Koniemłoty 1821-1983 II, Инвентарная опись Костела ... Конемлоты, 3/15 Юля 1898 года, [npg], *Органъ надъ главнымъ вхопомъ старый*, Tłumaczenie: *Organy nad głównym wejściem stare*.

⁶¹ ADS, Akta parafii Koniemłoty 1821-1983 II, Inwentarz fundi instructi kościoła parafialnego i probostwa w Koniemłotach przez ks. Franciszka Furmańskiego sporządzony dnia 27 października 1929 r., [npg], *Chór organowy wybudowano przy frontowej ścianie z drzewa z balustradą pięknie rzeźbioną z wymalowanymi na niej w kasetonach instrumentami muzycznymi, co sprawia niemiłe wrażenie. Na chórze mieści się organ o 8 głosach z pedalem i jednym manuałem firmy St. Szyszkiewicza z Warszawy sprawiony w 1908 r. w dobrym stanie pomimo niszczącej wszystko wilgoci. Konstrukcja organowa nie zastosowana do całości urządzenia kościoła*.

⁶² ADS, Akta parafii Koniemłoty 1821-1983 II, Sprawozdanie ze stanu kościoła w Koniemłotach po odejściu frontu sowiecko-niemieckiego, z dnia 13 lutego 1945 r., s. 381.

2.2.3 Instrument istniejący

W 1966 roku, staraniem ks. wikariusza Kazimierza Jarochoy, firma Józefa Buły z Krakowa wybudowała nowe organy dla kościoła w Koniemłotach⁶³. Do nowych organów organmistrz użył osiem głosów z poprzedniego instrumentu⁶⁴.

Przed 1970 rokiem, dzięki staraniom proboszcza ks. Stanisława Dyło, zakupiono i wstawiono dmuchawę elektryczną do organów⁶⁵.

W 1989 roku Jerzy Nowackiewicz przeprowadził remont organów⁶⁶. W 2001 roku ten sam organmistrz wystosował pismo do proboszcza, w którym zgłasza gotowość do przeprowadzenia remontu⁶⁷. W 2000 roku firma organmistrza Damiana Kaczmarczyka *Zakład Budowy Renowacji i Naprawy Organów* w Mikulczycach przedstawiła kosztorys prac remontowych⁶⁸. Parafia podpisała umowę z Kaczmarczykiem 23 marca 2001 roku. Prace miały zostać wykonane w terminie od 23 marca 2001 do 23 maja 2001 roku⁶⁹.

O wyrażenie opinii na temat wyremontowanych przez firmę Damiana Kaczmarczyka organów, ks. proboszcz Paweł Cygan poprosił ks. prof. dr hab. Jana Chwałka. Dnia 31 sierpnia 2001 roku ks. Profesor obejrzawszy organy napisał opinię, w której stwierdził, że remont został przeprowadzony zgodnie z umową. Jednocześnie wskazał pewne mankamenty i zalecił, aby organmistrz przy następnej wizycie konserwatorskiej dokonał poprawek. Wyszczególnił m.in.: niewłaściwe usytuowanie dmuchawy elektrycznej, która uniemożliwiała dostęp do pomieszczenia z urządzeniami elektrycznymi. Dmuchawa pracowała za głośno i należało przenieść ją do szafy albo

⁶³ ADS, Akta parafii Koniemłoty 1821-1983 II, Inwentarz kościoła parafialnego i rzeczy należących do parafii Koniemłoty z 1987 r., [npg], *Kościół posiada chór organowy drewniany. Na chórze mieści się organ Firmy Józefa Buły z Krakowa sprawiony do kościoła staraniem ks. Wikariusza Kazimierza Jarochoy w roku 1966.*

⁶⁴ AP w Koniemłotach, Uzasadnienie kosztorysu remontu organów w Koniemłotach z dnia 01.10.2000 r., luźna karta. Organmistrz Damian Kaczmarczyk, który remontował ten instrument, pod wpływem oględzin instrumentu stwierdził, że drewniane piszczałki zostały wzięte z organów poprzednich wybudowanych przez firmę Stanisława Szyszkiewicza.

⁶⁵ ADS, Akta parafii Koniemłoty 1821-1983 II, Odpis protokołu z wizytacji kanonicznej w parafii Koniemłoty w dniach 8-9 sierpnia 1970 r., [npg], ks. *Stanisław Dyło wstawił motor elektryczny do organów.*

⁶⁶ AP w Koniemłotach, Pismo do proboszcza parafii Koniemłoty od Jerzego Nowackiewicza z dnia 19 lipca 2001 r., luźna karta.

⁶⁷ AP w Koniemłotach, Pismo do proboszcza parafii Koniemłoty od Jerzego Nowackiewicza z dnia 19 lipca 2001 r., luźna karta.

⁶⁸ AP w Koniemłotach, Kosztorys remontu organów dla parafii pw. Wniebowzięcia N.M.P. w Koniemłotach z dnia 01 października 2000 r., luźne karty.

⁶⁹ AP w Koniemłotach, Umowa dotycząca przeprowadzenia remontu organów firmy Buła znajdujących się w kościele pw. Wniebowzięcia N.M.P. w Koniemłotach zawarta pomiędzy ks. Proboszczem a Zakładem Budowy Renowacji i Naprawy organów reprezentowanym przez Damiana Kaczmarczyka z dnia 23 marca 2001 r., luźna karta.

obudować dla wyciszenia. Zbyt głośno pracował również aparat tremolo, należało go wyciszyć; Wolna Kombinacja nie działała⁷⁰.

2.3 Kościół parafialny pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Niekrasowie

Fot. 3 Kościół pw. Nawiedzenia N.M.P. w Niekrasowie

2.3.1 Zarys historii parafii i kościoła

Parafia Niekrasów została erygowana za czasów Bolesława Krzywoustego około 1121 roku⁷¹. Pierwszy kościół wybudowano na górze, w miejscu w którym dzisiaj znajduje się plebania. Świątynia była pod wezwaniem Świętego Krzyża, jednak z powodu trudnego dostępu do niego został przeniesiony na podnóże góry⁷². Około 1400 roku wybudowano drugi kościół drewniany pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny. Prawdopodobnie świątynię zniszczyli kalwini, którzy przebywali w Niekrasowie od 1536 do 1614 roku. Posiadali swój zbor, a nie było w tym czasie kościoła katolickiego⁷³. Obecny kościół postawiono w 1661 roku, po spaleniu dawniejszego⁷⁴, jest modrzewiowy, o wysokim stromym dachu, pokryty gontem. Wiązanie wzmocniają cztery drewniane filary. Między nawą i prezbiterium wykonano łuk gotycki. Główny ołtarz zdobią cztery

⁷⁰ AP w Koniemłotach, Opinia ks. Prof. Jana Chwałka po przeglądzie organów w kościele parafialnym pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Koniemłotach, luźna karta.

⁷¹ RDS 1994, s. 305.

⁷² J. Wiśniewski, *Dekanat sandomierski*, Radom 1915, s. 96.

⁷³ RDS 1994, s. 306.

⁷⁴ Tamże, s. 306.

wąskie złożone kolumny, znajduje się w nim obraz Matki Bożej pochodzący z XVII-XVIII wieku⁷⁵. Od końca XVII wieku do połowy XIX, kościół znajdował się w ruinie.

Na początku XXI wieku (lata 2003-2008), dzięki staraniom proboszcza ks. Stanisława Bastrzyka przeprowadzono szereg prac konserwatorskich wewnątrz kościoła. Odnowiono trzy barokowe ołtarze, polichromię, chór, ambonę, stacje Drogi Krzyżowej, liczne obrazy, zakrystię, poddano renowacji organy. Dokonano również konserwacji dachu pokrytego gontem i zewnętrznych drewnianych ścian kościoła⁷⁶.

2.3.2 Organy niezachowane

Akta wizytacyjne z XVIII wieku podają pewne informacje o chórze i organach w kościele niekrasowskim. W aktach z 1727 roku odnotowano, że na chórze muzycznym znajdują się organy⁷⁷. Natomiast akta z 1736 roku podają, że na chórze muzycznym znajdują się organy małe przenośne, prostej konstrukcji⁷⁸.

W aktach wizytacyjnych z 1748 roku zanotowano, że w Niekrasowie znajdowały się organy czterogłosowe, na drewnianym chórze częściowo malowanym na różne kolory, częściowo złożonym, wspartym na sześciu kolumnach złożonych i malowanych⁷⁹.

Stanisław Skarbek Stolnik Ciechanowski i jego żona Eleonora z Bieleckich ufundowali chór i najprawdopodobniej organy. Świadczyć mają o tym ich herby umieszczone na chórze⁸⁰. W wizytacji z 1764 roku zapisano, że na chórze drewnianym częściowo malowanym w różnych kolorach i pozłacanym, wspartym na sześciu kolumnach są małe organy skrzyniowe o czterech głosach⁸¹. W wizytacji z 1782 roku

⁷⁵ RDS 2010, s. 344-345.

⁷⁶ Tamże, s. 345.

⁷⁷ AKMK, sygn. AV 22, Visitatio... 1727, s. 150, *Chorus Musicalis cum organo*, Tłumaczenie: *Chór muzyczny z organami*.

⁷⁸ AKMK, sygn. AV 25, Visitatio...1736, s. 69, *Chorus Musicus in quo Organum parvum mobile ex asseribus simpliciter constructa*, tłumaczenie: *Chór muzyczny zbity z desek w sposób prosty na którym jest mały organ przenośny*.

⁷⁹ AKMK, sygn. AV 46, Visitatio... 1748 r., s. 206-207, *Chorus pro cantoribus ligneus in parte deauratus et in parte depictus vario colore innientur columnis sex partim deauratus partim depictis in qua organum habens voces quatuor*, tłumaczenie: *Chór muzyczny drewniany w części malowany w różnych kolorach podparty sześcioma kolumnami częściowo pozłacany częściowo malowany w którym są organy mające cztery głosy*.

⁸⁰ AKKS, *Materiały źródłowe do dziejów miejscowości w układzie alfabetycznym cz. III, Wiadomości historyczne o parafii niekrasowskiej*, s. 183, *W drugiej połowie zeszłego stulecia wielkimi dobrodziejami kościoła okazali się Stanisław Skarbek Stolnik Ciechanowski i małżonka jego Eleonora z Bielskich wystawili chór na pomieszczenie organu zapewne i dawniejszy organ oni fundowali. Świadczą o tym herby ich umieszczone na chórze*. Ks. J. Wiśniewski podaje na podstawie wizytacji ks. Ligęzy, że Eleonora z Bielskich w 1760 r. fundowała prebendę, być może i wtedy zakupiono organy, J. Wiśniewski, *Dekanat sandomierski*, s. 98.

⁸¹ AKMK, AV51, *Acta visitationis...*, 1764 r., s. 202, *organů scriniaie parvů voců 4*.

odnotowano tylko, że organy są w złym stanie⁸². Natomiast w zachowanych dokumentach z roku 1835 zanotowano, że na chórze znajduje się pozytyw trygłosowy, wyposażony w dwa małe miechy zupełnie zniszczony i wymagający naprawy⁸³. Według wypisów J. Gołosa po 1874 roku stare organy z kościoła niekrasowskiego przeniesiono do kościoła pw. Wszystkich Świętych w Koprzywnicy⁸⁴.

W 1882 roku w fabryce Adolfa Homana⁸⁵ wybudowano dla kościoła w Niekrasowie pięciogłosowe organy. Szczegółowe informacje zostały zapisane w inwentarzach z 1886 roku i 1932 roku. W księdze inwentarzowej z 1886 roku zapisano, że pięciogłosowe organy z miechem cylindrowym kupiono staraniem ks. Apolinarego Knothe z dobrowolnych ofiar parafian⁸⁶. M. in. ofiarodawcą był hr. Potocki, który bezpłatnie przekazał materiał i drewno do organu⁸⁷. Znajduje się również informacja, że wszystkie głosy były czterostopowe. Dokładniejsze informacje podaje inwentarz z 1932 roku. Szafa organowa wykonana była z drewna sosnowego, prospekt stworzono w stylu barokowym, pomalowany był w kolorze ołtarzy, parapet chóru o prostej linii, wiatrownice stożkowe, organy pięciogłosowe, jeden manual. Wypisano także nazwy i stopaź głosów: Burdon 8', Salicjinał 8', Pryncypał 8', Oktawa 4', Mikstura. Klawiatura umieszczona w bocznej części szafy organowej. Miech umieszczono poza szafą organową⁸⁸. Koszt

⁸² BDS, Sygn. I 1476. *Protokół wizyty...*, 1782, s. 155, *Chur z Pozytywem zły*.

⁸³ ADS, Akta parafii Niekrasów 1801-1843 I, Inwentarz fundi instructi kościoła w Niekrasowie spisany w 1835 r., [npg], *Pozytef. Na Chórze muzykalnym roboty snycerskiej malowany na którym pozytef z dwoma małymi miechami o głosach trzech zupełnie zdezelowany, pilney reparacyi wymaga*.

⁸⁴ J. Gołos, *Wypisy źródłowe do historii kapel i instrumentów muzycznych*, w: *Organy zabytkowe*, red. J. Gołos [i in.], Łódź 1989, s. 72.

⁸⁵ Adolf Antoni Homan (1850-1941) – organmistrz polski, działający pod koniec XIX i w pierwszej połowie XX w. w Warszawie. Z początku pracował samodzielnie, od 1924 współpracował ze Stanisławem Jezierskim, wcześniejszym pracownikiem. W budownictwie organowym Homan reprezentował, jak większość polskich organmistrzów tego okresu, styl romantyczny, pomimo coraz wyraźniej zarysowujących się w Europie tendencji barokizujących, tzw. Orgelbewegung. Do najbardziej znanych organów firmy Homana należą instrumenty w archikatedrze w Lublinie (1935), katedrze w Sandomierzu (1929), kościele Zmartwychwstania Pańskiego w Warszawie (ok. 1920) oraz w kościele św. Józefa w Krakowie-Podgórzu (1922). Działalność Homana przyczyniła się do zniszczenia kilku starych, często bardzo wartościowych instrumentów – np. w katedrze w Sandomierzu, gdzie usunięte zostały XVII-wieczne organy Andrzeja Nitrowskiego. Ok. 1938 roku kończy się historia firmy Homana, która została wykupiona przez Wacława Biernackiego. Na podstawie: <http://zabytkoweinstrumenty.blog.pl/2015/08/19/adolf-homan-organmistrz-z-warszawy/> z dnia 16 marca 2017 r.

⁸⁶ ADS, Akta parafii Niekrasów 1845-1983 II, Spis inwentarza Kościelnego sporządzony na imię X Józefa Pilewskiego Administratora parafii Niekrasów w dniu 2 września 1886 r., [npg], *Na chórze umieszczony organ o 5-u głosach 4 stopowych z miechem cylindrowym, niedawno sprawiony staraniem Ks. Apolinarego Knothe z dobrowolnych ofiar za sumę Rs 545*.

⁸⁷ AKKS, *Materiały źródłowe do dziejów miejscowości w układzie alfabetycznym cz. III, Wiadomości historyczne o parafii niekrasowskiej*, s. 183.

⁸⁸ AP w Niekrasowie, Inwentarz Fundi instructi Rzym.-kat. Parafii w Niekrasowie, 20 stycznia 1932 r., [npg], *Na czterech filarach wsparty od strony zachodniej kościoła znajduje się chór z organem w szafie*

całkowity nowych organów w Niekrasowie wyniósł 545 rubli srebrnych⁸⁹. W tymże inwentarzu (1932 rok) określono aktualny stan zachowania instrumentu: był bardzo zniszczony i w 1931 roku naprawy i strojenia dokonał Stanisław Ocimek Jabłoński z Radomia⁹⁰. Remont organów kosztował 150 zł plus życie dwutygodniowe organmistrza. Naprawy dokonano dzięki staraniom proboszcza ks. Czesława Bocińskiego⁹¹.

Kolejny remont organów niekrasowskich nastąpił około 1950 roku⁹². Nie zachowały się informacje kto i w jakim zakresie dokonał tych prac.

2.3.3 Instrument istniejący

W 1983 roku biskup Stanisław Sygnet poświęcił nowe organy, które wybudował Józef Buła z Krakowa⁹³. Z poprzednich organów pozostał tylko prospekt, reszta instrumentu została całkowicie wymieniona. Nowe są wiatrownice, traktura, piszczałki, miech, który umieszczony został wewnątrz szafy organowej. Całkiem inna jest dyspozycja głosów. W organach Homana było pięć głosów – trzy ośmiostopowe, jeden czterostopowy i Mikstura, w obecnych są dwie sekcje: pedałowa – jeden głos szesnastostopowy (Subbas), sekcja manualowa – jeden głos ośmiostopowy (Burdon), dwa czterostopowe (Pryncypał, Salicet), jeden dwustopowy (Oktawa), jeden poboczny Kwinta (2 $\frac{2}{3}$). Brak Mikstury. Organmistrz zastosował w nowych organach połączenia Manual do Pedału oraz Super do Manualu.

sosnowej stylu barokowego pomalowanej na kolor ołtarzy. Wejście do niego z wewnątrz kościoła po schodach o dwóch kondygnacjach przy ścianie zachodniej, zamykane jednoskrzydłowymi drzwiami na haczyk. Balustrada chórowa o wykonaniu ferkladunkowym w linii prostej. Z chóru od strony zachodniej jest wejście na strych kościoła. Organ systemu stożkowego zbudowany o pięciu brzmących regestrach z jednym manuałem w szafie o trzech kolumnach w r. 1882 w fabryce Adolfa Homana. Dyspozycja regestrów następująca: ośmiostopowy Burdon, ośmiostopowy Salicjonal, ośmiostopowy Pryncypał, czterostopowa Oktawa i Mikstura. Windlady i mechanizm połączone z klawiaturą umieszczoną z boku organów po stronie północnej. Miech systemu uniwersalnego z kalikowaniem do ręki umieszczony jest na zewnątrz organu.

⁸⁹ AKKS, *Materiały źródłowe do dziejów miejscowości w układzie alfabetycznym cz. III, Wiadomości historyczne o parafii niekrasowskiej*, s. 183.

⁹⁰ AP w Niekrasowie, Inwentarz fundi instructi Rzym.-kat. Parafii w Niekrasowie, 20 stycznia 1932 r., [npg].

⁹¹ ADS, Akta parafii Niekrasów 1845-1983 II, Odpis wizyty pasterskiej bpa Pawła Kubickiego dnia 9 września 1930 r., [npg].

⁹² AP w Niekrasowie, Protokół wizytacji kanonicznej parafii Niekrasów 31 maja – 01 czerwca 1950 r., [npg].

⁹³ AP w Niekrasowie, Księga wizytacji biskupich parafii Niekrasów, Wizytacja bpa S. Sygneta 16 października 1983 r., [npg], *W czasie Mszy św. poświęciłem nowy 6 głosowy organ zafundowała go parafia, z tym że znaczną ofiarę złożył ks. kanonik J. Śmiegielski jako votum za łaski otrzymane przez wstawiennictwo Matki Bożej Niekrasowskiej. Znaczną ofiarę złożył też ks. Jerzy Kotyra rodak z tej parafii. Instrument zbudował p. Józef Buła organmistrz z Krakowa.*

W 2005 roku remontu organów podjął się Bernard Termen⁹⁴, organmistrz z Wilna⁹⁵. Remont zakończono 12 kwietnia 2005 roku⁹⁶. W 2008 roku firma EKOB należąca do Krzysztofa Wdowskiego z Radomia wykonała malowanie chóru⁹⁷.

2.4 Kościół parafialny pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Połańcu

Fot. 4 Kościół pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Połańcu

2.4.1 Zarys historii parafii i kościoła

Parafia pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych erygowana została 1 marca 1986 r.. Kościół wybudowano w latach 1990-1996, według projektu architekta Adama Abrama i Edwarda Paszkiewicza z Sandomierza. Konsekracja kościoła miała miejsce 24 maja 2001 r. Świątynię wybudowano w stylu nowoczesnym: jest ceglana, z białymi żelbetowymi

⁹⁴ Bernard Termen, do dziś organmistrz mający swój warsztat w Wilnie, prowadził prace przy instrumentach m. in. w kościele polsko-katolickim w Lublinie, w kolegiacie św. Mikołaja bpa w Wolbórze (2008 r.). Szczegółowy wykaz prac remontowych znajduje się na stronie oficjalnej tego organmistrza: <http://organytermen.com/praca.html> z dnia 16 marca 2017 r. W 2018 r. remontował organy w bazylice archikatedralnej pw. Wniebowzięcia N.M.P. we Lwowie: <https://dzieje.pl/kultura-i-sztuka/koncert-we-lwowskiej-katedrze-na-odrestaurowanych-organach> z dnia 5 lipca 2023 r.

⁹⁵ Relacja ustna proboszcza ks. Stanisława Bastrzyka z dnia 10 listopada 2011 r.

⁹⁶ AP w Niekrasowie, Sprawozdanie z pracy duchowej i materialnej w parafii Niekrasów za lata 1988-2006 r. wypowiedziana podczas wizyty biskupiej 8 czerwca 2006 r. wizytację przeprowadził bp Edward Frankowski.

⁹⁷ Relacja ustna proboszcza ks. Stanisława Bastrzyka z dnia 09 listopada 2012 r.

elementami dekoracyjnymi frontonu. Trójkątny szczyt przeradza się w arkadę zwieńczoną krzyżem. Budowla jest jednonawowa, zawiera wiele okien⁹⁸.

2.4.2 Organy zastępcze

**Fot. 5 Organy zastępcze w kościele pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych
w Połańcu**

W kościele parafialnym pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych znajdują się organy elektroniczne, zakupione w 2003r., jako instrument tymczasowy⁹⁹.

⁹⁸ RDS 2018, s.356.

⁹⁹ Relacja ustna parafianki Barbary Bład z dnia 17 sierpnia 2023 r.

2.5 Kościół parafialny pw. św. Marcina w Połańcu

Fot. 6 Kościół pw. św. Marcina w Połańcu

2.5.1 Zarys historii parafii i kościoła

Połaniec już w XII wieku jako Polancz wspomniany został w uposażeniu kolegiaty sandomierskiej¹⁰⁰. Najdawniejszym kościołem, sięgającym prawdopodobnie początków chrześcijaństwa w Polsce, była świątynia pod wezwaniem św. Katarzyny, wzniesiona nad Wisłą. Około roku 1350 król Kazimierz Wielki przeniósł miasto i kościół z dawnego miejsca na dzisiejsze (Wisła zmieniała koryto i dokonywała wielu szkód)¹⁰¹.

Staraniem władcy powstał nowy, drewniany kościół pw. Św. Marcina, który istniał około dwustu lat. Prawdopodobnie uległ zniszczeniu podczas pożaru miasta w 1564 roku. Kolejny kościół (drewniany) wybudowano za czasów króla Zygmunta Augusta. W 1633 roku został konsekrowany przez sufragana krakowskiego Tomasza Oborskiego¹⁰². W roku 1852 ks. Piotr Choroszyński gruntownie odrestaurował świątynię¹⁰³.

Dnia 12 czerwca 1889 roku, w południe, wybuchł pożar w Połańcu. Spłonęło wiele budynków mieszkalnych, plebania, szkoła, biblioteka kościelna i kościół. Pozostała tylko

¹⁰⁰ J. Wiśniewski, *Dekanat sandomierski*, s. 129.

¹⁰¹ RDS 1994, s. 307.

¹⁰² J. Wiśniewski, *Dekanat sandomierski*, s. 132.

¹⁰³ Tamże, s. 133-134. Inwentarz z 1837 r. podaje, że kościół był w ruinie, wymagał gruntownego remontu: *ściany zakrystii odeszły od głównej ściany kościoła, że z łatwością szparą pomiędzy ściany wnieść można było, podłoga i powała zupełnie zgnile.*

murowana kaplica (wzniesiona na przełomie XVII i XVIII wieku kosztem Stanisława Szembeka, chorążego sandomierskiego)¹⁰⁴.

W latach 1890-1899 wybudowano nowy kościół, konsekrowany 29 lipca 1900 roku. Świątynia połaniecka jest murowana z cegły i piaskowca z wieżą od frontu, trzynawowa, w kształcie łacińskiego krzyża, w stylu neoromańskim¹⁰⁵.

2.5.2 Organy niezachowane

Najstarsza informacja na temat organów w Połańcu pochodzi z pocz. XVII w. W aktach wizytacyjnych odnotowano, że instrumentem muzycznym jest pozytyw¹⁰⁶.

Informacje na temat organów w kościele św. Marcina w Połańcu zachowały się w aktach wizytacyjnych z XVIII wieku. W wizytacji z 1727 roku zanotowano, że w kościele istniały organy na chórze drewnianym, dużym, podzielonym na trzy części¹⁰⁷. W wizytacji z 1738 roku zapisano, że były to organy duże¹⁰⁸. Natomiast w aktach wizytacyjnych z 1748 roku podano, że organy miały piętnaście głosów¹⁰⁹. Przed 1782 rokiem naprawiono miechy w organach (było ich sześć), ale całe organy wymagały remontu¹¹⁰.

W inwentarzu z 1839 roku zapisano, że organy znajdujące się w kościele były umieszczone na drewnianym chórze, który wymagał remontu, bo mógł się zawalić. Powietrze do organów dostarczały tylko trzy miechy, z sześciu (trzy pozostałe zepsute). Organy były piętnastogłosowe. Szafa pomalowana w kolorach niebieskim i czerwonym. Ówczesny proboszcz, ks. Paweł Cybulski zarządził remont zniszczonych organów. Nie podano nazwiska organmistrza, zakresu napraw, tylko wspomniano, że w instrumencie brakowało siedemdziesiąt piszczałek¹¹¹.

¹⁰⁴ RDS 1994, s. 307.

¹⁰⁵ J. Wiśniewski, *Dekanat sandomierski*, s. 132.

¹⁰⁶ AKMK, sygn. AVCap 23, Acat visitationis 1604, k. 56 l, *instrumentu organu als pozytyw*.

¹⁰⁷ AKMK, sygn. AV 22, Visitatio... 1727 r., s. 182, *Chorus musicalis cum organo in tres partes diviso, maioris quantitatum ligneus, deceriter fabricatus*, tłumaczenie: *Chór muzyczny z organami, podzielony na trzy części, w większej części drewniany, starannie wykonany*.

¹⁰⁸ AKMK, sygn. AV 25, Visitatio... 1738 r., s. 88, *magno*.

¹⁰⁹ AKMK, sygn. AV 46, Acta visitationis..., 1748 r., s. 175, *Chorus pro cantoribus seu musicis alis lignens in tres partes divisus variis coloribus depictus quatouor columnis innititur. In hoc organum habens vocem quindecim*, tłumaczenie: *Chór dla kantorów i innych muzyków drewniany z trzech części pomalowany różnymi kolorami wsparty na czterech kolumnach. Na którym są organy mające piętnaście głosów*.

¹¹⁰ BDS, sygn. I 1476, Protokół wizyty generalnej czterech dekanatów, 1782 r., s. 3, *Chur malowany z organami o miechach 6 wyreparowanemi naprawy potrzebuje*.

¹¹¹ ADS, Akta parafii św. Marcina Połaniec 1800-1843 I, Inwentarz Kościoła i Plebanij w Mieście Rządowym Połańcu Dyecezyi Sandomierskiej z 1-13 marca 1839 r., [npg], *Kościół Wchód do kościoła iest od zachodu słońca przez kruchę przystawioną z tarcic bez podłogi, na której mieszczą się miechy do organu. Chór. Drewniany, kształtnie zrobiony na niebieskiem malowany na czterech filarach drewnianych podporami*

W latach 50. XIX wieku ks. Piotr Choroszyński, restaurował świątynię. Wśród wielu prac, które wtedy wykonano, wyremontowano również organy. Planowano na remont organów wydać 100 rubli srebrnych¹¹². Ostatecznie po wykonaniu prac wypłacono organmistrzowi 81 rubli srebrnych¹¹³. Prace remontowe przy organach wykonał Feliks Kłosiński, organmistrz z Klimontowa¹¹⁴. W Archiwum Państwowym w Radomiu zachowała się umowa (kontrakt) na remont organów (Aneks 1). W kontrakcie zaznaczono, że organy mają dziesięć głosów w manuale i trzy w pedale. Zatem dwa głosy (o których wspominają akta z 1839 roku) zostały pominięte. Organmistrz wykonał nowe wiatrownice, mniejsze piszczałki przetopił na nowe, piszczałki drewniane zostały wykonane nowe. Wyremontował kanały powietrzne, doprowadzające powietrze do wiatrownic i miechy¹¹⁵.

Po trzydziestu czterech latach od remontu organmistrza Kłosińskiego organy ponownie znajdowały się w bardzo złym stanie technicznym. W roku 1886 ks. Apolinary Knothe sporządził spis inwentarza Fundi instructi parafii św. Marcina w Połańcu. Odnotował w nim, że na chórze wspartym na czterech zdobionych i malowanych drewnianych filarach, znajdują się organy trzynastogłosowe z klawiaturą pedałową, powietrza do wiatrownic dostarcza sześć miechów. Stan instrumentu był bardzo zły, wymagał pilnego remontu¹¹⁶.

od zawalenia się zabezpieczony, na którego wchód po schodach bez drzwi. Na nim jest organ z pedalem, o sześciu miechach, z których trzy do nieużycia – o 15 głosach, w środku niebiesko po bokach czerwono odmalowany – na którym od lat wielu niegrywano - za dzisiejszego dopiero proboszcza Księdza Pawła Cybulskiego wyreparowany został – podług uznania organmistrza, który reparaował, piszczalek 70 w nim brakowało- Cały chór zagraża niebezpieczeństwem zawalenia się.

¹¹² AP w Radomiu, sygn. RGR I 6272, Akta RGR dotyczące się reparacji kościoła w Połańcu, Wykaz potrzebnych kosztów na zrestaurowanie kościoła w Połańcu z 7/19 listopada 1852, s. 132.

¹¹³ AP w Radomiu, sygn. RGR I 6272, Akta RGR dotyczące się reparacji kościoła w Połańcu, Rachunek dopełnionej restauracji kościoła parafialnego w Mieście Połańcu sposobem Administracyjnym opisane ułożony przez prowadzącego zarząd tej roboty ks. Piora Choroszyńskiego 1/13 maja 1856 r., s. 277.

¹¹⁴ AP w Radomiu, sygn. RGR I 6272, Akta RGR dotyczące się reparacji kościoła w Połańcu, Kontrakt pomiędzy x. Piotrem Choroszyńskim proboszczem Połanieckim a panem Felixem Kłosińskim obywatelem miasta Klimontowa organmajstrem o wyrestaurowanie organu w kościele połanieckim z dnia 25 kwietnia 1852 r., s. 403.

¹¹⁵ AP w Radomiu, sygn. RGR I 6272, Akta RGR dotyczące się reparacji kościoła w Połańcu, Protokół rewizyjno-odbiorczy dopełnionej restauracji kościoła parafialnego w mieście Połańcu z dnia 10/12 listopada 1855 r., s. 289, *Organ duży o sześciu miechach wyreparowany 81 rubli srebrnych. Dorobiono nowe windlady, przetopiono wszystkie piszczałki pomniejsze, drobiono wszystkie drewniane, rury komunikacyjne i miechy wyraparowano.*

¹¹⁶ ADS, Akta parafii św. Marcina Połaniec 1842-1983 II. Inwentarz fundi instructi Kościoła i Plebany w osadzie miejskiej Połaniec w Diecezji Sandomierskiej położonego na osobę Imć Ks. Apolinarego Knothe sporządzony w roku 1886, [npg], *Chór. Drewniany kształtnie zrobiony malowany na czterech filarach drewnianych, na który wchód po wschodach. Na chórze jest organ z pedalem o sześciu miechach o trzynastu głosach, od wielu lat zdezelowany i potrzebujący restauracji.*

Dnia 12 czerwca 1889 roku w wyniku pożaru kościoła, spłonęły również organy. Tymczasowo do zachowanej murowanej kaplicy dobudowano drewnianą szopę, w której odprawiano msze dla wiernych. Tymczasowo również do tego zastępczego kościółka zakupiono za RS 150 mały pozytyw z Oleśnicy¹¹⁷.

2.5.3 Instrument istniejący

Po zakończeniu budowy kościoła w 1899 roku i jego konsekracji w 1900 roku, zaistniała potrzeba wyposażenia kościoła. Około 1905 roku firma organmistrzowska Konstantego Mieszczankowskiego¹¹⁸ wybudowała dwudziestogłosowe organy, pod numerem 52¹¹⁹. Przed 1941 rokiem organy były poprawiane, ale zdaniem ówczesnego proboszcza ks. Stanisława Zbroi (objął parafię w 1941 roku) bardzo nieudolnie. Miech był zdezelowany¹²⁰. Kolejny remont organów przeprowadzono w 1974 roku. Wstawiono wtedy nowy miech wraz z obudową¹²¹. W 1975 roku dokonano renowacji prospektu organowego¹²².

Na początku XXI wieku ks. Jan Wamyj, proboszcz parafii św. Marcina w Połańcu wraz z Urzędem Miejskim rozpoczęli starania o uzyskanie dotacji na remont organów. Dnia 2 października 2011 roku nastąpiło uroczyste oddanie wyremontowanych organów do użytku. Remont przeprowadzony został w ramach projektu pn. *Renowacja zabytkowych organów w Kościele parafialnym pw. św. Marcina w Połańcu*, współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach

¹¹⁷ ADS, Akta parafii św. Marcina Połaniec 1842-1983 II. Inwentarz fundi instructi Kościoła i Plebani w osadzie Połaniec Diecezji Sandomierskiej w roku 1892 sporządzony, [npg], *Chór i organ. W szopie przy ścianie północnej nad drzwiami na wprost kaplicy i ołtarza na słupach drewnianych wspiera się chór drewniany, a na nim mały organ odkupiony z Oleśnicy za RS 150.*

¹¹⁸ M. Szymanowicz, *Zabytkowe organy...*, s. 302. Konstanty Mieszczankowski urodził się 4 kwietnia 1852 r. w Kruszyńcu. Przez dwa lata był współnikiem Stanisława Krukowskiego, następnie prowadził samodzielną działalność organmistrzowską w Piotrkowie Trybunalskim. Od 1893 r. prowadził działalność organmistrzowską w Radomiu.

¹¹⁹ ADS, Akta parafii św. Marcina Połaniec 1842-1983 II, Inwentarz fundi instructi kościoła parafialnego w Połańcu sporządzony w roku 1931, [npg], *Chór na wysokości sklepienia naw bocznych od spodu murowany, front z drzewa sosnowego pomalowany na ciemno. Organ o dwóch klawiaturach roboty Konstantego Mieszczankowskiego ze Stopnicy, Numer organu 52. We frontowej ścianie od zewnątrz jest na chórze wielkie witrażowe okno, widoczne z dołu od wielkiego ołtarza robiące wrażenie wschodzącego słońca.*

¹²⁰ AP w Połańcu, Kronika parafialna od 1928 r., [npg], *Organy niedawno poprawione, ale widać przez amatora jakiegoś, bo nic istotnego nie zrobił. Miech organowy okropnie zdezelowany.*

¹²¹ AP w Połańcu, Kronika parafialna od 1928 r.

¹²² AP w Połańcu, Dokumentacja prac restauratorskich i konserwatorskich szafy organowej z kościoła św. Marcina w Połańcu, ART Studio Małgorzata Paździora Sattler, Warszawa 2011/2011.

Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013¹²³. Szacunkowa całkowita wartość projektu opiewała na 382 185,00 zł, w tym:

- środki przyznane z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego - 229 311,00 zł

- wkład własny Parafii (kwota zapewniona przez Miasto i Gminę Połaniec i zapisana w budżecie na 2010 rok) - 152 874,00 zł, która została przekazana w formie dotacji¹²⁴.

Przetarg (w którym udział wzięły trzy firmy) na remont organów wygrała firma organmistrzowska Nawrot i Synowie¹²⁵. W 2011 roku firma ta przeprowadziła gruntowny remont organów (Protokół wykonawczy prac renowacyjnych organów w Połańcu - Aneks 2)¹²⁶. Natomiast firma Art. Studio, pracownia konserwacji malarstwa i rzeźby polichromowanej wykonała prace konserwatorskie i restauratorskie szafy organowej¹²⁷.

¹²³ M. Okrutna, *Na kolejne sto lat*, „Merkuriusz Połaniecki”, sierpień-grudzień 2011, nr 12(225) s. 22.

¹²⁴ M. Okrutna, *Na kolejne sto lat*, artykuł zamieszczony na stronie internetowej: <http://www.polaniec.pl/news.php?id=8169> z dnia 5.12.2011 r.

¹²⁵ Nawrot Budowa organów od 1966 r., ze strony: <http://www.nawrotorgany.pl/historia.html> z dnia 24 czerwca 2014 r. Dokładna historia firmy: *Założycielem firmy jest Marian Nawrot, swoją praktykę w zawodzie organmistrza rozpoczął w 1954 r. w firmie Władysława Kaczmarka, który z kolei praktykował u Dominika Biernackiego. W firmie Władysława Kaczmarka pracował 12 lat i w tym czasie brał udział między innymi w demontażu i przesunięciu organów Katedry w Gorzowie w roku 1959, renowacji organów Katedry w Opolu w roku 1957, budowie organów Katedry w Poznaniu w roku 1956 oraz renowacji 3-manualowych organów w Kędzierzynie - Koźlu w 1962 r. Firma obejmowała swoim zasięgiem całą zachodnią Polskę. W firmie tej zdobył ogromną wiedzę i doświadczenie, pracował jako specjalista od montażu, intonacji i strojenia organów. W roku 1966 Marian Nawrot założył własną firmę i w 1968 r. uzyskał dyplom mistrza. W początkowej fazie rozwoju firmy wykonywane były renowacje organów zabytkowych. W miarę rozwoju firmy wykonywano wiele nowych instrumentów oraz renowacji i rekonstrukcji organów zabytkowych. Zakład przechodził kolejne fazy budowy i rozbudowy by ostatecznie uzyskać około 200m² powierzchni produkcyjnej. W roku 1991 pod kierunkiem ojca rozpoczęli pracę Roman Nawrot z wykształcenia fizyk i Adam Nawrot z wykształcenia technik elektryk. W roku 1998 uzyskali dyplomy mistrzowskie. Obecnie firma zatrudnia 6 osób nie wliczając w tą liczbę kooperantów krajowych i zagranicznych. Firma działa na terenie całego kraju, budując organy wszystkich typów, przeprowadzając renowacje i rekonstrukcje cennych zabytków sztuki organmistrzowskiej. Od 1980 r. mistrz Marian Nawrot jest członkiem komisji egzaminacyjnej w zawodzie organmistrza przy Izbie Rzemieślniczej w Poznaniu. Firma posiada uprawnienia konserwatorskie zezwalające na restaurację, renowację i rekonstrukcję organów zabytkowych, w pracach tych firma uzyskała wysoką specjalizację. Nowe organy wybudowane przez firmę Nawrot i synowie: Szreńsk (12-głosowe, 2M+P) w 1970 r., Babimost (15-głosowe, 2M+P) w 1982 r., Wisznice (24 głosowe, 2M+P) w 1986 r., Korytnica (24-głosowe, 2M+P), w 1989 r., Stare Juchy (15-głosowe, 2M+P) w 1993 r. Przebudowa m. in. 51-głosowe w Dobrym Mieście (organy B. Goebela) w 1985 r.*

¹²⁶ AP w Połańcu, Protokół powykonalowy prac renowacyjnych organów piszczałkowych w Parafii Rzym.-Kat. pw. św. Marcina Połaniec 2011 r.

¹²⁷ AP w Połańcu, Dokumentacja prac konserwatorskich i restauratorskich szafy organowej z kościoła św. Marcina w Połańcu, Warszawa 2010/2011.

2.6 Kościół parafialny pw. św. Stanisława bpa i m. w Ruszczy

Fot. 7 Kościół parafialny w Ruszczy

2.6.1 Zarys historii parafii i kościoła

Parafia Ruszcza została wydzielona z parafii św. Marcina w Połańcu. Inicjatorem budowy kościoła był proboszcz wspomnianej parafii ks. Zygmunt Wiczorek. W latach 1986-1987 wybudowana świątynia stanowiła placówkę dojazdową połanieckiej parafii. Samodzielna parafia w Ruszczy została erygowana 1 stycznia 1988 r. przez bpa Edwarda Materskiego. Proboszczem został mianowany ks. Józef Grabda, który pełnił tę funkcję aż do 2023 r.

Kościół został zbudowany w latach 1983-1986 według projektu inż. Adama Abrama z Sandomierza. Świątynia choć jest nowoczesna, utrzymana jest w formie tradycyjnej, z trójspadowym dachem na nawie. Przestrzeń nawy kościoła otoczona jest

ścianami kurtynowymi z prześwietlającymi między nimi prostokątnymi oknami pod stropem o przekroju trapezu, ozdobiona jest malowidłami i rzeźbami¹²⁸.

2.6.2 Instrument zastępczy

Fot. 8 Organy zastępcze w Ruszczy

W kościele parafialnym w Ruszczy znajdują się organy elektroniczne firmy Roland.

¹²⁸ RDS 2018, s. 361-362.

2.7 Kościół parafialny pw. św. Andrzeja Apostoła w Strzegomiu

Fot. 9 Kościół pw. św. Andrzeja Ap. w Strzegomiu

2.7.1 Zarys historii parafii i kościoła

Pierwsza wzmianka o parafii Strzegom pochodzi z 1326 roku¹²⁹. W czasach Jana Długosza był kościół parafialny, drewniany, pod wezwaniem św. Andrzeja Apostoła. Dnia 20 grudnia 1609 roku biskup Piotr Tylicki dołączył Strzegom do Wiązownicy i uczynił filią tej parafii. Filią Wiązownicy był Strzegom do 1919 roku¹³⁰. Obecny kościół parafialny został zbudowany z drewna modrzewiowego według konstrukcji zrębowej. W 1595 roku poświęcenia dokonał bp krakowski Jan Radziwiłł. W 1875 roku kościół gruntownie restaurowano, a w latach trzydziestych XX wieku przedłużono o kilka metrów¹³¹. Ołtarz główny znajdujący się w świątyni jest późnorenesansowy z obrazem Matki Bożej Bolesnej oraz św. Andrzeja. Ołtarze boczne są barokowe. W latach 2002-2009 przeprowadzono kolejny remont w trakcie którego m. in. odnowiono drewnianą dzwonnice, prezbiterium, ołtarz główny, ołtarze boczne, ambonę i chrzcielnicę¹³².

¹²⁹ RDS 2010, s. 352.

¹³⁰ *W cieniu więzów w dolinie...*, red. Koło Dziedzictwa Lokalnego i Koła Polonistycznego przy Publicznej Szkole Podstawowej w Strzegomiu, nakładem Urzędu Gminy Rytwiany, Strzegom 2010.

¹³¹ J. Wiśniewski, *Dekanat sandomierski*, s. 239.

¹³² RDS 2010, s. 353.

2.7.2 Organy niezachowane

W kościele w Strzegomiu organy były już w XVIII wieku. Wynika to z zapisu w aktach wizytacyjnych. Wizytacja z 1727 roku podaje, że na drewnianym chórze muzycznym znajdowały się małe organy¹³³.

W 1748 roku na drewnianym chórze, wspartym na czterech drewnianych kolumnach, niepomalowanym, znajdował się pozytyw niedawno naprawiany o pięciu głosach¹³⁴. W 1764 roku drewniany chór wymagał naprawy. Zapisano w wizytacji, że wejście na chór było zbyt niebezpieczne. Na chórze znajdowały się *organy skrzyniowe* – pięciogłosowe¹³⁵.

W inwentarzu fundi instructi z 1857 roku zapisano, że na chórze znajduje się zniszczony pozytyw przenośny¹³⁶. Kolejny spis inwentarza z 1877 roku nie podaje w jakim stanie technicznym znajduje się instrument, jedynie, że na drewnianym chórze znajdowały się małe organy¹³⁷.

2.7.3 Instrument istniejący

Jak wynika z zapisu w inwentarzu z 1890 roku, proboszcz i parafianie ufundowali do kościoła czterogłosowy pozytyw, który umieszczony był na chórze drewnianym, wspartym na czterech filarach i przytwierdzonym do tylnej ściany kościoła¹³⁸.

W opisie kościoła z 1929 roku podano informację, że organy są stare i zniszczone¹³⁹. Z wcześniejszych zapisów wiadomo, że nowy pozytyw czterogłosowy

¹³³ AKMK, sygn. AV 22, Visitatio... 1727 r., s. 190, *Chorus musicalis cum parvo organo*, tłumaczenie: *Chór muzyczny z małymi organami*.

¹³⁴ AKMK, sygn. AV 46, Acta visitationis... 1748 r., s. 155, *Chorus pro cantoribus lignens, super quatuor columnis similiter lignens locatur depictus, in quo est organum parvum vulgo Pozytyw noviter reparatum habens voces quinque*, tłumaczenie: *Chór dla muzyków drewniany na czterech kolumnach wsparty podobnie drewnianych malowany na którym są organy małe potocznie nazywane Pozytyw niedawno naprawiany mający głosów pięć*.

¹³⁵ AKMK, sygn. AV 51, Acta visitationis... 1764 r., s. 24, *Chorus musicalis ad quem ascensus nimis periculosus ... organum scriniale*, tłumaczenie: *Chór muzyczny do którego dostęp jest niebezpieczny... organy przenośne*.

¹³⁶ ADS, Akta parafii Wiązownica 1843-1859 II, Inwentarz Kościoła Filialnego i Plebanii we wsi Strzegomiu w Diecezyi Sandomierskiej z dnia 5/17 października 1857 r., [npg], *na chórze znajduje się mały przenośny pozytywek popsuty znacznie i mało użyteczny*.

¹³⁷ ADS, Akta parafii Strzegom 1873-1983 I, Protokół Opis inwentarza fundi instructi z 14/26 października 1877 r., dokument w języku rosyjskim, [npg].

¹³⁸ ADS, Akta parafii Strzegom 1873-1983 I, Inwentarz Kościoła filialnego i Plebanii we wsi Strzegomiu w Diecezyi Sandomierskiej roku 1890 spisany i ks. Józefowi Faliewiczowi oddany, [npg], *Chór z organem drewniany roboty stolarskiej na czterech filarach drewnianych wspierający się do ściany przytwierdzony. Organki o 4ch głosach za staraniem miejscowego Księdza łącznie z parafianami świeżo ufundowany. Wchód po schodkach drewnianych prostych*.

został zakupiony około 1890 roku. Zatem w 1929 roku miał dopiero około 40 lat. Dlaczego tak szybko uległ zniszczeniu? Tej informacji źródła pisane nie podają.

W protokołach powizytacyjnych z 1962 i 1969 roku biskup wizytator wskazał potrzebę remontu organów¹⁴⁰. Organy zostały naprawione (*poprawione*) oraz podłączono do nich dmuchawę elektryczną w 1971 roku¹⁴¹. Od tego czasu prawdopodobnie nie były remontowane. Nie odnaleziono dokumentów, w których podanoby informacje dotyczące przeróbek organów w Strzegomiu. Obecnie instrument jest sześciogłosowy, nie wiadomo kiedy dodano dwa głosy do organów zbudowanych w 1890 r., czy ewentualnie zapiski z tego roku są błędne. Aktualnie na skutek niedopilnowania przez organistów, zabytkowy instrument stał się destruktem. Brak miecha i dmuchawy, piszczałki kilku głosów razem z ławeczkami, na których były umieszczone znajdują się w szafie organowej na podłodze pod wiatrownicą porzrzućane i pogięte. Prospekt został odmalowany, ale instrument nie nadaje się do użytku. Aktualnie organiści podczas liturgii używają organów zastępczych – elektronicznych.

¹³⁹ ADS, Akta parafii Strzegom 1873-1983 I, Opisanie kościoła parafialnego we wsi i Parafii Strzegomiu i rzeczy do niego należących z 15 października 1929 r., [npg], *na chórze znajduje się stary i zniszczony organ*.

¹⁴⁰ ADS, Akta parafii Strzegom 1873-1983 I, Protokół wizytacji kanonicznej 16 września 1962 r. [npg]: *Trzeba remontować stare organy*, Protokół wizytacji kanonicznej 7 lipca 1969 r., [npg], *planuje się remont organów*.

¹⁴¹ ADS, Akta parafii Strzegom 1873-1983 I, Inwentarz fundi instructi kościoła parafialnego w Strzegomiu 1973 r., [npg], *Chór z poprawionymi organami oraz napędem elektrycznym od 1971 r. znajduje się nad głównym wejściem od strony zachodniej*.

2.8 Kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela w Szczepzyszu - Zofiówce

Fot. 10 Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Szczepzyszu - Zofiówce

2.8.1 Zarys historii parafii i kościoła

Parafia w Szczepzyszu - Zofiówce została erygowana w 1845 roku. Wcześniej w Szczepzyszu znajdował się kościół, który należał terytorialnie do parafii Zborów, a następnie do Pacanowa. Miejscowość leży w terenie zalewowym Wisły, na terenach bagiennych. Księża w XVIII i XIX wieku mieli trudności z dojazdem na nabożeństwa, dlatego była potrzeba rezydencji duchownego¹⁴².

Ks. Adam Opelski, proboszcz w Szczepzyszu otrzymał mieszkanie w pobliskiej Zofiówce, tam też parafia otrzymała budynek, który służył jako spichlerz. Proboszcz przerobił ten budynek na kaplicę. W kościele w Szczepzyszu odprawiał tylko pogrzeby i nabożeństwa w Dniu Zadusznym, gdyż cmentarz był przy kościele. Ks. Piotr Wysocki dobudował zakrystię do kaplicy w Zofiówce, życie parafialne przeniosło się do Zofiówki¹⁴³. W latach 1939-1952 wykonano kolejne prace przy kaplicy w Zofiówce, by bardziej upodobnić ją do kościoła. Kościół został uroczystie poświęcony przez bpa Walentego Wójcika w 1965 roku. Wnętrze zostało pomalowane w 1976 roku przez malarza K. Dąbrowskiego z Warszawy. W latach 2003-2009 kościół pokryto blachą miedzianą, wykonano nową polichromię¹⁴⁴.

¹⁴² J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w stopnickim*, Marjówka 1929, s. 233-234.

¹⁴³ Tamże, s. 236.

¹⁴⁴ RDS 2010, s. 354.

2.8.2 Instrument istniejący

Na tylnej stronie deski chroniącej klawiaturę znajduje się napis. Wynika z niego, że organy obecnie istniejące zostały przeniesione ze starego kościoła w Szczepczuszu do Zofiówki w 1926 roku przez organmistrza Mieszczankowskiego¹⁴⁵. Zapis o przeniesieniu pozytywu ze starego kościoła w Szczepczuszu do Zofiówki znajduje się również w spisie własności kościelnych parafii Szczepczusz z 1926 roku. Po przeniesieniu organów do Zofiówki instrument nie był wyremontowany, chociaż w 1928 roku był w złym stanie technicznym¹⁴⁶. Prace zostały przeprowadzone przed 1948 rokiem¹⁴⁷. Pod koniec lat 60. XX wieku zelektryfikowano kościół i przed 1971 rokiem ponownie przeprowadzono remont organów¹⁴⁸. W 1973 roku założono nową dmuchawę¹⁴⁹.

W ciągu ostatnich kilku lat drobne naprawy i strojenie organów przeprowadzał anonimowy „znawca organów” – błędnie podpisał nazwy głosów, stare piszczałki niszczej porzucane w szafie organowej na podłodze pod wiatrownicą.

Aktualnie oprócz pozytywu na chórze znajduje się stara i zniszczona fisharmonia firmy Aloys Maier Hoflieferant Fulda. O fisharmonii wspominają akta z 1924 roku¹⁵⁰. Zapewne używano jej zanim przeniesiono pozytyw ze Szczepczusza.

¹⁴⁵ Napis na desce w organach: *Dnia 10 czerwca 1926 r. przeniesiony został organ ze Szczepczusza do Zofiówki za ks. P. Wysockiego org. Staworzyńskiego przeniósł org. Mieszczankowski ze Stopnicy dosyć stary chłop.*

¹⁴⁶ ADS, Akta parafii Szczepczusz-Zofiówka 1859-1983 II, Inwentarz Fundi instructi parafii Szczepczusz 1928 r., [npg], *Chór z drzewa zrobiony a organ stary przeniesiony ze Szczepczusza w marnym stanie.*

¹⁴⁷ ADS, Akta parafii Szczepczusz-Zofiówka 1859-1983 II, Protokół wizytacji kanonicznej parafii Szczepczusz dnia 25 i 26 września 1948 r., [npg], *Organy są stare świeżo wyremontowane.*

¹⁴⁸ ADS, Akta parafii Szczepczusz-Zofiówka 1859-1983 II, Odpis protokołu wizytacji kanonicznej w r. 1971 w parafii Szczepczusz, [npg], *Od ostatniej wizytacji kanonicznej elektryfikacja i remont organów.*

¹⁴⁹ ADS, Akta parafii Szczepczusz-Zofiówka 1859-1983 II, Pismo do prof. w Lublinie od proboszcza ks. F. Wolaka z 1975 r., [npg].

¹⁵⁰ ADS, Akta parafii Szczepczusz-Zofiówka 1859-1983 II, Inwentarz fundi instructi parafii Szczepczusz w 1924 r., [npg].

Fot. 11 Tabliczka znamionowa i klawiatura fisharmonii

Od kilku lat organista gra na instrumencie zastępczym znajdującym się na chórze kościoła.

Fot. 12 Instrument zastępczy - organy elektroniczne

2.9 Kościół parafialny pw. Jezusa Miłosiernego w Szwagrowie

Fot. 13 Kościół parafialny w Szwagrowie

2.9.1 Zarys historii parafii i kościoła

Budowa kościoła w Szwagrowie rozpoczęła się pod koniec lat 80. XX w. z inicjatywy miejscowych wiernych. Miejscowość należała do parafii Niekrasów. Dnia 19 grudnia 1998 r. bp Wacław Świeżawski utworzył przy nowo powstałej świątyni samodzielny rektorat, parafię erygował 24 stycznia 1999 r.

Kościół zbudowany został w latach 1989-1997, według projektu arch. Zofii Łotkowskiej. Poświęcenie świątyni nastąpiło 11 września 2016 r.

Świątynia charakteryzuje się cechami dojrzałego modernizmu i tradycyjną formą. Nawa kościoła poprzedzona jest niższą kruchtą, a prezbiterium piętrowym zapleczem. Na frontonie znajduje się okrągła rozeta, rozdzielona żelbetowym krzyżem. Wystrój kościoła jest dziełem prof. Czesława Dźwigaja z Krakowa¹⁵¹.

¹⁵¹ RDS 2018, s. 368.

2.9.2 Instrument zastępczy

Fot. 14 Organy zastępcze w Szwagrowie

W 2015 r. zostały zakupione dla kościoła w Szwagrowie organy elektroniczne Viscount Cantorum VI.

3. Dekanat Staszów

3.1 Kościół parafialny pw. Świętej Trójcy w Bogorii

Fot. 15 Kościół pw. Świętej Trójcy w Bogorii

3.1.1 Zarys historii parafii i kościoła

W 1620 roku Krzysztof Podlęski wybudował w Bogorii drewniany kościół pod wezwaniem Trójcy Świętej i budynki klasztorne, do których sprowadził z klasztoru krakowskiego zakonników kanoników regularnych od pokuty. Kościół ten został konsekrowany w 1681 roku przez biskupa Mikołaja Oborskiego¹⁵². W 1685 r. oddzielono Bogorię od parafii Kiełczyna¹⁵³.

W protokole powizytacyjnym z 1747 roku stwierdzono, że kościół chyli się ku upadkowi, dlatego ówczesny dziedzic bogoryjski Michał Konarski, za pozwoleniem biskupa krakowskiego rozpoczął budowę nowego murowanego kościoła, na miejscu starego. Prace budowlane trwały do 1750 roku. Konsekracja odbyła się dopiero w 1778 roku. Dokonał jej biskup Jan Lenczowski.

Kościół posiada nawę trzyprzęsłową, prezbiterium jest kwadratowe i jednoprzęsłowe. Wyposażenie wnętrza barokowego kościoła jest rokokowe i pochodzi z około 1770 roku. W głównym ołtarzu wykonanym w Sandomierzu znajduje się łaskami słynący obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, pochodzący z początku istnienia kościoła (z 1626 roku namalowany przez Jana Sochera w Krakowie, przywiózł go do Bogorii

¹⁵² J. Wiśniewski, *Dekanat sandomierski*, s. 2.

¹⁵³ Tamże, s. 2.

zakonnik Justus Pomorski)¹⁵⁴. Kanonicy regularni od pokuty w Bogorii przebywali do 26 kwietnia 1827 roku¹⁵⁵.

W latach siedemdziesiątych XX wieku pomalowano wnętrze kościoła, założono ogrzewanie, granitową posadzkę, odnowiono elewację zewnętrzną. Od 1994 roku pokryto kościół blachą miedzianą, ufundowano nowe dzwony, dokonano renowacji polichromii i odnowiono zewnętrzną elewację świątyni¹⁵⁶. W 2011 roku nastąpiła renowacja oraz konserwacja pięciu ołtarzy bocznych, chóru i prospektu organowego¹⁵⁷.

3.1.2 Organy niezachowane

W wizytacji z 1727 r. zapisano, że w Bogorii istniały organy 8 głosowe¹⁵⁸. Ten instrument był w użyciu do czasu wybudowania nowych w 1764 r. W aktach wizytacyjnych z 1764 r. odnotowano, że siedmiogłosowe organy dalej są w użyciu pomimo rozstrojenia¹⁵⁹.

3.1.3 Instrument istniejący

Chór wystawiono wraz z organami w 1763 roku. Budowniczy instrumentu pozostaje nieznanym. W 1813 roku staraniem ówczesnego proboszcza wyremontowano organy. Organmistrz za wykonaną pracę pobrał 400 zł wynagrodzenia¹⁶⁰. Już po 14 latach użytkowania instrumentu wymagał on kolejnych napraw. W inwentarzu z 1827 roku wyliczono, że remontu wymagają dwa miechy. Organy w tym czasie miały dziesięć głosów, nazwane *pozytyw duży*, szafa i prospekt nie były pomalowane¹⁶¹. Podobny opis

¹⁵⁴ A. Bruździński, *Kanonicy regularni od pokuty na ziemiach polskich*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2003, s. 89.

¹⁵⁵ Tamże, s. 200. 26 kwietnia 1827 r. to data śmierci ostatniego z żyjących zakonników ks. Feliksa Laszczykiewicza. Po jego śmierci parafię w Bogorii przejęli księża diecezjalni.

¹⁵⁶ RDS 2010, s. 483-484.

¹⁵⁷ A. Wierzbicki, *Konserwacja techniczna i estetyczna drewnianego chóru i prospektu organowego z II poł. XVIII w. w kościele parafialnym pw. Trójcy Świętej w Bogorii*, strona: <http://www.parafia-bogoria.pl/archiwum-strony/rok-2011/152-zakoczona-konserwacja-choru-i-prospektu-organowego.html>, z dnia 08.09.2014 r.

¹⁵⁸ AKMK, sygn. AV 22, *Visitatio...1727 r.*, *Chorus musicalis lignens depictus, cum organo vocum octo*, tłumaczenie: *Chór muzyczny drewniany malowany z organami o ośmiu głosach*.

¹⁵⁹ AKMK, sygn. AV 51, 1764, s. 5, *Chorus musicali opere arcuario nunc caeptus Organum extra cura et sollicitudine adm. Rndi Commendarii moderni comparatum, nec dum tamen Cracovia conductum: Alterum vetus voces 7 continens vitiorum quidem, ad hac tamen usuale*. s. 221. Tłumaczenie: *Chór muzyczny w budowie lukowo sklepiony. Organy zbudowane staraniem i troską obecnego czcigodnego administratora, nie zostały jednak jeszcze sprowadzone z Krakowa. Drugie stare zawierają siedem głosów rozstrojone jednak lecz ciągle jeszcze w użyciu*.

¹⁶⁰ ADS, Akta parafii Bogoria 1804-1839 I, Opis historyczny budowy kościoła obejmujący, w którym czasie y przez kogo była skuteczniejsza oraz wszystkie szczegóły Restauracji i jakie przedsięwzięcia do końca 1818 były, [npg].

¹⁶¹ ADS, Akta parafii Bogoria 1804-1839 I, Inwentarz Kościoła Parafialnego i Plebanii w Mieście Bogoryi Dekanacie Staszowskim Kollacji prywatney JW Jana Kantego Hrabii Lubienieckiego Dziedzica po śmierci

chóru i organów znajduje się w inwentarzu parafialnym z 1857 roku. Wynika z niego, że organy umieszczone były na chórze drewnianym, wspartym na dwóch kolumnach, dziesięciogłosowe, z dwoma miechami, o bogato zdobionym prospekcie¹⁶². W opisie nie podano, w jakim stanie technicznym znajduje się instrument, można przypuszczać, że do 1857 roku wykonano kolejne remonty, w tym naprawę popsutych miechów. Bogoryjskie organy zostały pomalowane na kolor ciemno-popielaty przed rokiem 1889¹⁶³.

W 1893 roku od uderzenia pioruna spłonęły zupełnie wieża i dach, trzy okna były wybite i dwa ołtarze podniszczone, jednak organy nie ucierpiały wskutek tego pożaru¹⁶⁴.

Ks. Jan Chwałek będąc jeszcze studentem muzykologii na KUL-u w roku 1956 gruntownie wyremontował pozytyw i wstawił nową klawiaturę¹⁶⁵. W 1964 roku zelektryfikowano instrument, poprzez montaż dmuchawy¹⁶⁶. Przed rokiem 1973 Dominik Grochalski z Piotrkowa Trybunalskiego wyremontował pozytyw w bogoryjskim kościele¹⁶⁷.

Aktualnie pozytyw jest w złym stanie technicznym. Od kilku lat organista gra na instrumencie zastępczym Viscount.

ostatniego posiadacza i plebana Felixa Laskrykiewicza 1827 roku spisany przez Ks. Adama Majewskiego Dziekana Dekanatu Staszowskiego, [npg], *Na chórze jest pozytyw duży, bez żadnej malarskiej ozdoby, o dziesięciu głosach i dwóch miechach Reparacyi potrzebujących.*

¹⁶² ADS, Akta parafii Bogoria 1848–1983 III, Inwentarz Kościoła i plebanii w Mieście Bogoryi w Diecezyi Sandomierskiej, dekanacie staszowskim, sporządzony w roku 1857, [npg], *Nad wielkimi drzwiami od zachodu jest chór cały drewniany na dwóch kolumnach wspierający się, gdzie niegdzie snycerską rzeźbą przekształcony, do którego wchód po schodach z kościoła w murze wyrobionych z drzwiami drewnianymi na zawiasach z zamkiem ordynaryjnym. Na chórze jest pozytyw duży. Snycerską robotą pięknie zbudowany bez żadnej malarskiej ozdoby, o dziesięciu głosach i dwóch miechach.*

¹⁶³ ADS, Akta parafii Bogoria 1848–1983 III, Inwentarz Kościoła i plebanii w Mieście Bogoryi sporządzony w roku 1889, [npg], *Chór na którym znajduje się organ pomalowany na ciemno-popielato.*

¹⁶⁴ ADS, Akta parafii Bogoria 1848–1983 III, Pismo Do Prześwietnego Konsystorza Diecezyi Sandomierskiej z dnia 20 czerwca 1893 r., [npg].

¹⁶⁵ AP w Bogorii, Kronika parafialna od 1937 r., [npg], Pod rokiem 1956 zanotowano: *W miesiącach wakacyjnych ks. Jan Chwałek student muzykologii na KUL-u wyremontował gruntownie organ w kościele, wstawiając nową klawiaturę.*

¹⁶⁶ Tamże, [npg], Pod rokiem 1964: *uruchomiono motor do organów.*

¹⁶⁷ Tamże, [npg], Pod rokiem 1973: *Ponadto Dominik Grochalski z Piotrkowa Trybunalskiego odnowił gruntownie organy.*

3.2 Kościół parafialny pw. św. Mikołaja bpa w Kielczynie

Fot. 16 Kościół pw. św. Mikołaja bpa w Kielczynie

3.2.1 Zarys historii parafii i kościoła

Parafia Kielczyna została erygowana przed 1325 rokiem. Była rozległa, bo w jej skład wchodziły tereny, z których powstały parafie: Bogoria, Niemirów, Wiśniowa. Przed obecnym kościołem murowanym, był kościół drewniany, który spłonął 19 września 1861 roku. Obecny kościół, murowany w stylu romańskim, budowano w latach 1861-1869. Proboszczem był wówczas ks. Jan Rzepecki.

Kościół jest jednonawowy, zbudowany z cegły¹⁶⁸. Tynki zewnętrzne kościoła zostały wykonane w roku 1972, a wewnątrz malowanie kościoła miało miejsce w 1971 roku. Główne remonty przeprowadzali na przestrzeni lat księża: Stanisław Knapik, Józef Witkowski i Jan Sawicki. Strop nad główną nawą jest drewniany, tynkowany i malowany. Prezbiterium, kaplica i zakrystia mają sklepienie z cegły. Posadzka w nawie głównej wykonana jest z terakoty. W prezbiterium, kaplicy i zakrystii podłoga jest drewniana¹⁶⁹.

3.2.2 Organy niezachowane

Organy w kościele w Kielczynie były już przed XVIII wiekiem. W aktach wizytacyjnych zapisano, że był to pozytyw. Wizytacja z 1727 roku podaje, że na chórze drewnianym były organy w złym stanie¹⁷⁰. Kolejnych informacji dostarczają akta

¹⁶⁸ RDS 1994, s. 419.

¹⁶⁹ RDS 2010, s. 485-486.

¹⁷⁰ AKMK, sygn. AV 22, Visitatio..., 1727 r., s. 216, *organum sed valde deterioratum*, tłumaczenie: *Organy ale w bardzo złym stanie*.

wizytacyjne z 1748 r., zapisano w nich, że organy były sześciogłosowe, na chór prowadziło wejście po drabinie¹⁷¹.

Około 1818 roku dla kościoła w Kielczynie wybudowano nowy instrument¹⁷². Był to pozytyw siedmiogłosowy, z dwoma miechami, które w 1824 roku już wymagały naprawy¹⁷³.

Prawdopodobnie w 1850 roku został przeprowadzony remont organów. W piśmie do Rządu Gubernialnego Radomskiego z dnia 1 lipca 1850 roku Dozór Kościelny parafii Kielczyna informował, że ma być przeprowadzony remont zniszczonego pozytywu, został już sprowadzony organmistrz Kłosiński z Klimontowa¹⁷⁴.

Dnia 19 września 1861 roku spłonął kościół. W latach 1861-1869 trwały prace budowlane nad nowym kościołem. Po kilku latach rozpoczęto budowę nowych organów. Prace przy budowie przeciągały się. Administrator parafii w piśmie do Konsystorza Generalnego Diecezji Sandomierskiej (1869 rok) pisze, że nie może uzyskać od organmistrza terminu zakończenia prac¹⁷⁵. Najprawdopodobniej tym organmistrem był Henryk Hartman¹⁷⁶. W inwentarzu z 1927 roku zapisano, że na chórze znajdują się sześciogłosowe organy zbudowane w 1874 roku¹⁷⁷. Podano w tym wykazie również nazwę budowniczego instrumentu – fabrykę Charmana, ale prawdopodobnie błędnie podane zostało nazwisko, ponieważ w dotychczasowej literaturze nigdzie nie wymieniono

¹⁷¹ AKMK, sygn. AV 46, Acta visitationis..., 1748 r., s. 20, *Chór dla organisty, na którym iest Pozytyw o sześciu głosach do tego chóru nie masz schodów tylko po tej drabinie wchód.*

¹⁷² ADS, Akta parafii Kielczyna 1821-1844 I, Opis historyczny budowy kościoła obejmujący w którym czasie y przez kogo była uskuteczniiana oraz wszelkie szczegóły Restauracyi iakie przed do końca roku 1818 były, [npg], *Chór na organ z tarcic dobry, na którym organ nowy o głosach, kosztem terażniejszego Plebana wystawiony.*

¹⁷³ ADS, Akta parafii Kielczyna 1821-1844 I, Inwentarz kościoła i plebanii w parafii Kielczyna 12.06.1824 r., [npg], *Chór drewniany, do którego wnijsie po schodach z kościoła z drzwiami na zawiasach nie zamykane. Na chórze pozytyw o siedmiu głosach z dwoma miechami reperacyi potrzebuiącemi.*

¹⁷⁴ AP w Radomiu, Akta RGR dotyczące się reperatury kościoła w Kielczynie, sygn.. RGR I 5848, Pismo do Rządu Gubernialnego Radomskiego z dnia 1 lipca 1850 r., s. 8, *Pleban jako niezbędną potrzebę reperacyi organku czyli pozytywu i ku temu sprowadził majstra Organmistrza Kłosińskiego z miasta Klimontowa.*

¹⁷⁵ ADS, Akta parafii Kielczyna 1845-1983 II, Administrator Kielczyny do Konsystorza Jeneralnego Dyecezji Sandomierskiej, z dnia 8 marca 1869 r., [npg].

¹⁷⁶ Henryk Hartman – organmistrz. Żył w latach 1835-1896. Był uczniem Mateusza Mielczarskiego. W 1868 r. otworzył warsztat budowy organów w Warszawie. W latach 1876-1878 przeniósł go do Stanisławowa, a następnie wrócił do Warszawy. W działalności organmistrzowskiej pomagali mu synowie: Leopold, Wiktor Adam (rzeźbiarz) i Henryk (złotnik). Zbudował organy m. in.: w Klwowie (1893 r.) cyt. za: M. Szymanowicz, *Zabytkowe organy...*, s. 299, Stanisławowie (1876 r.) cyt. za: P. Woźniak, *Opisanie potrzeb do organ w kościele stanisławowskim w roku 1828, czyli wycinek z dziejów organów w kościele parafialnym w Stanisławowie*, „Rocznik Mińsko-Mazowiecki” 19, 14-19 (2011), s.18-19.

¹⁷⁷ ADS, Akta parafii Kielczyna 1845-1983 II, Spis inwentarza Kielczyńskiego Rzymsko- Katolickiego parafialnego Kościoła 9 sierpnia 1927 r., [npg], *Na chór prowadzą schody zrobione z drzewa sosnowego. Na chórze umieszczone są organy na sześć głosów z fabryki Charmana z Warszawy pobudowane są w 1874 r. Oprócz tego na chórze znajduje się stary rozebrany miech od organów, z chóru na strych kościelny prowadzą schody z drewna sosnowego.*

organmistrza Charmana. Natomiast w okresie, kiedy budowano organy w Kielczynie, swoją działalność rozpoczynał Henryk Hartman. Wartość organów to 750 rubli¹⁷⁸. Organy Hartmana przetrwały tylko około 60 lat. W inwentarzu z 1932 roku odnotowano, że organy i miech służą już 60 lat i są niezdatne do użytku¹⁷⁹. Ks. Stanisław Knapik ówczesny proboszcz podjął decyzję o gruntownym remoncie organów. W 1933 roku wystosował pismo do Kurii Sandomierskiej z prośbą o uzyskanie części organów, ze starych katedralnych, które użyte zostały do kościoła św. Michała w Sandomierzu. Nie udało się ich jednak pozyskać, dlatego podjęto decyzję o zakupie nowego instrumentu u organmistrza Stanisława Jagodzińskiego.

3.2.3 Instrument istniejący

Obecnie istniejący instrument wybudował Stanisław Jagodziński z Garbatki w 1934 roku¹⁸⁰.

Na kontuarze znajduje się tabliczka z napisem:

„Stanisław Jagodziński
Radom – Garbatka
Op. 100 R. 1934”

Pozytyw ten zakupił ks. Stanisław Knapik. Umieszczono go na chórze, nad głównym wejściem do kościoła. Nowy instrument miał sześć głosów¹⁸¹. Pomiędzy 1958 a 1961 rokiem, kiedy proboszczem był ks. Jan Sawicki, wykonano remont organów¹⁸². Następnie w latach 1961-1967: zelektryfikowano kościół, zakupiono silnik i dmuchawę

¹⁷⁸ ADS, Akta parafii Kielczyna 1845-1983 II, Spis inwentarza Kielczyńskiego Rzymsko- Katolickiego parafialnego Kościoła 12 sierpnia 1876, [npg], Sporządzony w języku rosyjskim.

¹⁷⁹ ADS, Akta parafii Kielczyna 1845-1983 II, Spis inwentarza kościelnego parafii Rzym-kat Kielczyna w 1932 r., [npg], *Opisanie chóru. Chór mieści się na froncie kościoła podzielony na trzy części, w środkowej części umieszczony organ, w lewej od ołtarza głównego licząc znajduje się miech. Tak organ jak i miech niezdatny już do użytku, nic dziwnego służył parafii 60 lat. Na chór prowadzą schody po lewej stronie od głównego wejścia licząc.*

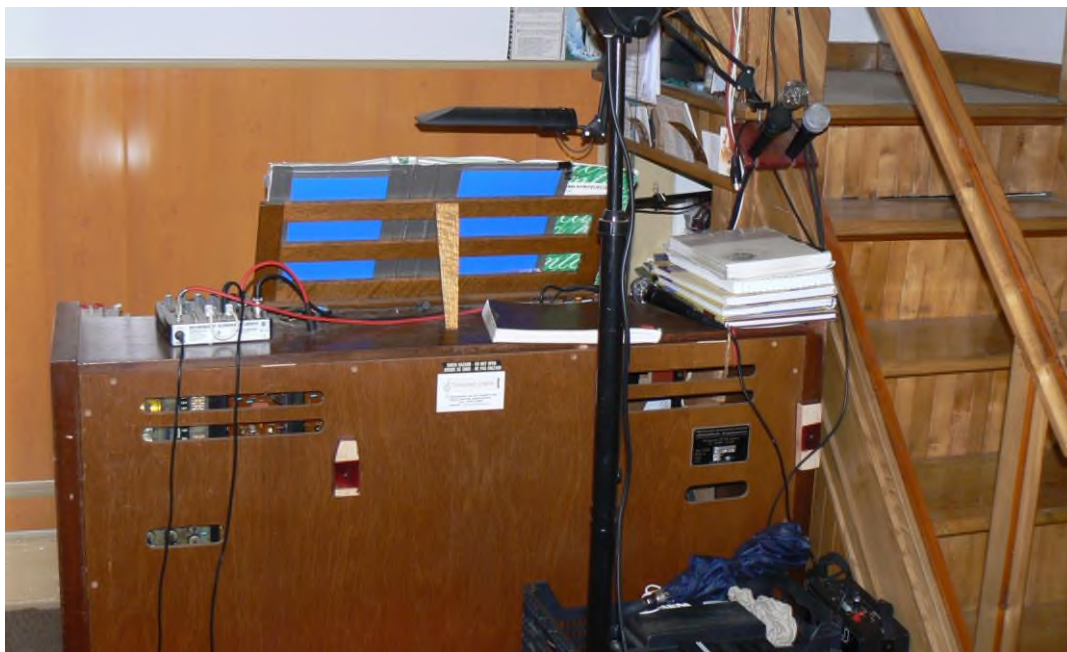
¹⁸⁰ Stanisław Jagodziński, ur. 18.04.1873 r., zmarł 8.08.1949 r. w Garbatce koło Radomia. Był uczniem Leopolda Blomberga, w 1900 r. prowadził już własną działalność. Od 1900 do 1910 r. miał warsztat organmistrzowski w Lublinie, od 1910 do 1919 r. w Radomiu, od 1919 r. do śmierci pracował w Garbatce. Zbudował ok. 100 organów, wykonał liczne remonty, a także zajmował się budową fisharmonii; cyt. za: M., Szymanowicz, *Zabytkowe organy...*, s. 300.

¹⁸¹ ADS, Akta parafii Kielczyna 1845-1983 II, Inwentarz fundi instructi parafii Kielczyna sporządzony w roku 1960/61, [npg], *Chór. Nad głównym wejściem do kościoła na całej szerokości jego znajduje się chór, podzielony na trzy części. W środkowej części są organy sześciogłosowe bez pedału. W części prawej jest miech organowy, w części lewej schody na strych kościoła. Organy zakupione były za księdza proboszcza Knapika w roku 1934.*

¹⁸² ADS, Akta parafii Kielczyna 1845-1983 II, Protokół wizytacji kanonicznej parafii Kielczyna rok 1961 24 czerwca, [npg].

do organów¹⁸³. Remont kapitalny organów został przeprowadzony w roku 1988 przez Dominika Grochalskiego¹⁸⁴ z Piotrkowa Trybunalskiego¹⁸⁵.

Aktualnie organista gra na instrumencie zastępczym, organach elektronicznych firmy Johannus, umieszczonych przy wejściu na chór kościoła.

Fot. 17 Organy elektroniczne przy wejściu na chór

¹⁸³ ADS, Akta parafii Kielczyzna 1845-1983 II, Protokół z wizyty kanonicznej parafii Kielczyzna 25 czerwca 1967 r., [npg].

¹⁸⁴ Dominik Grochalski – organmistrz z Piotrkowa Trybunalskiego. Naprawiał organy m. in.: w Wieniawie (1957 r.), w Radomiu w kościele pw. Opieki N.M.P. (1964 r.), w Skrzyńsku (1980 r.), w Warce (1988 r.) – cyt. za: M. Szymanowicz, *Zabytkowe organy...*, s. 299. Rzemiosła organmistrzowskiego uczył się w firmie Stefana Krukowskiego, był współbudowniczym organów w Zelowie w latach 1983-1984 (http://www.organy.art.pl/instrumenty.php?instr_id=1828 z dnia 21 marca 2017 r.); w 2010 r. przeprowadził remont organów w Sanktuarium Matki Bożej w Piotrkowie Trybunalskim (<https://musicamsacram.pl/instrumenty/opis/1178-Piotrkow-Trybunalski-Sanktuarium-Matki-Bozej-Trybunalskiej> z dnia 21 marca 2017 r.).

¹⁸⁵ RDS 1994, s. 420.

3.3 Kościół parafialny pw. św. Jakuba Starszego Ap. w Katuszowie

Fot. 18 Kościół pw. św. Jakuba Starszego Ap. w Katuszowie

3.3.1 Zarys historii parafii i kościoła

Pierwsza wzmianka o parafii Katuszów pochodzi z 1326 roku¹⁸⁶. W połowie XV wieku był w parafii katuszowskiej kościół drewniany. W XVI wieku kościół ten został sprofanowany i zniszczony. Parafianie uczęszczali wówczas do kościoła w Kurozwękach. Zbigniew Lanckoroński wsparł budowę drugiego kościoła w Katuszowie, który został spalony w XVII wieku. Krzysztof z Brzezia Lanckoroński rozpoczął budowę nowego murowanego kościoła, który przetrwał do dziś. Budowę kościoła rozpoczęto w 1661 roku. W 1681 roku świątynia została konsekrowana¹⁸⁷.

Kościół w Katuszowie jest barokowy, zbudowany na planie krzyża, z 30 metrową wieżą u wejścia i dwoma kaplicami. W prezbiterium znajduje się ołtarz zbudowany po II wojnie światowej z obrazem Matki Bożej. W czasie działań wojennych, w latach 1944–1945, kościół został poważnie uszkodzony. Mury budowli zostały naruszone, a wnętrze uległo spaleni. Odbudowy kościoła i jego wyposażenia podjął się w 1945 roku nowy proboszcz katuszowskiej parafii – ks. Antoni Sobczyk. Jego staraniem zostały poprawione mury, wznosił wieżę i dach, zbudował ołtarze i wyposażył na nowo świątynię¹⁸⁸.

¹⁸⁶ E. Wiśniowski, *Przepozytura wiślicka ...*, s. 98.

¹⁸⁷ J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast...*, s. 118.

¹⁸⁸ RDS 1994, s. 421.

3.3.2 Organy niezachowane

Wizytacja z 1699 roku wśród sprzętów kościoła w Katuszowie wymienia sześciogłosowe organy¹⁸⁹.

W 1778 roku zmarł ks. Wawrzyniec Sapiński, który będąc proboszczem w Katuszowie sprawił nowe organy¹⁹⁰. Według P. Rosińskiego organy wybudowano w 1757 r¹⁹¹. W wizytacji z 1783 r. odnotowano, że na chórze znajduje się *pozytywka*¹⁹².

W 1849 r. na drewnianym chórze znajdował się dziesięciogłosowy pozytyw, w złym stanie technicznym. Miechy były zupełnie popsute¹⁹³. Między 1848 a 1886 rokiem (kiedy proboszczem był ks. Koloman Myrczyk) chór drewniany, wsparty na dwóch drewnianych kolumnach, został ozdobiony rzeźbami¹⁹⁴. W 1886 roku organy nadal nie były wyremontowane i znajdowały się w złym stanie technicznym¹⁹⁵.

W latach 1900-1913 proboszczem w Katuszowie był ks. Adolf Zarzycki. W tym też okresie, dzięki jego staraniom do kościoła zakupiono nowe organy. Wspominają o tym fakcie inwentarze fundi instructi z 1929 i 1931 roku. Odnotowano w nich, że na chórze znajdują się organy kupione przez ks. Adolfa Zarzyckiego, a wykonane przez firmę Homana. W tekście inwentarzy prawdopodobnie zostało błędnie podane nazwisko Hoffman¹⁹⁶. Nie zachowały się informacje szczegółowe dotyczące tego instrumentu. Najprawdopodobniej jednak chodziło o nazwisko Homan.

W 1935 roku wykonano remont organów¹⁹⁷.

W czasie działań frontowych 1944-1945 kościół został zniszczony. Zniszczeniu uległy również organy. Bezpośrednio po wojnie w czasie liturgii używano fisharmonii¹⁹⁸,

¹⁸⁹ AKMK, sygn. AV 14, Acta visitationis ... 1699 r., k. 175, *Organum...vorum 6*.

¹⁹⁰ J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast...*, s. 122.

¹⁹¹ P. Rosiński, *Zabytkowe organy...*, s. 153.

¹⁹² AKMK, sygn. AV 56, Akta wizyty generalnej... 1783 r., s. 341, *Chór muzyczny z pozytywką dobrą*.

¹⁹³ ADS, Akta parafii Katuszów 1835-1983 II, Inwentarz fundi instructi Kościoła i Plebanii Katuszów w Roku 1849 spisane, [npg], *Nad drzwiami wielkimi jest chór robotą snycerską, na którym jest Pozytyw o dziesięciu głosach w miernym stanie, miechy polatane zupełnie zepsute. Do chóru jest wchód z kościoła po prawej stronie wchodu do kościoła, gdzie drzwi drewniane proste na blachach i zawiasach żelaznych z zamkiem i kluczem*.

¹⁹⁴ ADS, Akta parafii Katuszów 1835-1983 II, Inwentarz fundi instructi parafii Katuszów 1929 r., [npg], Inwentarz Fundi instructi parafii Katuszów z 1931 r., [npg].

¹⁹⁵ ADS, Akta parafii Katuszów 1835-1983 II, Inwentarz fundi instructi parafii Katuszów 18/30 sierpnia 1886 r., [npg], *Органъ о десятиъ голосахъ во плохомъ состоящи* (Organ o dziesięciu głosach w złym stanie).

¹⁹⁶ ADS, Akta parafii Katuszów 1835-1983 II, Inwentarz fundi instructi parafii Katuszów 1929 r., Inwentarz Fundi instructi parafii Katuszów z 1931 r., [npg], *Na chórze organ firmy Hoffmana kupiony przez ks. Adolfa Zarzyckiego*.

¹⁹⁷ ADS, Akta parafii Katuszów 1835-1983 II, Odpis protokołu wizytacji pasterskiej bpa Pawła Kubickiego z 1 września 1935 r., [npg], W protokole tylko wzmianka, że w 1935 r. była: *reparacja organu*.

która zachowała się na chórze w kościele do dzisiaj, i którą prawdopodobnie parafia otrzymała przed 1947 roku z Detroit. Przysłał ją stamtąd ks. Rączyński¹⁹⁹. W 1949 roku rozpoczęto budowę chóru muzycznego. Ukończono ją w 1951 roku²⁰⁰.

Fot. 19 Fisharmonia znajdująca się na chórze kościoła

3.3.3 Instrument istniejący

Świątynia w Katuszowie po II wojnie światowej wymagała gruntownego remontu i wyposażenia jej na nowo. Wśród nowego wyposażenia kościoła, proboszcz pozyskał używane organy. Nie wiadomo dokładnie, gdzie wcześniej się znajdowały. Piotr Rosiński podaje dwie hipotezy: albo z kościoła z terenów odzyskanych po wojnie - ponemieckich²⁰¹, albo poaustriackich²⁰². Miał to być wówczas 2-manualowy instrument, którego górny (zdjęty obecnie) manual zawierał języczki jednego głosu fisharmonii. Do lat 90. zachowane były jeszcze tabliczki leżące luzem z nazwami głosów (Oktawbass, Subbass, Burdon, Mixtura, Hundamari, Trompet, Salicet, Fugari)²⁰³. Na wewnętrznej

¹⁹⁸ ADS, Akta parafii Katuszów 1835-1983 II, Protokół wizytacji kanonicznej 3-4 lipca 1948 r., [npg], *Organy-fisharmonia*.

¹⁹⁹ ADS, Akta parafii Katuszów 1835-1983 II, Pismo do Biskupa Sandomierskiego na temat wykonanych prac w parafii z dnia 30 stycznia 1947 r., [npg].

²⁰⁰ ADS, Akta parafii Katuszów 1835-1983 II, Protokół wprowadzenia jako posiadacza probostwa parafii Katuszów – dotychczasowego administratora ks. Antoniego Sobczyka, [npg].

²⁰¹ ADS, P. Rosiński, *Karta inwentaryzacyjna organów w Kościele w Katuszowie z 1984 r.*, [luźna karta]. W rubryce Przebudowy, data, kto, co zrobiono zanotował: *Organy sprowadzono z ziem zachodnich po II wojnie (wiadomość miejscowego organisty)*.

²⁰² P. Rosiński, *Zabytkowe organy...*, s. 153. Wg informacji miejscowego proboszcza niedługo po tym czasie sprowadzono używane organy z Galicji.

²⁰³ P. Rosiński, *Zabytkowe organy...*, s. 153.

stronie prospektu organowego, w górnej części znajduje się napis: *25.VI.1931 Piotr Chochlar malarz prospektów*. Zapewne w tym czasie prospekt został wymalowany.

Trudno określić, kiedy organy zostały sprowadzone do Katuszowa. Nie wiadomo również kiedy i kto podjął się montażu instrumentu na chórze. Zachowała się jedynie informacja z 1959 roku, że *jest wykańczany 11-sto głosowy organ*. W 1960 r. proboszcz w piśmie do Kurii Biskupiej powiadamia, że planuje zakończyć montaż organów przed misjami parafialnymi, które mają odbyć się w dniach 11-19 czerwca. Nie może jednak dokończyć prac z powodu organmistrza i prosi Kurię o polecenie innej firmy organmistrzowskiej. W odpowiedzi bp Piotr Gołębiowski wskazał na organmistrza z Warszawy Grygorcewicza. Zalecił też konsultację z ks. Janem Chwałkiem (wtedy jeszcze studentem KUL), który po oględzinach miał udzielić *fachowych informacji w sprawie projektowanego remontu*²⁰⁴. Ostatecznie remontu dokonał Jan Brachowski w 1960 roku²⁰⁵.

Podczas wizytacji biskupiej w 1962 roku organy były sprawne. W protokole powizytacyjnym zanotowano, że na chórze są organy jedenastogłosowe²⁰⁶. Prawdopodobnie sprowadzone organy miały jedenaście głosów. Jednak po remoncie zostało tylko dziewięć. Być może dwa głosy były zbyt zniszczone. Brak informacji na piśmie z tego czasu pozostawia wiele niewiadomych.

Od 2009 roku gmina Szydłów wraz z parafią Katuszów próbowała uzyskać dofinansowanie na odnowę miejscowości Katuszów, w tym remont kościoła i organów²⁰⁷. Ks. proboszcz Jerzy Sobczyk zlecił nawet organmistrzowi Janowi Drozdowiczowi wykonanie wykazu prac restauracyjnych organów²⁰⁸. Według projektu gminnego z 2009 roku, remont organów został zaplanowany na 2013 rok, koszt remontu oszacowano na 80 tys. zł²⁰⁹. Jednak tego projektu nie udało się zrealizować, pozostała tylko dokumentacja. Organ w dalszym ciągu wymagają gruntownego remontu.

²⁰⁴ ADS, Akta parafii Katuszów 1835-1983 II, Pismo proboszcza z 28 maja 1960 i odpowiedź biskupa Piotra Gołębiowskiego, [npg], *Grygorcewicz organmistrz z Warszawy ma opinię pracownika solidnego i można mu powierzyć remont organów. Zaprosić ks. Jana Chwałka studenta KUL, który po obejrzeniu organów będzie mógł udzielić fachowych informacji w sprawie projektowanego remontu*.

²⁰⁵ P. Rosiński, *Zabytkowe organy...*, s. 153.

²⁰⁶ ADS, Akta parafii Katuszów 1835-1983 II, Odpis protokołu wizytacji pasterskiej w parafii Katuszów 24 lipca 1962 r., [npg], *sprawiono organy 11-sto głosowe*.

²⁰⁷ Załącznik do Uchwały nr XLIX/251/2010 Rady Gminy Szydłów z dnia 22 czerwca 2010 r., *Plan Odnowy Miejscowości KATUSZÓW na lata 2009-2016*, s.13. Pobrano ze strony: edziennik.kielce.uw.gov.pl/WDU_T/2010/217/2150/Zalacznik1.doc, z dnia 29 stycznia 2015 r.

²⁰⁸ AP w Katuszowie, Program prac restauracyjnych organów w kościele pw. św. Jakuba w Katuszowie.

²⁰⁹ Załącznik do Uchwały nr XLIX/251/2010 Rady Gminy Szydłów z dnia 22 czerwca 2010 r., *Plan Odnowy Miejscowości KATUSZÓW na lata 2009-2016*, s. 27.

3.4 Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Augustyna bpa w Kurozwękach

Fot. 20 Kościół pw. Wniebowzięcia N.M.P. i św. Augustyna w Kurozwękach

3.4.1 Zarys historii parafii i kościoła

Kościół parafialny został zbudowany w 1157 roku, i w swej pierwotnej formie zachował się do dziś. Obecnie ten pierwszy kościół stanowi prezbiterium²¹⁰. W 1487 roku został rozbudowany przez dodanie nawy głównej ufundowanej przez Piotra z Kurozwęk, podskarbiego koronnego, który również sprowadził kanoników regularnych św. Augustyna z Krakowa²¹¹. Klasztor kanoników przetrwał do 1827 roku²¹². W 1809 roku erygowano w Kurozwękach parafię, która należała do diecezji kieleckiej. Po kościelnym podziale diecezji w Polsce w 1925 roku parafia przeszła do diecezji sandomierskiej. Po drugiej wojnie światowej wyremontowano kościół dzięki staraniom proboszcza ks. A. Zmysłowskiego. Na początku XXI wieku przeprowadzono renowację wnętrza kościoła; położono nowe tynki, odnowiono polichromię, witraże, ołtarz główny i organy²¹³.

²¹⁰ RDS 2010, s. 488.

²¹¹ J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów...*, s. 126, 130.

²¹² P. Gach, *Kasaty klasztorów kanonickich w XIX stuleciu*, w: *Kanonicy regularni laterańscy w Polsce. Studia z dziejów kongregacji krakowskiej XV-XIX wieku*, Kraków 1975, s. 82.

²¹³ RDS, s. 489.

3.4.2 Organy niezachowane

Ks. Jan Wiśniewski podaje, że pierwsze organy ufundowała Katarzyna z Komorowskich Lanckorońska, podkomorzyna sandomierska przed 1639 rokiem. W 1639 roku bowiem ks. Mikołaj z Brzezia Lanckoroński, dziedzic Kurozwęk, przy *organach, które już są postawione*, na większą chwałę Bożą funduje skrzypka włoskiego i uposaża go ziemią²¹⁴. Organy te pełniły swoją funkcję w kościele w Kurozwękach ponad dwieście pięćdziesiąt lat.

W spisie inwentarza z 1892 roku podano informację, że na chórze znajdowały się organy ufundowane przez Katarzynę Lanckorońską, były remontowane i przerabiane kilka lat wcześniej. Były to organy dziesięciogłosowe o jednym manuale, wyposażone w dwa miechy umieszczone w szafie pod wiatrownicą. Szafa wykonana z desek sosnowych, w kolorze biało-popielatym, prospekt rzeźbiony. Instrument umieszczony był na drewnianym chórze, półkolisto wysuniętym nad nawą, pomalowanym na kolor biało-popielaty. Organy pomimo remontów były rozstrojone i w złym stanie technicznym. Oprócz organów na chórze znajdowały się dwa kotły używane w czasie wielkich uroczystości²¹⁵.

Na początku XX wieku Konstanty Mieszczankowski wykonał nowe organy trzynasto-głosowe (2M+P). W 1930 roku były w dobrym stanie, ale wymagały strojenia. W czasie wojny organy wykonane przez Mieszczankowskiego zostały zniszczone. W dwóch dokumentach znajdują się dwie różne przyczyny zniszczenia tego instrumentu. W odpisie wizytacji kanonicznej z 1948 roku zanotowano, że w wyniku działań wojennych w 1944 i 1945 roku spaliła się wieża kościelna i zniszczeniu uległy organy²¹⁶. Natomiast w inwentarzu fundi instructi z 1960 roku zanotowano, że organy zostały zrabowane przez wojska frontowe²¹⁷.

²¹⁴ Wiśniewski J., *Historyczny opis kościołów...*, s. 139.

²¹⁵ ADS, Akta parafii Kurozwęki 1809-1983 I, Spis Inwentarza Kościoła i Plebanii w Kurozwęckiej Parafii w Powiecie i Dekanacie Stopnickim Diecezji Kieleckiej w dniu 1/13 Czerwca 1892 r. sporządzony. Sporządzony ze spisu z 1833 r. przez ks. Kacpra Sroczyńskiego, Spis z 1854 r. zaginął, [npg], *Chór jest trochę półkolisto nad nawą wysunięty, ma obudowanie, czyli krużganek z desek prostą stolarską robotą – bez rzeźb, lecz filunkami i sztabikami trochę ozdobiony wszystko na kolor biało-popielaty pomalowane. Organek z jedną klawiaturą o 10-ciu głosach z 2ma pod nim miechami – obudowany strukturą z desek sosnowych – na froncie ozdobiony rzeźbami dosyć dobrego dluta na kolor biało-popielaty pomalowanemi sprawiony kosztem Katarzyny z Komorowa Lanckorońskiej podkomorzyny sandomierskiej – więc jako stary grał – przed kilku laty był przerabiany i reperowany, lecz nie tęgo obecnie jest rozstrojony w stanie lichym niewielkiej wartości.*

²¹⁶ ADS, Akta parafii Kurozwęki 1809-1983 I, Odpis wizytacji kanonicznej z 30 marca 1948 r., [npg].

²¹⁷ ADS, Akta parafii Kurozwęki 1809-1983 I, Inwentarz fundi instructi Kościoła parafialnego i Proboszcza w Kurozwękach z dnia 14 listopada 1960 r., [npg].

3.4.3 Instrument istniejący

Niewiele zachowało się informacji dotyczących budowy nowego instrumentu. W protokole powizytacyjnym z dnia 30 marca 1948 r. bp Franciszek Jop odnotował, że poświęcił nowe organy, wybudowane staraniem ks. Zmysłowskiego, z ofiar składanych przez parafian. Zanotował również, że 17- głosowe organy wykonała firma Biernackich²¹⁸. W 1948 r. bp Franciszek Jop poświęcił nowe siedemnastogłosowe organy wykonane przez fabrykę Biernackich²¹⁹, pozostawiono szafę organową z prospektem, które prawdopodobnie nie uległy zniszczeniu w czasie działań wojennych²²⁰.

W czasie, gdy proboszczem był ks. Jerzy Beksiński (1993-2008) przeprowadzono remont organów. Niestety nie zachowały się żadne dokumenty dotyczące tych prac.

²¹⁸ ADS, Akta parafii Kurozwęki 1809-1083, Protokół z wizytacji kanonicznej z dnia 30 III 1948 r. [npg], w kościele powitał mnie od ołtarza ks. Proboszcz Antoni Zmysłowski, po czym dokonałem poświęcenia nowego 17-głosowego organu, sprawionego staraniem Ks. Proboszcza Zmysłowskiego z ofiar parafian kurozwęckich. (...) Duże ożywienie wprowadzi do nabożeństw nowy 17-głosowy organ, wykończony przez znaną fabrykę organów Biernackiego, obchodzącą właśnie w tym roku 100-lecie swego istnienia. Sprawienie organu jest dużym osiągnięciem Ks. proboszcza i parafian kurozwęckich.

²¹⁹ ADS, Akta parafii Kurozwęki 1809-1983 I, Inwentarz fundi instructi Kościoła parafialnego i Proboszcza w Kurozwękach z dnia 14 listopada 1960 r., [npg].

²²⁰ P. Rosiński, Karta inwentaryzacyjna organów w Kurozwękach z 1991 r.

3.5 Kościół parafialny pw. św. Andrzeja Boboli w Niemirowie

Fot. 21 Kościół pw. św. Andrzeja Boboli w Niemirowie

3.5.1 Zarys historii parafii i kościoła

Kościół w Niemirowie wybudowano w latach 1939-1941 z kamienia, według projektu architekta Józefa Jamroza. Parafia została erygowana 5 czerwca 1941 roku przez biskupa Jana Kantego Lorka. Kościół został uroczystie poświęcony dnia 16 maja 1960 roku przez biskupa Piotra Gołębiowskiego. Kościół jest jednonawowy z wieżą nad głównym wejściem. Restaurowany w 1986 roku²²¹.

3.5.2 Instrument istniejący

Pomimo, że budowano kościół w czasie II wojny światowej, mieszkańcy postarali się również o nowe organy piszczałkowe. W trakcie budowy świątyni, a następnie organów, w czasie liturgii używano fisharmonii, którą zakupiono od proboszcza z Szumska w 1941 roku za 250 zł²²². W Kronice parafialnej zanotowano kilka szczegółów na temat budowy i oddania do użytku organów. Komitet Budowy Kościoła na czele z proboszczem ks. Resztakiem powierzył budowę instrumentu Teodorowi

²²¹ RDS 2010, s. 491.

²²² ADS, Akta parafii Niemirow 1927-1983 I, Inwentarz kościoła parafialnego w Niemirowie 1 sierpnia 1947 r. [npg].

Treścińskiemu²²³. Z całą pewnością był ogłoszony przetarg na budowę, bo oprócz oferty Treścińskiego było jeszcze kilkanaście firm chętnych, m. in. Biernacki z Warszawy. Aspekty decydujące o wyborze Treścińskiego były dwa. Cena 12 tys. zł (Biernacki zaoferował 30 tys.) za wybudowanie 8 głosowego instrumentu. Drugim czynnikiem była pozytywna opinia proboszcza z pobliskiego Rakowa ks. Pieniążka, w którym Teodor Treściński wykonał organy. 12 października 1941 roku nastąpiło poświęcenie organów. Przyjechała komisja w celu odebrania instrumentu (w składzie: ks. dr Henryk Błasikiewicz, pan Stanisław Wrocławski, Ks. Prob. Kazimierz Wiechecki z Iwanisk i pan Jop z Radomia). Komisja po obejrzeniu instrumentu i zagranii kilku utworów wydała opinię negatywną²²⁴. Powodem była zła intonacja instrumentu, zbyt mało dźwięków w klawiaturze pedałowej (półtorej oktawy), zacinająca się traktura.

W protokole powizytacyjnym z 1950 roku zanotowano, że organy są w dobrym stanie, jedynie miech wymaga naprawy²²⁵. W 1957 roku instrument nastroił ks. Jan Chwałek, w 1958 roku miech nadal nie był naprawiony²²⁶.

²²³ Teodor Treściński działał w Kalwarii Zebrzydowskiej. W latach 1924 i 1936 przeprowadził remonty organów wielkich w bazylice pw. Matki Bożej Anielskiej w Kalwarii Zebrzydowskiej, cyt. za: J. Śmierciak, *Organy na terenie Sanktuarium w Kalwarii Zebrzydowskiej*, w: *Organy i muzyka organowa*, t. XI, red. J. Krassowski, Gdańsk 2000, s. 270. A w 1939 roku naprawiał organy w Radomiu w kościele pw. św. Katarzyny, cyt. za: M. Szymanowicz, *Zabytkowe organy ...*, s. 304.

²²⁴ AP w Niemirowie, Kronika parafialna od 1939 r., [npg], *Komisja do odebrania organu – nie podpisała dokumentu odbiorczego, tłumacząc i motywując tym, że organ nie był jeszcze całkowicie zintonowany i według pana Wrocławskiego za mały pedał posiada. Powinien posiadać dwie i pół oktawy, a przynajmniej dwie – a on posiada półtorej oktawy. Zważywszy jednak na to, że do Niemirowa nie przyjedzie artysta dawać koncertów organowych, więc w małym kościółku, te półtorej oktawy w pedale może wystarczyć. Ważniejsza sprawa, że organ jesienią i zimą szwankuje, zacina się. Można by to tłumaczyć tym, że był wstawiony do świeżo tynkowanego kościoła, więc naciągnął wilgocią, że materiał – drzewo – nie było wystarczająco suche – jakie mogliśmy dostać. Ta sprawa wyświetli się późną wiosną, kiedy organ – drzewo wyschnie – wtedy okaże się czyja jest wina, czy organmistrza, czy warunków atmosferycznych.*

²²⁵ ADS, Akta parafii Niemirow 1927-1983 I, Protokół wizytacji kanonicznej 19.05.1950 r., [npg].

²²⁶ ADS, Akta parafii Niemirow 1927-1983 I, Inwentarz Fundi instructi 04.09.1958 r., [npg], *Na frontonie kościoła umieszczony jest chór na który wchodzi się po schodach kręconych, dębowych, które wykonał p. Szałański z Opatowa również według projektu p. Jamroza. Na chórze znajduje się organ 8-głosowy który wykonał w roku 1948 ? p. Treściński z Kalwarii Zebrzydowskiej za 12 tys. zł. Miech przy organie wymaga gruntownego remontu. Organy nastroił ks. Chwałek w r. 1957.*

3.6 Kościół parafialny pw. Św. Maksymiliana Marii Kolbego w Rytwianach

Fot. 22 Kościół parafialny w Rytwianach

3.6.1 Zarys historii parafii i kościoła

Parafia Rytwiany została erygowana 25 czerwca 1935 r. przez bpa Włodzimierza Jasińskiego. Kościołem parafialnym była świątynia pokamedulska. Dopiero w 2002 r. parafia przeniosła się do nowej świątyni, a kościół pokamedulski stał się rektoratem. Kościół pw. św. Maksymiliana zbudowany został w latach 200-2002, według projektu inż. Adama Abrama. Konsekracji świątyni dokonał bp Krzysztof Nitkiewicz 14 sierpnia 2011 r.

Świątynia jest tradycyjną, ceglana budowlą, z wieżą na froncie. Zawiera w sobie elementy modernizmu, są to kurtynowe ściany, prostokątne okna i trapezowaty, betonowy strop.

3.6.2 Instrument tymczasowy

Fot. 23 Instrument tymczasowy w kościele parafialnym w Rytwianach

W kościele parafialnym pw. św. Maksymiliana używane są organy elektroniczne Roland E-14.

3.7 Kościół rektoralny pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny w Rytwianach

Fot. 24 Kościół pw. Zwiastowania N.M.P. w Rytwianach

3.7.1 Zarys historii kościoła rektoralnego

Historia kościoła rektoralnego w Rytwianach jest bardzo bogata. Wybudowany został dla potrzeb kamedułów, którzy zostali sprowadzeni w 1621 roku. Fundatorem klasztoru kamedułów był książę Jan Tęczyński. Klasztor wybudowali kameduli włoscy w stylu włoskiego odrodzenia. Budowę, która rozpoczęła się w 1624 roku, prowadzono pod nadzorem ojca Hiacynta – Włocha. Kościół został uroczystie poświęcony 27 września

1637 roku przez biskupa Tomasza Oborskiego, sufragana krakowskiego²²⁷. W 1819 roku klasztor został skasowany, a kościół stał się filią parafii Staszów²²⁸. Przejściowo, w latach 1860 do 1864 klasztor oddano w posiadanie oo. Reformatom. Po 1864 roku kościół ponownie stał się filią Staszowa. W latach 1925-1927 w klasztorze przebywali kameduli z Bielan. W 1935 roku erygowano parafię w Rytwianach. Pierwszym proboszczem został ks. Wacław Siwiec. Pod koniec XX wieku wybudowano nowy kościół w samych Rytwianach (kościół klasztorny znajduje się kilka kilometrów od miejscowości – w lesie). W 2002 roku świątynia poklasztorna została ustanowiona kościołem rektoralnym²²⁹.

3.7.2 Organy niezachowane

W zakonie Kamedułów śpiewy i modlitwy prowadzone były bez towarzyszenia organów. Dlatego pierwszych informacji na temat umieszczenia organów w kościele w Rytwianach można doszukiwać się dopiero po kasacie klasztoru w 1819 roku.

W inwentarzu kościoła rytwiańskiego z 1869 r. zanotowano, że na chórze umieszczona była fisharmonia²³⁰. To najwcześniejsza informacja, na którą natrafiono w czasie kwerendy. Nie odnaleziono informacji, kiedy fisharmonia została umieszczona i czy przed fisharmonią był jakiś instrument w kościele. Można przypuszczać, że raczej nie było, ponieważ kościół był tylko filią Staszowa i z opisów wynika, że wszystkie zabudowania klasztorne, z powodu braku środków finansowych popadały w ruinę. Taką samą informację na temat fisharmonii na chórze w kościele w Rytwianach zanotowano w inwentarzu z 1877 roku²³¹.

3.7.3 Instrument istniejący

Według Agaty Bazak, autorki książki o parafii św. Bartłomieja w Staszowie (opisuje w niej też kościół pokamedulski w Rytwianach), chór organowy, jak i same organy w rytwiańskim kościele wybudowano w latach 1860-1864, tzn. kiedy kościołem zarządzali Reformaci²³². Na podstawie zachowanych dokumentów (spis inwentarza)

²²⁷ RDS 1994, s. 425.

²²⁸ J. Wiśniewski, *Dekanat sandomierski*, s. 231.

²²⁹ RDS 2010, s. 494.

²³⁰ ADS, Akta parafii Rytwiany 1865-1983 I, Inwentarz fundi instructi kościoła w Rytwianach z 1/13 lutego 1869 r., s.34, *Na chórze w miejscu organu umieszczona jest fis harmonija o 4ch oktavach z drzewa dębowego*.

²³¹ ADS, Akta parafii Rytwiany 1865-1983 I, Inwentarz fundi instructi kościoła w Rytwianach z 30 lipca 1877 r., [npg].

²³² A. Bazak, *Parafia św. Bartłomieja w Staszowie 1918-2000. Zarys dziejów*, Sandomierz 2005, s. 56, *W zachodniej części nawy znajduje się dużych rozmiarów chór muzyczny, z instrumentem organowym, którego powstanie datuje się na lata sześćdziesiąte XIX w.*

wywnioskować można, że w czasie pobytu Reformatów w kościele pokamedulskim, nie wykonano tego instrumentu. W Inwentarzach z lat 1869 i 1877 zapisano, że na chórze jest fisharmonia²³³.

Organy, które obecnie znajdują się w pokamedulskim kościele, zostały zakupione pomiędzy 1877, a 1928 r.²³⁴ W piśmie do Kurii w Sandomierzu z 1928 r. ówczesny rektor kościoła odnotowuje, że organy są całkowicie rozstrojone²³⁵. Więcej informacji zawarto dopiero w inwentarzu z 1932 r. Na chórze, mieszczącym się nad głównym wejściem, wspartym na dwóch okrągłych słupach pomalowanych na biało, znajdowały się ośmiogłosowe organy, z jedną klawiaturą i miechem, który umieszczony jest w oddzielnym pomieszczeniu²³⁶.

Między 1968 a 1974 r. staraniem proboszcza ks. Adama Łęckiego naprawiono i zelektryfikowano organy²³⁷.

W okresie od 10 maja 2021 r. do 15 października 2021 r. firma organmistrzowska *Organmistrzowstwo Grzegorz Bałchan* przeprowadziła remont pozytywu²³⁸.

²³³ ADS, Akta parafii Rytwiany 1865-1983 I, Inwentarz 1/13 lutego 1869, Inwentarz 30 lipca 1877 r., *na chórze w miejsce organu umieszczona jest fisharmonia o czterech oktawach z drzewa dębowego*. [npg].

²³⁴ ADS, Akta parafii Rytwiany 1865-1983 I, Rektor kościoła ojców Kamedułów do Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu, z dnia 28 maja 1928 r. [npg].

²³⁵ Tamże.

²³⁶ ADS, Akta parafii Rytwiany 1865-1983 I, Inwentarz fundi instructi kościoła poklasztorowego w Rytwianach spisany w 1932 r., [npg], *organy o jednej klawiaturze, 8 registrach i 4 oktawach, bez pedałów. Z miechem ręcznym do kalikowania w sąsiedniej celi*.

²³⁷ AP w Rytwianach, Księga wizytacji kanonicznych parafii rzym.-kat. w Rytwianach, Wizytacja z 4 sierpnia 1974 r. [npg].

²³⁸ AP w Rytwianach, Protokół odbioru końcowego prac konserwatorskich i organmistrzowskich w dniu 19 października 2021 r., luźna karta.

3.8 Kościół parafialny pw. św. Barbary w Staszowie

Fot. 25 Kościół pw. św. Barbary w Staszowie

3.8.1 Zarys historii parafii i kościoła

Dnia 1 kwietnia 1989 r. została erygowana parafia św. Barbary w Staszowie. Kościół zbudowany został w latach 1990-2000, według projektu prof. Wiktora Zina i prof. Andrzeja Kaduczki. Świątynia jest budowlą o cechach postmodernizmu. Bryła kościoła oparta jest na planie kwadratu z trójbocznymi kaplicami po obu stronach. Balkon na froncie oraz zewnętrzne ściany kaplic bocznych zawierają rzędy dekoracyjnych kolumniek. Ściany nawy głównej zwieńczone są czterema trójkątnymi szczytami²³⁹.

3.8.2 Organy tymczasowe

W kościele pw. św. Barbary znajdują się organy elektroniczne marki Viscount Prestige IX.

²³⁹ *Rocznik Jubileuszowy Diecezji Sandomierskiej 1818-2018*, Sandomierz 2018, s. 528-529.

Fot. 26 Organy elektroniczne w kościele pw. św. Barbary w Staszowie

3.9 Kościół parafialny pw. św. Bartłomieja Ap. w Staszowie

Fot. 27 Kościół parafialny pw. św. Bartłomieja Ap. w Staszowie

3.9.1 Zarys historii parafii i kościoła

Już w 1241 roku w Staszowie znajdował się drewniany kościół (zbezczeszczonego w tym roku przez Tatarów). Obecny kościół pw. Świętego Bartłomieja ufundowała Dorota Tarnowska dziedziczka Staszowa w 1342 roku. W tym też roku również erygowano parafię. Obecnie istniejący kościół murowany w stylu późnogotyckim, wybudowano w latach 1342-1343. W świątyni znajduje się późnobarokowy ołtarz główny z Ukrzyżowanym Chrystusem, nad prezbiterium późnorenesansowe dekoracje stiukowe. W 1625 roku Katarzyna Łęczyńska ufundowała barokową kaplicę Matki Bożej Różańcowej, którą dobudowano do istniejącego kościoła. W 1825 roku postawiono

dzwonnice. W 1990 roku odremontowano kościół, a od roku 2002 przeprowadzono kolejne prace renowacyjne, m. in. remont organów²⁴⁰.

3.9.2 Organy niezachowane

Organy w kościele staszowskim były już w XVII w. Wizytacja z 1711 r. wspomina, że w parafii jest organista²⁴¹. W wizytacji z 1783 r. odnotowano, że w kościele parafialnym są organy dziesięciogłosowe przerabiane, znajdują się na chórze muzycznym²⁴².

Przed 1825 rokiem, dzięki staraniom proboszcza ks. Macieja Dużyńskiego organy zostały gruntownie wyremontowane i chór pomalowany²⁴³. W inwentarzu fundi instructi z roku 1834 pod hasłem chór i organ zapisano, że organy umieszczone na drewnianym chórze były dziesięciogłosowe²⁴⁴.

W spisie inwentarza z 1867 r. wzmiankowano, że organy dziesięciogłosowe umieszczone na chórze są bardzo zniszczone²⁴⁵. W 1874 r. były remontowane, ale jak zauważył ksiądz dziekan w czasie wizytacji dziekańskiej w 1887 r., prace zostały źle wykonane, bo po kilkunastu latach instrument źle działał. Ponadto tylko sześć głosów było sprawnych. Opisuje także, że prospekt jest pomalowany i złocony. Trudno wizytującemu było nawet określić ile głosów jest w szafie organowej. Dziekan zaznaczył również, że od 1885 r. ówczesny Rządca ks. Wojciech Wcieślik rozpoczął restaurację kościoła, w tym organów²⁴⁶.

²⁴⁰ RDS 2010, s. 497-498.

²⁴¹ AKMK, sygn. AV 17, Acta visitationis... 1711, s. 113.

²⁴² AKMK, sygn. AV 56, Akta wizyty generalnej... 1783 r., s. 256, *Na churze zaś samym głosów mającę 10 są organy przez terażniejszego x. Proboszcza przerabiane.*

²⁴³ ADS, Akta wizytacji dziekańskich 1825-1826, Wizytacja parafii Staszów z dnia 14 grudnia 1825 r., [npg], *organ z gronta wyreparował. Chór wymalował.*

²⁴⁴ ADS, Akta parafii św. Bartłomieja w Staszowie 1834-1844 II, Inwentarz kościoła parafialnego w Mieście Staszowie w Województwie Sandomierskim Dekanacie, Powiecie i Gminie Staszów leżącego obrządku Łacińskiego spisany w 1834 r., [npg], *Chór drewniany, ordynarynie malowany, na którym umieszczony organ o 10u głosach. Wchód na chór jest ze cmentarza, ze schodami kręconymi, drewnanymi z drzwiami na hakach i zawiasach żelaznych z wrzeciązmem do zamykania na kłódkę. Drugie drzwi do chóru ze strony kościoła na zawiasach i hakach żelaznych z zamkiem.*

²⁴⁵ ADS, Akta parafii św. Bartłomieja w Staszowie 1858-1983 IV, Protokół spisania fundi instructi kościoła parafialnego z probostwem oraz kościoła Św. Ducha z prebenda w mieście Staszowie na rzecz ks. Juliana Kędzierskiego Administratora pominiętego probostwa 19-31 grudnia 1867 r., *Chór drewniany ordynaryjnie pomalowany, na którym umieszczony organ bardzo zdezcelowany o 10-u głosach. Wchód na chór jest z cmentarza schodami drewnianymi kręconymi z drzwiami na hakach i zawiasach żelaznych z wrzeciązmem do zamykania na kłódkę. Drugie drzwi do chóru ze strony kościoła na zawiasach i hakach żelaznych z zamkiem oszczonowany do dyrekcji ubezpieczeń na RS 2080.* [npg].

²⁴⁶ ADS, Akta parafii św. Bartłomieja w Staszowie 1858-1983 IV, Akt Gen. Wizyty odbytej w Parafii Staszowskiej przez Dziekana Dekanatu Sandomierskiego w dniu 10 listopada 1887 r., [npg], *Organ w kościele składający się z ... głosów był prze 13 laty reperowany za poprzedniego proboszcza ze składek parafialnych, lecz ręką nieumiejętną, dlatego też jest już nadpsuty znacznie i tylko sześć głosów zdatnych jest*

3.9.3 Instrument istniejący

Tabliczka informacyjna znajdująca się aktualnie na kontuarze organów zawiera informację, że w 1898 r. organy wybudowała firma Dominika Biernackiego z Włocławka. Tabliczka, którą wykonano w czasie ostatniego remontu, zawiera nieścisłości, ponieważ Dominik Biernacki swoją firmę przeniósł do Włocławka dopiero w 1914 r.²⁴⁷ Zatem instrument ten na pewno nie powstał w 1898 r.

Natomiast w aktach wizytacji pasterskiej z 1923 r., zanotowano, że w maju 1922 *sprawiono* do kościoła dwunastogłosowe organy za 93 miliony marek polskich²⁴⁸. Podobnie inwentarz z 1930 r. podaje, że nowe organy zakupiono w 1921 r.²⁴⁹ W wyniku bombardowania Staszowa przez lotnictwo niemieckie w 1944 r. częściowemu zniszczeniu uległ kościół (pozostały ślady po trzech pociskach, zniszczona dachówka na kościele, wybite wszystkie okna). Ucierpiały również organy: brakowało trzech piszczałek i zniszczona została skóra z miecha²⁵⁰.

W 1958 r., powiększono chór poprzez wydłużenie go o 70 cm w stronę ołtarza, prawdopodobnie, aby wszyscy chórzyci zmieścili się na nim. W tym czasie bowiem pręźnie działał parafialny chór czterogłosowy²⁵¹.

Od lat 70-tych XX w. organy były nieużywane i niszczały.

Od 1999 r. do 2002 r. miejscowy organista Eugeniusz Fac²⁵² przeprowadził gruntowny remont organów. Oprócz remontu istniejącego instrumentu wykonał szereg przeróbek. Starą podłogę na chórze przerobiono na posadzkę granitową, w podłodze umieszczono ogrzewanie podłogowe. Całe organy (szafę, miech, kontuar wolno stojący) przesunął do tyłu o 2 m, tak, że szafa organowa znajduje się w pomieszczeniu nad kruchą

do użycia, a przeto potrzebuje znacznej reperacji. Organ ten obecnie odmalowany i częściowo pozłożony wydaje się dosyć okazałym zewnątrz.

²⁴⁷ M. Szymanowicz, *Zabytkowe organy...*, s. 297. Dominik Biernacki żył w latach 1870-1928. Miał warsztat organmistrzowski w Dobrzyniu n. Wisłą, w 1905 r. otworzył filię Fabryki Organów w Wilnie. Zbudował organy m. in. w Gowarczowie (pocz. XX w.); P. Rosiński dodaje, że Biernacki wybudował organy również m. in. w Bałtowie i Imielnie (1910 r.), w Kielcach w kościele pw. Św. Krzyża (1917 r.) – P. Rosiński, *Zabytkowe organy...*, s. 401.

²⁴⁸ ADS, Akta parafii św. Bartłomieja w Staszowie 1858-1983 IV, Kopia adnotacji o wizycie pasterskiej w Staszowie z 1923 r., [npg].

²⁴⁹ ADS, Akta parafii św. Bartłomieja w Staszowie 1858-1983 IV, Inwentarz fundi instructi Kościołów parafii Staszów sporządzony w 1930 r., [npg].

²⁵⁰ ADS,teczka o zniszczeniach wojennych, Sprawozdanie o zniszczeniach wojennych, jakie poniosła własność kościelna parafii Staszów z dnia 26 marca 1945 r., bez sygn., s. 406.

²⁵¹ ADS, Akta parafii św. Bartłomieja w Staszowie 1858-1983 IV, Inwentarz fundi instructi parafii św. Bartłomieja z dnia 27 sierpnia 1959 r., [npg], *Chór powiększono przez przesunięcie na całej długości o 70 cm w stronę wielkiego ołtarza.*

²⁵² Informacje na temat Eugeniusza Faca w III rozdziale poświęconym organistom.

kościół, a cały chór (w 1958 r. powiększony) pozostał wolny (miał służyć 60 osobowemu chórowi, który aktualnie nie istnieje). Prospekt podniesiono do góry, jest całkowicie oddzielony od reszty instrumentu. Piszczalki prospektowe są nieme, a za prospektem umieszczono głośniki. W czasie prac przy prospekcie położono 9 warstw polityry w kolorze pierwotnym, położono złocenia na figurach oraz na ornamentach. Przy pomocy uczniów i nauczycieli ze Szkoły Zawodowej wykonano prace stolarskie: nowy stół gry i nowa szafa organowa z drewna dębowego. Wykonano konserwację instrumentu, zakupiono nowe głosy, miksturę powiększono z 2 ch do 3 ch. Do organów piszczałkowych dokupiono organy cyfrowe Johannus. Te dwa instrumenty Eugeniusz Fac połączył w jeden o trzech manualach²⁵³. Elementy drewniane (piszczałki, traktura, wiatrownice) oczyszczono i odgrzybiono metodą zatopową, a następnie zakonserwowano. Miech oraz niektóre piszczałki drewniane zostały wykonane przez Antoniego Kuczaję z Nowego Sącza - znanego w Polsce piszczałkarza. Niektóre całkowicie zniszczone piszczałki metalowe zrekonstruował Jan Chaciński z Warszawy²⁵⁴. W sierpniu 2014 r. pod wpływem wyładowań atmosferycznych spaleni uległa elektronika w organach. Instrument nadaje się do generalnego remontu.

²⁵³ Informacje zapisane na zaproszeniu na poświęcenie organów po przeprowadzonym remoncie. Poświęcenie miało miejsce 22 września 2002 r.

²⁵⁴ Rożek D., *Organy staszowskie wreszcie zagrają*, „Monitor Staszowski” 2002 nr 2, s. 6-7: *Elementy drewniane poddano oczyszczeniu metodą zatopową w środku chemicznym „Antox”.* Po 24-godzinym zanurzeniu przystąpiono do kolejnego etapu, który polegał na umieszczeniu ich w odpowiednim worku foliowym na okres 2 miesięcy. Proces ten wymagany jest ze względu na konieczność wyeliminowania grzybów itp., a także w celu dokonania konserwacji. Po uprzedniej impregnacji, elementy zatopiono w wosku pszczelim o wysokiej temperaturze. Kolejna faza wymagała nagrzania ich do temp. wynoszącej ok. 640 stopni C.

3.10 Kościół filialny pw. Świętego Ducha w Staszowie

Fot. 28 Kościół pw. Św. Ducha w Staszowie

3.10.1 Zarys historii kościoła

Pierwszy kościół był drewniany zbudowany przez arian w 1580 roku, ale już szesnaście lat później (w 1596 roku) został zamieniony na filialny kościół katolicki pw. Św. Ducha. W 1689 roku spalił się i w jego miejsce wybudowano kolejną świątynię drewnianą. Następnie, gdy już remonty kościoła nie były możliwe (ze względu na bardzo zły stan techniczny), rozebrano go i w jego miejsce w 1833 roku wybudowano kościół murowany. Wtedy zakupiono również nowe organy do tego kościoła. Murowana świątynia Św. Ducha został całkowicie zniszczony przez lotnictwo niemieckie w 1944 roku. W latach 1982-1996 wybudowano nowy murowany kościół dwupoziomowy²⁵⁵.

3.10.2 Organy nie zachowane

Przed 1783 rokiem w kościele Św. Ducha znajdował się pozytyw sześciogłosowy²⁵⁶. W 1833 r. parafia wysłała pisemną prośbę do Konsystorza z prośbą o możliwość zakupu nowych organów. Prośba została rozpatrzona pozytywnie, bo już w 1834 r. w inwentarzu zapisano, że na chórze pomalowanym w kolorze oliwkowym

²⁵⁵ RDS 2010, s. 497-498.

²⁵⁶ AKMK, sygn. AV 56, Akta wizyty generalnej... 1783, s. 260.

znajdowały się nowe siedmiogłosowe organy. W opisie instrumentu dodano, że instrument wyposażony był w tympanon i dzwoneczki, użyto również dwóch miechów ze starego instrumentu²⁵⁷. Jest to pierwszy tak dokładny opis instrumentu. Oprócz tego, że wymieniono liczbę głosów (siedem), podano informacje: o urządzeniach dodatkowych (bąk – to tympan, dzwoneczki), o kształcie prospektu i ozdobach (wyzłacane gzymsy, trzy wazony z kwiatami), o kolorze chóru i prospektu (chór w kolorze oliwkowym, organy w kolorze perłowym, ze złoceniami), miechy pochodziły z organów znajdujących się w starym drewnianym kościele, który rozebrano. Podano również dodatkowe informacje: chór sklepiony na dwóch filarach murowanych jest wsparty, na chór wchodziło się po drewnianych schodach sosnowych, nad organami znajdowała się specjalne zadaszenie chroniące organy przed wilgocią. Organy wyceniano na 1200 złp, chór na 200 złp²⁵⁸.

W 1857 r. na chórze wspierającym się na dwóch filarach murowanych, istniały organy siedmiogłosowe, wyposażone w stare miechy²⁵⁹. Jak wynika z zapisu inwentarza z 1867 r. przez dziesięć kolejnych lat nie nastąpiły żadne zmiany. Organy nadal miały siedem głosów, były zniszczone, stare były również miechy²⁶⁰. Nie wiadomo kiedy wykonano prace remontowe przy organach, ale jak wynika z zapisów, w czasie wizytacji dziekańskiej w 1887 r. w organach znajdowało się 6 głosów w dobrym stanie, instrument był na chórze drewnianym, pomalowanym w kolorze urchowym²⁶¹. Nowe organy wstawiono w 1897 r.²⁶². Kościół Św. Ducha uległ zniszczeniu, a wraz z nim i organy w trakcie bombardowania Staszowa w 1944 r.

²⁵⁷ ADS, Akta parafii św. Bartłomieja w Staszowie 1834-1844 II, Inwentarz Prebendy Kościoła Św. Ducha w Staszowie w roku 1834 spisany, [npg], *chór oliwkowym kolorem oleyno malowany na nim organ nowy o siedmiu głosach z bąkiem i pięciu dzwoneczkami, kolorem perłowym oleyno malowane z gzymsami wyzłacanemi, z trzema nad niemi wazonami z kwiatami z drewna wyrabianemi, malowanemi. Miechy dwa ze starego kościoła, podłoga na chórze z tarcie sosnowych gwoźdźmi do ligarów przybijana.*

²⁵⁸ Tamże, *budka, gątem pokryta dla zabezpieczenia organów od słoty i zadymania śniegiem.*

²⁵⁹ ADS, Akta parafii św. Bartłomieja w Staszowie 1858-1983 IV, Inwentarz fundi instructi Kościoła i funduszu Św. Ducha w Mieście Staszowie sporządzony 1857 r., [npg], *W kościele jest chór sklepiony na dwóch filarach wsparty z której jest troje drzwi sosnowych na zawiasach i hakach żelaznych po schodach drewnianych zamkiem opatrzone malowane, drugie nie malowane naprzeciw organ. Na chórze jest organ o siedmiu głosach z miechami starymi, a na strychu nad organami budka zabezpieczająca organ od wilgoci.*

²⁶⁰ ADS, Akta parafii św. Bartłomieja w Staszowie 1858-1983 IV, Protokół spisania fundi instructi kościoła parafialnego z probostwem oraz kościoła Św. Ducha z prebenda w mieście Staszowie na rzecz ks. Juliana Kędzierskiego Administratora pominionego probostwa 19-31 grudnia 1867 r., [npg], *Na chórze organ o 7-u głosach z miechami starymi cały prawie zupełnie popsuty.*

²⁶¹ ADS, Akta parafii św. Bartłomieja w Staszowie 1858-1983 IV, Wizyta dziekańska odbyta dnia 10 listopada 1887 r. w kościele Św. Ducha znajdującym się w mieście Staszowie.

²⁶² W. Siek, *Opis historyczny parafii i miasta Staszów*, Sandomierz 1937, s. 86.

3.10.3 Instrument istniejący

Do nowego kościoła Św. Ducha w grudniu 1995 r. zakupiono nowe 56-głosowe organy elektroniczne firmy Johannus²⁶³. Umieszczone są na chórze górnego kościoła.

Fot. 29 Organy elektroniczne w górnym kościele

W dolnym kościele znajduje się używana do dziś fisharmonia.

Fot. 30 Fisharmonia umieszczona w dolnym kościele

²⁶³ A. Bazak, *Parafia Świętego Bartłomieja w Staszowie 1918-2000. Zarys Dziejów*, s. 53.

3.11 Kościół parafialny pw. Przemienienia Pańskiego i Świętego Ducha w Wiśniowej

Fot. 31 Kościół pw. Przemienienia Pańskiego i Świętego Ducha w Wiśniowej

3.11.1 Zarys historii parafii i kościoła

W połowie XV wieku wieś Wiśniowa należała do parafii Kiełczyna. Karol hrabia Tarło w 1680 roku ufundował murowany kościół szpitalny (stał się filią Kiełczyny)²⁶⁴. Parafia w Wiśniowej została erygowana w 1810 roku.

Kościół zbudowany jest na rzucie prostokąta z wmurowanym wewnątrz węższym, półkolistym prezbiterium, wokół którego mieści się zakrystia. Prezbiterium bez okien, w nawie znajdują się cztery, a na chórze pięć. Sufit jest drewniany otynkowany. Dach jest dwuspadowy, wysoka ośmioboczna wieżyczka na sygnaturkę z latarnią o charakterze barokowym. Główne drzwi umieszczone są od zachodu, natomiast od południa portal barokowy z XVIII wieku. Główny ołtarz wykonany został z kamienia z posągami św. Apostołów Piotra i Pawła. Kościół był restaurowany w latach 1990-91²⁶⁵.

3.11.2 Organy niezachowane

Akta wizytacyjne z XVIII wieku (1727, 1738, 1748, 1764, 1782) podają, że w kościele w Wiśniowej, na chórze muzycznym były organy małe (pozytyw), sześciogłosowe, dodatkowym urządzeniem w instrumencie był Tympan²⁶⁶.

²⁶⁴ J. Wiśniewski, *Dekanat sandomierski*, s. 293-294.

²⁶⁵ RDS 1994, s. 432-433.

²⁶⁶ AKMK, sygn. AV46, Acta visitationes... 1748 r., s. 85, *Chorus pro cantoribus in quo organum parvum vulgo Pozytyw habens voces sex*, tłumaczenie: *Chór dla muzyków na którym małe organy potocznie zwane Pozytyw mające sześć głosów*.

W 1811 roku proboszcz nowopowstałej parafii ufundował nowe organy ośmiogłosowe²⁶⁷. W inwentarzu Fundi instructi z 1844 r. zanotowano: *Chór na dwóch filarach drewnianych wspierający się z tarcic zrobiony przyozdobiony malowaniem. Pozytyw na niem nowy o ośmiu głosach*²⁶⁸. Przez kolejne lata nie przeprowadzono żadnych remontów i instrument niszczał. Inwentarze z lat 1858²⁶⁹, 1868 i 1881 zawierają informacje o potrzebie remontu organów kościelnych²⁷⁰. Dodatkowa informacja zawarta jest w inwentarzu z 1858 roku – balustrada chóru ozdobiona jest w malowane instrumenty muzyczne²⁷¹. W 1884 roku organy były prawie całkowicie zniszczone i wymagały gruntownego remontu²⁷².

3.11.3 Instrument istniejący

Na płycie wewnątrz szafy organowej znajduje się napis: *Budował A. Blomberg z Warszawy w 1907 r. koszt 1000 rs. I. Sabbat org*²⁷³.

Wiśniowa jest małą parafią. Organiści bardzo szybko się zmieniali. W XX wieku kilka razy funkcja ta była nieobsadzona, z tego powodu nie przykładano uwagi na stan utrzymania organów. Nie zachowały się informacje, czy instrument był remontowany, strojony. W inwentarzach z 1931 i 1960 roku zanotowano, że organy są w średnim i dobrym stanie²⁷⁴.

²⁶⁷ ADS, Akta parafii Wiśniowa 1827-1859 II, Opis historyczny budowy kościoła do końca 1818 r., [npg], *1811 proboszcz nowy organ z 8 głosami także swoim kosztem sprawił.*

²⁶⁸ ADS, Akta parafii Wiśniowa 1827-1859 II, Inwentarz fundi instructi parafii Wiśniowa sporządzony 6/18 marca 1844 r., [npg].

²⁶⁹ AP w Radomiu, sygn. RGR I 5846, Akta Komisji Województwa Sandomierskiego dotyczące się funduszków kościoła

w Kiełczynie, Opisanie Kościoła i Budowli plebańskich we wsi Wiśniowa 3/15 stycznia 1858 r.

²⁷⁰ ADS, Akta parafii Wiśniowa 1846-1983 III, Protokół spisania Inwentarza fundi instructi Kościoła i plebanii w Wiśniowej 3/15 listopada 1868 r., [npg], *Organ o ośmiu głosach zdezelowany reperacyi wymaga.* Taki sam zapis w Inwentarzu fundi instructi z 1881 r.

²⁷¹ AP w Radomiu, sygn. RGR I 5846, Akta Komisji Województwa Sandomierskiego dotyczące się funduszków kościoła w Kiełczynie, Opisanie Kościoła i Budowli plebańskich we wsi Wiśniowa 3/15 stycznia 1858 r., s. 390, *chór przyozdobiony malowaniem instrumentów muzycznych.*

²⁷² ADS, Akta parafii Wiśniowa 1846-1983 III, Akt wizyty Kanonicznej Dziekańskiej Kościoła parafialnego w Wiśniowej sporządzony w r. 1884., [npg], *Czy jest organ, jaki i w jakim stanie? Jest organ, ale zupełnie zrujnowany potrzebuje gruntownej restauracji.*

²⁷³ Andrzej Blomberg, syn Leopolda, zmarł 3 marca 1911 r. w Wołoczyskach na Podolu. Kształcił się u ojca oraz w firmie A. Cavaille-Cola. Od 1882 r. był współnikiem ojca Leopolda Blomberga, współpracował też z bratem Edwardem w firmie „Bracia Blomberg”. Od 1900 r. prowadził samodzielną działalność. Wybudował organy m. in. w Ostrówkach w ok. 1906 r., montował organy w Lisowie – cyt. za: M. Szymanowicz, *Zabytkowe organy...*, s. 297.

²⁷⁴ ADS, Akta parafii Wiśniowa 1846-1983 III, Inwentarz fundi instructi parafii Wiśniowa z 1931 r., [npg], Inwentarz fundi instructi parafii Wiśniowa z 17 listopada 1960 r., [npg].

4. Podsumowanie

Na terenie dwóch obecnych dekanatów diecezji sandomierskiej: Połańca i Staszowa (dekanat Połaniec 9 parafii, dekanat Staszów 9 parafii i jeden kościół rektoralny - Rytwiany, jeden kościół dojazdowy – Św. Ducha w Staszowie, który należy do parafii św. Bartłomieja) znajduje się 20 kościołów. W sześciu z nich nie ma, a w pięciu nie było organów piszczałkowych, ze względu, że są to nowe świątynie (kościół Św. Ducha w Staszowie odbudowany, we wcześniejszym znajdował się instrument piszczałkowy). Opisano dziewięć kościołów w parafiach dekanatu połanieckiego i jedenaście kościołów w dziewięciu parafiach dekanatu staszowskiego. Łącznie w dwudziestu świątyniach. Najwcześniejsze informacje, do jakich udało się dotrzeć w trakcie kwerendy pochodzą z XVII w.

4.1 Terminologia dotycząca organów

W materiałach źródłowych, które przebadano, a obejmujące zakres czasowy od XVII do XXI wieku odnaleziono następujące określenia dotyczące organów:

Organum parvum vulgo pozytew

Organum parvum mobile

Organy skrzyniowe

Organum scriniale

Pozytew

pozytyw

Pozytywek przenośny

Pozytywka

regal

organ

Na określenie organów używano dwóch podstawowych nazw – w języku łacińskim *organum*, w języku polskim *organy*, *pozytyw*. Pojawiały się także nazwy złożone z dwóch członów.

4.2 Instrumenty niezachowane

4.2.1 Czas powstania instrumentów i liczba głosów

1	Beszowa (kaplica Aniołów Stróżów)	ok. 1610 r.	9 gł.
2	Beszowa organy główne	1 przed 1635 r.	?
3		2 między 1783-1810	15 gł.
4	Koniemłoty	przed 1618 r.	
5		9 gł.(1783 r.)	
6		1908 r.	8 gł.
7	Niekrasów	przed 1727 r.	4 gł.
8		1882 r.	5 gł.
9	Połaniec	przed 1727 r.	15 gł.
10	Strzegom	przed 1727 r.	5 gł.
11		1890 r.	4 gł.
12	Kielczyna	przed 1727 r.	6 gł.
13		1818 r.	7 gł.
14		1874 r.	6 gł.
15	Kotuszów	przed 1699 r.	6 gł.
16		przed 1778 r.	10 gł.
17		1900-1913	?
18	Kurozwęki	przed 1639 r.	10 gł.
19	Staszów (Św. Ducha)	przed 1783 r.	6 gł.
20		przed 1834 r.	7 gł.
21		1897 r.	?
22	Staszów (św. Bartłomieja)	przed 1825 r.	10 gł.
23	Wiśniowa	przed 1727 r.	6 gł.
24		1811 r.	8 gł.

Najstarsze wzmianki o istnieniu organów pochodzą z XVII w. – pięć instrumentów – Beszowa (1610 r. i 1635 r.), Koniemłoty (1618 r.), Kurozwęki (przed 1639 r.), Kotuszów (przed 1699 r.). Następnie z początku XVIII w. z akt wizytacyjnych z 1727 r. – pięć instrumentów – Wiśniowa, Kielczyna, Strzegom, Połaniec, Niekrasów. Z II poł. XVIII w. czworo organów – Staszów (kościół Św. Ducha), Kotuszów, Koniemłoty i Beszowa. Z XIX w. dziewięć instrumentów – Niekrasów, Strzegom, Kielczyna (dwa instrumenty), Staszów (kościół Św. Ducha – dwa instrumenty), Staszów (kościół św. Bartłomieja),

Wiśniowa.

Z początku XX w. dwa instrumenty – Koniemłoty i Kotuszów.

Z zachowanych źródeł ustalono, że niezachowane instrumenty były różnej wielkości od 15 głosowych do najmniejszych pozytywów 4 głosowych:

15 gł.	2 (Beszowa, Połaniec)
13 gł.	1 (Kurozwęki)
10 gł.	3 (Kotuszów, Kurozwęki, Staszów św. Bartłomieja)
9 gł.	1 (Beszowa)
8 gł.	2 (Koniemłoty, Wiśniowa)
7 gł.	2 (Kielczyna, Staszów Św. Ducha)
6 gł.	3 (Kielczyna, Wiśniowa)
5 gł.	2 (Niekrasów, Strzegom)
4 gł.	2 (Niekrasów, Strzegom)

4.2.2 Budownicowie

W źródłach odnaleziono czterech budowniczych organów niezachowanych, w tym Homan wybudował dwa instrumenty:

St. Szyszkiewicz z Warszawy	Koniemłoty
Homan	Niekrasów
Henryk Hartman	Kielczyna
Homan	Kotuszów
Konstanty Mieszczankowski	Kurozwęki

4.2.3 Fundatorzy

Fundatorami organów byli ludzie z bogatych rodów, księża lub parafianie:

Kurozwęki – Katarzyna Lanckorońska przed 1639 r.;

Niekrasów – Stanisław Skarbek Stolnik Ciechanowski i żona Eleonora z Bieleckich II poł. XVIII w.;

Wiśniowa – 1811 r. proboszcz *swoim kosztem sprawił*;

Niekrasów – 1882 r. organy zakupione z dobrowolnych ofiar parafian.

4.2.4 Lokalizacja organów i wygląd zewnętrzny chóru

Na podstawie materiałów źródłowych – głównie akt wizytacyjnych w poszczególnych przypadkach opisano wygląd chóru muzycznego, na którym znajdowały się organy:

(Beszowa 1835 r.) *przy kaplicy Aniołów Stróżów jest oddzielony chór mały*, (Beszowa 1819 r.) *chór muzyczny murowany w arkadę, którego sklepienie wspiera się na filarach kaplic*,

(Niekrasów 1748 r.) *Chorus pro cantoribus ligneus in parte deauratus et in parte depictus vario colore innientur columnis sex*, (Niekrasów 1932 r.) *Na czterech filarach wsparty ... chór z organem... Balustrada chórowa o wykonaniu ferkladunkowym w linii prostej*,

(Połaniec 1782 r.) *chór malowany... naprawy potrzebuje*, (Strzegom 1890 r.) *Chór... drewniany roboty stolarskiej na czterech filarach drewnianych wspierający się do ściany przytwierdzony*, (Kurozwęki 1892 r.) *Chór jest trochę półkolisto nad nawą wysunięty, ma obudowanie, czyli krużganek z desek prostą stolarską robotą – bez rzeźb, lecz filunkami i sztabikami trochę ozdobiony wszystko na kolor biało-popielaty*,

(Staszów Św. Ducha 1834 r.) *chór oliwkowym kolorem olejno malowany, nad organami budka, gątem pokryta dla zabezpieczenia organów od słoty i zadymania śniegiem, Chór na dwóch filarach drewnianych wspierający się z tarcic zrobiony przyozdobiony malowaniem* (Wiśniowa 1844 r.), *przyozdobiony malowaniem instrumentów muzycznych* (Wiśniowa 1858 r.)

4.2.5 Klawiatury

Niewiele zachowało się informacji na temat elementów składowych organów. Informacje dotyczące klawiatur odnotowano tylko przy trzech instrumentach:

Manuał i klawiatura pedałowa – Beszowa 1941 r.;

Jeden manuał – Niekrasów 1882 r. dwa manuały plus pedał – Kurozwęki pocz. XX w.

4.2.6 Dyspozycje głosów

Tylko przy organach Homana w Niekrasowie w źródłach odnotowana została dyspozycja:

Burdon 8', Salicjonał 8', Pryncypał 8', Oktawa 4', Mikstura.

4.2.7 Piszczalki

Niewiele zachowało się także informacji dotyczących piszczałek użytych w organach:

Beszowa 1941 r. – *Brakuje w manuale i pedale piszczałek C,D,E,F,G,A*, Połaniec 1839 r. – *piszczałek 70 brakowało.*

4.2.8 Urządzenia dodatkowe

W opisach dwóch instrumentów stwierdzono istnienie urządzenia dodatkowego – w Staszowie w kościele Św. Ducha i w Wiśniowej. Tym urządzeniem był Tympan zwany też bąkiem²⁷⁵.

4.2.9 Miechy

Zachowały się informacje z sześciu kościołów o miechach w organach:

Beszowa 1819 – 4 miechy, Beszowa 1890 r. – 4 miechy zamienione na 1 cylindryczny, Niekrasów 1835 r. – 2 małe miechy, 1882 r. – miech systemu uniwersalnego z kalikowaniem do ręki umieszczony na zewnątrz szafy, Połaniec 1782 r. – 6 miechów, Staszów Św. Ducha 1834 r. – 2 miechy, Kiełczyzna 1818 r. – 2 miechy, Kurozwęki 1892 r. – dwa miechy umieszczone w szafie pod wiatrownicą, Staszów Św. Ducha – miechy dwa ze starego kościoła.

4.2.10 Stan zachowania organów

W większości informacji dotyczących stanu zachowania organów w kościołach podawano, że są w złym stanie technicznym:

Beszowa 1835 r. – *Pozytew zupełnie zdezelowany*, Beszowa 1783 r. – *organy wielkie zdezelowane*, opis zniszczenia instrumentu przez przeora: *przystawki do stołu zakonnego z piszczałek polać i przerobić kazał*, Beszowa 1941 r. – *organy rozstrojone wymagają gruntownej przebudowy*, Połaniec 1839 r. – *trzy miechy z sześciu zepsute*, Strzegom 1857 r. – *przenośny pozytywek popsuty znacznie i mało użyteczny*, Strzegom 1929 r. – *stary i zniszczony organ*, Kotuszów 1849 r. – *Pozytew o dziesięciu głosach w miernym stanie, miechy polatane zupełnie popsute*, Kurozwęki 1892 r. – *obecnie jest rozstrojony w stanie lichym niewielkiej wartości*, Staszów św. Bartłomieja 1887 r. – *jest już nadpsuty znacznie i tylko sześć głosów zdatnych jest do użytku, a przeto potrzebuje znacznej reparacji.*

²⁷⁵ Bąk - W organach oznacza tympan, złożony z dwóch piszczałek basowych G i c, stojących i grających razem, obsługiwanych przez specjalny wyciąg rejestrowy. Nazwa występuje w polskich organach od początku XVII w. do czasów współczesnych. Cyt za: *Słownik terminologiczny zabytków, z. 3: Instrumenty muzyczne, cz. 1 – Instrumenty klawiszowe*, s. 111.

4.2.11 Remonty, renowacje, rozbudowy organów

Z historii niezachowanych instrumentów odnaleziono tylko trzy informacje dotyczące remontu. Szczególnie ważnym jest odkrycie organmistrza Feliksa Kłosińskiego z Klimontowa, który działał na opisywanym terenie w połowie XIX w. Jest postacią jeszcze słabo znaną. Remontował instrumenty w kościołach w Kielczynie, Niekrasowie i Połańcu. Ponadto remont i strojenie organów w Niekrasowie wykonał Stanisław Ocimek Jabłoński z Radomia w 1931 r.

4.2.12 Instrumenty zastępcze niezachowane

W pięciu kościołach były instrumenty zastępcze, które nie dotrwały do naszych czasów:

Miejscowość:	Rodzaj:	Rok zakupu:
Beszowa	fisharmonia	po 1944 r.
Połaniec	mały organ z Oleśnicy	1892 r.
Kotuszów	fisharmonia	1947 r.
Niemirów	fisharmonia	1941 r.
Rytwiany	fisharmonia	1869 r.

4.3 Organy istniejące

W kościołach na terenie dwóch dekanatów Połaniec i Staszów aktualnie znajduje się czternaście instrumentów piszczałkowych.

4.3.1 Czas powstania

Na podstawie kwerendy w archiwach, jak i oględzin instrumentów ustalono datę ich powstania dla kościołów:

- w Beszowej 1963 r., szafa wcześniejsza (XVIII w.)
- w Bogorii 1763 r.
- w Koniemłotach 1966 r.
- w Niekrasowie 1983 r., prospekt wcześniejszy
- w Połańcu (parafia św. Marcina) 1905 r.
- Szczebrzusz-Zofiówka przed 1926 r. (przeniesione ze Szczebrzusza do Zofiówki)
- w Kielczynie 1934 r.
- w Kotuszowie 1960 r., instalacja przeniesionych
- w Kurozwękach 1947 r., szafa wcześniejsza (pocz. XX w.)

- w Niemirowie 1941 r.
- w Rytwianach 1877-1928
- w Staszowie (parafia św. Bartłomieja) 1921 r.
- w Wiśniowej 1907 r.

Nie ustalono daty powstania organów w Strzegomiu. Podano natomiast przybliżoną datę powstania w Rytwianach 1877-1928. Dwa instrumenty zostały przeniesione z innych kościołów i znana jest data przeniesienia, lecz brak informacji o czasie ich powstania: Szczebrzusz-Zofiówka 1926 r. i Kotuszów 1960 r.

Najstarszy instrument znajduje się w Bogorii – XVIII w. Jeden instrument pochodzi z II poł. XIX w., dziesięć instrumentów z XX w.

4.3.2 Budownicowie

Na podstawie dostępnych informacji ustalono osiem nazwisk budowniczych dziewięciu instrumentów, jeden z nich wykonał organy dla dwóch kościołów:

Nazwa firmy:	Parafia:
Jan Brachowski	Beszowa
Józef Buła	Koniemłoty
Józef Buła	Niekrasów
Konstanty Mieszczankowski	Połaniec, św. Marcina
Stanisław Jagodziński	Kiełczyna
Fabryka Biernackich	Kurozwęki
Teodor Treściński	Niemirów
Dominik Biernacki	Staszów, św. Bartłomieja
Blomberg A.	Wiśniowa

Nie odnaleziono budowniczych organów w kościołach w Bogorii, Szczebrzusu-Zofiówce, Kotuszowie, Strzegomiu i Rytwianach.

4.3.3 Przeprowadzający remonty

Ustalono dziesięciu organmistrzów i jedną firmę odnawiającą prospekt

Konstanty Mieszczankowski	1926 r.	Szczebrzusz-Zofiówka
Jerzy Nowackiewicz	1989 r.	Koniemłoty
Damian Kaczmarczyk	2001 r.	Koniemłoty
Bernard Termen	2005 r.	Niekrasów
Nawrot i Synowie	2011 r.	Połaniec

Art. Studio	2011 r.	Połaniec (renowacja prospektu)
Ks. Jan Chwałek	1956 r.	Bogoria
Dominik Grochalski	1988 r.	Kielczyna
Jan Brachowski	1960 r.	Kotuszów
.....	Kurozwęki
Ks. Jan Chwałek	1957 r.	Niemirów (strojenie)
Eugeniusz Fac	2002 r.	Staszów św. Bartłomieja
Grzegorz Bałchan	2021 r.	Rytwiany

Jeden z organistów samodzielnie remontował organy (Staszów – Eugeniusz Fac), nie ustalono firmy remontującej organy w Kurozwękach w czasie, gdy proboszczem był ks. Jerzy Beksiński.

Opis organów obecnie istniejących, jak i stan ich zachowania zostanie przedstawiony w drugim rozdziale.

4.3.4 Instrumenty zastępcze obecnie istniejące

Zachowane fisharmonie (Kotuszów i Szczebrzusz-Zofiówka) znajdują się na chórach muzycznych, jednak nie są używane ze względu na zły stan techniczny. Używane są natomiast organy elektroniczne. W Kielczynie, Strzegomiu i Wiśniowej – organy piszczałkowe wymagają gruntownego remontu. Natomiast w kościele Ducha Świętego w Staszowie są tylko organy elektroniczne.

Rozdział II

Opis inwentaryzacyjny i struktura brzmieniowa organów

1. Wprowadzenie

W drugim rozdziale zostanie ukazany opis inwentaryzacyjny oraz analiza brzmieniowa instrumentów piszczalkowych istniejących obecnie w kościołach na badanym terenie. Badania terenowe, w kościołach parafii dekanatów Połaniec i Staszów przeprowadzono w kilku etapach od 2012 r. Badania inwentaryzacyjne mają za cel ogólną dokumentację podstawowych elementów struktury organów takich jak: wystrój plastyczny; obudowa instrumentu; urządzenia wytwarzające, gromadzące i rozprowadzające zagęszczone powietrze; rodzaj mechanizmów, które przekazują ruch klawiszy na odpowiednie wentyle wiatrownicy; aparat dźwiękowy w postaci piszczalek grupowanych w głosy organowe; urządzenia dodatkowe²⁷⁶.

W celu rozróżnienia wielkości organów zastosowano nazewnictwo: dla organów małych bez klawiatury nożnej – *pozytyw*, dla pozostałych instrumentów – *organy*.

Opis inwentaryzacyjny (część A każdego opisywanego instrumentu) został przeprowadzony według następującego schematu:

- Informacje ogólne o instrumencie (kto go zbudował, ewentualnie dokonał ostatniego remontu, wielkość instrumentu – ilość głosów);
- Chór muzyczny i szafa organowa (określono wymiary chóru i szafy. W przypadku chóru podano szerokość i głębokość. W przypadku szafy organowej szerokość, głębokość i wysokość w metrach);
- Architektonika i wystój plastyczny prospektu (posłużono się szablonem podanym przez Ewę Smulikowską²⁷⁷, a także opisami prospektów wykonanych na kartach inwentaryzacyjnych niektórych instrumentów, np. Bogoria, pomocnymi były także rozprawa habilitacyjna Marii Szymanowicz²⁷⁸ oraz książka Piotra Rosińskiego na temat organów w województwie kieleckim²⁷⁹);
- Miech (podano rodzaj miecha, usytuowanie na chórze i względem szafy, a także wymiary szerokość i głębokość w metrach);

²⁷⁶ Por. J. Chwałek, *Budowa organów. Wprowadzenie do inwentaryzacji i dokumentacji zabytkowych organów w Polsce*, t. 1, Warszawa 1971, s. 191.

²⁷⁷ E. Smulikowska, *Prospekty organowe w dawnej Polsce*, Warszawa 1989.

²⁷⁸ M. Szymanowicz, *Organy w kościołach diecezji radomskiej. Historia i stan obecny*, Lublin 2006.

²⁷⁹ P. Rosiński, *Zabytkowe organy w województwie kieleckim*, Wydaw. Naukowe PWN, 1992.

- Stół gry (ewentualnie klawiatury lub klawiatura, jeśli wbudowane są w szafę organową);
- Traktura i wiatrownice;
- Dyspozycja (nazwy głosów takie jakie podane na registrach, w nawiasie nazwy i stopaź realny, kolejność głosów zgodnie z umieszczeniem w kontuarze);
- Układ głosów wielorzędowych;
- Urządzenia dodatkowe;
- Stan zachowania.

Druga część opisu każdego instrumentu zawiera analizę struktury brzmieniowej.

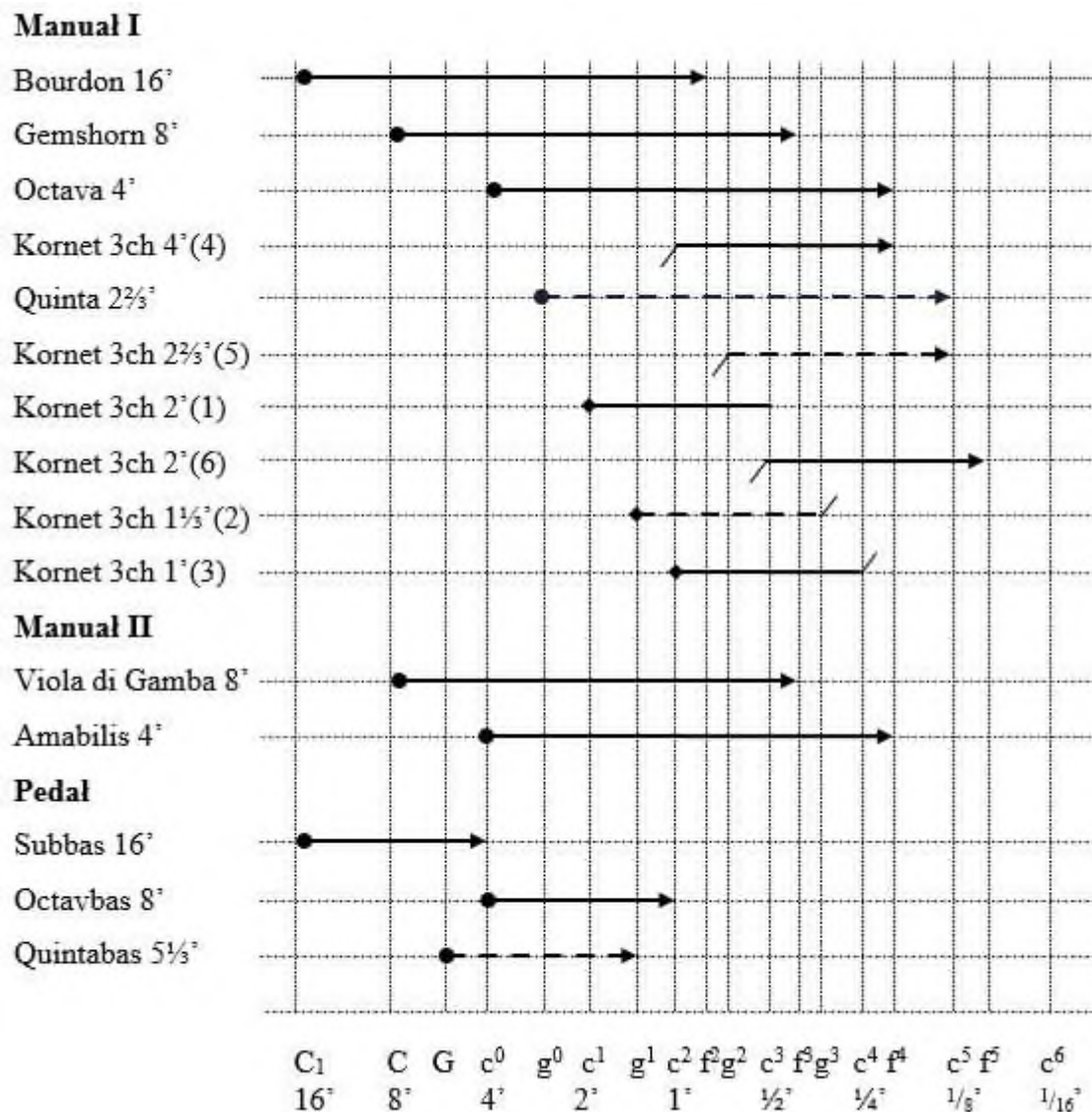
Zestawienia zespołów brzmieniowych powstały w oparciu o przyporządkowanie poszczególnych głosów według kryteriów:

- Typów głosów: zasadniczy, poboczny, wielorzędowy;
- Rzędów piszczałek według stopaży;
- Rodzin głosów: Pryncypały, Flety (zaliczamy głosy otwarte, kryte i półkryte), Smyczkowe. Nie uwzględniono głosów języczkowych i krytych charakterystycznych, ponieważ w opisywanych instrumentach nie występują.

Zestawienia zbiorcze przedstawiono w formie liczbowej, jak i procentowej. W pierwszej tabeli zamieszczono wiadomości o sposobie brzmienia głosów co do typów głosów – zasadnicze, poboczne, wielorzędowe. W drugiej tabeli ukazano zestawienie co do ilości i wysokości brzmienia rzędów piszczałek (dotyczy to szczególnie głosów wielorzędowych). W trzeciej tabeli zamieszczono dane dotyczące proporcji między rodzinami głosów zastosowanych w opisywanych instrumentach.

Graficzne odwzorowanie wysokości brzmienia instrumentów ukazano za pomocą skal opracowanych przez ks. prof. dr. hab. Jana Chwałka. Metoda ta jest stosowana w Katedrze Instrumentologii Instytutu Muzykologii KUL (obecnie Instytutu Nauk o Sztuce). Skala pozioma przedstawia łączne wysokości dźwięków organów, które powstają po włączeniu wszystkich znajdujących się w nich głosów. Skala pionowa określa ile dźwięków różnych wysokości może zabrzmieć po naciśnięciu jednego klawisza przy włączonych wszystkich głosach.

Poniższy wykres przedstawia przykład skali poziomej.

Wykres 1 Przykład oznaczeń skali poziomej

Oznaczenia zastosowane w opisach skali poziomej i pionowej:

kreski pionowe w skali poziomej – dla przejrzystości grafiki ukazane tylko odległości między najważniejszymi dźwiękami, rozpoczynającymi i kończącymi dany rząd piszczałek, kreski pionowe w skali pionowej – odległości między klawiszami (odległość półtonu).

Oznaczenia głosów

głosy pojedyncze

●————→ głos zasadniczy

●-----▶ głos poboczny

głosy wielorzędowe

◄————→ głos zasadniczy

◄————↘ głos zasadniczy bez górnego rejestru

↙————→ głos zasadniczy bez dolnego rejestru

◄-----▶ głos poboczny

◄-----↘ głos poboczny bez górnego rejestru

↙-----▶ głos poboczny bez dolnego rejestru

2. Dekanat Połaniec

2.1. Organy w kościele parafialnym pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Beszowej

W kościele parafialnym w Beszowej znajdują się 14-głosowe organy (M+P). Prospekt i szafa organowa pochodzi z lat 80/90 –tych XVIII wieku. Ostatnia przebudowa i remont miały miejsce w 1964 r. i zostały przeprowadzone przez Jana Brachowskiego z Sosnowca.

2.1.1 Chór muzyczny i szafa organowa

Fot. 32 Prospekt organów w Beszowej

Organy umieszczone są na murowanym chórze, nad głównym wejściem do kościoła, naprzeciw głównego ołtarza. Wymiary chóru: 9,70 x 8,20 m. Parapet chóru jest drewniany, o linii prostej, od góry zamknięty profilowanymi gzymsami, o podziałach płycinowo-kolumnowych. Kolumnienki wsparte są na konsolach wolutowych, w porządku kompozytowym, zdobione snycersko i złożone. Płycina w centralnej części bogato zdobiona w formie kartusza, ukazująca zesłanie Ducha Św., pozostałe płyciny ozdobione są motywami roślinnymi i uskrzydłonymi główkami aniołków. Szafa organowa wolno stojąca, o wymiarach: szer. 4,60 m, gł. 2,10 m, wys. 6,40 m usytuowana jest centralnie na osi chóru.

2.1.2 Architektonika i wystrój plastyczny prospektu

Fot. 33 Prospekt organów w Beszowej

Prospekt jest w stylu późnobarokowym, architektoniczny, zdobiony dekoracją snycerską, złożony, jednosekcyjny, pięcioosiowy, jedno- i dwukondygnacyjny, trójwieżyczkowy, ze środkową najwyższą wieżyczką na osi głównej. Zamknięty jest od góry skośnie profilowanymi gzymsami, z kolumnami na osiach skrajnych. Kolumny są w porządku kompozytowym. Człony prospektu są w obramieniach lizenowo-ramowych, Wieże zwieńczone zredukowanym belkowaniem, o wydatnych skośnie profilowanych gzymsach. Środkowa wieża zwieńczona jest siedzącymi figurami uskrzydłonych aniołów,

pośród nich na stylizowanym obłoku umieszczona jest złota tiara papieska²⁸⁰. Wieże boczne o konturze falistym zwieńczone są parami płomienistych wazonów z girlandami. Całość zdobi bogata dekoracja snycerska. Pola piszczałkowe wieżyczek basowych od góry udekorowane są kotarami o motywach akantowo-rocaillowych. Konsole w górnej części prospektu zdobione są w motywy rocaillowo-akantowe oraz kwiatu akantu. Na lizenach znajdują się kotary i konsole wolutowe zdobione w ornamenty akantowo-rocaillowe. Wszystkie pola piszczałkowe w dolnej części podkreśla falista podstawa ze złożonym pasem dekoracyjnym.

Podstawa prospektu wydzielona jest zredukowanym belkowaniem, o podziałach ramowo-płycinowych. W górnej części zdobiona jest wydatnymi konsolami wolutowymi na osiach skrajnych pod kolumnami, pod belkowaniem udekorowanym bujnymi liśćmi akantu i rocaille.

2.1.3 Miecz

Fot. 34 Miecz pływakowy z dźwignią do kalikowania

Organy wyposażono w jeden miech pływakowy o wymiarach 1,98 x 1,19 m z podawaczem klinowym i dźwignią ręczną do kalikowania. Miecz usytuowany jest

²⁸⁰ Piotr Rosiński opisuje, że dwa anioły umieszczone na prospekcie to aniołowie stróże, w rękach trzymają księgi, jeden z nich uzbrojony jest w miecz. Temat ten związany jest z istnieniem już od XVII w. Bractwa Aniołów Stróżów. W 1624 r. papież Urban VIII udzielił generałom i prowincjałom paulinów pozwolenia na zakładanie tychże bractw za zgodą miejscowych ordynariuszy. Członkom bractw zalecano uczestniczenie w codziennej Mszy św. i przyjmowanie raz w miesiącu Komunii. Nakazywano im nauczać warstwy niższe prawd wiary chrześcijańskiej, szerzyć kult aniołów. Do 1640 r. paulini erygowali Bractwo Aniołów Stróżów w 122 miejscowościach polskich, przy wszystkich klasztorach paulinów. Wszelkie bractwa obok cechów, w okresie potrydenckim aktywnie uczestniczyły w rozmaitych nabożeństwach paraliturgicznych. Najważniejszymi były uroczystości dotyczące kultu eucharystycznego. Udział takich stowarzyszeń w liturgii i ich pobożność podkreśla dekoracja beszowskich organów, na których w wiecznej adoracji trwa znak Bractwa Aniołów Stróżów. Cyt. za P. Rosiński, *O przestrzeni muzycznej kościołów ziemi sandomierskiej*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 5(2006), s. 445-464.

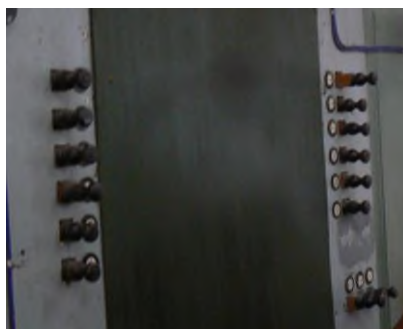
na chórze na zewnątrz szafy organowej. Do miecha podłączona jest dmuchawa elektryczna, która znajduje się pod podłogą chóru w specjalnej wnęcie.

2.1.4 Kontuar

Fot. 35 Wnętrze szafy organowej - pozostałość po wcześniejszym stole gry

Kilkakrotnie przerabiany. Pierwotnie klawiatury znajdowały się wewnątrz szafy organowej, w jej środkowej, tylnej części pomiędzy wiatrownicami głosów pedałowych. Następnie wbudowano je na zewnętrznej, przedniej części szafy (organista siedział tyłem do ołtarza). Pozostały w tej części włączniki głosów, natomiast klawiatury przeniesiono do kontuaru wolnostojącego przed szafą organową. Kontuar składa się z dwóch Manualów i klawiatury pedałowej. Klawiatura Manualu II nie jest podłączona.

Fot. 36 Włączniki głosów w przedniej części szafy organowej

Fot. 37 Stół gry (Manual II i włączniki głosów nie podłączone)

Zakres klawiatur:

Manuałowa: C - f³, dla głosu 8' (54 klawisze)

Pedałowa: C₁ – d, dla głosu 16' (27 klawiszy)

2.1.5 Traktura i wiatrownice

W organach zastosowano mechaniczną trakturę gry i registratury. Piszczalki umieszczone są na czterech wiatrownicach klapowo-zasurowych. Największa wiatrownica (należąca do klawiatury manuałowej) przylega równolegle do prospektu na wysokości belkowania łączącego prospekt z podstawą. Druga wiatrownica Manuału znajduje się pod główną, przylega prostopadłe do podstawy prospektu, jest znacznie mniejszych rozmiarów, na niej organmistrz umieścił dziewięć najwyżej brzmiących piszczałek z każdego głosu Manuału (wiatrownica dodana). Do tylnej ściany szafy organowej przylegają dwie, przedzielone wiatrownice Pedalu. Przed remontem, pomiędzy tymi wiatrownicami siedział organista (klawiatury umieszczone były w środku szafy). Piszczalki na głównej wiatrownicy Manuału umieszczone są równolegle do prospektu, w szeregach odzwierciedlających układ piszczałek prospektowych. Piszczalki na wiatrownicy dodanej, umieszczone są malejąco od podstawy prospektu, w kierunku tylnej części szafy. Na wiatrownicach należących do głosów pedałowych piszczałki umieszczono w układzie całotonowym z podziałem na strony *C* i *Cis*, każda na innej wiatrownicy. Kancelle najniżej brzmiących piszczałek znajdują się na wewnętrznej stronie wiatrownic, natomiast najwyżej brzmiące po ich zewnętrznych stronach. Piszczalki wszystkich głosów należących do Manuału są metalowe, natomiast piszczałki należące do klawiatury pedałowej drewniane.

2.1.6 Dyspozycja

Manual

Pryncypał 8'

Salicjonał 8'

Oktawa 4'

Superoktaw 2'

Superoktawa 1'

Flet kryty 4'

Bourdon 8'

Kwintaton 8'

Kwinta 2' (faktycznie 2²/₃')

Rurflet 2'

Mikstura 3-4 ch (faktycznie 3 ch)

Flet minor 4' (faktycznie brak)

Pedał

Subbas 16'

Pryncypał 8'

Volon 16'

Urządzenia dodatkowe: brak

Głos wielorzędowy

Układ Mikstury:

2' →

1 1/3' →

1' →

1C 5F

2.1.7 Stan zachowania

Organy są w złym stanie technicznym, wymagają gruntownego remontu. Aktualnie do kontuaru podłączona jest jedna klawiatura ręczna i nożna. Po ostatnich remontach bardzo niepraktyczne jest włączanie poszczególnych głosów (w trakcie grania praktycznie niemożliwe), gdyż manubria znajdują się z tyłu grającego. Miech nie trzyma powietrza. Głosy wymagają strojenia.

2.1.8 Struktura brzmieniowa

W analizie nie uwzględniono brakującego głosu flet minor 4'.

Analiza pod względem sposobu brzmienia

Tabela 3 Sposób brzmienia organów w Beszowej

Rodzaj głosu	Manual		Pedał		Razem	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
Zasadnicze	9	82	3	100	12	86
Poboczne	1	9	-		1	7
Wielorzędowe	1	9	-		1	7
Ogółem	11	100	3	100	14	100

Z powyższego zestawienia wynika, że podstawą brzmienia organów są głosy zasadnicze, stanowiące 86%, głosów wielorzędowych i pobocznych łącznie jest 14%.

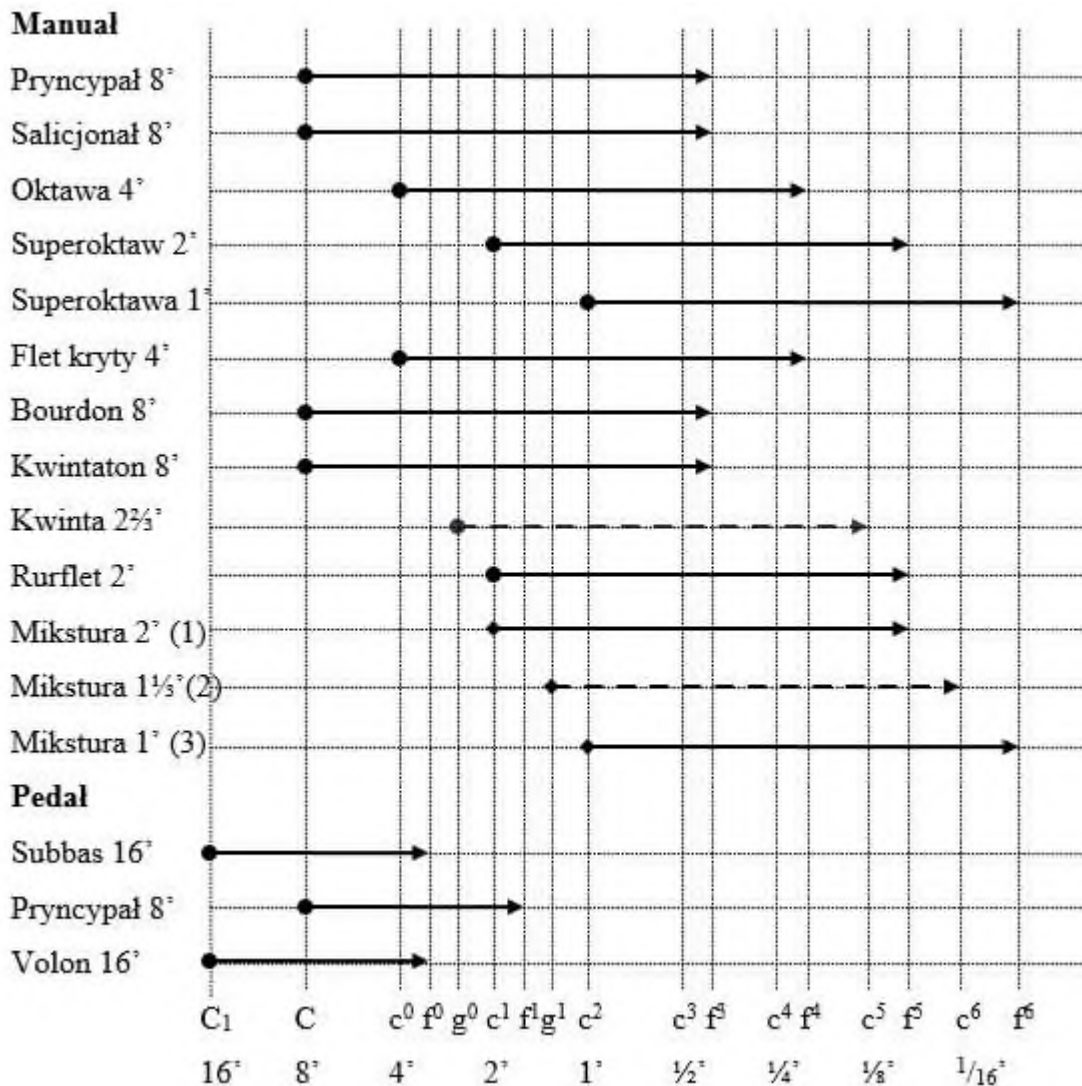
Analiza pod względem wysokości brzmienia

Tabela 4 Wysokość brzmienia organów w Beszowej

Rząd	Manual		Pedał		Razem	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
16'	0	0	2	67	2	12,5
8'	4	30,76	1	33	5	31,25
4'	2	15,38	0	0	2	12,5
2 $\frac{2}{3}$ '	1	7,7	0	0	1	6,25
2'	3	23,08	0	0	3	18,75
1 $\frac{1}{3}$ '	1	7,7	0	0	1	6,25
1'	2	15,38	0	0	2	12,5
Razem	13	100	3	100	16	100

W opisywanym instrumencie zastosowano 16 rzędów piszczałek. Najliczniej obsadzone są rzędy o wysokości brzmienia 8', zastosowane w sekcji Manualu i Pedalu i stanowią łącznie 31,25 % całości wszystkich głosów. Po jednym przedstawicielu mają rzędy 2 $\frac{2}{3}$ ' i 1 $\frac{1}{3}$ '. Natomiast rzędy 16' zastosowano tylko pedale.

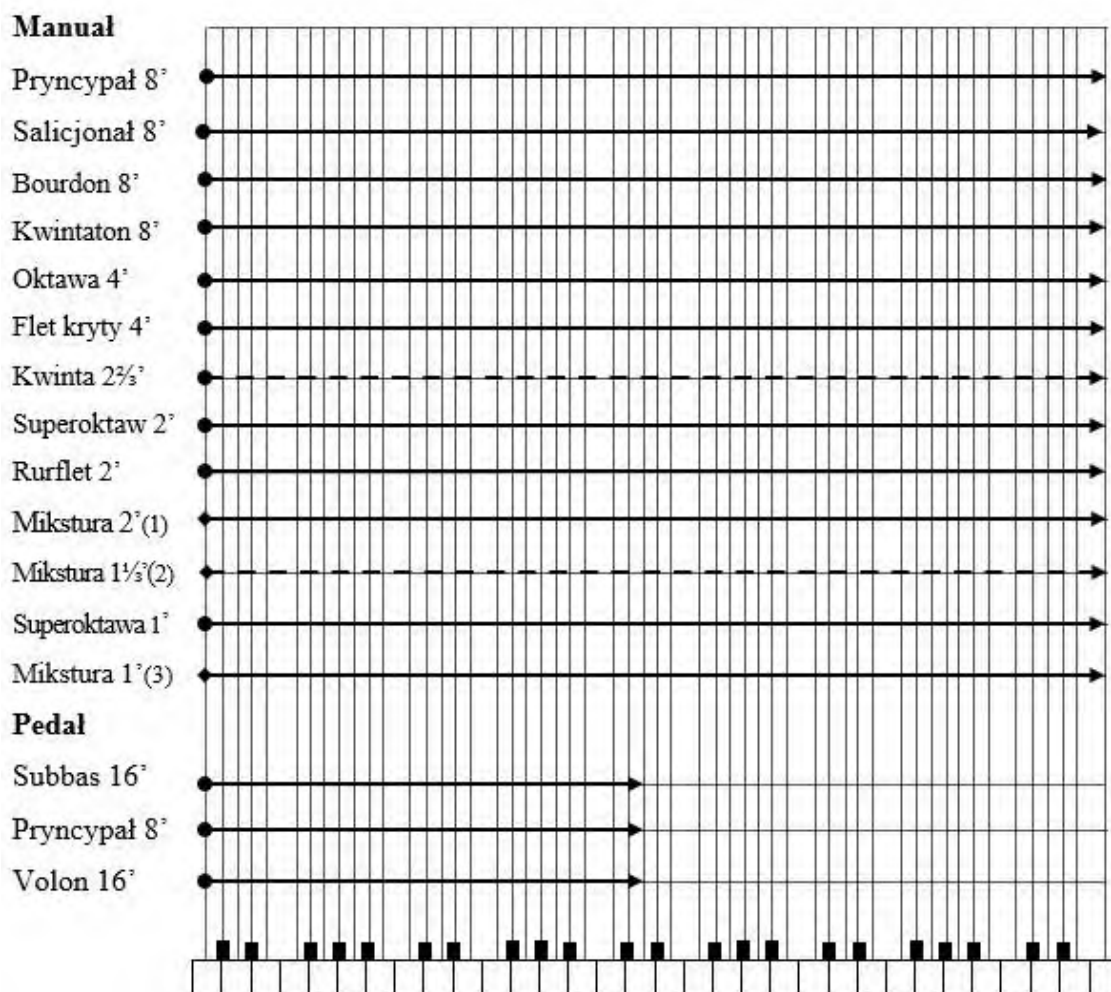
Skala pozioma

Wykres 2 Skala pozioma organów w Beszowej

Skala pozioma Manualu obejmuje siedem oktaw i kwartę i mieści się w zakresie C-f⁶. Skala muzyczna sekcji pedałowej obejmuje dwie oktawy i kwartę C₁-f. Najliczniej obsadzona jest oktawa dwukreślna. Najmniej kontra i sześciokreślna.

Skala pionowa

Wykres 3 Skala pionowa organów w Beszowej

C₁ (obsada podwójna)

C (obsada pięciokrotna)

c (obsada podwójna)

g (obsada pojedyncza)

c¹ (obsada potrójna)

g¹ (obsada pojedyncza)

c² (obsada podwójna)

1C

Skala pionowa na 1C ma zakres czterech oktaw. Przy włączeniu wszystkich głosów w poszczególnych sekcjach obsada przedstawia się w następujący sposób:

- w całym przebiegu klawiatury pedałowej na każdy klawisz przypada trzy piszczałki (trzy głosy);
- w całym przebiegu klawiatury manualowej na każdy klawisz przypada trzynaście piszczałek (jedenaście głosów).

Analiza pod względem przynależności do rodzin głosowych

Zespół brzmieniowy organów kościoła parafialnego w Beszowej składa się z czternastu głosów rozdzielonych na Manual i Pedał. Głosy zostały podzielone na sekcje brzmieniowe w ilościach:

- Manual - 11 głosów,
- Pedał - 3 głosy.

W dyspozycji organów wykorzystano głosy z następujących rodzin:

Pryncypały: 7 głosów (Pryncypał 8', Pryncypał 8', Oktawa 4', Superoktawa 2', Superoktawa 1', Kwinta 2 $\frac{2}{3}$ ', Mikstura 3ch)

Flety: 5 głosów (Subbas 16', Bourdon 8', Kwintaton 8', Flet kryty 4', Rurflet 2')

Smyczkowe: 2 głosy (Volon 16', Salicjonał 8')

Tabela 5 Występowanie rodzin głosów organowych organów w Beszowej

Rodziny głosów	Manual		Pedał		Razem	
	l. gł.	%	l. gł.	%	l. gł.	%
Pryncypały	6	54,54	1	33,33	7	50
Flety	4	36,36	1	33,33	5	35,72
Smyczkowe	1	9,09	1	33,33	2	14,28
Razem	11	100	3	100	14	100

W organach w kościele parafialnym w Beszowej najliczniejszą grupę stanowi rodzina głosów pryncypałowych - 50% całej dyspozycji. Mniejszą grupę stanowi rodzina głosów fletowych (35,72%), najmniej obsadzona jest rodzina głosów smyczkowych - tylko 2 przedstawiciele w 14 - głosowym instrumencie, co stanowi 14,28% dyspozycji.

2.2 Organy w parafii pw. Wniebowzięcia N.M.P. w Koniemłotach

W kościele parafialnym w Koniemłotach umieszczone są 15-głosowe organy (2M+P), wybudowane przez Józefa Bułę z Krakowa w latach 1965-1967.

2.2.1 Chór muzyczny i szafa organowa

Fot. 38 Prospekt organów w Koniemłotach

Drewniany chór muzyczny usytuowany jest nad głównym wejściem do kościoła, naprzeciw głównego ołtarza. Wymiary chóru: szer. 10,00 m, gł. 2,60 m. Wsparty jest w części środkowej na dwóch filarach. Parapet chóru drewniany o linii prostej przy ścianach bocznych, w środkowej części o linii wypukłej, od góry zamknięty poręczą w formie belkowania. Od dołu zamknięty zdobionym w motywy roślinne belkowaniem, jak również stylizowanym lambrekinem. Parapet chóru o podziałach płycinowo-pilastrowych. Na płycinach w formie prostokątnej na przemian z okrągłymi znajdują się malowidła przedstawiające instrumenty muzyczne. Malowidła otoczone są zdobieniami stylizowanych liści i kwiatów akantu. Również zdobione są pilastry w tzw. zwisy (Kompozycja złożona z owoców, kwiatów i liści podwieszona w jednym punkcie, zwykle udekorowana kokardą).

Szafa organowa o wymiarach: szer. 3,00 m, gł. 3,00 m, wys. 4,60 m znajduje się we wnęce nad kruchtą kościoła, przysunięta do jednej ze ścian tej wnęki.

2.2.2 Architektonika i wystój plastyczny prospektu

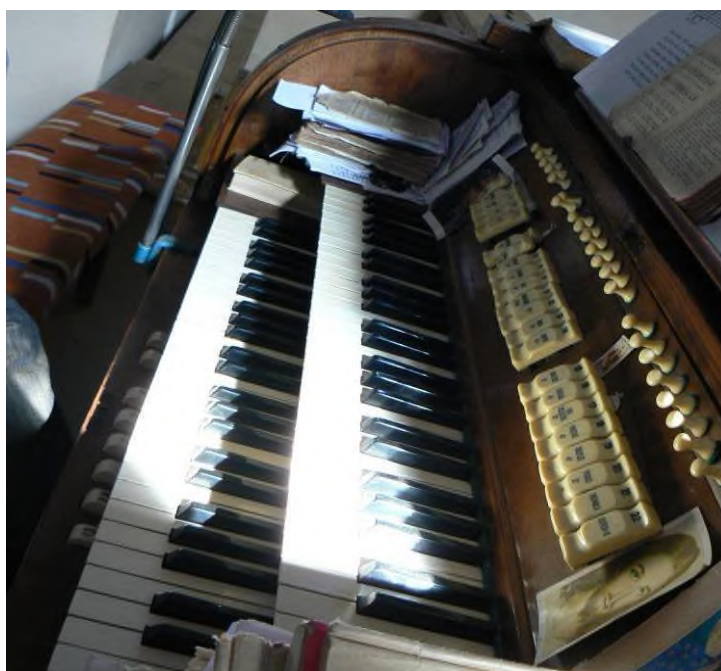
Front organów niearchitektoniczny. Jednosekowy, jednokondygnacyjny, trójosiowy, o płaskim konturze. Środkowy segment piszczałkowy wyższy i szerszy od bocznych

Podstawa prospektu wydzielona skośnie profilowanymi gzymsami.

2.2.3 Miech

Miech pływakowy o wymiarach 2,05 m x 1,20 m, z podawaczem klinowym umieszczony jest w szafie organowej, pod wiatrownicami. Dmuchawa elektryczna dostarczająca powietrze do miecha znajduje się z tyłu za szafą organową. Po ostatnim remoncie (zgodnie ze wskazówkami ks. prof. Jana Chwałka) została obudowana.

2.2.4 Kontuar

Fot. 39 Stół gry

Organy zostały wyposażone w wolno stojący stół gry, który umieszczony jest przed szafą organową. Grający siedzi twarzą w kierunku prezbiterium. Kontuar składa się z dwóch manualów i klawiatury pedałowej. Włączniki głosów i urządzeń dodatkowych znajdują się nad manualami, są one typu przechyłowego. Natomiast włączniki wolnej kombinacji i crescendo znajdują się pod manualem I. Nad włącznikami głosów znajdują

się osobne wyciągi do Wolnej Kombinacji. Po prawej stronie włączników głosów i równoległe do nich jest tabliczka informacyjna, zawierająca tekst:

Wykonawca
Organmistrz – Józef Buła
Kraków – Mydlniki
Organizator organów i dzwonów
Ks. Kazimierz Jarocho wikariusz
1965-1967 r. Millenium

Zakres klawiatur

Manuałowe C - a³, dla głosu 8' (58 klawiszy)

Pedałowa C₁ – f, dla głosu 16' (30 klawiszy)

2.2.5 Traktura i wiatrownice

W organach w kościele parafialnym w Koniemłotach zastosowana jest pneumatyczna traktura gry i registry, trzy wiatrownice stożkowe. Wszystkie wiatrownice (każda do oddzielnej klawiatury) umieszczone są na takiej samej wysokości, równoległe do prospektu. Piszczalki każdego głosu (także głosów pedałowych) ułożone są w układzie całotonowym, z podziałem na „strony C i Cis”, w dwóch rzędach w taki sposób, że najniżej brzmiące piszczałki znajdują się na środku wiatrownicy a następnie ułożone są malejąco i najwyżej brzmiące znajdują się na bokach wiatrownic. Piszczalki drewniane ustawione są bezpośrednio na klocach wiatrownicy, zaś metalowe na ławeczkach.

2.2.6 Dyspozycja

Manuał I	Manuał II	Pedał
Pryncypał 8'	Holflet 8'	Subbas 16'
Burdon 8'	Aeolina 8'	Oktawbas 8'
Salicet 8'	Vox celestis 8'	Cello 8'
Oktawa 4'	Prestat 4'	
Flet 4'	Rulplet 4'	
Mikstura 3 ch	Pikolo 2'	

Urządzenia dodatkowe: Tremolo (do II Manuału), Automat Pedału, Wolna Kombinacja, Crescendo

Połączenia: II-I, I-P, II-P, Sub II-I, Super II-I, Super II

Registry zbiorowe: P, F, T

Głos wielorzędowy

Mikstura trzorzędowa, bez repetycji. Przed remontem organów w 2001 r. repetycja była, ale została zlikwidowana przez organmistrza Damiana Kaczmarczyka²⁸¹.

Układ Mikstury:

2' →

1⅓' →

1' →

1C 5A

2.2.7 Stan zachowania

Po 13 latach od generalnego remontu przeprowadzonego przez firmę Damiana Kaczmarczyka organy są w złym stanie technicznym. Przede wszystkim poszczególne dźwięki „zacinają się”. Organista nie poprawia tego na bieżąco, tylko piszczałki wyjmuje z wiatrownicy. Nie działają poprawnie urządzenia w kontuarze. Niektórych głosów nie można włączyć.

2.2.8 Struktura brzmieniowa

Analiza pod względem sposobu brzmienia

Tabela 6 Sposób brzmienia organów w Koniemłotach

Rodzaj głosu	Manual I		Manual II		Pedal		Razem	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
Zasadnicze	5	83	6	100	3	100	14	93
Poboczne	0	0	0	0	0	0	0	0
Wielorzędowe	1	17	0	0	0	0	1	7
Ogółem	6	100	6	100	3	100	15	100

Aż czternaście głosów z piętnastu użytych w organach to głosy zasadnicze stanowi to 93%, tylko jeden jest głos wielorzędowy (7%) i brak pobocznych (0%).

²⁸¹ AP w Koniemłotach, Opinia ks. prof. Jana Chwałka po przeprowadzonym remoncie organów przez firmę Damiana Kaczmarczyka z dnia 31 sierpnia 2001 r.

Analiza pod względem wysokości brzmienia

Tabela 7 Wysokość brzmienia organów w Koniemłotach

Wysokość brzmienia	Manual I		Manual II		Pedal		Całość	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
16'	0	0	0	0	1	33	1	5,88
8'	3	37,5	3	50	2	67	8	47,06
4'	2	25	2	33	0	0	4	23,54
2'	1	12,5	1	17	0	0	2	11,76
1½'	1	12,5	0	0	0	0	1	5,88
1'	1	12,5	0	0	0	0	1	5,88
Razem	8	100	6	100	3	100	17	100

Organy w kościele w Koniemłotach mają aż osiem rzędów 8', są najliczniej obsadzone i występują we wszystkich sekcjach organów, po jednym rzędzie 16' w sekcji Pedalu oraz w sekcji Manualu I: 1' i 1½', co stanowi 5,88% całych organów.

Skala pozioma

Manual I

Pryncypał 8°

Burdon 8°

Salicet 8°

Oktawa 4°

Flet 4°

Mikstura 3ch 2°(1)

Mikstura 3ch 1½°(2)

Mikstura 3ch 1°(3)

Manual II

Holfflet 8°

Aeolina 8°

Vox celestis 8°

Prestat 4°

Rurflet 4°

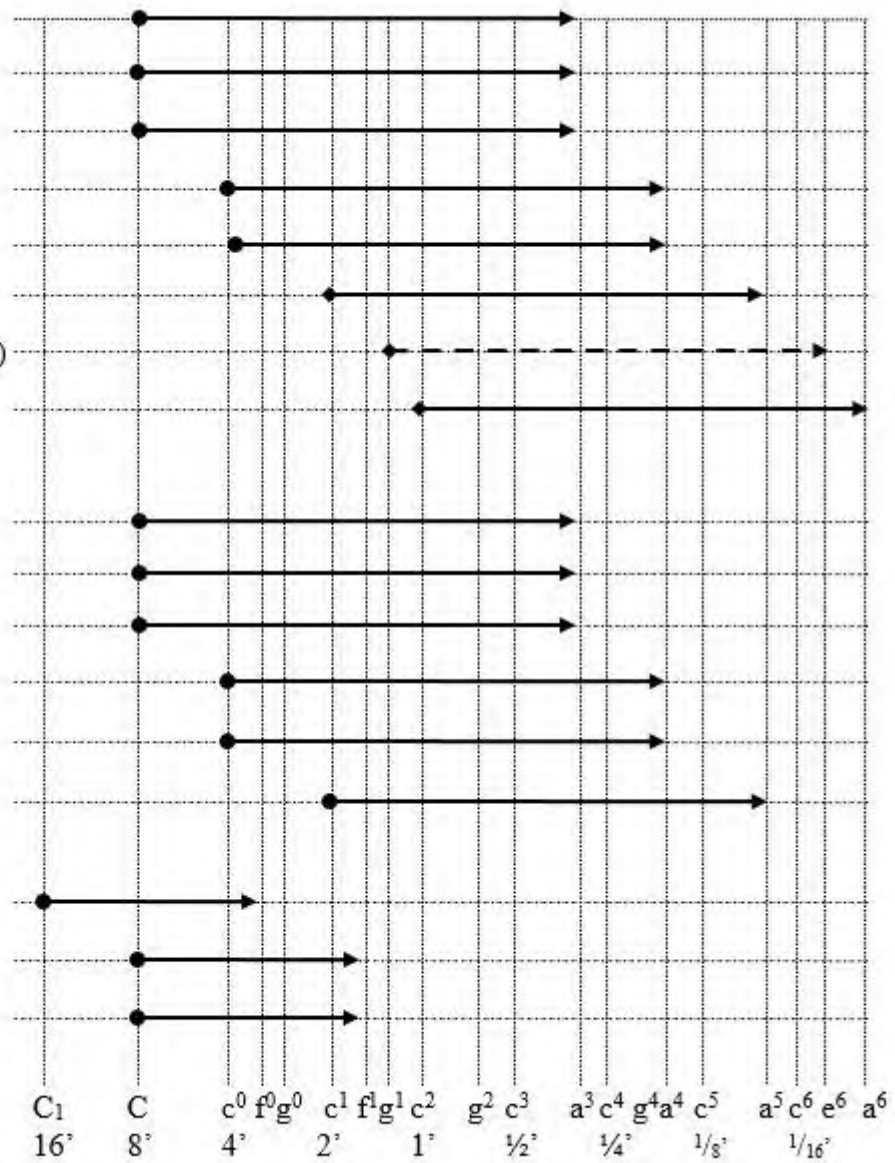
Pikolo 2°

Pedal

Subbas 16°

Octavbas 8°

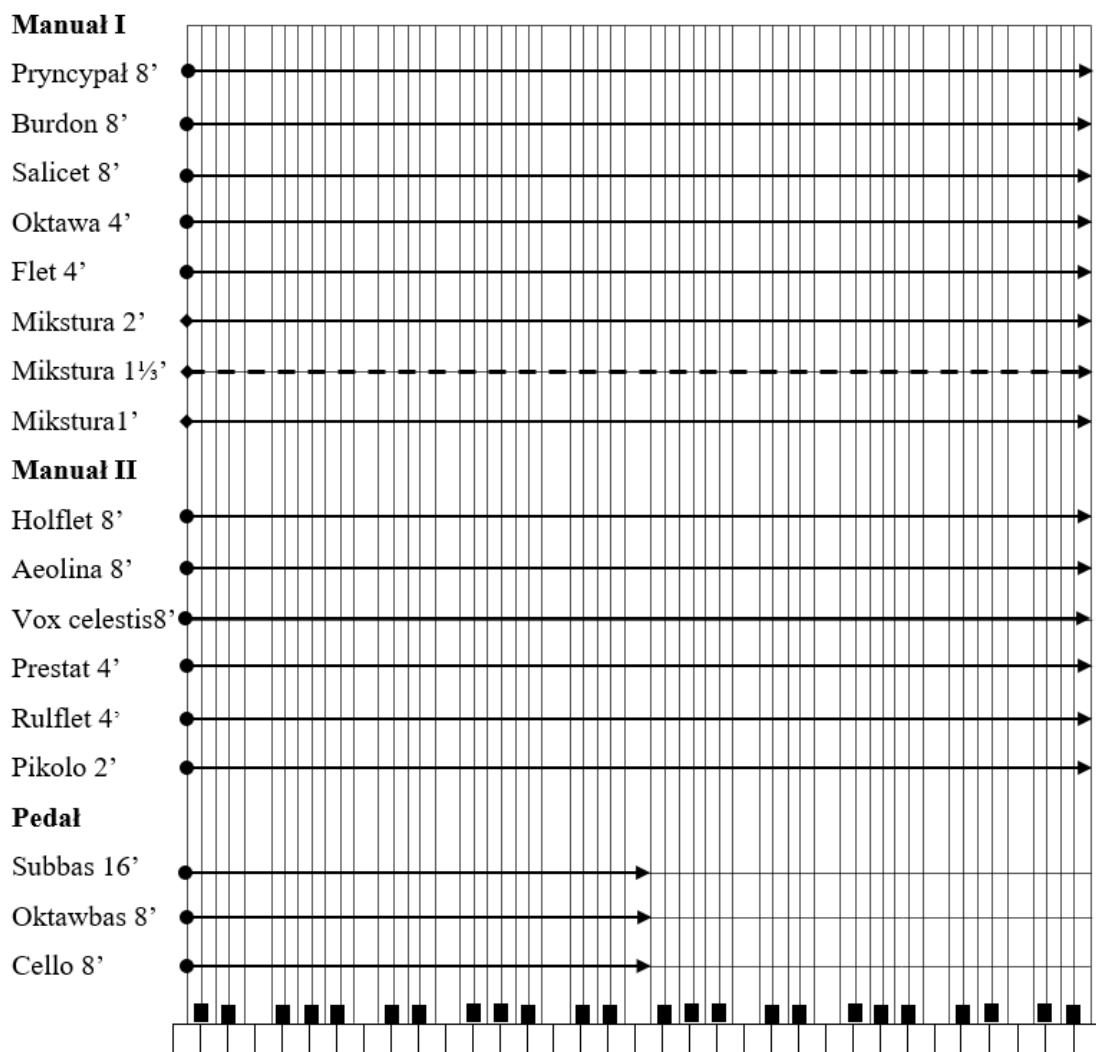
Cello 8°

Wykres 4 Skala pozioma organów w Koniemłotach

Skala pozioma organów w sekcji Manualu I obejmuje siedem oktaw plus sekstę i mieści się w zakresie $C - a^6$, w sekcji Manualu II sześć oktaw plus sekstę: $C - a^5$. Skala muzyczna sekcji pedałowej obejmuje trzy oktawy i kwartę - $C_1 - f^1$.

Skala pionowa

Wykres 5 Skala pionowa organów w Koniełotach

- C₁ (obsada pojedyncza)
- C (obsada ośmiokrotna)
- c (obsada czterokrotna)
- c¹ (obsada podwójna)
- g¹ (obsada pojedyncza)
- c² (obsada pojedyncza)
- 1C

Skala pionowa na 1C ma zakres czterech oktaw.

Przy włączeniu wszystkich głosów w poszczególnych sekcjach obsada przedstawia się w następujący sposób:

- w całym przebiegu klawiatury pedałowej na każdy klawisz przypada trzy piszczałki (trzy głosy),
- w całym przebiegu klawiatury Manuału I na każdy klawisz przypada osiem piszczałek (sześć głosów),
- w całym przebiegu klawiatury Manuału II na każdy klawisz przypada sześć piszczałek.
- przy zastosowaniu połączeń obydwu Manuałów na każdy klawisz przypada czternaście piszczałek (dwanaście głosów)
- przy zastosowaniu połączeń Manuałów z sekcją pedałową na każdy klawisz przypadają siedemnaście piszczałek (piętnaście głosów).

W sekcji Manuału I zastosowano głosy zasadnicze oraz jeden wielorzędowy z chórem pobocznym. W Manuale II, jak i w sekcji pedałowej użyto tylko głosów zasadniczych. Po naciśnięciu klawisza w Manuale II bądź w sekcji pedałowej będą słyszane dźwięki tylko w interwale oktawy. Po naciśnięciu klawisza w Manuale I będą słyszane dźwięki w interwale oktawy i kwarty-kwinty.

Analiza pod względem przynależności do rodzin głosowych

Zespół brzmieniowy organów kościoła parafialnego w Koniemłotach składa się z piętnastu głosów rozdzielonych na dwa Manuały i Pedał.

Głosy zostały podzielone na sekcje brzmieniowe w następujących ilościach:

Manuał I – 6 głosów

Manuał II – 6 głosów

Pedał – 3 głosy

W dyspozycji wykorzystano głosy z następujących rodzin:

Pryncypały: 5 głosów (Oktawbas 8', Pryncypał 8', Oktawa 4', Prestat 4', Mikstura 2')

Flety: 6 głosów (Subbas 16', Burdon 8', Holflet 8', Flet 4', Rulflet 4', Pikolo 2')

Smyczkowe: 4 głosy (Cello 8', Salicet 8', Aeolina 8', Vox coelestis 8')

Tabela 8 Występowanie rodzin głosów organowych organów w Koniemłotach

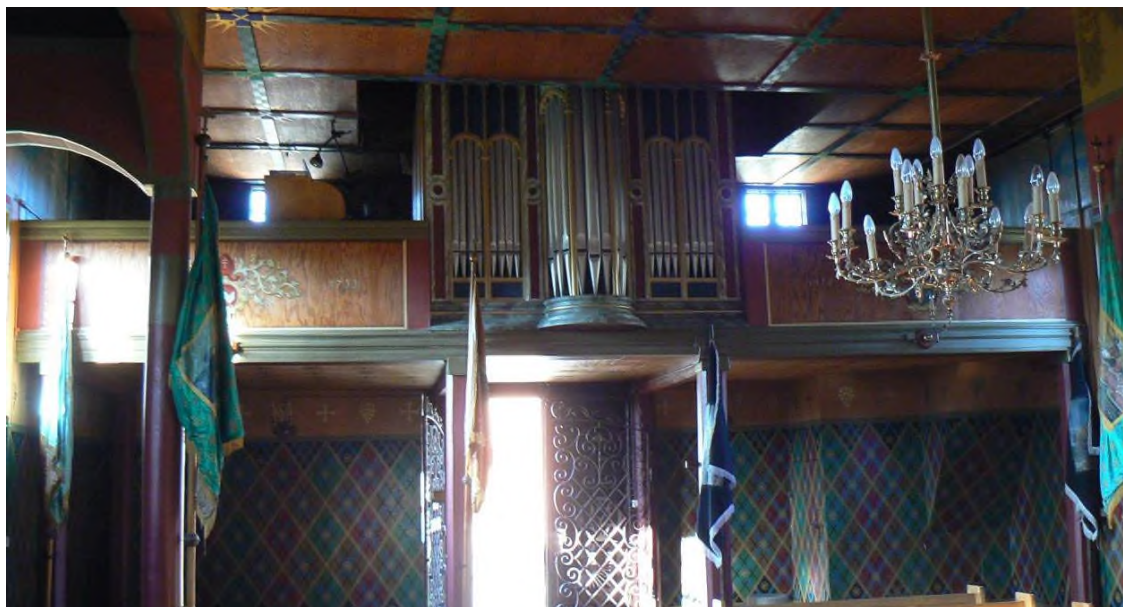
Rodziny głosów	Manual I		Manual II		Pedal		Razem	
	l. gł.	%	l. gł.	%	l. gł.	%	l. gł.	%
Pryncypały	3	50,0	1	16,7	1	33,3	5	33,3
Flety	2	33,3	3	50	1	33,3	6	40
Smyczkowe	1	16,7	2	33,3	1	33,3	4	26,7
Razem	6	100	6	100	3	100	15	100

Z analizy wykorzystania rodzin głosowych w dyspozycji wynika, że w całej badanej dyspozycji najliczniejszą grupę stanowią głosy fletowe (40%). Niewiele mniejsze grupy stanowią rodziny pryncypałów i smyczkowych.

2.3 Organy w kościele parafialnym pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Niekrasowie

W kościele parafialnym w Niekrasowie znajdują się 6-głosowe organy zbudowane przez Józefa Bułę z Krakowa w 1983 r. Szafa organowa z wcześniejszego instrumentu została zachowana. Remont w 2005 r. wykonał Bernard Termen.

2.3.1 Chór muzyczny i szafa organowa

Fot. 40 Chór muzyczny i prospekt organowy

Drewniany chór muzyczny o wymiarach: szer. 8,60 m, gł. 2,80 m, wsparty jest na czterech drewnianych, malowanych w kolorze wrzosu słupach. Parapet chóru o linii

prostej, od góry i dołu zamknięty gzymsami w kolorze zieleni. Prospekt osadzony jest na linii parapetu w środkowej jego części. Czoło parapetu ozdobione zostało malowidłami przedstawiającymi herby: z lewej strony (patrząc od ołtarza) herb Skarbka abpa Lwowa - właściciela Niekrasowa, po prawej stronie herb Karola Wojtyły. Ściany chóru pomalowane w dwóch kolorach: żółto i brązowo. Dodatkowo zostały ubogacone malowidłami instrumentów muzycznych. Malowanie chóru i parapetu zostało wykonane w 2008 r. przez firmę malarską Wdowskiego z Radomia [imię nieustalone]²⁸².

Szafa organowa o wymiarach: szer. 2,60 m, głęb. 1,40, wys. 2,25 m umieszczona jest centralnie na osi chóru i wbudowana w parapet.

2.3.2 Architektonika i wystrój plastyczny prospektu

Prospekt organów niekrasowskich ma cechy neobarokowe. Jest architektoniczny, jednosekcyjny, trójosiowy, z wieżą w osi głównej wysuniętą półkoliście. Boczne segmenty piszczalkowe od góry osłonięte są kotarami w kształcie arkad. Wszystkie segmenty prospektu od góry i dołu zamknięte są odcinkami skośnie profilowanego gzymsu. Segmenty piszczalkowe są wydłużone i zamknięte półkoliście. Wieża i segmenty boczne ujęte są w obramienia lizenowe. Prospekt jest marmoryzowany, w kolorze błękitu pruskiego z laserunkiem, złożone są obramienia segmentów piszczalek. Brak podstawy, ponieważ prospekt umieszczony jest bezpośrednio na podłodze chóru.

Piszczalki prospektowe nieme – zachowane z wcześniejszego instrumentu.

²⁸² Relacja ustna proboszcza parafii ks. kan. Stanisława Bastrzyka z dnia 09 listopada 2012 r.

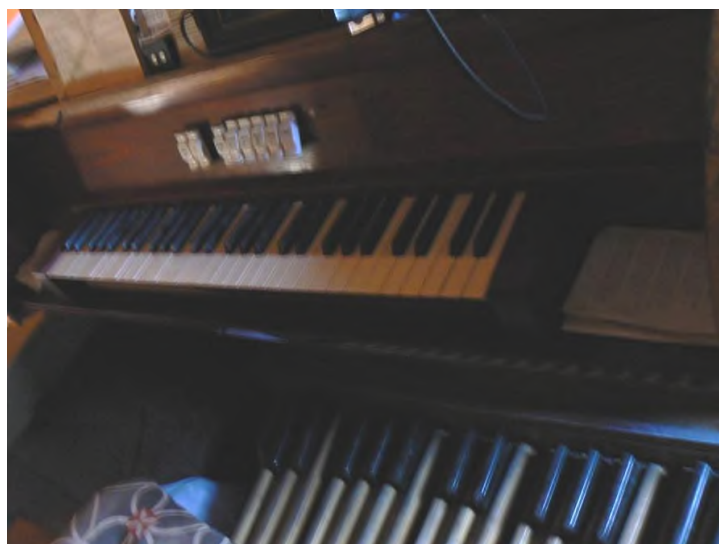
2.3.3 Miech

Fot. 41 Miech pływakowy wewnątrz szafy pod wiatrownicą

Organy w Niekrasowie wyposażone są w jeden miech pływakowy (bez dźwigni do kalikowania), który umieszczony jest wewnątrz szafy organowej, pod wiatrownicą Manualu, między prospektem a wiatrownicą Pedalu. Do miecha przyłączona jest bezpośrednio dmuchawa elektryczna. Wymiary miecha: 1,40 m x 0,70 m.

2.3.4 Kontuar

Fot. 42 Stół gry

Stół gry przylega do bocznej ściany szafy organowej (po lewej stronie patrząc na prospekt od ołtarza). Instrument ma jedną klawiaturę ręczną i nożną. Włączniki głosów oraz połączeń typu przechyłowego znajdują się nad klawiaturą manualową.

Zakres klawiatur:

Manual C - a³, dla głosu 8' (58 klawiszy)

Pedał C₁ – f, dla głosu 16' (30 klawiszy)

2.3.5 Traktura i wiatrownice

Fot. 43 Wiatrownica głosu pedałowego

W organach zastosowano pneumatyczną trakturę gry i registratury, dwie wiatrownice stożkowe. Wiatrownica Manualu umieszczona jest równoległe za prospektem. Wiatrownica Pedału znajduje się za wiatrownicą Manualu niżej, przy tylnej ścianie szafy organowej. Piszczalki każdego z głosów pogrupowane są w dwóch rzędach malejąco (największe od lewej strony, od stołu gry). Piszczalki głosu pedałowego (Subbas 16') również w dwóch rzędach, tylko, że drugi rząd (niższych piszczałek) rozpoczyna się od połowy wiatrownicy. Najwyższe piszczałki są gierowane. Piszczalki metalowe umieszczone są na ławeczkach, drewniane bezpośrednio na kłocu wiatrownicy.

2.3.6 Dyspozycja

Manual

Burdon 8'

Pryncypał 4'

Salicet 4'

Kwinta 2 $\frac{2}{3}$ '

Oktawa 2'

Pedał

Subbas 16'

Urządzenia dodatkowe: brak

Połączenia: I-P, I-Super

Głosy wielorzędowe

Brak

2.3.7 Stan zachowania

Aktualnie organy są w bardzo dobrym stanie technicznym. W 2005 r. został przeprowadzony remont przez Bernarda Termena.

2.3.8 Struktura brzmieniowa

Analiza pod względem sposobu brzmienia

Tabela 9 Sposób brzmienia organów w Niekrasowie

Rodzaj głosu	Manual		Pedał		Razem	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
Zasadnicze	4	80	1	100	5	83,3
Poboczne	1	20	0	0	1	16,7
Wielorzędowe	0	0	0	0	0	0
Ogółem	5	100	1	100	6	100

Z zestawienia wynika, że najwięcej jest głosów zasadniczych, aż pięć, co stanowi 83,3%, tylko jeden jest głos poboczny (16,7%).

Analiza pod względem wysokości brzmienia

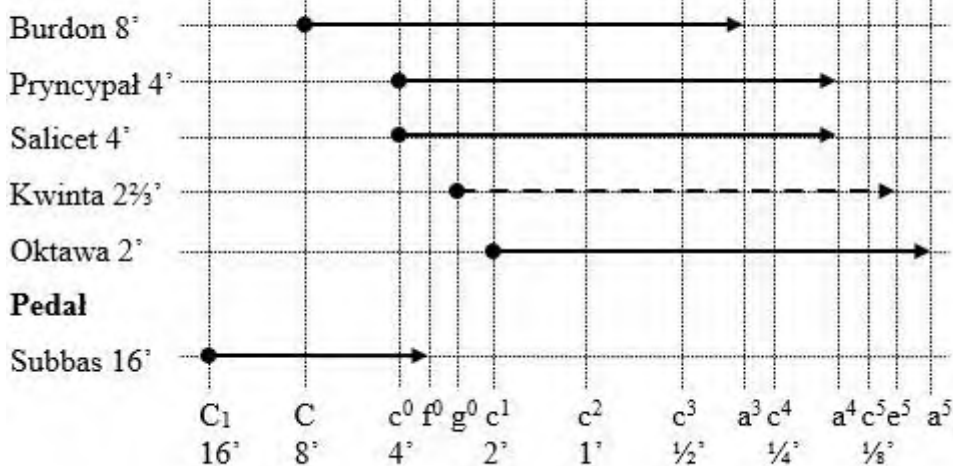
Tabela 10 Wysokość brzmienia organów w Niekrasowie

Wysokość brzmienia	Manual		Pedal		Całość	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
16'	0	0	1	100	1	16,67
8'	1	20	0	0	1	16,67
4'	2	40	0	0	2	33,32
2⅔'	1	20	0	0	1	16,67
2'	1	20	0	0	1	16,67
Razem	5	100	1	100	6	100

W analizowanej dyspozycji użyto dwa rzędy 4', (33,32%), po jednym rzędzie 16' (tylko w sekcji Pedalu), 8', 2⅔' i 2', co stanowi 16,67%.

Skala pozioma

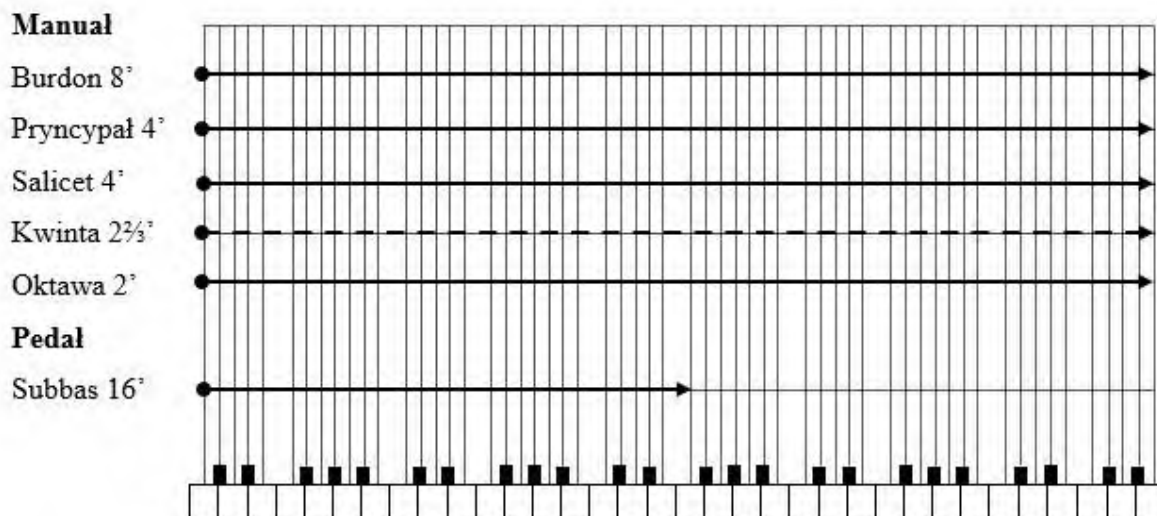
Manual

Wykres 6 Skala pozioma organów w Niekrasowie

Skala pozioma Manualu obejmuje sześć oktaw i sekstę. Mieści się w zakresie C-a⁵. Skala sekcji pedałowej dwie oktawy i kwartę C₁-f⁰. Najliczniej obsadzone są oktawy raz- i dwukreślne. Najmniej kontra i pięciokreślne.

Skala pionowa

Wykres 7 Skala pionowa organów w Niekrasowie

C₁ (obsada pojedyncza)

C (obsada pojedyncza)

c (obsada podwójna)

c¹ (obsada pojedyncza)

g¹ (obsada pojedyncza)

c² (obsada pojedyncza)

1C

Skala pionowa na 1C ma zakres czterech oktaw.

W całym przebiegu klawiatury nożnej przy włączeniu wszystkich głosów na każdy klawisz przypada jedna piszczałka, natomiast w całym przebiegu klawiatury manualowej na każdy klawisz przypada pięć piszczałek. Przy połączeniu Manualu z Pedalem na klawisz przypadnie sześć piszczałek (sześć głosów).

W Manuale zastosowano głosy zasadnicze i jeden poboczny. Po naciśnięciu klawisza w manuale będzie można usłyszeć interwały oktawy i kwinty.

Analiza pod względem przynależności do rodzin głosowych

Zespół brzmieniowy organów w Niekrasowie składa się z sześciu głosów rozdzielonych na Manual i Pedal.

Głosy zostały podzielone pomiędzy sekcje brzmieniowe w następujących ilościach:

- Manual – 5 głosów
- Pedal – 1 głos

W dyspozycji organów wykorzystano głosy z następujących rodzin:

Pryncypały: 3 głosy (Pryncypał 4', Kwinta 2²/₃', Oktawa 2')

Flety: 2 głosy (Subbas 16', Burdon 8')

Smyczkowe: 1 głos (Salicet 4')

Tabela 11 Występowanie rodzin głosów organowych w organach w Niekrasowie

Rodziny głosów	Manual		Pedal		Razem	
	l. gł.	%	l. gł.	%	l. gł.	%
Pryncypały	3	60,0			3	50,0
Flety	1	20,0	1	100,0	2	33,3
Smyczkowe	1	20,0			1	16,7
Razem	5	100	1	100	6	100

W wyniku przeprowadzonej analizy wykorzystania rodzin głosowych w dyspozycji można wnioskować, że najliczniejszą grupę stanowią głosy pryncypałowe (50%). Najmniejszą grupę tworzą głosy smyczkowe (tylko jeden głos, co daje 16,7% w analizowanej dyspozycji).

2.4 Organy w kościele parafialnym pw. św. Marcina w Połańcu

W kościele parafialnym pw. św. Marcina w Połańcu znajdują się 20-głosowe organy (2M+P) wykonane przez Konstantego Mieszczankowskiego ok. 1905 r., a gruntownie wyremontowane przez firmę Nawrot z Wroniek w 2011 r.

2.4.1 Chór muzyczny i szafa organowa

Fot. 44 Prospekt organów w Połańcu

Organy usytuowane są na murowanym chórze, rozciągającym się na całej szerokości nawy głównej. Wymiary chóru: 6,80 m x 3,70 m. Nad kruchtą znajduje się miech, podłoga chóru murowana.

Parapet chóru jest murowany o linii o podziałach ramowo-płycinowych, od góry zamknięty poręczą w formie belkowania, od dołu również belkowaniem, z fryzem kostkowym. Płyciny parapetu ozdobione są od góry fryzem arkadowym. Kontury ram są złożone.

Szafa organowa złożona jest z trzech sekcji, z których dwie ustawione są symetrycznie po bokach chóru i trzecia nieco mniejsza pośrodku nad nimi tworząc przestrzeń między sekcjami bocznymi. Szafa przylega do tylnej ściany kościoła. Wymiary szafy: szer. 6,80 m, gł. 1,90 m, wys. ok. 7,00 m. Szafa pomalowana jest w kolorze brązowym.

2.4.2 Architektonika i wystrój plastyczny prospektu

Prospekt powstawał razem z całością organów ok. 1905 r., w stylu neoklasycystycznym. Jest architektoniczny, zdobiony dekoracją snycerską, trzysekcyjny, trzyczęściowy, dwukondygnacyjny. Poszczególne sekcje występują w formie trójarkadowych łuków triumfalnych, w których arkada środkowa wyższa, zwieńczona jest tympanonem o szczycie zamykającym się formą wysuniętego ku górze kwadratu, arkady ujęte są w obramienia kolumnowe. Przestrzeń między sekcjami bocznymi frontalnie ujęta jest w arkadę z wypukłymi żaglami i zwornikiem. Dekoracja snycerska jest złożona w formie stylizowanych głowic kolumn, ponadto znajdują się ażurowe ornamenty na żaglach, motywy roślinne, wieńczące gzymsy. Przed remontem prospekt pomalowany był w kolorze zielonym i niebieskim, po remoncie jest w kolorze matowej kości słoniowej. Podstawa prospektu jest wydzielona belkowaniem, o podziałach ramowo-płycinowych.

2.4.3 Miechy

Fot. 45 Główny miech pływakowy

Po ostatnim remoncie organów, w instrumencie zamontowano trzy miechy pływakowe. Główny miech o wymiarach 2,60 x 1,80 m, usytuowany jest na zewnątrz szafy organowej w tylnej części chóru nad kruchtą. Dwa pozostałe miechy regulują ciśnienie powietrza dostarczane do dwóch wiatrownic Manualów I i II.

2.4.4 Klawiatury

Klawiatury wbudowane są w lewy bok prawej części szafy organowej, znajdują się pomiędzy częściami szafy. Włączniki głosów poszczególnych sekcji umieszczone są wokół klawiatur. Manubria sekcji pedałowej po lewej stronie grającego, sekcji Manuału I nad klawiaturami, sekcji Manuału II po prawej stronie. Włączniki wypełnione są okrągłymi tabliczkami z nazwami głosów.

Fot. 46 Tabliczka znamionowa budowniczego organów

Zakres klawiatur

Manuał I i II C-f³, dla głosu 8' (54 klawisze)

Pedał C₁-c, dla głosu 16' (25 klawiszy)

2.4.5 Traktura i wiatrownice

Fot. 47 Piszczalki Manuału I umieszczone na wiatrownicy

W opisywanych organach organmistrz Mieszczankowski zastosował mechaniczną trakturę gry i registratury, trzy wiatrownice klapowo-zasuwowo. Wiatrownica sekcji pedałowej umieszczona jest w lewej części szafy organowej (patrząc od prezbiterium), za plecami grającego. Wiatrownica Manuału I umieszczona jest w prawej części szafy organowej. Natomiast wiatrownica Manuału II umieszczona jest pomiędzy tymi częściami i zawieszona powyżej stanowiąc drugą kondygnację instrumentu. Wiatrownice ułożone są równoległe do prospektu. Ulokowanie piszczałek na wiatrownicach: na każdej z nische piszczałki ustawione zostały w układzie całotonowym. Najniżej brzmiące piszczałki znajdują się na środku wiatrownicy, najwyżej brzmiące po zewnętrznych

stronach. Piszczalki metalowe umieszczono na ławeczkach, natomiast drewniane bezpośrednio na klocach wiatrownicy.

2.4.6 Dyspozycja

Manual I

Pryncypał st 8

Octava st 4

Bourdon st 16

Portunal st 8

Salicet st 8

Gemshorn st 8

Quinta st 3

Pikolo st 2

Rorflet st 4

Kornet 3 ch st 2

Manual II

Pryncypał st 8

Viola di Gamba st 8

Dulcia st 8

Flet kryty st 8

Flet Amabilis st 4

Pedał

Pryncypał st 8

Violonbas st 16

Subbas st 16

Octavbas st 8

Quintabas st 6

Urządzenia dodatkowe: Timpan, Wypust wiatru

Głos wielorzędowy

Kornet 3ch (2'+1 1/3'+1')

2' 4' →

1 1/3' 2 2/3' →

1' 2' →

1C 3C 5F

2.4.7 Stan zachowania

Bardzo dobry, remont szafy organowej i instrumentu w 2011 roku.

2.4.8 Struktura brzmieniowa

Analiza pod względem sposobu brzmienia

Tabela 12 Sposób brzmienia organów w Połańcu

Rodzaj głosu	Manual I		Manual II		Pedal		Razem	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
Zasadnicze	8	80	5	100	4	80	17	85
Poboczne	1	10	0	0	1	20	2	10
Wielorzędowe	1	10	0	0	0	0	1	5
Ogółem	10	100	5	100	5	100	20	100

Podstawą brzmienia organów w Połańcu są głosy zasadnicze, stanowiące 85% całości, głosy poboczne stanowią tylko 10% całości, jeden głos wielorzędowy 5% całości.

Analiza pod względem wysokości brzmienia

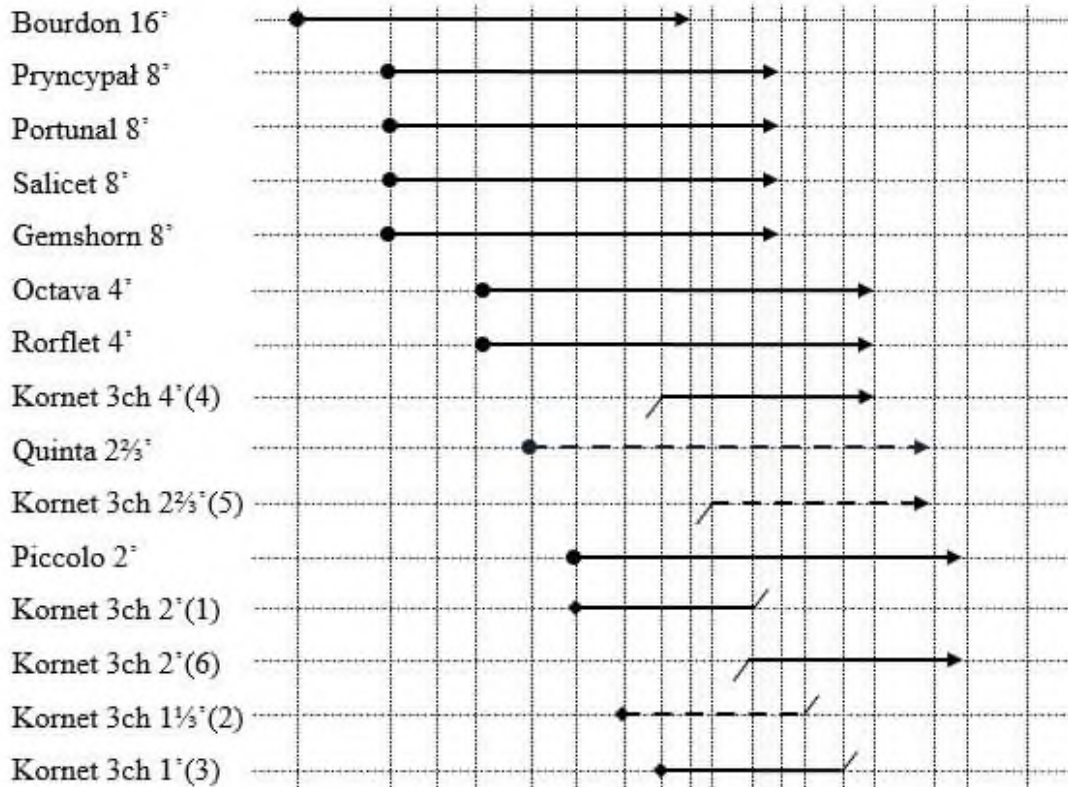
Tabela 13 Wysokość brzmienia organów w Połańcu

Wysokość brzmienia	Manual I		Manual II		Pedal		Całość	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
16'	1	8,33	0	0	2	40	3	13,65
8'	4	33,34	4	80	2	40	10	45,45
5 $\frac{1}{3}$ '	0	0	0	0	1	20	1	4,54
4'	2	16,67	1	20	0	0	3	13,65
2 $\frac{2}{3}$ '	1	8,33	0	0	0	0	1	4,54
2'	2	16,67	0	0	0	0	2	9,09
1 $\frac{1}{3}$ '	1	8,33	0	0	0	0	1	4,54
1'	1	8,33	0	0	0	0	1	4,54
Razem	12	100	5	100	5	100	22	100

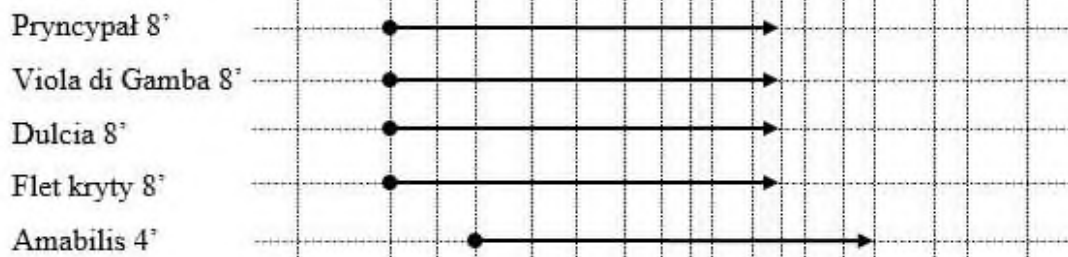
W analizowanej dyspozycji użyto aż 10 rzędów głosów 8' – występują w każdej sekcji, przy czym w sekcji Manualu II stanowią aż 80%, po trzy rzędy 16' (występują w sekcji Pedalu i Manualu I) i 4', po jednym 5 $\frac{1}{3}$ ', 2 $\frac{2}{3}$ ' oraz 1' (4,54%).

Skala pozioma

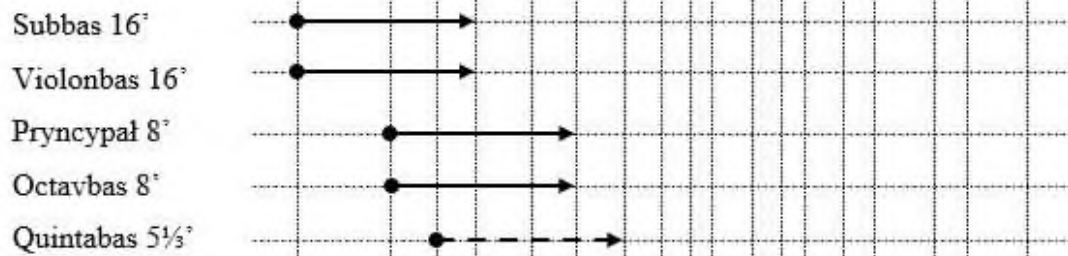
Manual I

Manual II

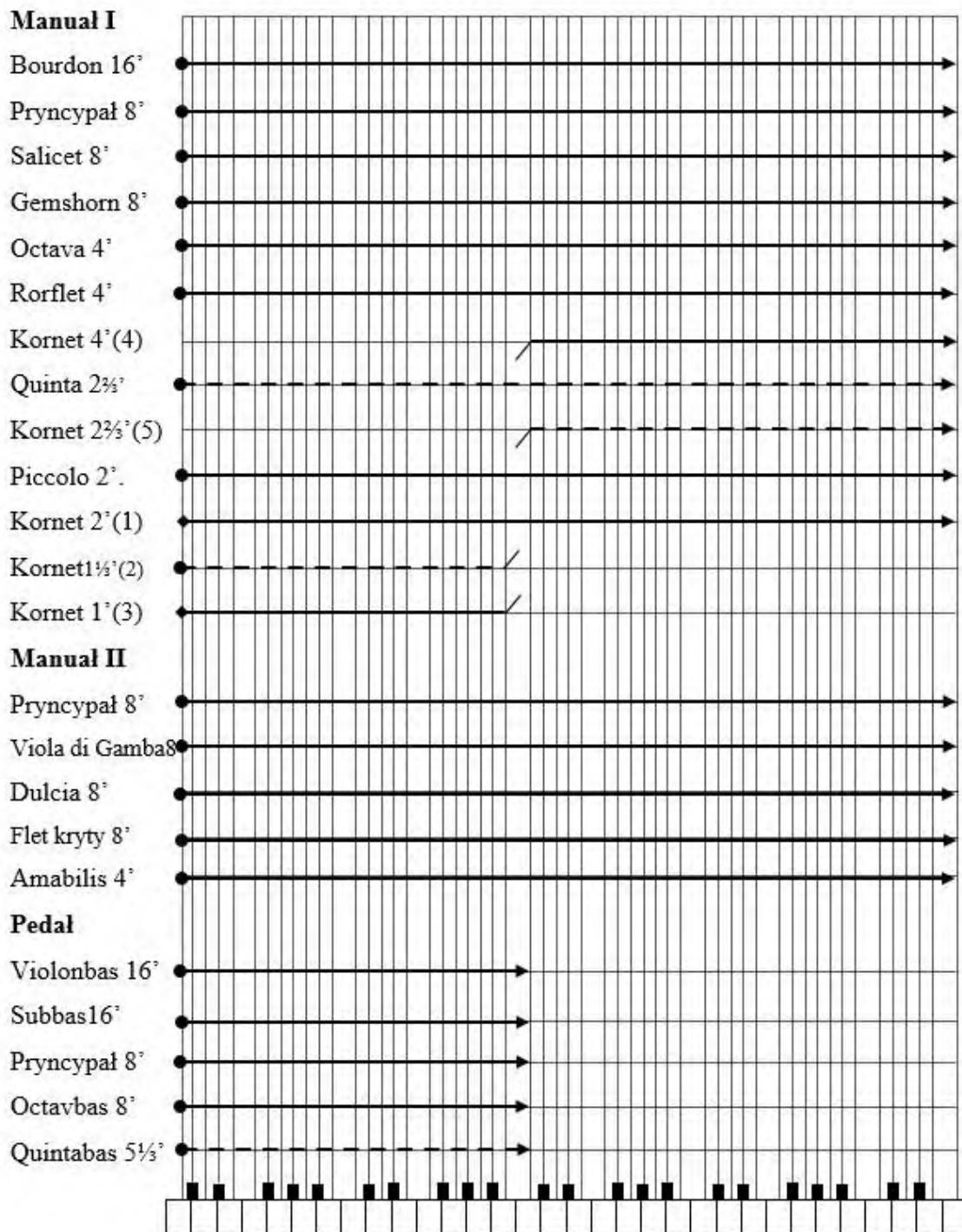
Pedał

Wykres 8 Skala pozioma organów w Połańcu

Skala pozioma Manuału I obejmuje siedem oktaw plus kwartę i mieści się w zakresie C_1-f^5 , natomiast Manuału II pięć oktaw plus kwartę w zakresie $C-f^4$. Skala sekcji pedałowej obejmuje trzy oktawy plus kwinta C_1-g^1 . Najliczniej obsadzona jest oktawa dwukreślona, najmniej pięciokreślona.

Skala pionowa

Wykres 9 Skala pionowa organów w Polańcu

C ₁	(obsada potrójna)
C	(obsada dziesięciokrotna)
G	(obsada pojedyncza)
c	(obsada potrójna)
g	(obsada pojedyncza)
c ¹	(obsada podwójna)
g ¹	(obsada pojedyncza)
c ²	(obsada pojedyncza)

1C

Skala pionowa organów przy włączeniu wszystkich głosów na 1C ma zakres czterech oktaw. W poszczególnych sekcjach przedstawia się następująco:

- w całym przebiegu klawiatury nożnej na każdy klawisz przypada pięć piszczałek (pięć głosów),
- w całym przebiegu klawiatury Manuału I na każdy klawisz przypada trzynaście piszczałek (jedenaście głosów),
- w całym przebiegu klawiatury Manuału II na każdy klawisz przypada pięć piszczałek (pięć głosów).

W manuale I zastosowano głosy zasadnicze, jeden poboczny i jeden wielorzędowy (z chórem pobocznym), dlatego przy włączonych wszystkich głosach, naciskając klawisz będzie można usłyszeć dźwięki w interwałach: oktawy, kwinty i kwarty-kwinty. W manuale II znajdują się tylko głosy zasadnicze, dlatego usłyszemy tylko dźwięki w interwałach oktawy. W sekcji pedałowej zastosowano głosy zasadnicze i jeden poboczny, dlatego przy naciśnięciu klawisza i przy włączonych wszystkich głosach będzie można usłyszeć dźwięki w interwałach: oktawy i kwinty.

Analiza pod względem przynależności do rodzin głosowych

Zespół brzmieniowy organów kościoła parafialnego w Połańcu składa się z dwudziestu głosów rozdzielonych na dwa Manuały i Pedał.

Głosy zostały podzielone pomiędzy sekcje brzmieniowe w następujących ilościach:

- Manuał I - 10 głosów
- Manuał II - 5 głosów
- Pedał - 5 głosów.

W dyspozycji organów wykorzystano głosy z następujących rodzin:

Pryncypały: 7 głosów (Pryncypał 8', Octavbas 8', Quintbas 6', Pryncypał 8', Octava 4', Quinta 3', Pryncypał 8')

Flety: 9 głosów (Subbas 16', Bourdon 16', Portunal 8', Gamshorn 8', Pikolo 2', Rorflet 4', Kornet 3ch, Flet Kryty 8', Flet Amabilis 4')

Smyczkowe 4 głosy (Violonbas 16', Salicet 8', Viola di Gamba 8', Dulcia 8')

Tabela 14 Występowanie rodzin głosów organowych w organach w Połańcu

Rodziny głosów	Manual I		Manual II		Pedal		Razem	
	l. gł.	%	l. gł.	%	l. gł.	%	l. gł.	%
Pryncypały	3	30	1	20	3	60	7	35
Flety	6	60	2	40	1	20	9	45
Smyczkowe	1	10	2	40	1	20	4	20
Razem	10	100	5	100	5	100	20	100

Po przeprowadzonej analizie wykorzystania rodzin głosowych w dyspozycji wynika, że najliczniejszą grupę stanowią głosy fletowe – dziewięć głosów, co daje 45% w całej analizowanej dyspozycji. Najmniejszą grupę tworzą głosy smyczkowe - 4 głosy, stanowiąc 20 % dyspozycji instrumentu.

2.5 Pozytyw w kościele parafialnym pw. św. Andrzeja Ap. w Strzegomiu

W kościele parafialnym w Strzegomiu znajduje się 6-głosowy pozytyw. Budowniczy nie został ustalony.

2.5.1 Chór muzyczny i szafa organowa

Fot. 48 Prospekt pozytywu w Strzegomiu

Pozytyw umieszczony jest na drewnianym chórze muzycznym znajdującym się nad wejściem do kościoła. Wymiary chóru: szer. 4,00 m, gł. 4,10 m.

Parapet chóru jest o linii prostej, od góry zamknięty zredukowanym belkowaniem, marmoryzowany, o podziałach pilastrowo-płycinowych, w kolorze odcieni błękitu, w środkowej części balustrady znajduje się wnęka, w której umieszczono figurę św. Andrzeja Apostoła.

Szafa organowa o wymiarach: szer. 1,70, gł. 1,00 m, wys. 2,25 m, przylega do balustrady chóru i jest przysunięta do prawej ściany kościoła (patrząc od prezbiterium). Kolory chóru i szafy są wtórne. Szafa została pomalowana w czasie ostatniego remontu kościoła w odcieniach brązu.

2.5.2 Architektonika i wystrój plastyczny prospektu

Prospekt pozytywu znajdującego się w kościele w Strzegomiu jest architektoniczny, bezstylowy, jednosekcyjny, dwuosiowy, o linii prostej, malowany, zwieńczony zredukowanym belkowaniem. Pola piszczałkowe ujęte są w obramienia ramowe, ozdobione i jednocześnie osłonięte od góry (tworząc kotary) dekoracją snycerską w formie liści akantu, od dołu natomiast ozdobione są stylizowanymi liliami.

Podstawa prospektu jest wydzielona zredukowanym belkowaniem, o podziałach ramowo-płycinowych.

2.5.3 Miech

Aktualnie brak miecha. Prawdopodobnie umieszczony był obok szafy organowej. Kanał powietrzny znajduje się w dolnej części szafy organowej pod klawiaturą. Miech znajdował się za plecami organisty. Niestety w czasie ostatniego remontu został zdemonstrowany (bardzo zły stan techniczny). Nie wiadomo jakiego był rodzaju.

2.5.4 Klawiatura

Fot. 49 Klawiatura

Klawiatura wbudowana jest w lewą ścianę szafy organowej. Nad klawiaturą i pulpitem na nuty, w jednym rzędzie umieszczone są manubria, zakończone okrągłymi gałkami. Brak tabliczek informacyjnych z nazwami głosów. Klawisze „białe” pokryte są drewnianą okleiną o czarnym kolorze. Klawisze „czarne” oklejone białą kością. Klawiatura z tzw. krótką oktawą.

Zakres klawiatury

E (faktycznie C) - c³, dla głosu 8'(45 klawiszy)

2.5.5 Traktura i wiatrownica

W pozytywie zastosowano mechaniczną trakturę gry i registry. W instrumencie umieszczona jest jedna wiatrownica klapowo-zasuwową. Piszczalki na wiatrownicy ustawione są w układzie całotonowym. Najniżej brzmiące piszczałki znajdują się na zewnętrznych stronach wiatrownicy, najmniejsze w środku.

2.5.6 Dyspozycja

Prawdopodobna dyspozycja, brak nazw głosów przy manubriach, piszczałki zniszczone.

Manual

Pryncypał

Flet

Oktawa

Flet minor

Superoktawa

Mikstura

Urządzenia dodatkowe: Brak

Fot. 50 Wiatrownica obecnie służąca za schowek

2.5.7 Stan zachowania

Destrukt

2.6 Pozytyw w kościele parafialnym pw. św. Jana Chrzciciela w Szczebzruszu-Zofiówce

Instrument znajdujący się w kościele parafialnym w Zofiówce został przeniesiony ze starego, nie istniejącego już kościoła z Szczebzruszu w 1926 r. przez Konstantego Mieszczankowskiego.

2.6.1 Chór muzyczny i szafa organowa

Fot. 51 Prospekt organów w Szczepietnicy-Zofiówce

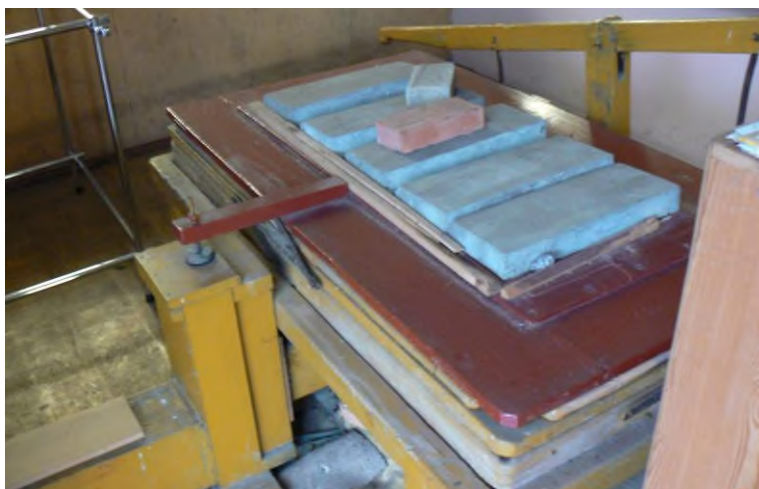
Pozytyw umieszczony został na murowanym chórze, rozciągającym się na całej szerokości nawy. Chór o wymiarach: 9,60 x 4,50 m, wsparty jest na czterech kolumnach.

Parapet chóru jest murowany o linii prostej, o podziałach pilastrowo-płycinowych, od góry zamknięty jest poręczą. Pomalowany jest w dwóch kolorach – beżowym i białym. Szafa organowa o wymiarach: szer. 2,23 m, gł. 1,00 m, wys. 3,10 m ustawiona jest centralnie na osi chóru i przylega do parapetu.

2.6.2 Architektonika i wystrój plastyczny prospektu

Prospekt wykonany jest w stylu neobarokowym, architektoniczny, jednosekcyjny, trójosiowy, jednokondygnacyjny, dwuwieżowy, o płaskim konturze. Wieże od góry zamknięte zredukowanym belkowaniem. Środkowy segment piszczałkowy zamknięty jest łukiem wklęsłym. Piszczałki od góry i dołu osłonięte są kotarami z wymalowanymi liśćmi akantu. Nad środkowym segmentem piszczałek jako element dekoracyjny umieszczone jest Oko Opatrzności. Po bokach elementem dekoracyjnym są uszy malowane na desce o motywach liści akantu i muszli.

2.6.3 Miech

Fot. 52 Miech magazynowy

Miech magazynowy dwufałdowy o wymiarach 1,70 m x 1,00 m, z dwoma podawaczami klinowym i dźwignią do kalikowania umieszczony został w tylnej części chóru od strony Ewangelii. Dmuchawa elektryczna sprężająca powietrze znajduje się przy miechu.

2.6.4 Klawiatura

Fot. 53 Klawiatura z włącznikami głosów

Jedna klawiatura manualowa wbudowana jest w lewy bok szafy organowej. Nad pulpitem na nuty umieszczone są w jednym rzędzie włączniki głosów. W szeregu włączników po lewej stronie dołączony został włącznik do Tremolo. Manubria są w formie okrągłych gałek. Pod włącznikami głosów przyczepiono na wydrukowanych karteczkach

nazwy głosów w większości przypadków bez podania stopażu. Nazwy głosów nie są prawidłowe (2 razy pryncypał, oktawa 8'). Po lewej stronie klawiatury znajduje się włącznik do Tympanu z nazwą „Foyerbas”. Klawiatura z pierwszą oktawą tzw. krótką, aktualnie nastrojoną chromatycznie.

Zakres klawiatury:

E-c³, dla głosu 8' (45 klawiszy)

2.6.5 Traktura i wiatrownica

Pozytyw w kościele w Zofiówce ma mechaniczną trakturę gry i registratury. Wyposażony jest w jedną wiatrownicę klapowo – zasuwową. Wiatrownica umieszczona jest równolegle za prospektem pozytywu. Piszczalki na wiatrownicy ustawione są w układzie całotonowym i podziałem na „strony C i Cis”, w środku wiatrownicy znajdują się najkrótsze piszczałki na zewnątrz najdłuższe. Piszczalki metalowe są ustawione na ławeczkach, drewniane bezpośrednio na kłocach wiatrownicy.

2.6.6 Dyspozycja

Manual

Pryncypał 8'

Flet (8')

Viola (4')

Oktawa 8' (faktycznie 4')

Quvinta (2²/3')

Pryncypał (4')

Bourdon 8'

Urządzenia dodatkowe: Tremolo, Foyerbas - Tympan

2.6.7 Stan zachowania

Pozytyw jest w złym stanie technicznym. Wymaga gruntownego remontu i strojenia.

2.6.8 Struktura brzmieniowa

Analiza pod względem sposobu brzmienia

Tabela 15 Sposób brzmienia pozytywu w Szczepczuszu-Zofiówce

Rodzaj głosu	Manual	
	Ilość	(%)
Zasadnicze	6	86
Poboczne	1	14
Wielorzędowe	0	0
Ogółem	7	100

Sześć głosów z siedmiu użytych w pozytywie to głosy zasadnicze, co stanowi 86% całości brzmienia, tylko jeden jest głos poboczny – 14% i brak wielorzędowych.

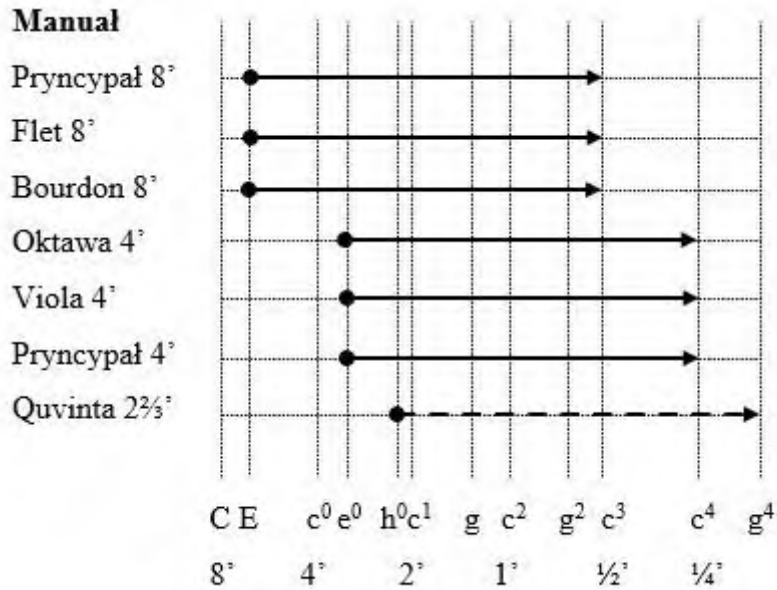
Analiza pod względem wysokości brzmienia

Tabela 16 Wysokość brzmienia pozytywu w Szczepczuszu-Zofiówce

Wysokość brzmienia	Manual	
	Ilość	(%)
8'	3	42,86
4'	3	42,86
2 $\frac{2}{3}$ '	1	14,28
Razem	7	100

Analizowana dyspozycja została najliczniej obsadzona rzędami głosów 8' i 4' (42,86%). Tylko jeden rząd o wysokości 2 $\frac{2}{3}$ ' (14,28%).

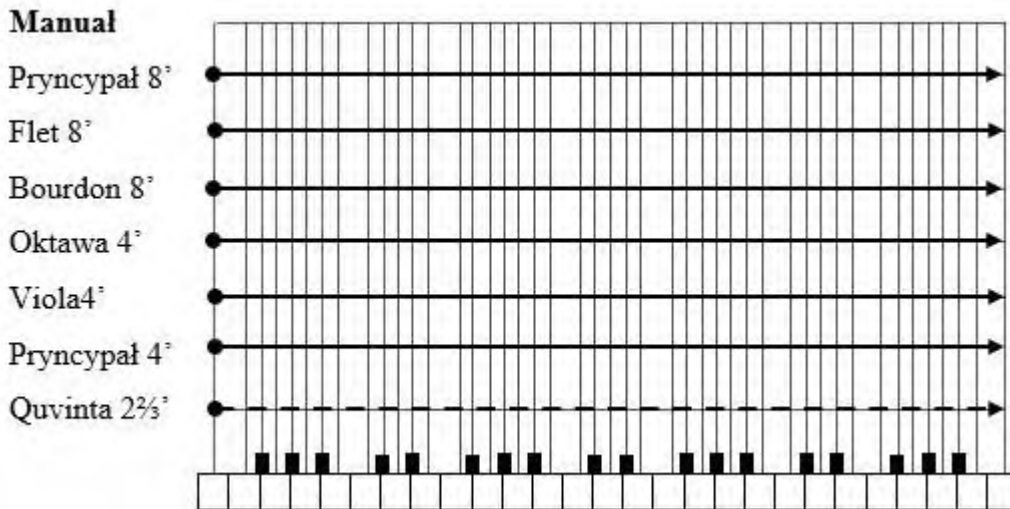
Skala pozioma

Wykres 10 Skala pozioma pozytywu w Szczepzruszu-Zofiówce

Skala pozioma organów obejmuje pięć oktaw plus tercja i mieści się w zakresie E-g⁴. Najliczniej obsadzona jest oktawa raz – i dwukreślana. Najmniej czterokreślana.

Skala pionowa

Wykres 11 Skala pionowa pozytywu w Szczepzruszu-Zofiówce

E (obsada potrójna)

e (obsada potrójna)

h (obsada pojedyncza)

1E

Skala pionowa obejmuje oktawę plus kwintę.

Skala pionowa organów przy włączeniu wszystkich głosów, przedstawia się w taki sposób, że w całym przebiegu klawiatury na każdy klawisz przypada siedem piszczałek. W opisywanym instrumencie zastosowano głosy zasadnicze i jeden poboczny, dlatego przy włączonych wszystkich głosach, po naciśnięciu klawisza, będzie można usłyszeć dźwięki w interwale oktawy i kwinty.

Analiza pod względem przynależności do rodzin głosowych

Zespół brzmieniowy organów kościoła parafialnego w Szczepczuszu-Zofiówce składa się z siedmiu głosów przypadających na jeden Manual.

W dyspozycji instrumentu wykorzystano następujące głosy:

Pryncypały: 4 głosy (Pryncypał 8', Oktawa 4', Pryncypał 4', Quivinta 2²/₃')

Flety: 2 głosy (Flet 8', Bourdon 8')

Smyczkowe: 1 głos (Viola 4')

Tabela 17 Występowanie rodzin głosów organowych w pozytywie w Szczepczuszu-Zofiówce

Rodziny głosów	Manual	
	l. gł.	%
Pryncypały	4	57,1
Flety	2	28,6
Smyczkowe	1	14,3
Razem	7	100

Z zastosowanych trzech rodzin głosów organowych najliczniejszą grupę stanowią pryncypały, bo aż 57,1% dyspozycji. Tylko jeden głos reprezentuje rodzinę głosów smyczkowych.

3. Dekanat Staszów

3.1 Pozytyw w parafii pw. Świętej Trójcy w Bogorii

Pozytyw z 1763 r., budowniczy nie ustalony.

3.1.1 Chór muzyczny i szafa organowa

Fot. 54 Prospekt organów w Bogorii

Chór muzyczny drewniany o wymiarach: szerokość 5,40 m, głębokość 2,80 m, umieszczony jest w zachodniej części nawy kościoła, wsparty w środkowej części na dwóch smukłych filarach o wydatnych cokołach. Wejście na chór znajduje się w grubości muru zachodniej ściany kościoła. Parapet chóru z półkoliście wybrzuszoną częścią środkową pomiędzy filarami oraz ćwierćkoliście wklęsłymi częściami bocznymi, zakończonymi niewielkimi półkolistymi wybrzuzeniami przy ścianach bocznych nawy kościoła. Dekorację snycerską stanowią akantowe elementy wolutowe w górnej części filarów, imitujące wsporniki platformy chóru oraz muszle z akantowymi kampanulami. Płaszczyzny parapetu zdobią płytkie, prostokątne płyciny, wzbogacone na przemian wypukłymi i wklęsłymi półkolami na krótszych bokach leżących prostokątów. Parapet

od dołu upiękaszony jest motywem lambrekinowym. Chór muzyczny zdobiony jest marmoryzowaniem z laserunkiem w kolorze odcieni błękitu oraz złoceniami dekoracji rzeźbiarsko-ornamentalnych oraz obramień płycin. Na parapecie umieszczone są napisy „A.D. 1764” oraz „1834 r”. Remont i malowanie chóru i szafy nastąpiło w 2011 r. Wykonawcą była firma konserwatorska Marcina i Eweliny Gruszczyńskich z Rzeszowa.

Szafa organowa o wymiarach: szer. 3,70 m, gł. 1,45 m, wys. 6,10 m przylega do balustrady chóru. Pomalowana jest w kolorach odcieni błękitu.

3.1.2 Architektura i wystój plastyczny prospektu

Prospekt powstał w związku z budową nowej świątyni klasztornej „marków” (kanoników regularnych od pokuty) z fundacji dziedzica Bogorii Michała Konarskiego i za pozwoleniem biskupa Załuskiego z 1748 r., ukończony zapewne przed konsekracją świątyni w 1778 r. przez biskupa sufragana lubelskiego Jana Lenczewskiego. Wykonany prawdopodobnie przez warsztat wywodzący się z sandomierskiej pracowni Macieja Polejowskiego²⁸³.

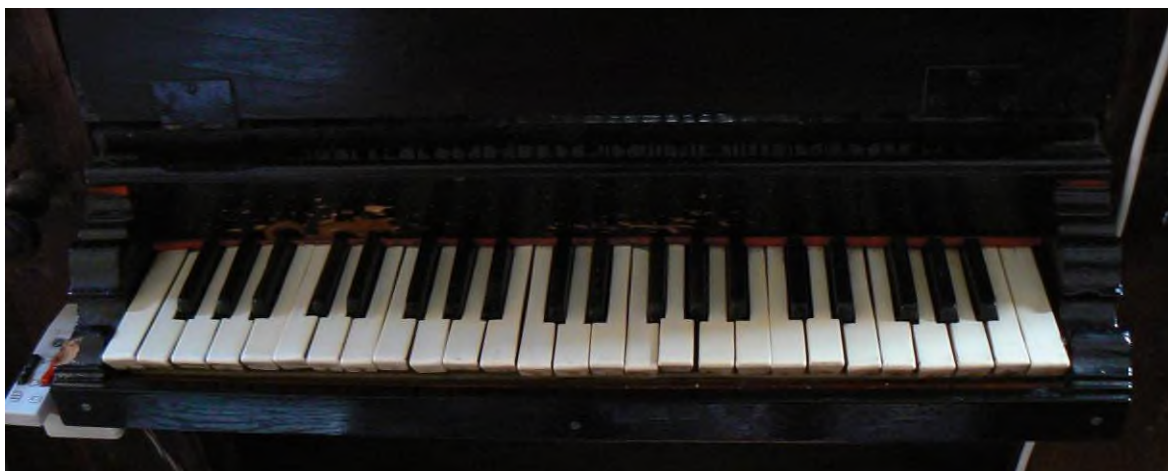
Prospekt jest architektoniczny, jednokondygnacyjny, pięcioosiowy, ustawiony centralnie na środku chóru muzycznego, w zachodniej części nawy kościoła, nad wejściem głównym. Prospekt jest typu centralnego, charakterystyczny dla okresu późnego baroku, w stylu rokoka, o falującym kształcie konturu fasady. Cechuje się wybrzuszonymi, a jednocześnie strzelistymi formami struktury oraz bogactwem roślinnej dekoracji rokokowej. Prospekt jest trzywieżowy, z wyższą wieżą centralną wysuniętą półkoliście oraz niższymi częściami bocznymi, cofającymi się od frontu w planie falistym, oddzielonymi od części środkowej wąskimi segmentami pizczalek, zwieńczonych wazonami kwiatowymi. Fasada prospektu umieszczona na wydatnym, przełamującym się cokole oraz zwieńczona nad wieżyczkami przełamującym się belkowaniem, osobnym dla wyższej części środkowej oraz niższych wieżyczek bocznych. Bogata dekoracja roślinno-rzeźbiarska z płomienistych akantów oraz ażurowych ornamentów rocailowych umieszczona jest na gzymsie wieńczącym ponad wieżyczkami, gdzie tworzy oprawę kartuszy w górnych częściach wieżyczek oraz uszate obramienia prospektu. Prospekt zdobiony jest marmoryzowaniem z laserunkiem w kolorze odcieni błękitu oraz złoceniami dekoracji rzeźbiarsko-ornamentalnych.

²⁸³ AP w Bogorii, Karta inwentaryzacyjna prospektu organowego w Bogorii, nr 40.

3.1.3 Miech

Miech pływakowy o wymiarach: 2,28 x 1,10 m umieszczony jest na chórze, na zewnątrz szafy organowej, przylega do ściany tylnej chóru. Miech dodatkowo jest obudowany drewnianą konstrukcją w celu wyciszenia jego pracy, jak również w ten sposób chroniony jest przez uszkodzeniami mechanicznymi. Obok niego gromadzą się chórzyści. Wyposażony jest w dźwignię ręczną do kalikowania. Dmuchawa znajduje się w osobnym pomieszczeniu prowadzącym na strych kościoła, za chórem. Kanał powietrzny doprowadzający sprężone powietrze do wiatrownicy przeprowadzony jest na jej wysokości (wiatrownicy), tak, że znajduje się nad ławeczką dla organisty. W tym miejscu również, na kanale powietrznym zamontowano mechanizm tremolo pneumatycznego.

3.1.4 Klawiatura

Fot. 55 Klawiatura

Klawiatura wbudowana jest w tylną ścianę szafy organowej. Bogoryjski pozytyw jest jedynym (ze wszystkich opisywanych w pracy), który ma działającą tzw. krótką oktawę. Oktawa krótka tzw. łamana – oktawa najniższa w manuale nie ma pełnej skali chromatycznej. Brakuje dźwięków Cis, Dis, Fis i Gis. Po obydwu stronach na wysokości klawiatury i pulpitu są włączniki głosów, po pięć z każdej strony. Z prawej strony nad manubriami umieszczony jest dodatkowy włącznik do tremolo. Drewniane manubria zakończone są okrągłymi gałkami. Nie umieszczono nazw głosów, ani żadnych dodatkowych informacji.

Zakres klawiatury

C[E]-c³, dla głosu 8' (45 klawiszy), pierwsza oktawa krótka

3.1.5 Traktura i wiatrownica

Pozytyw w kościele w Bogorii wyposażono w mechaniczną trakturę gry i registry. Zastosowano jedną wiatrownicę klapowo-zasuwową. Wiatrownica umieszczona jest równolegle za prospektem organowym. Piszczalki umieszczone są na wiatrownicy w szeregach odzwierciedlających układ piszczałek prospektowych.

3.1.6 Dyspozycja

Manual

Pryncypał 8'

Salicet 8'

Oktawa 4'

Flet maior 8'

Flet minor 4'

Szpicflet 4'

Superoktawa 2'

Kwinta 1½'

Superoktawa 1'

Mikstura 3 ch

Urządzenie dodatkowe: Tremolo

Głos wielorzędowy

Mikstura 3 ch

Układ Mikstury:

½' 1' 2' 4' →

⅓' ⅔' 1⅓' 2⅔' →

¼' ½' 1' 2' →

1C 2C 3C 4C 5C

3.1.7 Stan zachowania

Pozytyw w kościele parafialnym w Bogorii jest w złym stanie technicznym, z wyjątkiem wyremontowanej szafy organowej. Wymaga gruntownego remontu i strojenia. Aktualnie organista w liturgii używa organów elektronicznych Viscount Unicode V4.

3.1.8 Struktura brzmieniowa

Analiza pod względem sposobu brzmienia

Tabela 18 Sposób brzmienia pozytywu w Bogorii

Rodzaj głosu	Manual	
	Ilość	(%)
Zasadnicze	8	80
Poboczne	1	10
Wielorzędowe	1	10
Ogółem	10	100

Osiem głosów z dziesięciu użytych w pozytywie to głosy zasadnicze, stanowi to 80% całości brzmienia organów, tylko jeden jest głos poboczny (10%) i jeden wielorzędowy (10%).

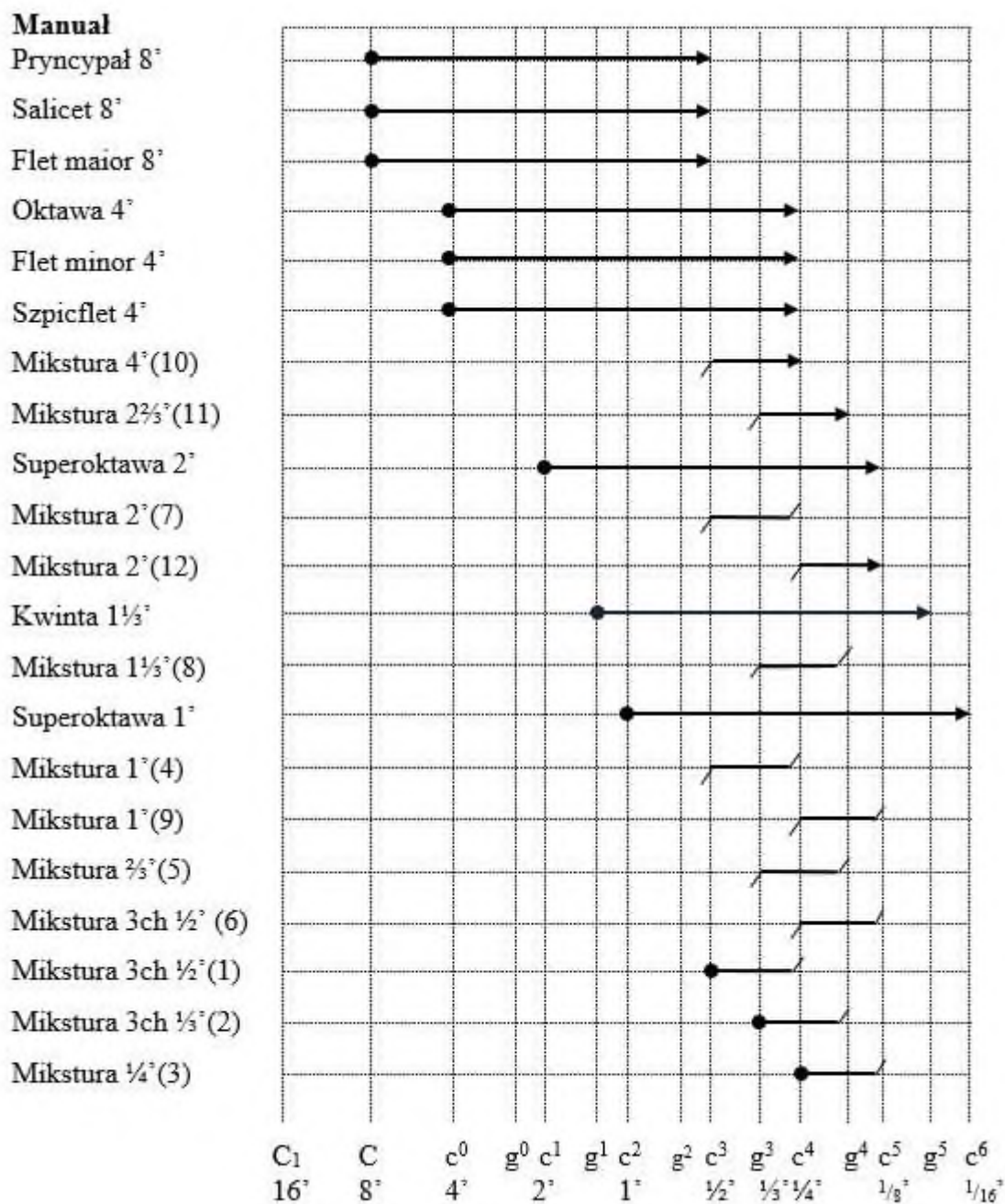
Analiza pod względem wysokości brzmienia

Tabela 19 Wysokość brzmienia pozytywu w Bogorii

Rząd	Manual	
	Ilość	%
8'	3	25
4'	3	25
2'	1	8,33
1 $\frac{1}{3}$ '	1	8,33
1'	1	8,33
$\frac{1}{2}$ '	1	8,33
$\frac{1}{3}$ '	1	8,33
$\frac{1}{4}$ '	1	8,33
Razem	12	100

W opisywanym pozytywie zastosowano 12 rzędów piszczałek. Najliczniej obsadzone są rzędy o wysokości brzmienia 8' i 4' (25%), pozostałe, czyli 2', 1 $\frac{1}{3}$ ', 1', $\frac{1}{2}$ ', $\frac{1}{3}$ ', $\frac{1}{4}$ ' mają po jednym przedstawicielu.

Skala pozioma

Wykres 12 Skala pozioma pozytywu w Bogorii

Skala pozioma obejmuje siedem oktaw i mieści się w zakresie C – c⁶. Najliczniej obsadzona jest oktawa dwukreślna i trzykreślna. Najmniej pięciokreślna.

Skala pionowa

Manual

Pryncypał 8°

Salicet 8°

Flet maior 8°

Oktawa 4°

Flet minor 4°

Szpicflet 4°

Mikstura 4°(10)

Mikstura 2²/₃°(11)

Superoktawa 2°

Mikstura 2°(7)

Mikstura 2°(12)

Kwinta 1¹/₃°

Mikstura 1¹/₃°(8)

Superoktawa 1°

Mikstura 1°(4)

Mikstura 1°(9)

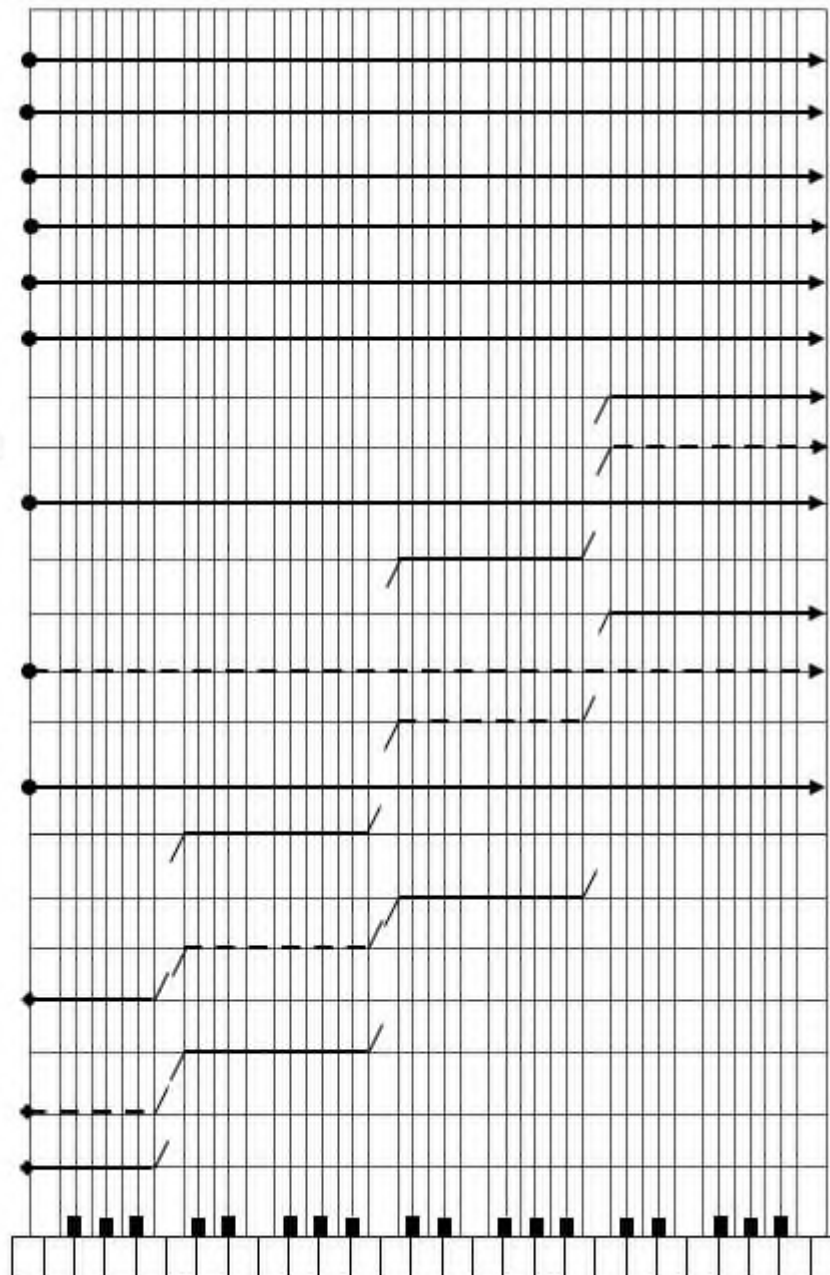
Mikstura ²/₃°(5)

Mikstura ¹/₂°(1)

Mikstura ¹/₂°(6)

Mikstura ¹/₃°(2)

Mikstura ¹/₄°(3°)

Wykres 13 Skala pionowa pozytywu w Bogorii

C (obsada potrójna)

c (obsada potrójna)

c¹ (obsada pojedyncza)

g¹ (obsada pojedyncza)

c² (obsada pojedyncza)

c³ (obsada pojedyncza)

g³ (obsada pojedyncza)

c⁴ (obsada pojedyncza)

1C

Skala pionowa obejmuje pięć oktaw. W całym przebiegu klawiatury, przy włączeniu wszystkich głosów na każdy klawisz przypada dwanaście piszczałek (dziesięć głosów).

W opisywanym instrumencie zastosowano głosy zasadnicze, jeden poboczny i jeden wielorzędowy, dlatego przy włączonych wszystkich głosach, po naciśnięciu klawisza będzie można usłyszeć dźwięki w interwałach: oktawy, kwinty i kwarty-kwinty.

Analiza pod względem przynależności do rodzin głosowych

Zespół brzmieniowy organów kościoła parafialnego w Bogorii składa się z dziesięciu głosów przypadających na jeden Manual.

W dyspozycji instrumentu wykorzystano głosy z następujących rodzin:

Pryncypały 6 głosów (Pryncypał 8', Oktawa 4', Superoktawa 2', Kwinta 1½', Superoktawa 1', Mikstura 3 ch)

Flety: 3 głosy (Flet maior 8', Flet minor 4', Szpicflet 4')

Smyczkowe: 1 głos (Salicet 8')

Tabela 20 Występowanie rodzin głosów organowych w pozytywie w Bogorii

Rodziny głosów	Manual	
	l. gł.	%
Pryncypały	6	60
Flety	3	30
Smyczkowe	1	10
Razem	10	100

Z trzech rodzajów głosów, których użyto w organach pryncypały stanowią 60% dyspozycji. Głosy fletowe obejmują 30% ogólnej liczby głosów. Tylko jeden głos (10%) reprezentuje rodzinę smyczków.

3.2 Pozytyw w kościele parafialnym pw. św. Mikołaja bpa w Kielczynie

W kościele parafialnym w Kielczynie znajduje się 6-głosowy pozytyw wykonany przez Stanisława Jagodzińskiego w 1934 r.

3.2.1 Chór muzyczny i szafa organowa

Fot. 56 Prospekt organów w Kielczynie

Murowany chór muzyczny o wymiarach: szer. 9,80, gł. 2,70 m, usytuowany jest nad głównym wejściem do kościoła, rozciąga się na całej szerokości nawy. Parapet chóru trzyczęściowy, o linii prostej, murowany, w kolorze fioletowym, przedzielony filarami w kolorze białym. Parapet od góry i dołu zamknięty belkowaniem, o podziałach ramowo – płycinowych. Nad parapetem drewniana poręcz w formie toczonych szczebelkowych trelinek.

Szafa organowa pomalowana jest w kolorze fioletowym. Wymiary szafy: szer. ok. 2,50 m, gł. 1,20 m, wys. ok. 3,00 m. Usytuowana centralnie na osi chóru, w odległości 1,70 m od parapetu i 0,45 m od tylnej ściany chóru. Za szafą umieszczone jest okno –

witraż, w formie półkolistej rozety. Ponadto znajdują się cztery witraże ułożone symetrycznie, w formie rozet, na tylnej ścianie kościoła i na bocznych ścianach.

3.2.2 Architektonika i wystój plastyczny prospektu

Prospekt jest neoklasycystyczny, architektoniczny, w kształcie łuku triumfalnego, zdobiony skromną dekoracją snycerską, jednosekcyjny, o płaskim konturze, trójosiowy, jednokondygnacyjny. Środkowy segment piszczalkowy jest wyższy i szerszy od bocznych, zamknięty arkadą o łuku półkolistym, zwieńczony trójkątnym przyczółkiem. Wszystkie segmenty ujęte są w obramienia pilastrowe, zwieńczone odcinkami wydatnego gzymsu z fryzem kostkowym. Podstawa prospektu wydzielona jest skośnie profilowanymi gzymsami, o podziałach ramowo-płycinowych.

3.2.3 Miech

Miech pływakowy o wymiarach 1,74 x 0,90 m, z podawaczem klinowym i dźwignią ręczną do kalikowania, znajduje się w lewej części chóru (patrząc od prezbiterium). Powietrze do miecha dostarcza dmuchawa elektryczna umieszczona na strychu kościoła.

3.2.4 Kontuar

Stół gry, o jednej klawiaturze, wolno stojący przed szafą organową. Grający ma bezpośredni widok na prezbiterium. Manubria umieszczone są nad klawiaturą. Pośrodku umieszczony jest włącznik tremolo, dorobiony w późniejszym czasie. Pod włącznikami głosów znajdują się okrągłe tabliczki z nazwami głosów. Pod włącznikiem tremolo umieszczono tabliczkę informacyjną znamionową:

Fot. 57 Tabliczka znamionowa

Fot. 58 Stół gry

Zakres klawiatury:

C-c³, dla głosu 8' (49 klawiszy).

3.2.5 Traktura i wiatrownica

Fot. 59 Piszczalki umieszczone na wiatrownicy

W pozytywie w kościele w Kielczynie zastosowana jest mechaniczna traktura gry i registratury, jedna wiatrownica stożkowa. Wiatrownica umieszczona jest równoległe za prospektem organów. Piszczalki umieszczone są w szeregach odzwierciedlających

układ piszczałek prospektowych, należących do głosu pryncypał 8'. Piszczalki drewniane ustawione są bezpośrednio na klocach wiatrownicy, natomiast piszczalki metalowe (z wyjątkiem prospektowych) umieszczone są na ławeczkach.

3.2.6 Dyspozycja

Manual

Pryncypał 8'

Salicjonał 8'

Flet 4'

Bourdon 8'

Oktawa 4'

Mikstura 2'

Urządzenie dodatkowe: Tremolo

Głos wielorzędowy

Mikstura 2 rz.

Układ Mikstury:

2' 4' →

1½' 2⅔' →

1C 2C 5C

3.2.7 Stan zachowania

Pozytyw w kościele w Kiełczynie wymaga remontu. Stan zachowania nie jest najlepszy. Pozytyw potrzeba nastroić. Ponadto, należy naprawić piszczalki metalowe, które poklejone są taśmą klejącą, niefachowo intonowane, piszczalki drewniane i wiatrownica uszkodzone są przez drewnojady.

W czasie liturgii używane są organy elektroniczne, które umieszczone są w pomieszczeniu po prawej stronie przedsionka pod schodami prowadzącymi na chór. Organista ma utrudniony widok na prezbiterium, tylko przez otwarte drzwi. Przy dużej liczbie wiernych, nie widzi celebransa całkowicie. Organy elektroniczne firmy Johannes Orgelbouw b.v. opus 18N, numer seryjny 18-54-03 (Holandia).

3.2.8 Struktura brzmieniowa

Analiza pod względem sposobu brzmienia

Tabela 21 Sposób brzmienia pozytywu w Kielczynie

Rodzaj głosu	Manual	
	Ilość	(%)
Zasadnicze	5	83
Poboczne	0	0
Wielorzędowe	1	17
Ogółem	6	100

Pięć głosów z sześciu użytych w organach to głosy zasadnicze, co stanowi 83% całości brzmienia, tylko jeden jest głos wielorzędowy (17%) i brak pobocznych.

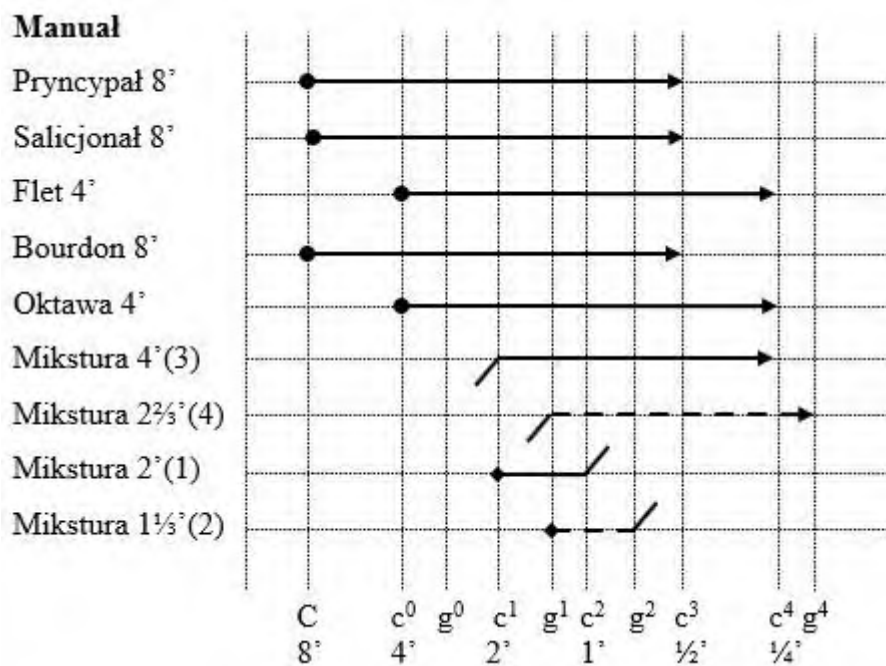
Analiza pod względem wysokości brzmienia

Tabela 22 Wysokość brzmienia pozytywu w Kielczynie

Wysokość brzmienia	Manual	
	Ilość	(%)
8'	3	42,84
4'	2	28,58
2	1	14,29
1½'	1	14,29
Razem	7	100

W opisywanym instrumencie zastosowano siedem rzędów piszczałek. Najliczniej obsadzone są rzędy o wysokości brzmienia 8' (42,84%). Po jednym przedstawicielem mają 2'; i 1½'.

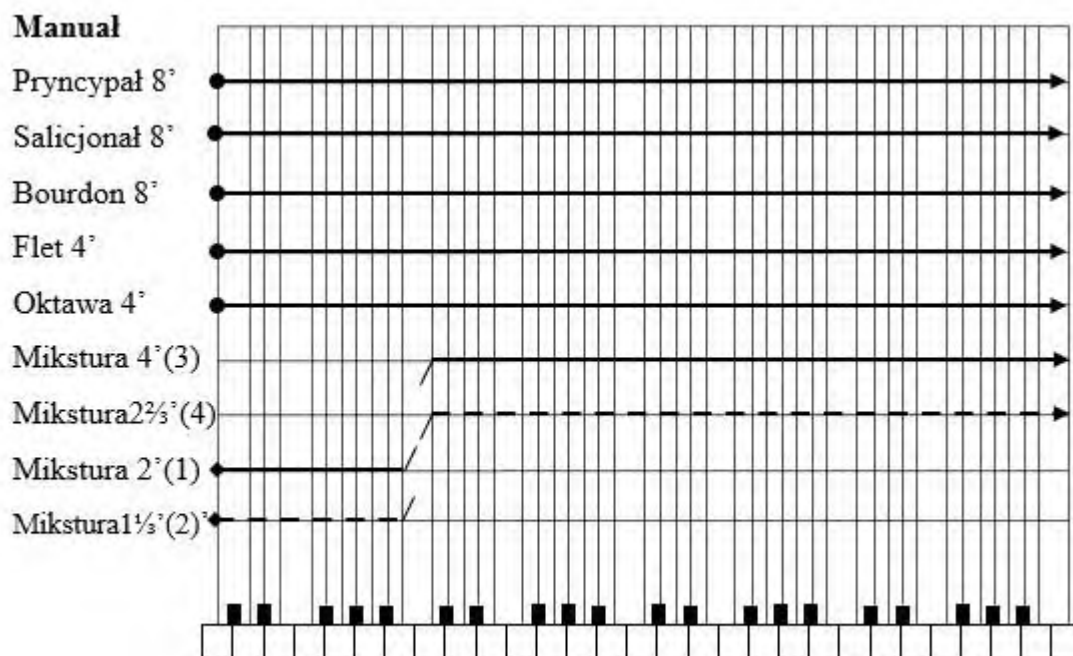
Skala pozioma

Wykres 14 Skala pozioma pozytywu w Kielczynie

Skala pozioma organów obejmuje pięć oktaw plus kwintę C – g⁴.

Skala pionowa

Wykres 15 Skala pionowa pozytywu w Kielczynie

- C (obsada potrójna)
 c (obsada podwójna)
 c¹ (obsada pojedyncza)
 g¹ (obsada pojedyncza)
 1C

Skala pionowa organów przy włączeniu wszystkich głosów ma zakres dwóch oktaw plus kwinta. W całym przebiegu klawiatury na każdy klawisz przypada siedem piszczałek (sześć głosów).

W opisywanym instrumencie zastosowano głosy zasadnicze i jeden głos wielorzędowy, w skład którego wchodzi chór poboczny, dlatego przy włączonych wszystkich głosach będzie można usłyszeć dźwięki w interwałach: oktawy i kwarty-kwinty.

Analiza pod względem przynależności do rodzin głosowych

Zespół brzmieniowy organów kościoła parafialnego w Kielczynie składa się z sześciu głosów przypadających na jeden Manual.

W dyspozycji instrumentu wykorzystano głosy z następujących rodzin:

Pryncypały: 3 głosy (Pryncypał 8', Oktawa 4', Mikstura 2')

Flety: 2 głosy (Bourdon 8', Flet 4')

Smyczkowe: 1 głos (Salicjonał)

Tabela 23 Występowanie rodzin głosów organowych w pozytywie w Kielczynie

Rodziny głosów	Manual	
	Ilość	%
Pryncypały	3	50,00
Flety	2	33,33
Smyczkowe	1	16,67
Razem	6	100

Z trzech rodzin głosów zastosowanych w opisywanych organach pryncypały stanowią 50% dyspozycji. Jeden głos (Salicjonał – 16,67%) reprezentuje rodzinę smyczków.

3.3 Organy w kościele parafialnym pw. Św. Jakuba Starszego Ap. w Kotuszowie

W kościele parafialnym w Kotuszowie znajdują się 10-głosowe organy (M+P) zamontowane ok. 1950 r., przeniesione z innego kościoła (niewiadomego pochodzenia).

3.3.1 Chór muzyczny i szafa organowa

Fot. 60 Prospekt organów w Kotuszowie

Drewniany chór muzyczny o wymiarach: szer. 8,60 m, gł. 1,55 m rozciąga się na całą szerokość nawy. Wsparty jest na dwóch drewnianych słupach. Parapet chóru drewniany o linii prostej przy ścianach bocznych, w środkowej części o linii wypukłej, od góry zamknięty poręczą w formie belkowania, od dołu zamknięty zredukowanym belkowaniem ozdobionym lambrekinem.

Szafa organowa wolno stojąca, o wymiarach: wys. ok. 3,00 m, szer. 2,45 m, głęb. 1,80 m, pomalowana w kolorze seledynowym. Umieszczona została w środkowej części chóru.

3.3.2 Architektonika i wystrój plastyczny prospektu

Prospekt neobarokowy, architektoniczny, zdobiony dekoracją snycerską i złożony. Prospekt jednosekcyjny, pięcioosiowy, jednokondygnacyjny, trójwieżyczkowy, ze środkową najwyższą wieżyczką na osi głównej. Wieżyczka centralna wysunięta półkolistym ryzalitem, zwieńczona odcinkiem profilowanego belkowania, na którym przerwany centralnie półkolisty fronton. Wieżyczki boczne wysunięte trójkątnymi ryzalitami, zamknięte belkowaniem, na którym znajdują się grające na trąbach figury aniołów. Wszystkie wieże ujęte w obramienia pilastrowe, boczne oddzielone od centralnej

segmentami piszczalek, z prostokątnymi płycinami w części górnej. Dekoracja snycerska: kotary wież, uszy, kotary i trójkątne zwieńczenia segmentów o ceowych i esowatych motywach z ornamentem małżowinowo-chrząstkowym. Odcinki frontonu wieży centralnej profilowane z fryzem nawiązującym do kimationu i niżej kostkowym, centralnie między odcinkami na profilowanym, zwężającym się ku dołowi cokole symetryczny motyw akantowy. Wsporniki wież bocznych o ażurowych formach z ceowymi ornamentami małżowinowymi, pod wieżą centralną kanelowany wspornik z akantowym fryzem w części górnej. Podstawa prospektu o podziałach ramowo-płycinowych.

3.3.3 Miech

Fot. 61 Miech magazynowy

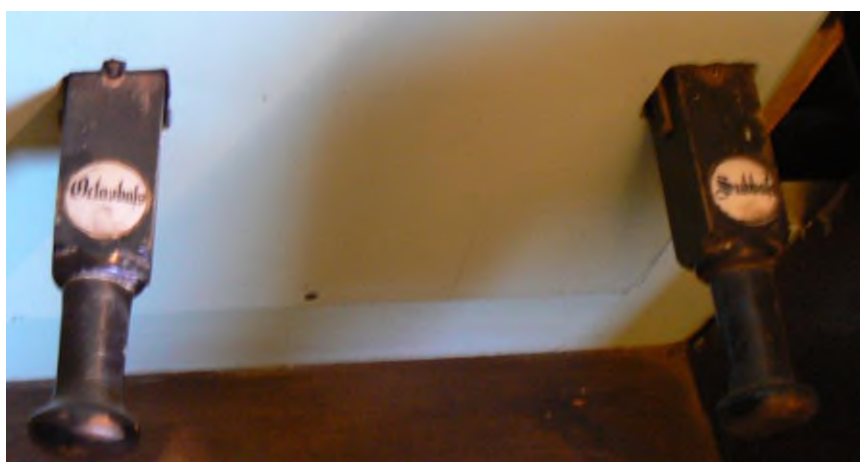
Miech magazynowy dwufałdowy o wymiarach 2,25 x 1,25 m, z dwoma podawaczami klinowymi, umieszczony został na zewnątrz szafy organowej w tylnej części kościoła nad kruchtą. Do miecha podłączona jest dmuchawa elektryczna znajdująca się w bocznej ścianie kościoła. zagęszczone powietrze z dmuchawy do miecha, jak i z miecha do wiatrownic, dostarczane jest kanałem powietrznym.

3.3.4 Klawiatury

Fot. 62 Klawiatura z włącznikami głosów

Organy wyposażone są w dwie klawiatury: manualową i pedałową. Obie klawiatury wbudowane są w lewy bok szafy organowej. Nad pulpitem na nuty umieszczone są włączniki głosów Manualu. Manubria głosów pedałowych znajdują się poniżej klawiatury, z lewej strony w poziomym rzędzie, w taki sposób, że są bezpośrednim przedłużeniem zasuwki włączającej głosy. W manubriach głosów Manualowych mieszczą się okrągłe tabliczki z nazwami głosów. We włącznikach głosów pedałowych nazwy głosów znajdują się na ich górnych częściach.

Fot. 63 Manubria głosów pedałowych

Zakres klawiatur:

Manuał: C - c³ dla głosu 8' (49 klawiszy)

Pedał: C₁ – C dla głosu 16' (13 klawiszy)

3.3.5 Traktura i wiatrownice

Instrument ma mechaniczną trakturę gry i registry. piszczałki znajdują się na dwóch wiatrownicach (manuałowa i pedałowa). Wiatrownica Manuału umieszczona jest równolegle do prospektu i bezpośrednio za nim, wiatrownica Pedału znajduje się w tylnej części szafy, również równolegle do prospektu. Piszczałki na wiatrownicy pedałowej ustawiono w układzie całotonowym i podziałem na strony C i Cis, w ten sposób, że w środku stoją najdłuższe piszczałki, a po bokach najkrótsze. Piszczałki na wiatrownicy manuałowej umiejscowione są w szeregach odzwierciedlających układ piszczałek prospektowych. Piszczałki drewniane ustawione są bezpośrednio na klocach wiatrownicy, metalowe umieszczono w ławeczkach.

3.3.6 Dyspozycja

Manuał

Pryncypał 8 (4')

Fugara 8

Salicet 8

Oktawa 4

Kwinta 11/3 (2²/₃)

Oktawa 2

Flet 4

Bourdon 8

Pedał

Subbas 16

Octavbass 8

Urządzenie dodatkowe: Tremolo pneumatyczne podłączone do Manuału

3.3.7 Stan zachowania

Organy pomimo tego, że dopiero ok. 1959 r. zostały uruchomione (po przeniesieniu z innego kościoła) i były już remontowane, wymagają kolejnych napraw. Od 2009 r. ks. proboszcz Jerzy Sobczyk podjął próbę uzyskania dotacji na remont. Niestety wniosek odrzucono. Przygotowując niezbędną dokumentację organmistrz Jan Drozdowicz z Poznania opracował *Program prac restauracyjnych organów w kościele pw. św. Jakuba*

w Kotuszowie. Z dokumentu tego wynika, że wszystkie elementy składowe organów, muszą zostać wyremontowane, odnowione albo wymienione na nowe²⁸⁴.

3.3.8 Struktura brzmieniowa

Analiza pod względem sposobu brzmienia

Tabela 24 Sposób brzmienia organów w Kotuszowie

Rodzaj głosu	Manual		Pedal		Razem	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
Zasadnicze	7	87,5	2	100	9	90
Poboczne	1	12,5	0	0	1	10
Wielorzędowe	0	0	0	0	0	0
Ogółem	8	100	2	100	10	100

Dziewięć głosów z dziesięciu użytych w organach to głosy zasadnicze, co stanowi 90% całości brzmienia, tylko jeden jest głos poboczny i brak wielorzędowych.

²⁸⁴ Archiwum parafialne w Kotuszowie, Program prac restauracyjnych organów w kościele pw. św. Jakuba w Kotuszowie, 2014 r. Stan zachowania organów w Kotuszowie

1. Piszczalki

Metalowe piszczałki zniszczone, niektóre w bardzo złym stanie technicznym lub wymagają rekonstrukcji. Piszczalki te zabrudzone, powyginane, porozrywane stroiki. Piszczalki drewniane całego instrumentu zaatakowane przez kołatki, niewprawnie naprawiane (malowane farbą klejową z minią). Wiele posiada zniszczone nogi i serca.

2. Wiatrownice

Wiatrownice instrumentu (wykonane z drewna dębowego i sosnowego) są silnie zabrudzone i zaatakowane przez kołatki. Skóra na płytach głównych wiatrownic silnie zbity i przetarta. Skóra na klapach ubita, w wielu miejscach nieszczelna. pulpety poprzecierane, Sprężyny skorodowane i osłabione. Kłoce, ławeczki z filarkami i wieszaki zaatakowane przez kołatki

3. Traktura

Elementy traktury silnie zabrudzone, w wielu elementach zaatakowane przez kołatki. Części metalowe skorodowane, muterki i listwy zniszczone lub wymontowane. Elementy kontuaru zniszczone, klawiatura manualowa posiada nieoryginalne, plastikowe nakładki. Klawiatura pedałowca zaatakowana przez kołatki wytarta. Sprężyny uszkodzone.

4. System dostarczania powietrza

Miech zniszczony. Skóra na miechu poprzecierana, kanały powietrzne zabrudzone, nieszczelne, wymagają konserwacji. Dmuchawa elektryczna starego typu. (głośna praca).

5. Instalacja elektryczna

Instalacja elektryczna wraz z dmuchawą nie spełniają podstawowych norm bezpieczeństwa.

6. Prospekt oraz elementy konstrukcji

Elementy snycerki silnie skorodowane i w wielu miejscach brakujące. Drewniane elementy szafy organowej zabrudzone i zaatakowane przez kołatka. Zniszczona polichromia. Piszczalki prospektowe pogięte, mają zniszczone stroiki i nogi.

Analiza pod względem wysokości brzmienia

Tabela 25 Wysokość brzmienia organów w Kotuszowie

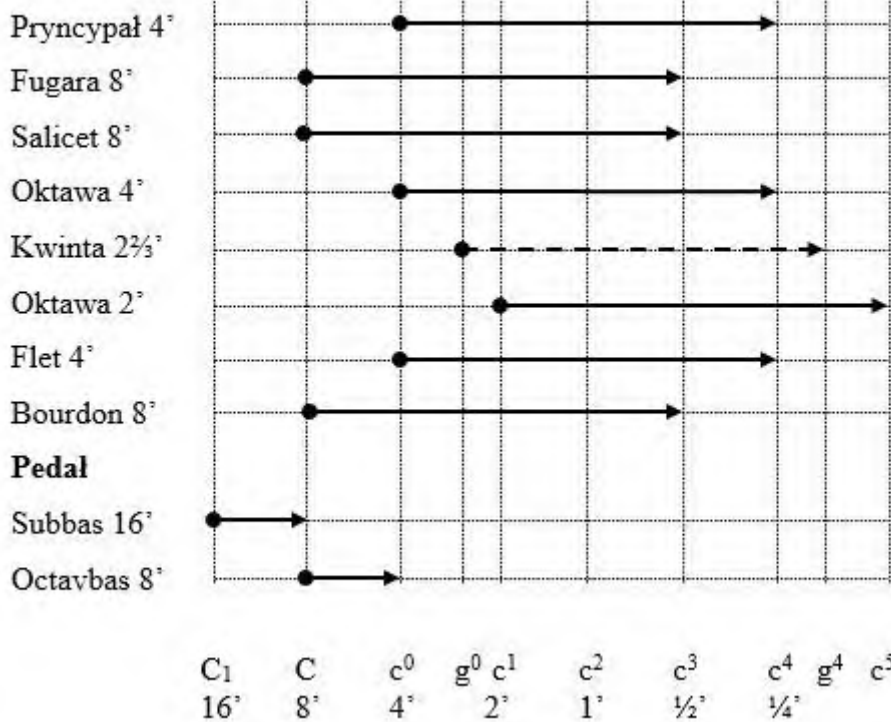
Wysokość brzmienia	Manual		Pedal		Całość	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
16'	0	0	1	50	1	10
8'	4	57,15	1	50	5	50
4'	2	28,57	0	0	2	20
2 $\frac{2}{3}$ '	1	14,28	0	0	1	10
2'	1		0	0	1	10
Razem	8	100	2	100	10	100

Analizowana dyspozycja została najliczniej obsadzona głosami 8' (50%). Najmniejsza grupa to głosy 16' (tylko w sekcji pedałowej), 2' i poboczne 2 $\frac{2}{3}$ ' – 10%.

Skala pozioma

Skala pozioma

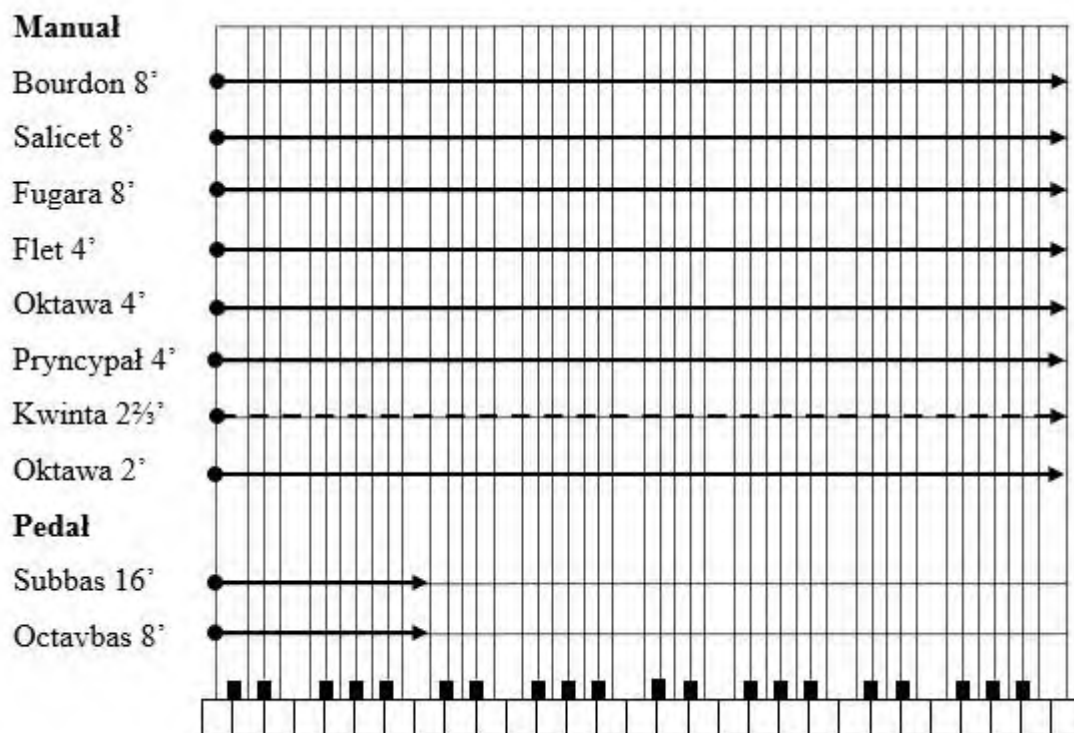
Manual

Wykres 16 Skala pozioma organów w Kotuszowie

Skala pozioma Manuału obejmuje sześć oktaw i mieści się w zakresie C-c⁵. Skala sekcji pedałowej obejmuje dwie oktawy: C₁-c⁰. Najliczniej obsadzona jest oktawa raz i dwukreślna, najmniej kontra.

Skala pionowa

Wykres 17 Skala pionowa organów w Kotuszowie

- C₁ (obsada pojedyncza)
- C (obsada poczwórna)
- c (obsada potrójna)
- g (obsada pojedyncza)
- c¹ (obsada pojedyncza)
- 1C

Skala pionowa organów przy włączeniu wszystkich głosów na 1C ma zakres trzech oktaw. W całym przebiegu klawiatury na każdy klawisz przypada:

- w sekcji klawiatury pedałowej dwie piszczałki (dwa głosy)
- w sekcji klawiatury manualowej osiem piszczałek (osiem głosów)

W opisywanym instrumencie w sekcji Manuału zastosowano głosy zasadnicze i jeden poboczny, dlatego przy włączonych wszystkich głosach, po naciśnięciu klawisza będzie można usłyszeć dźwięki w interwałach: oktawy i kwinty. W sekcji Pedalu są

wyłącznie głosy zasadnicze, dlatego przy włączonych głosach tej sekcji, po naciśnięciu klawisza będzie można usłyszeć dźwięki wyłącznie w interwale oktawy.

Analiza pod względem przynależności do rodzin głosowych

Zespół brzmieniowy organów kościoła parafialnego w Katuszowie składa się z dziesięciu głosów rozdzielonych na Manual i Pedal.

Głosy zostały podzielone pomiędzy sekcje brzmieniowe w następujących ilościach:

- Manual - 8 głosów
- Pedal - 2 głosy

W dyspozycji wykorzystano głosy z następujących rodzin:

Pryncypały: 5 głosów (Octavbas 8', Pryncypał 8', Oktawa 4', Kwinta 2 $\frac{2}{3}$ ', Oktawa 2')

Flety: 3 głosy (Subbas 16', Bourdon 8', Flet 4')

Smyczkowe: 2 głosy (Salicet 8', Fugara 8')

Tabela 26 Występowanie rodzin głosów organowych w organach w Katuszowie

Rodziny głosów	Manual		Pedal		Razem	
	l. gł.	%	l. gł.	%	l. gł.	%
Pryncypały	4	50	1	50	5	50
Flety	2	25	1	50	3	30
Smyczkowe	2	25	-	-	2	20
Razem	8	100	2	100	10	100

Po przeprowadzonej analizie wykorzystania rodzin głosowych w dyspozycji można stwierdzić, że najliczniejszą grupę stanowią głosy pryncypałowe – pięć głosów, co daje 50% w całej analizowanej dyspozycji. Mniejsze grupy tworzą głosy fletowe (30%) i smyczkowe (20%).

3.4 Organy w kościele parafialnym pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Augustyna bpa w Kurozwękach

W kościele parafialnym w Kurozwękach znajdują się organy wybudowane przez fabrykę Biernackich w 1947 r. Prospekt pochodzi z poprzedniego instrumentu wybudowanego przez Mieszczankowskiego.

3.4.1 Chór muzyczny i szafa organowa

Fot. 64 Organy w kościele w Kurozwękach

Drewniany chór muzyczny o wymiarach: szer. 4,70 m, gł. 7,50 m usytuowany jest nad głównym wejściem do kościoła, naprzeciw głównego ołtarza. Wsparty jest na dwóch drewnianych słupach. Parapet chóru o podziałach płycinowo-pilastrowych, linii wypukłej, od góry zamknięty jest poręczą w formie zredukowanego belkowania, od dołu belkowaniem. Malowany w kolorze kości słoniowej. Pilastry i dwie prostokątne pseudo płyciny zdobione snycersko motywami roślinnymi i złożone.

Szafa organowa o wymiarach szer. 2,90 m, gł. 3,00 m, wys. ok. 4,30 m jest wolno stojąca, ustawiona centralnie na osi chóru.

3.4.2 Architektonika i wystrój plastyczny prospektu

Prospekt pochodzi z wcześniejszego instrumentu, który powstał na początku XX w. przez Konstantego Mieszczankowskiego. Prospekt zbudowany w stylu eklektycznym, z cechami neobarokowymi i neoklasycystycznymi, architektoniczny. Zdobiony jest złożoną dekoracją snycerską, malowany na kolor żółty. Prospekt jest jednosekcyjny, pięcioosiowy, jednokondygnacyjny, trójwieżyczkowy, ze środkową najwyższą wieżyczką na osi głównej. Wieżyczki w formie arkadowej, ujęte są w obramienia pilastrowe, zamknięte odcinkami belkowania. Środkowa, wyższa wieżyczka oddzielona jest od bocznych wąskimi segmentami piszczałek, zakończonymi łukiem odcinkowym i zredukowanym belkowaniem. Na szczycie wieży centralnej kartusz dekorowany wolutami i spływami roślinnymi zwieńczony muszlą, z tekstem łacińskim: *AD MCM Jubilaci Salvatori N. Jesu Christi Parochia Kurozwęki Dedicat.*

Dekoracja snycerska stylizowana o cechach neobarokowych, w formie uszu, zwieńczeń żagli, głowic pilastrów, motywów roślinnych zwijających się w woluty, formy ceowe i esowate. Podstawa prospektu o podziałach ramowo-płycinowych, wydzielona gzymsowaniami.

3.4.3 Miech

Miech pływakowy (bez podawacza i dźwigni do kalikowania) o wymiarach: 1,50 x 1,00 m umieszczony został w szafie organowej. Dmuchawa elektryczna marki VALTER Dominato z 2007 roku również znajduje się w szafie organowej, bezpośrednio przy miechu.

3.4.4 Kontuar

Fot. 65 Stół gry

Wolno stojący stół gry znajduje się przed szafą organową, organista siedzi pomiędzy szafą a kontuarem. Składa się on z dwóch klawiatur manualowych i jednej pedałowej. Przechyłowe włączniki głosów i urządzeń dodatkowych znajdują się nad klawiaturami, ułożone są w jednym rzędzie. Włączniki registrów zbiorowych znajdują się poniżej klawiatur manualowych.

Zakres klawiatur:

Manuał I i II C-f³, dla głosu 8' (54 klawisze)

Pedał C₁-d, dla głosu 16' (27 klawiszy)

3.4.5 Traktura i wiatrownice

W opisywanych organach organmistrz zastosował pneumatyczną trakturę gry i registratury, trzy wiatrownice stożkowe.

3.4.6 Dyspozycja

Manual I	Manual II	Pedał
Bourdon 16'	Gamba 8'	Subbas 16'
Pryncypał 8'	Flet 8'	Cello 8'
Salicet 8'	Aeolina 8'	Fletbas 8'
Rurflet 4'	Vox coelestis 8'	Róg nocny 4'
Oktawa 4'	Trawesflet 4'	
Pikolo 2'	Nasard 2 $\frac{2}{3}$ '	
Mixtura 3 ch		

Urządzenia dodatkowe: Tremolo

Połączenia: I-P, II-P, II-I, Super I, Super II-I, Sub II-I – wszystkie połączenia są niepełne

Registry zbiorowe: P, F, T

Głos wielorzędowy

Mikstura 3 ch

Układ Mikstury (jedna repetycja w 3 oktawie)

2' 4' →

1 $\frac{1}{3}$ ' 2 $\frac{2}{3}$ ' →

1' 2' →

1 C 3C 5F

3.4.7 Stan zachowania

Organy w kościele w Kurozwałkach po 2007 r. były remontowane, są w dobrym stanie technicznym.

3.4.8 Struktura brzmieniowa

Analiza pod względem sposobu brzmienia

Tabela 27 Sposób brzmienia organów w Kurozwękach

Rodzaj głosu	Manual I		Manual II		Pedal		Razem	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
Zasadnicze	6	86	5	83	4	100	15	88
Poboczne	0	0	1	17	0	0	1	6
Wielorzędowe	1	14	0	0	0	0	1	6
Ogółem	7	100	6	100	4	100	17	100

Piętnaście głosów z siedemnastu użytych w organach to głosy zasadnicze, co stanowi aż 88% brzmienia całego instrumentu, tylko jeden jest głos wielorzędowy (6%) i jeden poboczny(6%).

Analiza pod względem wysokości brzmienia

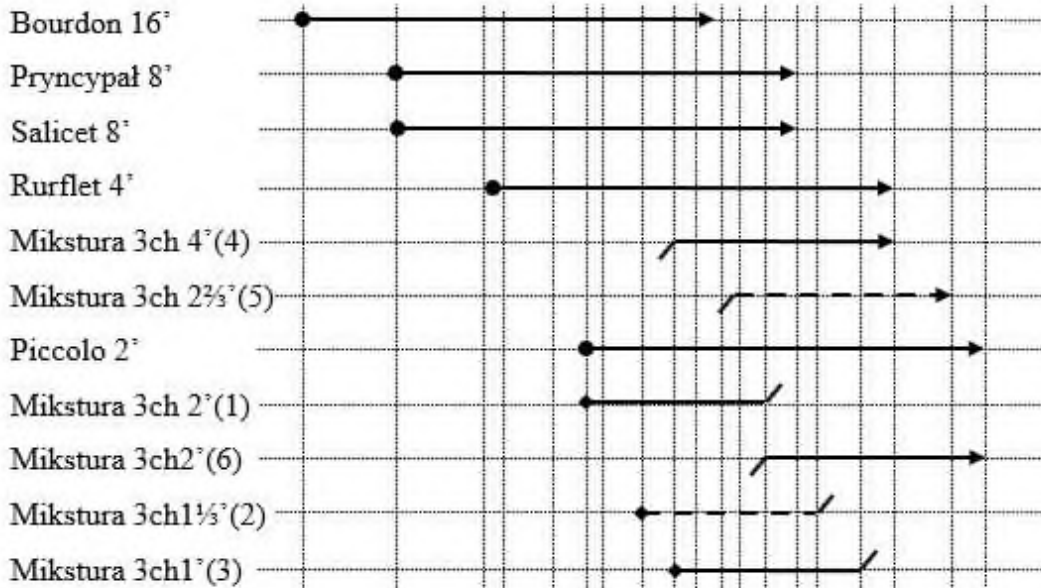
Tabela 28 Wysokość brzmienia organów w Kurozwękach

Wysokość brzmienia	Manual I		Manual II		Pedal		Całość	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
16'	1	11,1	0		1	25	2	10,53
8'	2	22,2	4	66,7	2	50	8	42,10
4'	2	22,2	1	16,65	1	25	4	21,06
2 $\frac{2}{3}$ '	0	0	1	16,65	0	0	1	5,26
2'	2	22,2	0	0	0	0	2	10,53
1 $\frac{1}{3}$ '	1	11,1	0	0	0	0	1	5,26
1'	1	11,1	0	0	0	0	1	5,26
Razem	9	100	6	100	4	100	19	100

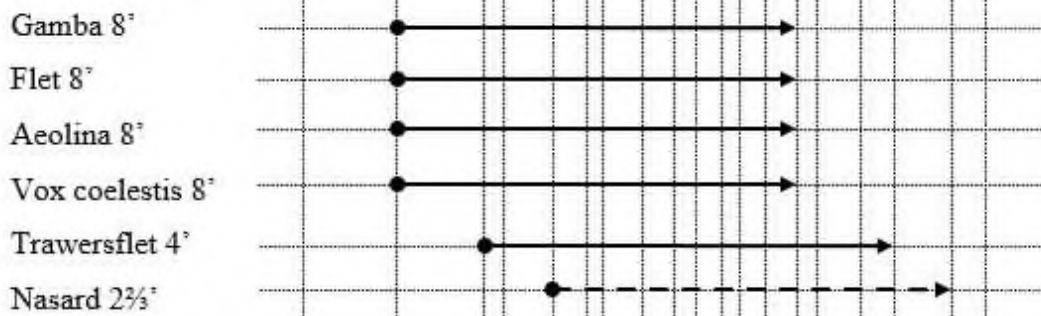
Analizowana dyspozycja została najliczniej obsadzona głosami 8' (42,10%). Najmniejsza grupa to głosy 1' i poboczne 2 $\frac{2}{3}$ ', 1 $\frac{1}{3}$ ' – 5,26%.

Skala pozioma

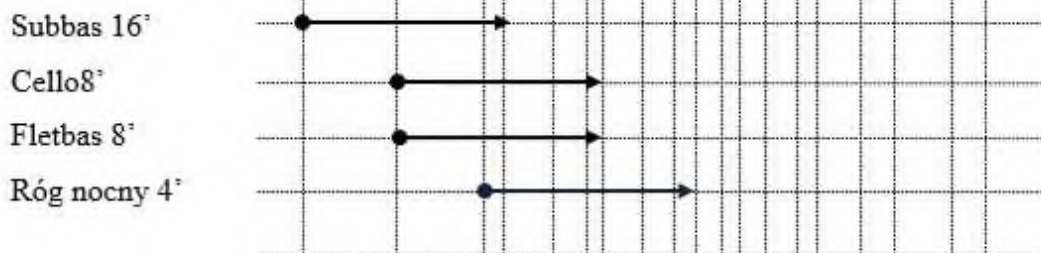
Manual I

Manual II

Pedal

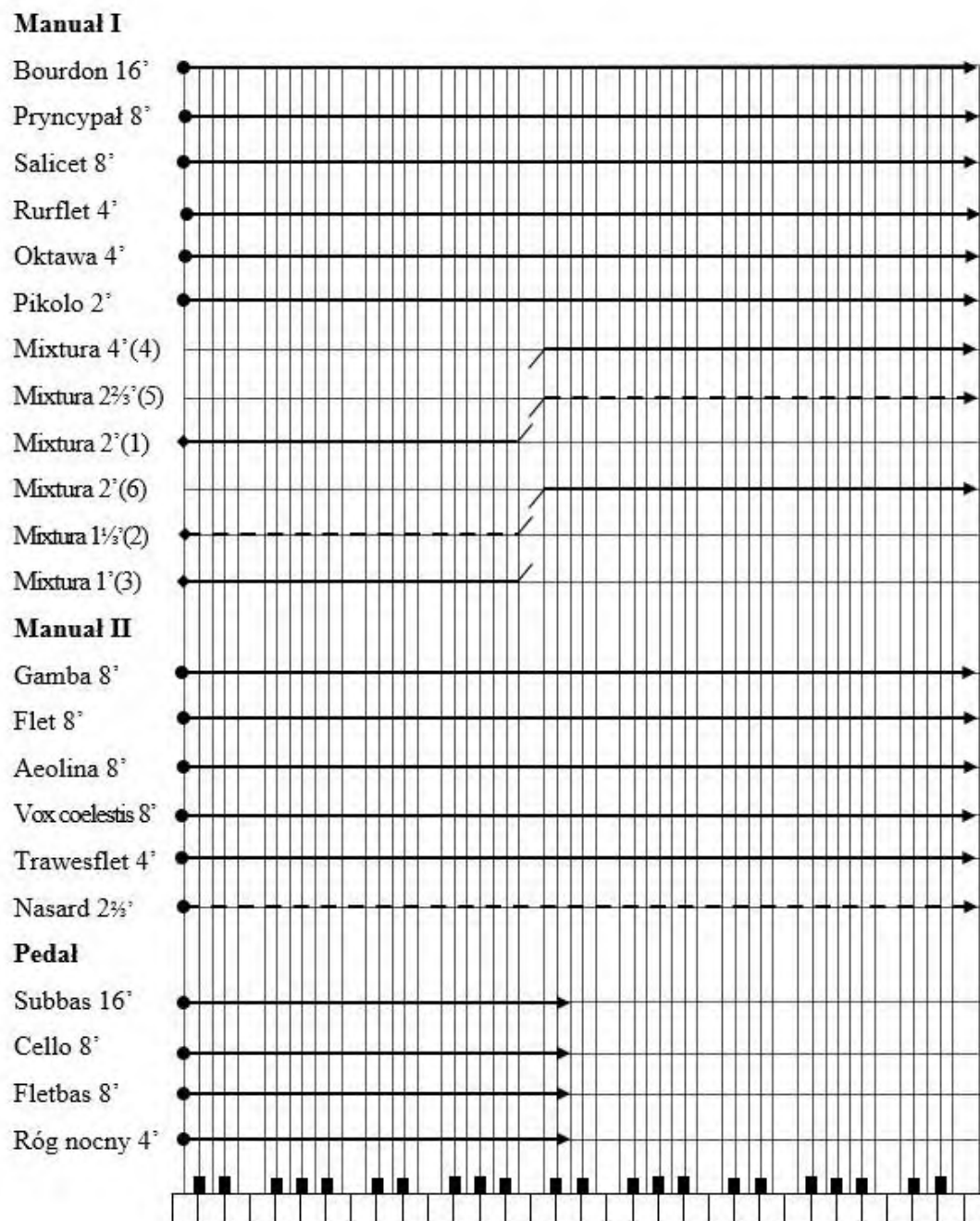

C_1 C $c^0 d^0$ $g^0 c^1 d^1 g^1$ $c^2 d^2 f^2 g^2 c^3 f^3$ $c^4 f^4 g^4$ $c^5 f^5$ c^6
 16' 8' 4' 2' 1' 1/2' 1/4' 1/8' 1/16'

Wykres 18 Skala pozioma organów w Kurozwękach

Skala pozioma Manualów obejmuje siedem oktaw plus kwartę $C_1 - f^5$. Skala pozioma sekcji pedałowej obejmuje trzy oktawy i sekundę wielką C_1-d^1 . Najliczniej obsadzona jest oktawa dwukreślna, najmniej kontra i pięciokreślna.

Skala pionowa

Wykres 19 Skala pionowa organów w Kurozwękach

C₁ (obsada podwójna)
C (obsada ośmiokrotna)
c (obsada poczwórna)
g (obsada pojedyncza)
c¹ (obsada podwójna)
g¹ (obsada pojedyncza)
c² (obsada pojedyncza)
1C

Skala pionowa organów przy włączeniu wszystkich głosów na 1C ma zakres czterech oktaw. W poszczególnych sekcjach, a także stosując połączenia, przedstawia się następująco:

- w całym przebiegu klawiatury pedałowej na każdy klawisz przypada cztery piszczałki (cztery głosy),
- w całym przebiegu klawiatury Manuału I na każdy klawisz przypada dziewięć piszczałek (siedem głosów),
- w całym przebiegu klawiatury Manuału II zagra sześć piszczałek (sześć głosów),
- przy połączeniu obu Manuałów zagra piętnaście piszczałek (trzynaście głosów),
- przy połączeniu Manuałów w Pedałem zagra dziewiętnaście piszczałek (siedemnaście głosów).

W sekcji Manuału I zastosowano głosy zasadnicze i jeden głos wielorzędowy, zawierający oprócz zasadniczych głosy poboczne. W manuale II zastosowano głosy zasadnicze i jeden głos poboczny. Dlatego przy włączonych wszystkich głosach tych sekcji zabrzmia dźwięki w interwałach oktawy, a także kwinty oraz kwarty. W sekcji pedałowej zastosowano tylko głosy zasadnicze, dlatego przy naciśnięciu klawisza zabrzmia dźwięki w interwale oktawy.

Analiza pod względem przynależności do rodzin głosowych

Zespół brzmieniowy organów kościoła parafialnego w Kurozwękach składa się z szesnastu głosów rozdzielonych na dwa Manuały i Pedał.

Głosy zostały podzielone pomiędzy sekcje brzmieniowe w następujący sposób:

- Manuał I - 6 głosów
- Manuał II - 6 głosów
- Pedał - 4 głosy

W dyspozycji organów wykorzystano głosy z następujących rodzin:

Pryncypały: 2 głosy (Pryncypał 8', Mixtura 3 ch)

Flety: 9 głosów (Subbas 16', Fletbas 8', Róg nocny 4', Burdon 16', Rurflet 4', Pikolo 2', Flet 8', Trawesflet 4', Nasard 2 $\frac{2}{3}$ ')

Smyczkowe: 5 głosów (Cello 8', Salicet 8', Gamba 8', Aeolina 8', Vox coelestis 8')

Tabela 29 Występowanie rodzin głosów organowych w organach w Kurozwękach

Rodziny głosów	Manual I		Manual II		Pedal		Razem	
	l. gł.	%	l. gł.	%	l. gł.	%	l. gł.	%
Pryncypały	3	43	0	0	0	0	3	18
Flety	3	43	3	50	3	75	9	53
Smyczkowe	1	14	3	50	1	25	5	29
Razem	7	100	6	100	4	100	17	100

Najliczniejszą grupę w opisywanym instrumencie stanowią głosy fletowe, aż dziewięć, co stanowi 53% w całej dyspozycji. Najmniejszą grupę stanowią głosy pryncypałowe – tylko trzy (18%).

3.5 Organy w kościele parafialnym pw. św. Andrzeja Boboli w Niemirowie

W kościele parafialnym w Niemirowie znajdują się 8-głosowe organy M+P zbudowane w 1941 r. przez Teodora Treścińskiego.

3.5.1 Chór muzyczny i szafa organowa

Fot. 66 Organy w kościele w Niemirowie

Organy usytuowane są na murowanym chórze, rozciągającym się na całą szerokości nawy. Wymiary chóru są następujące: szer. 6,80 m, głęb. 2,90 m. Parapet chóru jest drewniany, przedzielony dwoma filarami tworzącymi trzy arkady, pomalowany w kolorze brązowym, o linii prostej, od góry zamknięty zredukowanym belkowaniem, od dołu zamyka go murowany gzyms. Podstawa parapetu murowana w formie trzech arkad. Parapet chóru o podziałach ramowo-płycinowych, ozdobiony złożoną dekoracją w formie kiści winogron z liśćmi.

Pomiędzy dwiema częściami szafy, na tylnej ścianie kościoła znajduje się dużych rozmiarów okno, w którym wkomponowano witraż św. Cecylii grającej na pozytywie. Witraż wykonała firma SG Żeleński z Krakowa w 1940 r.

Obie części szafy są symetryczne i mają takie same wymiary: szer. 2,27 m, głęb. 1,25 m, wys. ok. 3,00 m.

3.5.2 Architektonika i wystrój plastyczny prospektu

Prospekt organów w kościele w Niemirowie jest architektoniczny, malowany w kolorze brązowym, zdobiony skromną dekoracją snycerską. Jest on dwusekcyjny, dwuczęściowy, jednokondygnacyjny, zakomponowany symetrycznie po bokach okna tworzącego prześwit na osi głównej. Prospekt każdej sekcji jest trójosiowy, w formie łuku triumfalnego. Środkowy segment piszczalkowy jest wyższy i szerszy od bocznych, zamknięty arkadą o łuku półkolistym, ujęty w obramienia pilastrowe. Wszystkie segmenty piszczalkowe od góry zamknięte zredukowanym belkowaniem, zwieńczone są odwróconym fryzem arkadowym, pod belkowaniem jest płycina w formie fryzu arkadowego. Pola piszczalkowe od góry osłonięte są ozdobnymi kotarami. Podstawa prospektu jest o podziałach ramowo-płycinowych.

3.5.3 Miech

Organy wyposażono w jeden miech pływakowy o wymiarach 1,60 x 1,00 m. Miech usytuowany jest na chórze na zewnątrz szafy organowej, za jej lewą częścią (patrząc od prezbiterium), a tylną ścianą kościoła. Do miecha podłączona jest dmuchawa elektryczna, która znajduje się na strychu nad chórem.

3.5.4 Kontuar

Fot. 67 Stół gry (brak klawiatury nożnej)

Stół gry jest wolno stojący, usytuowany w części środkowej chóru pomiędzy częściami szafy. Grający ma bezpośredni widok na prezbiterium. Włączniki głosów umieszczone są nad klawiaturą. Powyżej znajdują się okrągłe tabliczki z nazwami głosów. Klawiatura pedałowa aktualnie jest wymontowana.

Manual: C-f³, dla głosu 8' (54 klawisze)

Pedał: C₁-F, dla głosu 16' (18 klawiszy)

3.5.5 Traktura i wiatrownice

Instrument w Niemirowie ma mechaniczną trakturę gry i registry. W organach tych zastosowano dwie wiatrownicę typu stożkowego.

3.5.6 Dyspozycja

Manual

Mikstura
Rurflet 8'
Salicet 8'
Flet trawers 4'
Octava 4'
Pryncypał 8'

Pedał

Subbas 16'
Octavbas 8'

Urządzenie dodatkowe: Tremolo Manualu

Połączenie: M+P

Głos wielorzędowy

Mikstura 2 ch

Układ Mikstury: (bez repetycji)

2' →

1⅓' →

1C 5F

3.5.7 Stan zachowania

Obecnie organy są w złym stanie technicznym, odłączona jest sekcja pedałowa, piszczałki wymagają nastrojenia.

3.5.8 Struktura brzmieniowa

Analiza pod względem sposobu brzmienia

Tabela 30 Sposób brzmienia organów w Niemirowie

Rodzaj głosu	Manual		Pedał		Razem	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
Zasadnicze	5	83	2	100	7	87
Poboczne	0	0	0	0	0	0
Wielorzędowe	1	17	0	0	1	13
Ogółem	6	100	2	100	8	100

Aż siedem głosów z ośmiu użytych w organach to głosy zasadnicze, co stanowi 87% brzmienia instrumentu, tylko jeden jest głos wielorzędowy (13%) i brak pobocznych.

Analiza pod względem wysokości brzmienia

Tabela 31 Wysokość brzmienia organów w Niemirowie

Wysokość brzmienia	Manual		Pedał		Całość	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
16'	0	0	1	50	1	11,1
8'	3	42,84	1	50	4	44,45
4'	2	28,58	0	0	2	22,2
2'	1	14,29	0	0	1	11,1
1½'	1	14,29	0	0	1	11,1
Razem	7	100	2	100	9	100

W opisywanym instrumencie zastosowano dziewięć rzędów piszczałek. Najliczniej obsadzone są rzędy o wysokości brzmienia 8' (44,45%). Po jednym przedstawicielu mają 16', 2' i 1½' (11,1%).

Skala pozioma

Manual

Pryncypał 8'

Salicet 8''

Rurflet 8'

Flet trawers 4'

Octava 4'

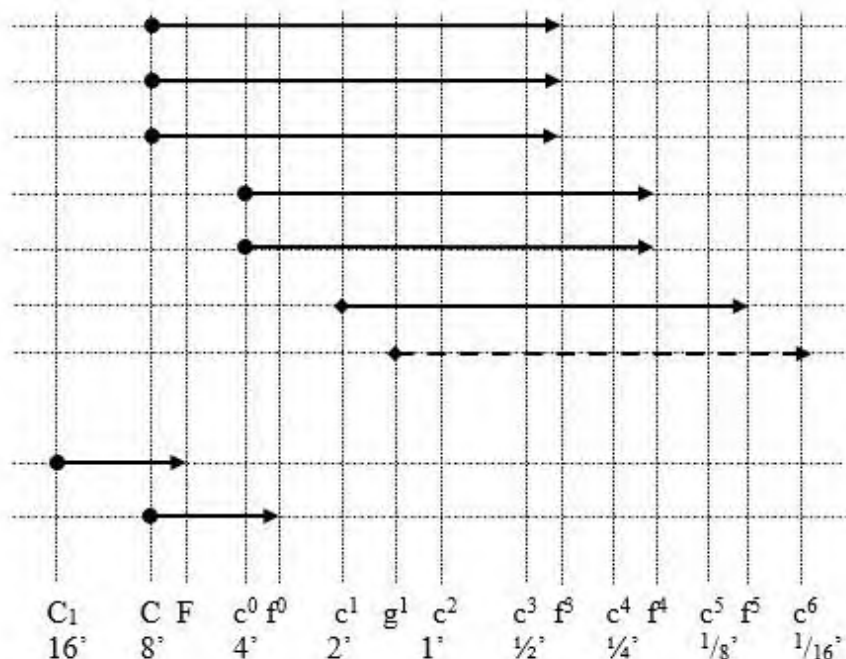
Mikstura 2'(1)

Mikstura 1½'(2)

Pedał

Subbas 16'

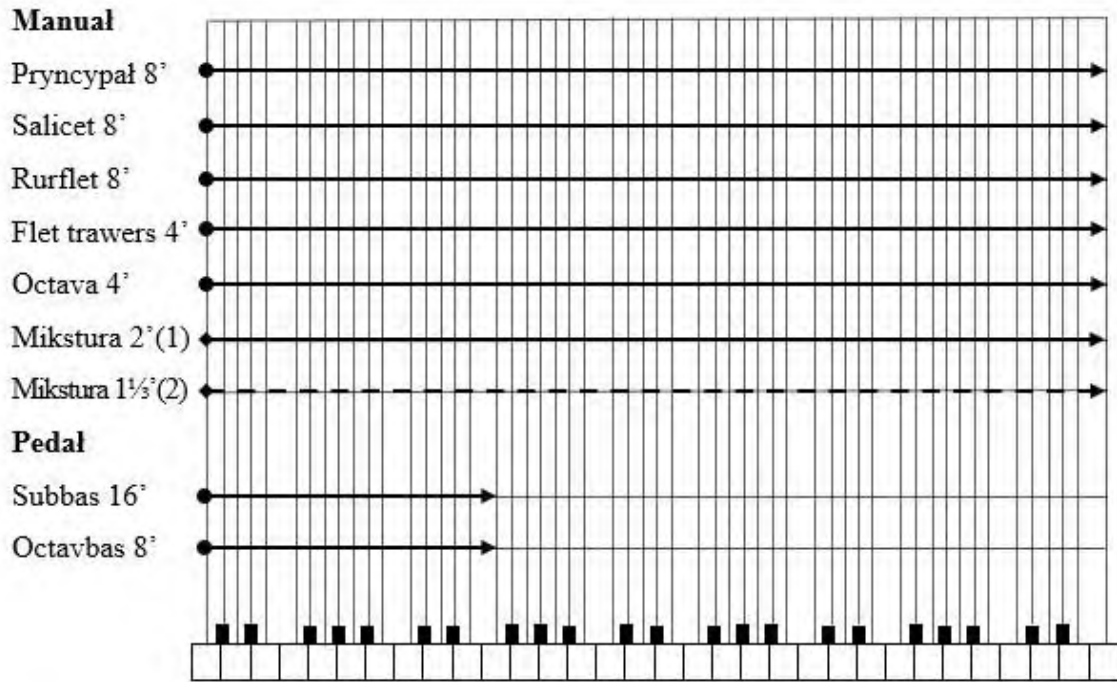
Octavbas 8'

Wykres 20 Skala pozioma organów w Niemirowie

Skala pozioma sekcji Manuału obejmuje siedem oktaw i mieści się w zakresie C – c⁶, natomiast sekcji pedałowej obejmuje dwie oktawy plus kwartę i mieści się w zakresie C₁-f⁰. Najliczniej obsadzona jest oktawa dwukreślna. Najmniej kontra i pięciokreślna.

Skala pionowa

Wykres 21 Skala pionowa organów w Niemirowie

- C₁ (obsada pojedyncza)
- C (obsada poczwórna)
- c (obsada podwójna)
- c¹ (obsada pojedyncza)
- g¹ (obsada pojedyncza)
- 1C

Skala pionowa organów przy włączeniu wszystkich głosów na 1C w sekcji Manuału ma zakres dwóch oktaw+ kwinta, sekcji Pedału jednej oktawy.

W całym przebiegu klawiatury na każdy klawisz przypada:

- w sekcji klawiatury pedałowej dwie piszczałki (dwa głosy),
- w sekcji klawiatury manualowej siedem piszczałek (sześć głosów).

W sekcji manualowej zastosowano głosy zasadnicze i miksturę, dlatego przy włączeniu wszystkich głosów i naciśnięciu jednego klawisza będzie można usłyszeć

dźwięki w interwałach: oktawy i kwinty. W sekcji pedałowej zastosowano tylko głosy zasadnicze, dlatego usłyszeć będzie można tylko dźwięki w interwale oktawy.

Analiza pod względem przynależności do rodzin głosowych

Zespół brzmieniowy organów kościoła parafialnego w Niemirowie składa się z ośmiu głosów rozdzielonych na Manual i Pedał. Głosy zostały podzielone pomiędzy sekcje brzmieniowe w następujących ilościach:

- Manual - 6 głosów,
- Pedał - 2 głosy.

W dyspozycji organów wykorzystano głosy z następujących rodzin:

Pryncypały: 4 głosy (Octavbas 8', Pryncypał 8', Oktawa 4', Mikstura 2ch)

Flety: 3 głosy (Subbas 16', Rurflet 8', Flet trawers 4')

Smyczkowe: 1 głos (Salicet 8')

Tabela 32 Występowanie rodzin głosowych w organach w Niemirowie

Rodzina głosów	Manual		Pedał		Razem	
	l. gł.	%	l. gł.	%	l. gł.	%
Pryncypały	3	50,0	1	50	4	50,0
Flety	2	33,3	1	50	3	37,5
Smyczkowe	1	16,7	-	-	1	12,5
Razem	6	100	2	100	8	100

Po przeprowadzonej analizie wykorzystania rodzin głosowych w dyspozycji organów w kościele w Niemirowie można stwierdzić, że najliczniejszą grupę stanowią głosy pryncypałowe (50%). Głosy smyczkowe mają tylko jednego reprezentanta, co stanowi 12,5% dyspozycji instrumentu.

3.6 Pozytyw w kościele rektoralnym pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny w Rytwianach

W kościele rektoralnym w Rytwianach znajduje się 8-głosowy pozytyw, prawdopodobnie z II połowy XIX w.

3.6.1 Chór muzyczny i szafa organowa

Fot. 68 Pozytyw w kościele w Rytwianach

Pozytyw usytuowany jest na drewnianym chórze o wymiarach: szer. 6,76 m, gł. 2,74 m, rozciągającym się na całej szerokości nawy. Chór wspiera się na dwóch kolumnach w stylu jońskim, zwieńczonych głowicami z wolutami.

Parapet chóru jest o linii prostej o podziałach pilastrowo-płycinowych, zamknięty od góry zredukowanym belkowaniem ze złożonym fryzem kostkowym, jak również od dołu – podwójnym złożonym fryzem kostkowym. Nad płycinami znajdują się motywy snycerskie w formie kartuszy.

Szafa organowa o wymiarach: szer. 3,60 m, gł. 1,52 m, wys. 6,30 m, przylega do balustrady chóru i jest ustawiona centralnie na osi głównej. Za szafą organową, w centralnej części ściany jest okno w formie rozety, w górnej części ściany umieszczone

jest okienko półokrągłe. Dekoracja ścian w stylu całego kościoła, ponieważ chór był dostawiony w XIX w. Szafa pomalowana jest na kolor jasno popielaty.

3.6.2 Architektonika i wystrój plastyczny prospektu

Prospekt organowy jest neobarokowy, architektoniczny, zdobiony dekoracją snycerską, złożony. Prospekt jest jednokondygnacyjny, czteroosiowy, jednosekcyjny, z dwiema wieżyczkami na osiach skrajnych. Wieżyczki te wysunięte są falującymi ryzalitami, zamknięte od góry zredukowanym belkowaniem. Między wieżyczkami dwa pola piszczalkowe od góry zamknięte półkoliście belkowaniem. Wszystkie pola piszczalkowe ujęte są w obramieniach ramowych. Dekoracja snycerska: kotary wież, uszy, zwieńczenia nad wewnętrznymi segmentami o motywach roślinnych. Podstawa prospektu o podziałach ramowo-płycinowych.

3.6.3 Miecch stary

Fot. 69 Wyremontowany miecch magazynowy

Miecch magazynowy dwufałdowy o wymiarach 2,24 x 1,47 m, z dźwignią do kalikowania i dwoma podawaczami klinowymi znajduje się w odrębnym pomieszczeniu obok chóru (dawne sale klasztorne). Powietrze do mieccha dostarczane jest za pomocą dmuchawy elektrycznej, umieszczonej obok mieccha. Aktualnie nie używany.

3.6.4 Miech nowy

Fot. 70 Nowy miech magazynowy umieszczony w szafie organowej

Miech pływakowy (bez podawacza i dźwigni do kalikowania) o wymiarach: 1,50 x 1,00 m umieszczony został w szafie organowej. Dmuchawa elektryczna również znajduje się w szafie organowej, bezpośrednio przy miechu.

3.6.5 Klawiatura

Fot. 71 Klawiatura i włączniki głosów

Pożytyw w Rytwianach ma jedną klawiaturę. Wbudowana jest w lewą ścianę szafy organowej. Nad pulpitem na nuty znajdują się okrągłe włączniki głosów. Nazwy głosów są nad manubriami, na białych, okrągłych tabliczkach przyklejonych do ściany szafy organowej. Brak tabliczek informacyjnych na temat budowniczego instrumentu.

Zakres klawiatury

C-c³, dla głosu 8' (49 klawiszy)

3.6.6 Traktura i wiatrownica

Fot. 72 Piszczalki umieszczone na wiatrownicy

W opisywanym instrumencie zastosowana jest mechaniczna traktura gry i registry oraz jedna wiatrownica typu klapowo – zasuwowego.

Wiatrownica umieszczona jest równolegle do prospektu organowego. Piszczalki umieszczone są w układzie całotonowym, z podziałem na „strony C i Cis”. Na bokach wiatrownicy są największe piszczalki, a w środku najmniejsze. Piszczalki drewniane ustawione są bezpośrednio na klocach wiatrownicy, natomiast metalowe, umieszczone są na ławeczkach.

3.6.7 Dyspozycja

Manual

Pryncypał 8'

Oktawa 4'

Flet major 8'

Rurflet 4'

Wiolina 2'

Kwinta 2 $\frac{2}{3}$ '

Mikstura 3x

Bourdon 16'

Urządzenia dodatkowe: brak

Głos wielorzędowy

Mikstura st 2

Układ Mikstury:

2' 4' →

1 $\frac{1}{3}$ ' 2 $\frac{2}{3}$ ' →

1' 2' →

1C 4C 5C

3.6.8 Stan zachowania

Pozytyw w kościele rektoralnym w Rytwianach jest w bardzo dobrym stanie technicznym po remoncie przeprowadzonym przez firmę organmistrzowską Grzegorz Bałchan.

3.6.9 Struktura brzmieniowa

Analiza pod względem sposobu brzmienia

Tabela 33 Sposób brzmienia pozytywu w Rytwianach

Rodzaj głosu	Manual	
	Ilość	(%)
Zasadnicze	6	75
Poboczne	1	12,5
Wielorzędowe	1	12,5
Ogółem	8	100

Sześć głosów z ośmiu użytych w pozytywie to głosy zasadnicze, jeden jest głos wielorzędowy i jeden poboczny.

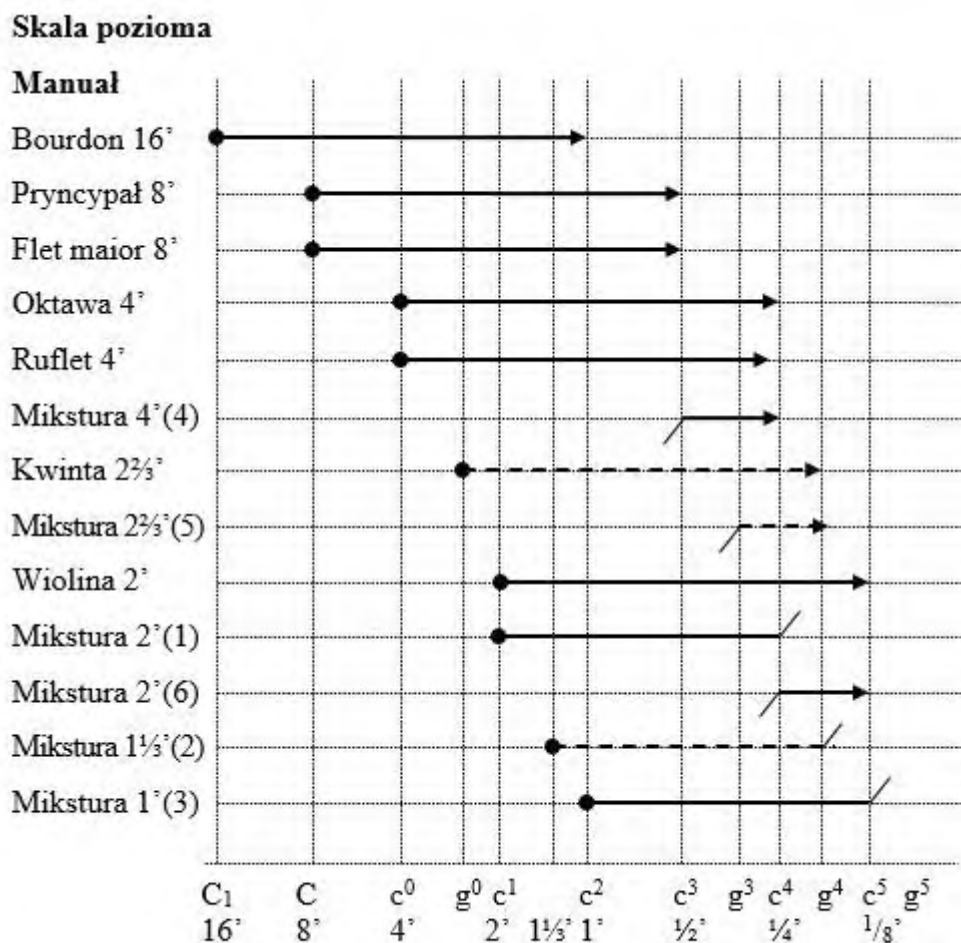
Analiza pod względem wysokości brzmienia

Tabela 34 Wysokość brzmienia pozytywu w Rytwianach

Wysokość brzmienia	Manual	
	Ilość	(%)
16'	1	10
8'	2	20
4'	2	20
2 $\frac{2}{3}$ '	1	10
2'	2	20
1 $\frac{1}{3}$ '	1	10
1'	1	10
Razem	10	100

W opisywanym instrumencie zastosowano dziesięć rzędów piszczałek. Najliczniej obsadzone są rzędy o wysokości brzmienia 8', 4', 2 $\frac{2}{3}$ ' i 2'. Po jednym przedstawicielu mają 16', 1 $\frac{1}{3}$ ' i 1'.

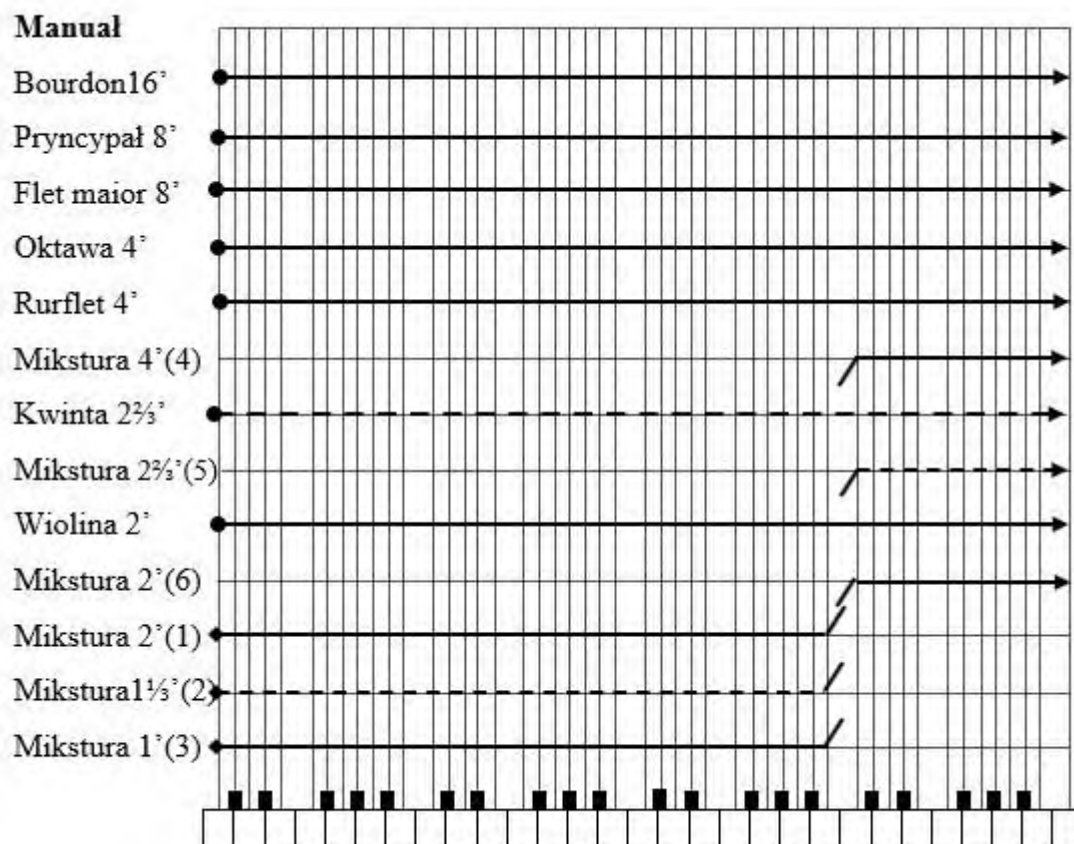
Skala pozioma

Wykres 22 Skala pozioma pozytywu w Rytwianach

Skala pozioma obejmuje siedem oktaw i mieści się w zakresie C₁ – c⁵. Najliczniej obsadzona jest oktawa raz i dwukreślona. Najmniej kontra.

Skala pionowa

Wykres 23 Skala pionowa pozytywu w Rytwianach

- C₁ (obsada pojedyncza)
- C (obsada podwójna)
- c (obsada podwójna)
- g (obsada pojedyncza)
- c¹ (obsada podwójna)
- g¹ (obsada pojedyncza)
- c² (obsada pojedyncza)
- 1C

Skala pionowa na 1C ma zakres czterech oktaw. W całym przebiegu klawiatury na każdy klawisz przypada dziesięć piszczałek (osiem głosów).

W opisywanym instrumencie zastosowano głosy zasadnicze, jeden poboczny i jedną miksturę, dlatego przy włączeniu wszystkich głosów i naciśnięciu jednego klawisza będzie można usłyszeć dźwięki w interwałach: oktawy, kwinty i kwarty-kwinty.

Analiza pod względem przynależności do rodzin głosowych

‘Zespół brzmieniowy organów kościoła rektoralnego w Rytwianach składa się z ośmiu głosów. W dyspozycji wykorzystano głosy z następujących rodzin:

Pryncypały: 4 głosy (Pryncypał 8’, Oktawa 4’, Kwinta 2 $\frac{2}{3}$ ’, Mikstura 2’)

Flety: 3 głosy (Subbas 16’, Flat Major 8’, Rurflet 4’)

Smyczkowe 1 głos (Wiolina 2’)

Tabela 35 Wysokość brzmienia głosów organowych w pozytywie w Rytwianach

Rodziny głosów	Manual	
	l. gł.	%
Pryncypały	4	50
Flety	3	37,5
Smyczkowe	1	12,5
Razem	8	100

Z trzech rodzajów głosów zastosowanych w opisywanym pozytywie najczęściej, bo połowę wszystkich użytych stanowią pryncypały. O jeden głos mniej ma rodzina fletów (37,5%). Tylko jeden głos reprezentuje rodzina głosów smyczkowych.

3.7 Organy w kościele parafialnym pw. św. Bartłomieja Ap. w Staszowie

W kościele parafialnym pw. św. Bartłomieja w Staszowie znajdują się 12-głosowe organy wykonane przez firmę Dominika Biernackiego w 1921 r., przerobione przez organistę Eugeniusza Faca w 2002 r. Eugeniusz Fac połączył organy piszczalkowe z elektronicznymi. Przy opisie zostaną uwzględnione tylko cechy organów piszczalkowych.

3.7.1 Chór muzyczny i szafa organowa

Fot. 73 Organy w kościele św. Bartłomieja w Staszowie

Chór muzyczny drewniany, o wymiarach: szer. 10 m, gł. 2,24 m, wsparty jest na czterech drewnianych kolumnach. Parapet chóru jest o linii prostej, marmoryzowany w kolorze niebieskim. Od góry zamknięty jest poręczą ze zredukowanym belkowaniem, od dołu lambrekinem. Parapet chóru jest o podziałach ramowo-płycinowych. W płycinach umieszczono malowidła przedstawiające instrumenty muzyczne. Nad obrazami znajdują się elementy snycerskie: na przemian główki aniołów i motywy roślinne – rocaille.

Ze względu na obecność licznych chóru parafialnego w czasie nabożeństw, podczas remontu szafa organowa została przesunięta do tylnej części chóru, która znajduje się nad wejściem do kościoła i stanowi jakby oddzielne pomieszczenie. W bocznej ścianie szafy organowej wstawiona jest przezroczysta płyta pleksowa, pokazująca wnętrze szafy. Prospekt chóru został podwieszony nad arkadą prowadzącą w głąb chóru, na wysokości 2,80 m od podłogi chóru.

Szafa organowa umieszczona nad wejściem do kościoła, o wymiarach: szer. 2,45 m, gł. 2,53 m, wys. 1,82 m. Dosunięta jest do bocznej ściany.

3.7.2 Architektonika i wystrój plastyczny prospektu

Prospekt jest w stylu neoklasycystycznym, architektoniczny, w kształcie łuku triumfalnego, zdobiony dekoracją snycerską, złożony, malowany w kolorze ciemnobrązowym, jednosekcyjny, o płaskim konturze, pięcioosiowy, jednokondygnacyjny. Środkowy element prospektu szerszy i wyższy od dwóch bocznych, zamknięty od góry arkadą, nad środkową częścią umieszczony jest tympanon ozdobiony krzyżem wspartym na dwóch wolutach. Na tympanonie umieszczono również złożony fryz kostkowy. Pola piszczałkowe ujęte są w obramienia pilastrowe, zwieńczone odcinkami belkowania. Na zewnętrznych krańcach zwieńczenia segmentów bocznych znajdują się figury aniołów trzymających instrumenty muzyczne.

3.7.3 Miech

Miech magazynowy (bez podawacza) o wymiarach 1,50 x 1,10 m umieszczony jest za szafą organową, przy tylnej ścianie kościoła, we wnęcie, w której umieszczone jest okno. Dostęp do miecha utrudniony. Do miecha przyłączona jest dmuchawa elektryczna znajdująca się pomiędzy miechem a szafą organową.

3.7.4 Kontuar

Fot. 74 Stół gry

W organach zastosowano trzy klawiatury ręczne i jedną nożną. Klawiatury II i III są elektroniczne. Umieszczone są w wolno stojącym stole gry. Stół gry ustawiony jest przed szafą organową.

Zakres klawiatury

Manualowa C – f³, dla głosu 8' (54 klawisze)

Pedałowa C₁ – d, dla głosu 16' (27 klawiszy)

3.7.5 Traktura i wiatrownice

Instrument ma mechaniczną trakturę gry i pneumatyczną registratury. Organmistrz zastosował dwie wiatrownice stożkowe, które aktualnie umieszczone są na jednej wysokości w szafie organowej prostopadle do prospektu organowego. Piszczalki każdego głosu umieszczono w dwóch rzędach (Mikstura trzy rzędy), największe piszczałki umieszczono z tyłu szafy najmniejsze z przodu. Piszczalki drewniane umieszczone są bezpośrednio na klocach wiatrownicy, zaś metalowe na specjalnych ławeczkach.

3.7.6 Dyspozycja

Manual

Prinzipal 8'

Flüte 8'

Vox celeste 8'

Aeolina 8'

Oktave 4'

Flüte 4'

Viola 4'

Quinte 2 $\frac{2}{3}$ '

Mixtur 3f

Pedał

Subbas 16'

Oktavbass 8'

Bass Flüte 8'

Urządzenie dodatkowe: Tremulant

Połączenie: Koppel I-P

Głos wielorzędowy

Mikstura 3f

Układ Mikstury:

1 $\frac{1}{3}$ '	2'	2 $\frac{2}{3}$ '	4'	→
1'	1 $\frac{1}{3}$ '	2'	2 $\frac{2}{3}$ '	→
$\frac{2}{3}$ '	1'	1 $\frac{1}{3}$ '	2'	→
1C	2C	3C	4C	5F

3.7.7 Stan zachowania

Organy w kościele pw. św. Bartłomieja, pomimo tego, że w 2002 r. były remontowane są w złym stanie technicznym. Wymagają gruntownego remontu i powrotu do stanu pierwotnego. Nie działają głozy z organów elektronicznych. Miech nie trzyma ciśnienia. Przy włączeniu większej ilości głosów ciśnienie opada i dźwięk jest coraz słabszy. Nie działają włączniki poszczególnych głosów (traktura pneumatyczna registratury). Szafa organowa cofnięta jest do tyłu w porównaniu z pierwotnym położeniem, co też wpływa negatywnie na słyszalność tego instrumentu w kościele.

3.7.8 Struktura brzmieniowa

Analiza pod względem sposobu brzmienia

Tabela 36 Sposób brzmienia organów w Staszowie

Rodzaj głosu	Manual		Pedal		Razem	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
Zasadnicze	7	78	3	100	10	84
Poboczne	1	11	0	0	1	8
Wielorzędowe	1	11	0	0	1	8
Ogółem	9	100	3	100	12	100

Dziesięć głosów z dwunastu użytych w organach to głozy zasadnicze, co stanowi 84% brzmienia organów, tylko jeden jest głos wielorzędowy (8%) i jeden poboczny(8%).

Analiza pod względem wysokości brzmienia

Tabela 37 Wysokość brzmienia organów w Staszowie

Wysokość brzmienia	Manual		Pedal		Całość	
	Ilość	(%)	Ilość	(%)	Ilość	(%)
16'	0	0	1	33	1	7,14
8'	4	36,3	2	67	6	42,87
4'	3	27,3	0	0	3	21,43
2 $\frac{2}{3}$ '	1	9,1	0	0	1	7,14
1 $\frac{1}{3}$ '	1	9,1	0	0	1	7,14
1'	1	9,1	0	0	1	7,14
$\frac{2}{3}$ '	1	9,1	0	0	1	7,14
Razem	11	100	3	100	14	100

W opisywanym instrumencie zastosowano czternaście rzędów piszczałek. Najliczniej obsadzone są rzędy o wysokości brzmienia 8' (42,87%). Po jednym przedstawicielu mają 16', 2 $\frac{2}{3}$ ' i 1 $\frac{1}{3}$ ', 1', $\frac{2}{3}$ '.

Skala pozioma

Manual

Prinzipal 8'

Flute 8'

Vox celeste 8'

Aeolina 8'

Octave 4'

Flute 4'

Viola 4'

Mixtur 3f 4'(10)

Quinte 2 2/3'

Mixtur 3f 2 2/3'(7)

Mixtur 3f 2 2/3'(11)

Mixtur 3f 2'(4)

Mixtur 3f 2'(8)

Mixtur 3f 2'(12)

Mixtur 3f 1 1/2'(1)

Mixtur 3f 1 1/2'(5)

Mixtur 3f 1 1/2'(9)

Mixtur 3f 1'(2)

Mixtur 3f 1'(6)

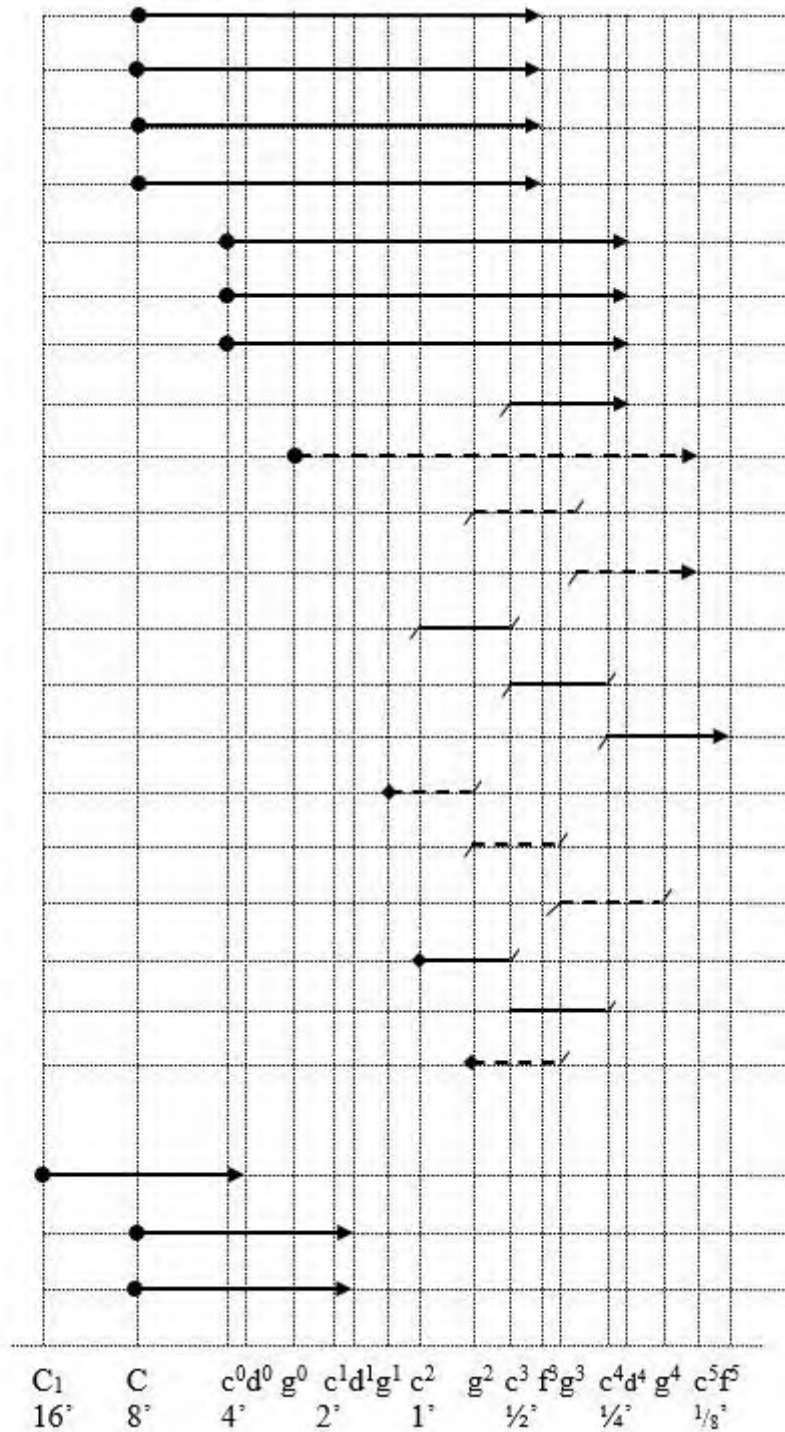
Mixtur 3f 2/3'(3)

Pedal

Subbas 16'

Octavbas 8'

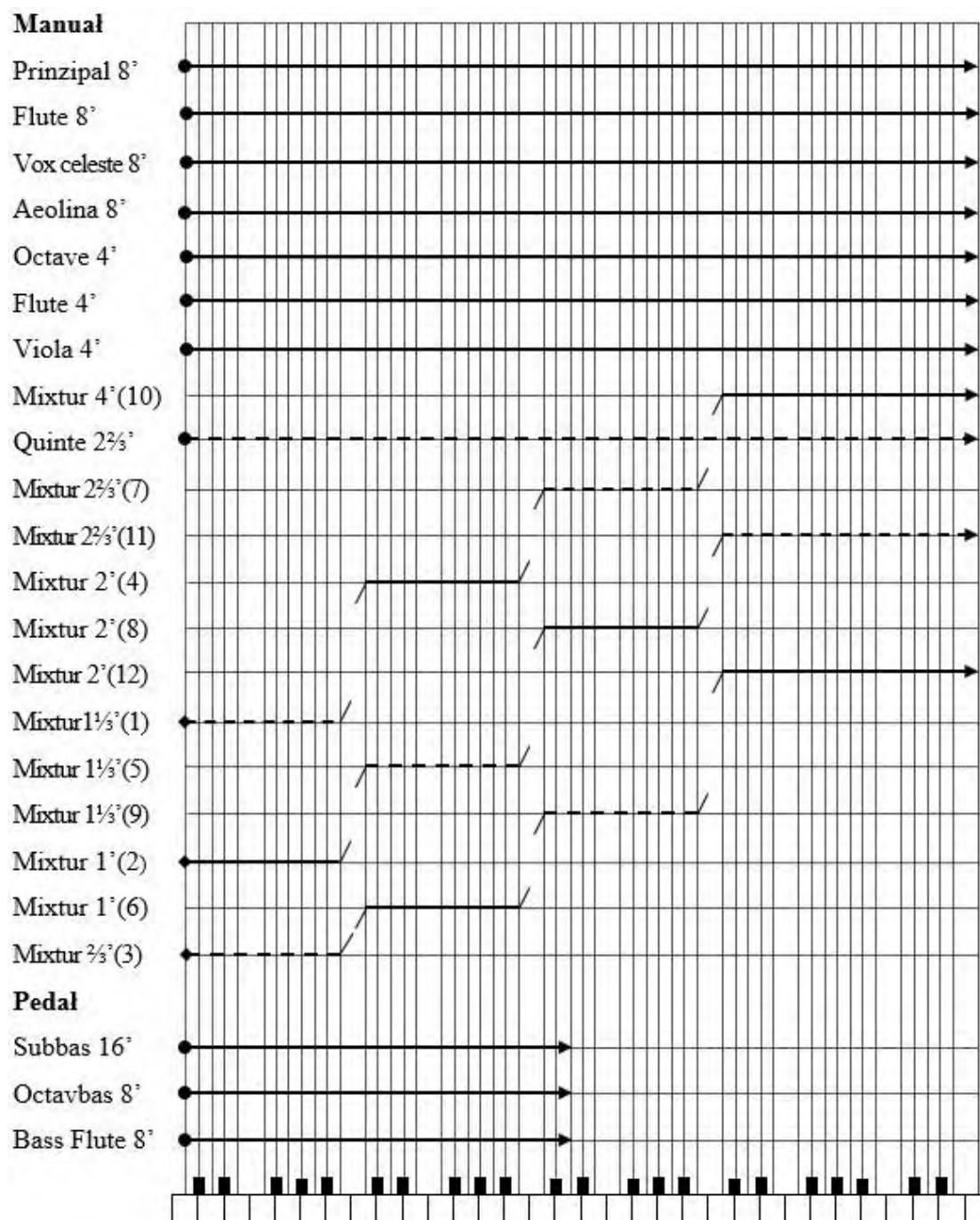
Bass Flute 8'

Wykres 24 Skala pozioma organów w Staszowie

Skala pozioma organów Manuału obejmuje sześć oktaw plus kwartę i mieści się w zakresie C-f⁵, natomiast sekcji pedałowej obejmuje trzy oktawy i sekundę wielką C₁-d¹. Najliczniej obsadzona jest oktawa dwu – i trzykreślna. Najmniej kontra i pięciokreślna.

Skala pionowa

Wykres 25 Skala pionowa organów w Staszowie

C₁ (obsada pojedyncza)

C (obsada sześciokrotna)

c (obsada potrójna)

g (obsada pojedyncza)

g¹ (obsada pojedyncza)

c² (obsada pojedyncza)

g² (obsada pojedyncza)

1C

Skala pionowa organów w kościele parafialnym pw. św. Bartłomieja w Staszowie obejmuje cztery oktawy plus kwintę.

Przy włączeniu wszystkich głosów w poszczególnych sekcjach:

- w całym przebiegu klawiatury pedałowej na każdy klawisz przypada trzy piszczałki (trzy głosy),
- w całym przebiegu klawiatury manualowej na każdy klawisz przypada jedenaście piszczałek (dziewięć głosów).
- przy zastosowaniu połączenia na każdy klawisz przypada czternaście piszczałek (dwanaście głosów).

W opisywanym instrumencie umieszczono w manuale głosy zasadnicze, poboczny i głos wielorzędowy, dlatego przy włączeniu wszystkich głosów i po naciśnięciu klawisza będzie można usłyszeć dźwięki w interwałach: oktawy, kwinty i kwarty-kwinty. W sekcji pedałowej zastosowano tylko głosy zasadnicze, dlatego przy włączonych głosach będzie można usłyszeć dźwięki tylko w interwale oktawy.

Analiza pod względem przynależności do rodzin głosowych

Zespół brzmieniowy organów w kościele pw. św. Bartłomieja w Staszowie składa się z dwunastu głosów rozdzielonych na jeden Manual i Pedał.

Głosy zostały podzielone na sekcje brzmieniowe :

- Manual - 9 głosów
- Pedał - 3 głosy

W dyspozycji organów użyto głosy należące do rodzin:

Pryncypałówce: 5 głosów (Oktavbass 8', Prinzipal 8', Oktave 4', Quinte 2 $\frac{2}{3}$ ' ,

Mixtur 3f)

Fletowe: 4 głosy (Subbas 16', Bass Flüte 8', Flüte 8', Flüte 4')

Smyczkowe: 3 głosy (Vox celeste 8', Aeolina 8', Viola 4')

Tabela 38 Występowanie rodzin głosów organowych w organach w Staszowie

Rodziny głosów	Manual		Pedal		Razem	
	l. gł.	%	l. gł.	%	l. gł.	%
Pryncypały	4	44,4	1	33,3	5	41,67
Flety	2	22,2	2	66,6	4	33,33
Smyczkowe	3	33,3	-		3	25
Razem	9	100	3	100	12	100

Z trzech rodzin głosów zastosowanych w organach pryncypały stanowią najliczniejszą grupę, mają aż pięciu przedstawicieli, co daje 41,67% dyspozycji. O jeden głos mniej ma rodzina fletów – cztery, co stanowi 33% ogólnej liczby głosów. Trzy głosy ma rodzina głosów smyczkowych.

3.8 Pozytyw w kościele parafialnym pw. Przemienienia Pańskiego i Świętego Ducha w Wiśniowej

W kościele parafialnym w Wiśniowej znajduje się 6-głosowy pozytyw zbudowany w 1907 r. przez Andrzeja Blomberga.

3.8.1 Chór muzyczny i szafa organowa

Fot. 75 Pozytyw w Wiśniowej

Chór muzyczny o wymiarach: szer. 10,00 m, gł. 2,10 m ma formę drewnianej empyry zajmującej całą szerokość nawy. Wsparty jest na dwóch drewnianych filarach z czworobocznymi cokołami. Parapet chóru o podziałach płycinowo-pilastrowych, zamknięty od góry poręczą w formie belkowania. Malowany w kolorze szafy organowej, w odcieniach brązu.

Szafa organowa o wymiarach: szer. 2,50 m, gł. 1,10 m, wys. 3,20 m przylega do balustrady chóru, w osi centralnej.

3.8.2 Architektonika i wystrój plastyczny prospektu

Prospekt jest w stylu neoklasycystycznym, architektoniczny, malowany na kolor brązowy, jednosekcyjny, trójosiowy, o płaskim konturze. Wszystkie segmenty piszczalkowe są o wydłużonych, półkuliście zamkniętych arkadach, mają kształt architektonicznych portali i ujęte są parami ogzymsowanych pilastrów. Pilastry zwieńczone są głowicami zdobionymi w motywy wolutowe i roślinne. Opisywane trzy segmenty zakończone są odcinkami belkowania o skośnie profilowanych gzymsach. Środkowa arkada wyższa od bocznych zwieńczona jest przyczółkiem o łuku przerywanym, ze stylizowaną lirą w centrum. Nad segmentami bocznymi na gzymsach belkowania umieszczona została para wazonów. Wydzielona podstawa prospektu ma podziały lizenowo-ramowe.

3.8.3 Miech

Miech magazynowy o wymiarach 2,00 x 0,90 m, z podawaczem klinowym znajduje się w szafie organowej. Dmuchała elektryczna sprężająca powietrze umieszczona jest w oddzielnym pomieszczeniu.

3.8.4 Klawiatura

Fot. 76 Klawiatura

Klawiatura jest wbudowana w lewy bok szafy organowej. Nad klawiaturą znajdują się w jednym rzędzie drewniane, okrągłe włączniki głosów i urządzeń dodatkowych. Pomiędzy rzędem włączników głosów a klawiaturą umieszczono okrągłe tabliczki z nazwami głosów. W dolnej części szafy organowej, pod klawiaturą zachowało się 13 otworów. Prawdopodobnie w organach planowano klawiaturę pedałową (1 oktawa). Zakres klawiatury: C-f³, dla głosu 8' (54 klawisze)

3.8.5 Traktura i wiatrownica

Instrument ma mechaniczną trakturę gry i registratury. Organmistrz piszczałki umieścił na jednej wiatrownicy klapowo-zasuwowej. Wiatrownica umieszczona jest równolegle do prospektu organowego. Piszczalki umieszczone w prospekcie należą do głosu Pryncypał 8'. Piszczalki na wiatrownicy ustawiono w układzie całotonowym i podziałem na strony C i Cis w ten sposób, że w środku stoją najdłuższe piszczałki, a po bokach najkrótsze. Piszczalki drewniane ustawione są bezpośrednio na kłocach wiatrownicy, natomiast metalowe, umieszczone są na ławeczkach.

3.8.6 Dyspozycja

Manual

Pryncypał 8'

Bourdon 8'

Oktawa 4'

Viola di Gamba 8'

Floflowers 4'

Mikstura 2'

Urządzenia dodatkowe: Ewakuant, Tutti

Głos wielorzędowy

Mikstura 2'

W pierwszej oktawie jest tylko jeden rząd piszczałek 2', drugi rząd pojawia się od 2C

2' →

1⅓' →

1C 2C 5F

3.8.7 Stan zachowania

Pozytyw wymaga remontu i nastrojenia, miech jest popsuty. Instrument jest rzadko używany, ponieważ od wielu lat w kościele nie ma organisty.

3.8.8 Struktura brzmieniowa

Analiza pod względem sposobu brzmienia

Tabela 39 Sposób brzmienia pozytywu w Wiśniowej

Rodzaj głosu	Manual	
	Ilość	(%)
Zasadnicze	5	83
Poboczne	0	0
Wielorzędowe	1	17
Ogółem	6	100

Pięć głosów z sześciu użytych w pozytywie to głosy zasadnicze, co stanowi 83% brzmienia organów w Wiśniowej, tylko jeden jest głos wielorzędowy (17%) i brak pobocznych.

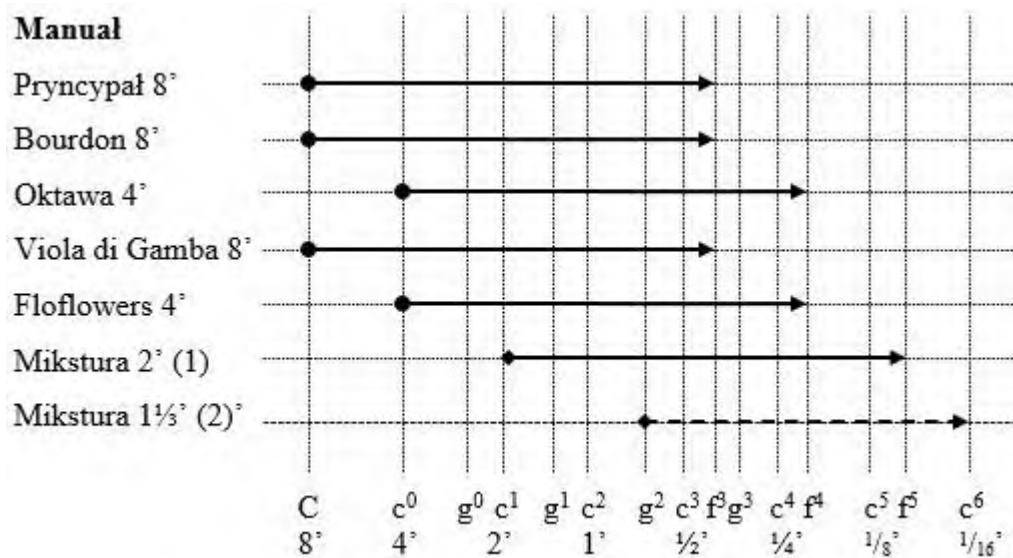
Analiza pod względem wysokości brzmienia

Tabela 40 Wysokość brzmienia pozytywu w Wiśniowej

Wysokość brzmienia	Manual	
	Ilość	(%)
8'	3	42,84
4'	2	28,58
2'	1	14,29
1½'	1	14,29
Razem	7	100

W opisywanym instrumencie zastosowano siedem rzędów piszczałek. Najliczniej obsadzone są rzędy o wysokości brzmienia 8' (42,84%). Po jednym przedstawicielu mają 2' i 1½' (14,29%).

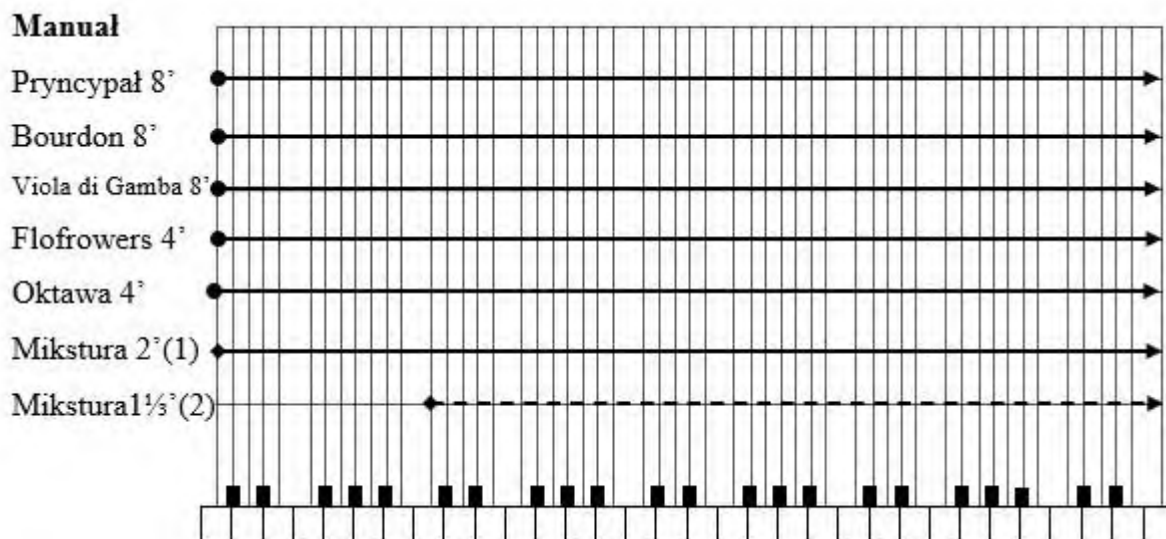
Skala pozioma

Wykres 26 Skala pozioma pozytywu w Wiśniowej

Skala pozioma pozytywu obejmuje siedem oktaw i mieści się w zakresie C-c⁶. Najliczniej obsadzona jest oktawa razkreślana. Najmniej pięciokreślana.

Skala pionowa

Wykres 27 Skala pionowa pozytywu w Wiśniowej

- C (obsada potrójna)
- c (obsada podwójna)
- c¹ (obsada pojedyncza)
- 1C

Skala pionowa pozytywu przy włączeniu wszystkich głosów na 1C ma zakres dwóch oktaw, zaś od 2C dwóch oktaw + kwintę. W całym przebiegu klawiatury na każdy klawisz przypada siedem piszczałek, z wyjątkiem pierwszej oktawy, gdzie na każdy klawisz przypada sześć piszczałek (w głosie Mikstura w pierwszej oktawie jest tylko jeden rząd piszczałek 2').

W opisywanym instrumencie zastosowano głosy zasadnicze i jeden głos wielorzędowy, dlatego przy włączonych wszystkich głosach i naciśnięciu klawisza: z pierwszej oktawy będzie można usłyszeć dźwięki tylko w interwale oktawy, zaś od drugiej oktawy na klawiaturze, dźwięki w interwale oktawy i kwinty.

Analiza pod względem przynależności do rodzin głosowych

Zespół brzmieniowy pozytywu w kościele w Wiśniowej składa się z sześciu głosów przypadających na jeden Manual.

W dyspozycji instrumentu wykorzystano głosy z następujących rodzin:

Pryncypały: 3 głosy (Pryncypał 8', Oktawa 4', Mikstura 2')

Flety: 2 głosy (Bourdon 8', Flofrowsers 4')

Smyczkowe: 1 głos (Viola di Gamba 8')

Tabela 41 Występowanie rodzin głosów organowych w pozytywie w Wiśniowej

Rodziny głosów	Manual	
	l. gł.	%
Pryncypały	3	50,00
Flety	2	33,33
Smyczkowe	1	16,67
Razem	6	100

W pozytywie użyto trzy rodziny głosów organowych, spośród nich pryncypały stanowią 50,00% dyspozycji. O jeden głos mniej ma rodzina fletów, obejmując 33,33% ogólnej liczby głosów. Tylko jeden głos (16,67%) reprezentuje rodzinę smyczków.

4. Podsumowanie

Podstawę wniosków na temat istniejących organów na terenie dwóch dekanatów Połaniec i Staszów, ich opisów inwentaryzacyjnych, jak też analiz brzmieniowych stanowiły przede wszystkim: inwentaryzacja każdego z instrumentów przeprowadzona od 2012 roku, materiały archiwalne (w tym karty inwentaryzacyjne), ponadto wywiady z organmistrzami, proboszczami i organistami.

Na podstawie badań i kwerendy źródeł ustalono, że aktualnie na terenie dwóch dekanatów znajduje się 14 instrumentów.

Analizując uzyskane dane ustalono::

4.1 Usytuowanie instrumentów

Wszystkie opisywane znajdują się na chórze muzycznym nad głównym wejściem do kościoła, naprzeciw ołtarza głównego. Usytuowanie ich na chórze jest różne, zwykle umieszczone są na osi chóru. Przylegają do parapetu chóru, albo są wolno stojące, oddalone od balustrady.

4.2 Stylistyka prospektów organowych

Prospekty organowe są jednosekcyjne z wyjątkiem organów w kościele w Niemirowie (dwusekcyjne), a także w kościele pw. św. Marcina w Połańcu, które są trójsekcyjne. Reprezentują różne style architektoniczne: późnobarokowy (Beszowa), rokoko (Bogoria), eklektyczny z cechami neobaroku i neoklasycyzmu (Kurozwęki), neobarokowy (Niekrasów, Szczebrzusz-Zofiówka, Katuszów, Rytwiany), neoklasycystyczny (Kielczyna, Połaniec św. Marcina, Niemirów, Staszów, Wiśniowa), bezstylowy (Strzegom), niearchitektoniczny (Koniemłoty). Najwięcej (5) jest prospektów w stylu neoklasycystycznym. Najcenniejsze są prospekty z Beszowej i Bogorii, prezentujące style późnobarokowe i rokokowe.

4.3 Wielkość instrumentów

Pozytywy

6 gł. Strzegom

6 gł. Kielczyna

6 gł. Wiśniowa

7 gł. Szczebrzusz-Zofiówka

8 gł. Rytwiany

10 gł. Bogoria

Organy jednomanuałowe z pedałem

6 gł. Niekrasów

8 gł. Niemirów

10 gł. Katuszów

12 gł. Staszów

14 gł. Beszowa

Organy dwumanuałowe z pedałem

15 gł. Koniemłoty

17 gł. Kurozwęki

20 gł. Połaniec

Na terenie dwóch dekanatów znajduje się sześć pozytywów (42,86%), pięcioro organów jednomanuałowych z pedałem (35,71%) i troje dwumanuałowych z pedałem (21,43%).

4.4 Typy miechów

Miech magazynowy dwufałdowy z podawaczem klinowym: Szczepczusz-Zofiówka, Katuszów, Rytwiany, Wiśniowa.

Miech pływakowy: Beszowa, Koniemłoty, Niekrasów, Połaniec, Bogoria, Kiełczyna, Kurozwęki, Niemirów, Rytwiany, Staszów. Dwa miechy pomocnicze: Połaniec.

W 10 instrumentach zastosowano miech pływakowy (72%), tylko w czterech magazynowy(28%) i w jednym instrumencie miechy pomocnicze.

4.5 Stół gry

Wolno stojący przed szafą: Beszowa, Koniemłoty, Kiełczyna, Kurozwęki, Staszów.

Wolno stojący pomiędzy sekcjami szafy: Niemirów.

Wolno stojący, przylegający do bocznej ściany szafy organowej z lewej strony: Niekrasów.

Klawiatury wbudowane w szafę organową z lewej strony: Połaniec, Katuszów.

Klawiatura wbudowana w tył szafy organowej (organista siedzi za szafą): Bogoria.

Klawiatura wbudowana w bok szafy organowej: Strzegom, Szczepczusz-Zofiówka, Rytwiany, Wiśniowa.

W opisywanych instrumentach siedem ma wolnostojące stoły gry (50%), w sześciu instrumentach klawiatury bądź klawiatura są wbudowane w bok szafy organowej (42,86%). W jednym instrumencie klawiatura wbudowana jest w tylną część szafy organowej (7,14%).

4.6 Zakres klawiatur

Dla Manuału

E(C)-c³ – 45 klawiszy (Strzegom, Szczebrzusz-Zofiówka, Bogoria)

C-c³ – 49 klawiszy (Kiełczyna, Kotuszów, Rytwiany)

C-f³ – 54 klawisze (Beszowa, Połaniec, Kurozwęki, Niemirów, Staszów, Wiśniowa)

C-g³ – 56 klawiszy (Niekrasów)

C-a³ – 58 klawiszy (Koniemłoty)

Dla pedału

C₁-C – 13 klawiszy (Kotuszów)

C₁-F – 18 klawiszy (Niemirów)

C₁-c – 25 klawiszy (Połaniec)

C₁-d – 27 klawiszy (Beszowa, Kurozwęki, Staszów)

C₁-f – 30 klawiszy (Koniemłoty, Niekrasów)

W opisywanych instrumentach zakres klawiatur manuałowych jest od 45-58 klawiszy. Najwięcej organów (6) ma zakres 54 klawiszy, czyli C-f³ (42,86%). Trzy instrumenty mają zakres E-c³(21,43%) i C-c³(21,43%). Jeden instrument 56 klawiszy (7,14%) i jeden 58 (7,14%) klawiszy. Na osiem instrumentów z klawiaturami pedałowymi trzy mają zakres C₁-d, czyli 27 klawiszy (37,5%). Dwa instrumenty mają w klawiaturze pedałowej 30 klawiszy (25%), jeden ma 25 klawiszy (12,5%), jeden 18 (12,%) i jeden 13 klawiszy (12,5%).

4.7 Traktura

Mechaniczna traktura gry i registry: Beszowa, Połaniec, Strzegom, Szczebrzusz-Zofiówka, Bogoria, Kiełczyna, Kotuszów, Niemirów, Rytwiany, Wiśniowa.

Mechaniczna traktura gry, pneumatyczna registry: Staszów.

Pneumatyczna traktura gry i registry: Koniemłoty, Niekrasów, Kurozwęki.

W dziesięciu instrumentach zastosowano mechaniczną trakturę gry i registry (71,43%), w trzech-pneumatyczną trakturę gry i registry (21,43%) i w jednym instrumencie mechaniczną trakturę gry i pneumatyczną registry (7,14%).

4.8 Wiatrownice

W ośmiu instrumentach użyto wiatrownice klapowo-zasuwowe (57,14%), w sześciu wiatrownice stożkowe (42,86%).

Cztery wiatrownice klapowo -zasuwowe: Beszowa.

Trzy wiatrownice klapowo-zasuwowe: Połaniec.

Dwie wiatrownice klapowo-zasuwowe: Kotuszów.

Jedna wiatrownica klapowo-zasuwowa: Strzegom, Szczebrzusz-Zofiówka, Bogoria, Rytwiany, Wiśniowa.

Dwie wiatrownice stożkowe: Niemirów, Staszów.

Trzy wiatrownice stożkowe: Koniemłoty, Kurozwęki

Dwie wiatrownice stożkowe: Niekrasów.

Jedna wiatrownica stożkowa: Kiełczyna.

4.9 Głosy organowe

Głosy organowe jakie organmistrzowie użyli w opisywanych organach to:

Manualowe

Pryncypałówce:

Kwinta 1 $\frac{1}{3}$ ' , Kwinta 2 $\frac{2}{3}$ ' , Mixtur 3f, Mikstura 2' , Mikstura 3ch, Octava 4' , Oktawa 4' , Oktawa 2' , Oktave 4' , Prinzpal 8' , Pryncypał 8' , Prestat 4' , Pryncypał 4' , Quinta 3' , Quinte 2 $\frac{2}{3}$ ' , Oktawa 2' , Superoktawa 2' , Superoktawa 1'

Fletowe:

Bourdon 8' , Burdon 8' , Flet 4' , Flet Amabilis 4' , Flet kryty 8' , Flet kryty 4' , Flet maior 8' , Flet minor 4' , Flet trawers 4' , Flofrowers 4' , Flüte 4' , Gemshorn 8' , Holflet 8' , Kornet 3ch, Kwintaton 8' , Pikolo 2' , Portunal 8' , Rurflet 4' , Rorflet 4' , , Rurflet 2' , Szpicflet 4'

Smyczkowe:

Aeolina 8' , Dulcia 8' , Fugara 8' , Salicet 8' , Salicet 4' , Salicjonał 8' , Viola 4' , Viola di Gamba 8' , Vox celeste 8' , Vox coelestis 8' , Wiolina 2'

Pedałowe

Pryncypałówce:

Pryncypał 8' , Oktawbas 8' , Octavbas 8' , Quintbas 6'

Fletowe:

Subbas 16' , Bass Flüte 8'

Smyczkowe:

Volon 16', Cello 8', Violonbas 16'

4.10 Połączenie i urządzenia dodatkowe

Automat Pedalu, Wolna Kombinacja, Crescendo, II-I, I-P, II-P, Super II-I, Super II, (Koniemłoty)

I-P, II-P, II-I, Super I, Super II-I, Sub II-I (Kurozwęki)

Tremolo (Koniemłoty, Szczebzusz-Zofiówka, Kurozwęki, Staszów), I-P, I-Super (Niekrasów)

Tympan (Foyerbas) (Szczebzusz-Zofiówka)

Połączenia zostały użyte tylko w organach o pneumatycznej trakturze gry i registratury.

4.11 Stan zachowania

W dobrym stanie technicznym, po remontach są następujące instrumenty: w Niekrasowie, Połańcu, Rytwianach, Kurozwękach.

W złym stanie technicznym, wymagające remontu i strojenia są instrumenty w: Beszowej, Koniemłotach, Szczebzuszu-Zofiówce, Bogorii, Kiełczynie, Katuszowie, Niemirowie, Staszowie, Wiśniowej). Zniszczony całkiem (destrukta) jest pozytyw w Strzegomiu.

W kościołach w Szczebzuszu-Zofiówce, Bogorii, Kiełczynie, Wiśniowej, Strzegomiu do liturgii używane są instrumenty zastępcze elektroniczne. Podobnie jest w nowych świątyniach tych dekanatów, czyli w Szwagrowie, Ruszczy, Połańcu w parafii Matki Bożej Wspomożenia Wiernych, Rytwianach w kościele św. Maksymiliana Marii Kolbego, Staszowie w kościele Św. Ducha i kościele św. Barbary. W jedenastu na dziewiętnaście kościołów aktualnie używane są instrumenty zastępcze.

4.12 Analiza dyspozycji

W analizowanych dyspozycjach głosów organów z kościołów dekanatów Połaniec i Staszów podstawą w zespołach brzmieniowych były głosy zasadnicze, których było od pięciu do siedemnastu. Głosy wielorzędowe występowały w dziesięciu z trzynastu analizowanych instrumentów. Najmniej liczną grupą były głosy poboczne, które użyto w dziesięciu z trzynaściorga organów. W omawianych instrumentach użyto 119 głosów zasadniczych co stanowi aż 85,6% wszystkich głosów, po 10 głosów pobocznych i 10 wielorzędowych, co stanowi tylko 14,4% całości.

W opisywanych instrumentach użyto 155 rzędów piszczałek (w miksturach występuje od dwóch do trzech rzędów). Najwięcej zastosowano głosów 8' - 61 rzędów. Mniej 4' - 34 oraz 2' - 18 i 16' - 13. Najmniej jest rzędów 1/3' - tylko jeden.

Wśród podziałów głosów organowych rozróżniamy je także ze względu na rodziny. W analizowanych dyspozycjach łącznie użyto 139 głosów. Głosów z rodziny Pryncypałów zastosowano 59, z rodziny Fletów 53, najmniej z rodziny Smyczków tylko 27. W większości instrumentów przewagę mają głosy pryncypałowe (w 10), tylko w trzech przypadkach przewagę mają głosy fletowe (Koniemłoty, Kurozwęki i Połaniec).

Opisywane instrumenty na terenie dwóch dekanatów są niewielkiej wielkości. Organy przeznaczone są do akompaniamentu liturgicznego, dlatego dyspozycje są uniwersalne.

Rozdział III

Organiści dekanatów Połaniec i Staszów

1. Wprowadzenie

Trzeci rozdział poświęcony jest organistom pracującym w kościołach dekanatów Połaniec i Staszów.

Organy w kościele pełnią podwójną funkcję – statyczną i dynamiczną. Statyczną, gdy patrzymy na nie jako dzieła sztuki, które stanowią o wystroju kościoła i dynamiczną, gdy przez wydobywane dźwięki stanowią o pięknie liturgii, jak i wznoszą serca słuchaczy do Boga. Na nic by się nie zdały, gdyby nie odpowiednio wykształceni organiści, którzy potrafią wykorzystać wszelkie możliwości brzmieniowe instrumentów kościelnych.

Funkcja organisty wyłoniła się z urzędu kantora. Kiedy zaczęto wprowadzać organy do kościołów, a następnie w czasie liturgii, potrzebowano muzyka, który nie tylko śpiewał, ale również umiał grać na instrumencie.

Najwcześniejsze informacje o organistach na terenie Polski pochodzą z XIII w. W 1218 r. klasztor cysterek w Trzebnicy otrzymał komplet ksiąg liturgicznych oraz wskazówek gry na organach. W 1260 r. brat Tomasz organista w kościele św. Jakuba w Sandomierzu został zabity przez Tatarów, którzy najechali wówczas Polskę. Pierwotnie obowiązki organisty pełnili wikariusze lub inni kapłani. Taki zwyczaj utrzymał się do XVI w. Coraz większą rolę w liturgii zaczęli odgrywać organiści w XVII w. Rozpoczął się proces wypierania kantorów. W kościołach zakonnych organistą był jeden z zakonników. W innych kościołach funkcja ta zapewniała środki do utrzymania. Kwalifikacje organisty zaczęły maleć, gdy nastąpiło przejście od stylu kontrapunktycznego, do prostego towarzyszenia melodii pieśni. W XVIII w. pozycja organistów obniżyła się tak, że często traktowano ich na równi z kościelnymi i grabarzami. W XIX w. na terenach polskich stan organistowski był bardzo niski. Organiści musieli podejmować dodatkowe posługi, żeby się utrzymać. Niski poziom muzyczny wynikał z tego, że uczono się praktyki organistowskiej od starszych organistów, a nie w szkołach.

W II poł XIX w. zaczęto tworzyć szkoły organistowskie. Jedną z nich (bezpłatną) założył w Poznaniu w 1888 r. J. Surzyński. W XX w. powstawały szkoły kształcące organistów. Duże znaczenie miał ośrodek w Przemyślu założony w 1916 r. i działający

do 1963 r. Jego kontynuacją jest Salezjańskie Liceum Muzyczne w Lutomiersku²⁸⁵. W II poł. XX w. zaczęły powstawać diecezjalne szkoły organistowskie, m. in. we Wrocławiu, Opolu. Powstało także w 1970 r. Diecezjalne Studium Organistowskie w Sandomierzu, jak również w Radomiu, Rzeszowie i Tarnowie.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości zaczęto tworzyć w diecezjach komisje do spraw organistowskich, które miały troszczyć się o kształcenie organistów. Pojawiły się także regulaminy dla organistów. Regulamin dla organistów Diecezji Sandomierskiej został opublikowany w 1919 r.²⁸⁶, kolejny powstał 10 stycznia 1931 r., zachował się także tekst dokumentu z 1 marca 1943 r.²⁸⁷ W regulaminach określano wykształcenie organisty, kryteria zatrudnienia oraz warunki zatrudnienia, zakres jego obowiązków i wynagrodzenie wraz z dodatkowymi akcydensami, kwestia gruntu, mieszkania służbowego i określano, że nad całością ma czuwać komisja do spraw organistowskich. Komisja egzaminowała wszystkich organistów z terenu całej diecezji i orzekała, czy może zostać zatrudniony w parafii, nakazywała doksztalcenie, organizowała kursy edukujące, spotkania dekanalne dla organistów, itd. Zachowane dokumenty dotyczące działania komisji są wielką skarbnicą wiedzy, są tak obszerne, że wymagają oddzielnego opracowania.

Przy ukazaniu historii organistów pracujących na terenie dekanatów Połaniec i Staszów uwzględniono:

- dane personalne (nazwisko, imię, datę i miejsce urodzenia, stan cywilny, potomstwo, data i miejsce śmierci),
- lata pracy (w opisywanej parafii, łączny czas pracy),
- wykształcenie muzyczne (studia, nauka w szkołach organistowskich, kursy)
- obowiązki (organistowskie, inne),
- wynagrodzenie (dochody stałe, akcydensy, płody rolne, datki od parafian, grunt beneficjalny, mieszkanie służbowe).

²⁸⁵ I. Pawlak, *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, Lublin 2001, s. 262-266.

²⁸⁶ ADS, Akta dotyczące organistów 1909-1929, Regulamin dla organistów diecezji sandomierskiej 1919 r., [npg].

²⁸⁷ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1943-1958, [npg].

2. Dekanat Połaniec

2.1 Organisci parafii w Beszowej

Najwcześniejsze informacje dotyczące organów w kościele beszowskim pochodzą z wizytacji z 1610 r. Wynika z niej, że nowym sprzętem były małe organy²⁸⁸. Pojawił się również w kościele organista, chociaż w aktach nie ma wzmianki na ten temat. Jedynie w dokumentach z wizytacji z 1699 r. wymienieni są: kantor i organista jako służba kościelna²⁸⁹. Organista pracował też jako nauczyciel²⁹⁰. Dopiero w dokumentach z wizytacji w 1711 r. odnotowano, że w parafii jest organista²⁹¹.

W aktach wizytacyjnych z 1783 r. umieszczono obszerny opis mieszkania organisty i kantora. Wynika z nich, że dom był w złym stanie technicznym. Organista i kantor mieli do zamieszkania po jednym pomieszczeniu²⁹². Organistą był wtedy 29-letni Antoni Nowicki. W parafii Beszowa pracował od 10 lat, czyli od 1773 r.²⁹³ W XVIII w. organista w ramach wynagrodzenia pobierał część plonów z dziesięciny. Zachowały się dokładne dane z 1795 i 1796 roku²⁹⁴:

²⁸⁸ AKMK, sygn. AV Cap. 28, Acta visitationis... 1610, *Instrumentum musicum organum dictum*, s. 219.

²⁸⁹ E. Wiśniowski, *Prepozytura wiślicka...*, s. 92.

²⁹⁰ Tamże.

²⁹¹ AKMK, sygn. AV 17, Acta visitationis ..., 1711, s. 119.

²⁹² AKMK, sygn. AV 56, Akta wizyty generalnej..., 1783, *Kantorya czyli rezydencya dla kantora y organisty Frontem na południe z drzewa tartego wybudowana, dla dawności znacznie do ruiny nachyla się, wchodząc do sieni drzwi z tarcic stare na zawiasach, w tej komin nad dach wywiedziony. Na wschód jest izba do której drzwi na biegunach z tarcic, okno jedno duże, komin kopiasty do wielkiego wywiedziony, przy tym jest piec z kaflami zielonych. Powala z tarcic bez podłogi, a z tej drzwi ku północnej stronie na zawiasach z wrzeciędzem do komory. Powala w niej z tarcic bez podłogi, okno wprost drzwi małe popsute, z tejże komory drzwi na tył na biegunach. Nazad powróciwszy się do sieni, z tej są drzwi na zachód na biegunach do izby organistowskiej, w której powala z deszczek bez podłogi, okno jedno duże. Piec z cegieł murowany, komin kapiasty. Z tej drzwi na biegunach z klamką żelazną. Do komory z tej drzwi na tył na biegunach. Tę całą rezydencyą okrywa dach jeden na krokwach w bunty wiązane, słomiany od dołu do koła dwa szary gontów*, s. 159.

²⁹³ Tamże, s. 172.

²⁹⁴ AJG, Regestr dziesięcin Wytycznych Do konwentu Beszowskiego należących zaczęty Roku Pańskiego 1795, s. 13.

Tabela 42 Wynagrodzenia organistów

	1795 r.	1796 r.
Żyto	3 kopy 24 snopy	3 kopy 48 snopy
Pszenica	19 snopy	1 kopa 2 snopy
Jęczmień	57 snopy	1 kopa 2 snopy
Owies	27 snopy	31 snopy
Groch	2	6
Proso	26 snopy	1 kopy

W inwentarzu z 1819 r. podano kolejną informację o mieszkaniu dla organisty. Mieszkał on w domu przy kościele zwanym *kantorya* (nazwa stąd, że wcześniej mieszkał tam kantor, a następnie kantor z organistą, w XIX w. funkcja kantora zanikła). W jednej części znajdowała się stancja, a druga przeznaczona była dla organisty. Mieszkanie składało się z sieni, izby (w izbie 2 okna, piec z białych kafli) i komory (spizarni). Dach mieszkania był w złym stanie technicznym²⁹⁵.

W 1880 roku piorun uderzył w kościół, proboszcz ks. Hieronim Olszewski i organista wraz ze zwołanymi ludźmi gasili pożar²⁹⁶.

Do 1929 r. organistą zatrudnionym w parafii był Eugeniusz Bromblik. Jak wynika z przeanalizowanych źródeł w parafii pracował on bardzo krótko. Został zwolniony przez proboszcza. Z tego czasu zachowała się korespondencja Eugeniusza Bromblika skierowana do Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu i Zarządu Związku Organistów i Chórmistrzów w Radomiu, z prośbą o interwencję, aby mógł utrzymać posadę organisty²⁹⁷. Z formularza przesłanego do Kurii Diecezjalnej przez jego następcę

²⁹⁵ ADS, Akta parafii Beszowa 1804-1834 I, Inwentarz sprzętów kościoła y Zakrystyi Beszowskiej Spisany dnia 19 Czerwca roku 1819, k. 48: *Na prawey stronie stancya. Po lewey stronie w sieni są drzwi do Izby, w której mieszka organista, te są na zawiasach hakach żelaznych z klamką i sztabą żelazną. W Izbie komin Kopiasty murowany, piec z białych kafli podłoga i powała z tatic okien dwa. Do komory z izby są drzwi na zawiasach i hakach żelaznych. Dom ma dach gontowy zupełnie prawie zepsuty. Kominów nad dach wyprowadzonych jest dwa.*

²⁹⁶ ADS, Akta parafii Beszowa 1833-1983 II, Informacja skierowana do Kurii o pożarze z dnia 8 maja 1880 r., [npg].

²⁹⁷ ADS, Akta organistowskie 1929, Pismo Do Zarządu Związku Organistów Chórmistrzów w Radomiu z dnia 26 lipca 1929 r., [npg].

Władysława Zdziebko wynika, że nauki gry na organach pobierał on od organisty Romana Pachlewskiego w Beszowej²⁹⁸, który pracował zapewne przed Eugeniuszem Bromblikiem.

Jak wynika z dokumentów, w 1928 r. średni dochód organisty powinien wynieść 1845 zł. Parafia liczyła wtedy 4101 wiernych. Obliczono, że parafia powinna płacić 9,22 zł miesięcznie, a organista 6,15 zł miesięcznie na ubezpieczenie²⁹⁹. Sam organista podał, że jego dochód roczny to 840 zł³⁰⁰.

W 1929 r. posadę organisty w Beszowej po Eugeniuszu Brombliku miał przejąć Stanisław Dutkiewicz z Ostrowca, jednak prawdopodobnie do tego nie doszło³⁰¹, ponieważ ostatecznie od 1929 r. posadę organisty zajmował Władysław Zdziebko. Urodził się w 1902 r. Był żonaty, miał czworo dzieci. Na organach uczył się grać u innych organistów. Ukończył tylko 3-miesięczny kurs dla organistów w Radomiu. Mieszkał w mieszkaniu parafialnym. Organistówka oraz zabudowania przy niej były w bardzo złym stanie³⁰². W ciągu kilku lat wykonano remont budynku. W 1941 r. określono, że mieszkanie dla organisty jest na podmokłym terenie, dlatego w budynku jest wilgoć. Dom był murowany, pokryty dachówką. Znajdowała się w nim kuchnia i dwa pokoje³⁰³. Współpraca między organistą a proboszczem nie układała się dobrze. Wzajemnie oskarżali się i wysyłali pisma do kurii. Jedno pismo od proboszcza ks. Wincentego Kwiatkowskiego wpłynęło w dniu 9 września 1943 r. Proboszcz prosił w nim o tekst regulaminu dla organistów diecezji sandomierskiej z dnia 1 marca 1943 r., ponieważ Władysław Zdziebko nie chciał podpisać umowy służbowej³⁰⁴. Ostatecznie podpisał umowę o pracę dnia 14 lutego 1944 r., w oparciu o regulamin dla spraw organistowskich (z dnia 1 marca 1943 r.). Z umowy wynikało, że jako pracownik nie ma wykształcenia muzycznego

²⁹⁸ ADS, Akta organistowskie 1931, Do Prześwietnej Kurji Diecezjalnej, Komisja do Spraw Organistowskich w Sandomierzu, Ankieta, [npg].

²⁹⁹ ADS, Wykaz przypuszczalnych dochodów organistów diec. sandomierskiej i wyliczone sumy jakie mają płacić parafie i organisci jako ubezpieczeni pracownicy umysłowi, [npg].

³⁰⁰ ADS, Akta dotyczące organistów 1928, Dochód roczny organistów w parafiach dekanatu koniemińskiego, luźna karta.

³⁰¹ ADS, Akta dotyczące organistów 1909-1929, Pismo Do Zarządu Związku Organistów Chórmistrzów w Radomiu z dnia 26 lipca 1929 r., s. 1033: *Dnia 21 czerwca 1929 roku Ksiądz Proboszcz parafii Beszowa Wojciech Posmykiewicz zgodził organistę p. Stanisława Dudkiewicza z Ostrowiec.*

³⁰² ADS, Akta parafii Beszowa 1833-1983 II, Opis wizytacji pasterskiej odbytej przez J.E. Biskupa Pawła Kubickiego w Beszowej w dniach 14-16 września 1931 r., [npg]: *Organistówka w nędznym stanie, ekonomiczne zabudowania przy niej nie lepsze.*

³⁰³ ADS, Akta parafii Beszowa 1833-1983 II, Inwentarz fundi instructi Rzym.-kat. Kościoła w Beszowej 1941 r., [npg]: *Dom dla organisty na miejscu podmokłym, dlatego jest dość wilgotny i tego nie da się usunąć, gdyż dom jest zbudowany, murowany z kamienia. Mieszkanie organisty po ostatniej restauracji stanowi kuchnia i dwa pokoje na południowo-wschód. Budynek pokryty jest dachówką*

³⁰⁴ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1941-1948, Pismo Do prześwietnej Kurji Diecezjalnej w Sandomierzu, od ks. W. Kwiatkowskiego proboszcza parafii Beszowa z dnia 2 września 1943 r.

i przygotowania liturgicznego. Zobowiązał się je uzupełnić po zakończeniu wojny. Wynagrodzenie jakie miał pobierać to: za granie na ślubach i pogrzebach $\frac{1}{4}$ kwoty pobranej przez proboszcza, za grę i śpiew na Mszy 15% sumy z zamawianych intencji i jeszcze za wypiekanie opłatków miał otrzymywać równowartość 15 kg mąki rocznie³⁰⁵. Dodatkową formą wynagrodzenia było wydzierżawienie 4 mórg ziemi parafialnej, którą mógł uprawiać, ale musiał płacić czynsz dzierżawny i pokrywać inne koszty związane z uprawianiem ziemi³⁰⁶. Ponadto proboszcz płacił organiście składki ubezpieczenia społecznego, ale należną od organisty część potraçał przy rozliczeniu w końcu każdego miesiąca. Jak wynika z danych przesłanych do kurii, w 1953 r. wynagrodzeniem, jakie pobierał, były ofiary od parafian. Dodatkowo w dalszym ciągu uprawiał 4 morgi ziemi parafialnej. Nowej umowy o pracę jednak nie zawarto, ponieważ Władysław Zdziebko nie uzupełnił obowiązkowego wykształcenia³⁰⁷.

Organistówka znajdowała się przy placu kościelnym. Zbudowana była z kamienia, pokryta dachówką. Organista zajmował jeden pokój i kuchnię. Jedno pomieszczenie, które miał zajmować kościelny, przeznaczono na salę prób. Mieszkanie było w złym stanie technicznym: panowała wilgoć, drzwi były nieszczelne, deski podłogowe przegnite³⁰⁸. W Uzupełnieniu inwentarza z 1959 r. zapisano, że wyremontowano organistówkę oraz postawiono obórkę i piwnicę. Pomieszczenia te użytkowane były przez organistę. Przeprowadzono również w tym czasie elektryfikację organistówki³⁰⁹.

W 1965 r. organista zażądał od parafii zwrotu pieniędzy, które włożył w budowę stodoły. Dnia 16 stycznia 1965 r. strony doszły do porozumienia. Organista otrzymał 4500 zł za wykonane prace przy stodole³¹⁰. Ostatecznie Władysław Zdziebko zrezygnował z pracy i odszedł z Beszowej w 1968 r.³¹¹

³⁰⁵ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich umowy z organistami i służbą kościelną zaczęte w roku 1943, Umowa służbowa pomiędzy ks. proboszczem Wincentym Kwiatkowskim, działającym w imieniu na rzecz Kościoła rzym-kat w Beszowej i p. Władysławem Zdziebko zawarta dnia 14 lutego 1944 r., [npg], *za czynności na pogrzebach i ślubach pobiera od interesantów 25% sumy, jaka pobrał ks. proboszcz, od Mszy śpiewanie organista pobiera 15% od zamawiającego Msze św., za wypiek opłatków pobiera równowartość 15 kilogramów mąki rocznie.*

³⁰⁶ Tamże.

³⁰⁷ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1949-1957, Dane dotyczące organistów dekanatu staszowskiego z dnia 25 sierpnia 1953.

³⁰⁸ AP w Beszowej, Inwentarz fundi instrucki Kościoła parafialnego w Beszowej z 29 listopada 1959 r., s. 14.

³⁰⁹ AP w Beszowej, Uzupełnienie inwentarza z 1959 r., luźne karty, bez daty.

³¹⁰ AP w Beszowej, Kronika parafialna, s. 30, *Dopiero dnia 16 stycznia 1965 r. doszedł do porozumienia Ks. Proboszcz z organistą. Ustalono, że organista Władysław Zdziebko otrzyma 4500 zł i wszelkie pretensje organisty do parafii będą uregulowane.*

³¹¹ AP w Beszowej, Kronika parafialna, s. 38.

Dnia 2 maja 1968 r. proboszcz parafii Beszowa podpisał umowę o pracę z kolejnym organistą – Janem Zającem. Urodził się on 11 sierpnia 1936 r. w Goźlicach. Był kawalerem. Nie miał wykształcenia muzycznego ani przygotowania do posługi organisty. Od 1962 r. pracował jako organista w Zemborzynie. Mieszkał w organistówce, gdzie do swojej dyspozycji miał 2 pokoje. W Kronice parafialnej zapisano, że rozpoczął pracę w niedzielę palmową. Na jego utrzymanie ludzie opodatkowali się po 5 zł miesięcznie od rodziny. Jednocześnie zaznaczono, że rozpoczęto remont organistówki³¹². Koszty jego utrzymania zmieniały się w ciągu kilku lat. W 1973 r. pobierał miesięcznie wynagrodzenie w wysokości 700 zł oraz ofiary od parafian, a także uprawiał 0,6 ha pola parafialnego. Prowadził 20-osobowy chór parafialny³¹³. Jan Zajęc pełnił swoją funkcję organisty w Beszowej do końca swojego życia. Zmarł 7 kwietnia 2007 r.³¹⁴

Od 2007 do 2017 r. organistą w parafii był Mateusz Maj. Nie miał on przygotowania organistowskiego. Rozpoczął naukę w studium organistowskim w Kielcach, ale po roku zrezygnował z dalszej edukacji. Mieszkał w prywatnym domu. Do jego obowiązków należała oprawa muzyczna niedzielnych i świątecznych Mszy św. i nabożeństw oraz tradycyjnych nabożeństw majowych i październikowych³¹⁵.

Aktualnie, od 2018 r. organistą w parafii Beszowa jest Adrian Manierak, student w Akademii Rolniczej w Krakowie. Pochodzi z miejscowości Konary, z której dojeżdża na niedzielne i świąteczne Msze św. oraz śluby i pogrzeby³¹⁶.

³¹² AP w Beszowej, Kronika parafialna, s. 39, *Od niedzieli palmowej jest już w parafii nowy organista. Ładnie gra i śpiew jego ludziom się podoba. Na utrzymanie organisty parafianie opodatkowali się po 5 zł miesięcznie z rodziny. W tym roku przystąpiono do remontu organistówki.*

³¹³ ADS, Karty o organistach z roku 1973.

³¹⁴ Relacja ustna proboszcza parafii Beszowa ks. Krzysztofa Serafina z dnia 08 listopada 2012 r.

³¹⁵ Jw.

³¹⁶ Relacja ustna obecnego proboszcza ks. Krzysztofa Serafina z dnia 17 lipca 2023 r.

Tabela 43 Organiści parafii Beszowa

L.p.	Nazwisko Imię	lata pracy
1.	Nowicki Antoni	1773-1783 - ?
2.	Pachlewski Roman	?
3.	Bromblik Eugeniusz	-1929
4.	Dutkiewicz Stanisław	1929
5.	Zdziebko Władysław	1929-1968
6.	Zajac Jan	1968-2007
7.	Maj Mateusz	2007-2017
8.	Manierak Adrian	2018-

2.2 Organiści parafii Koniemłoty

W 1618 r. przy kościele w Koniemłotach był organista³¹⁷. W księgach metrykalnych z XVII w. odnaleziono nazwiska organistów i na ich podstawie określono przybliżone lata pracy w parafii. Od ok. 1649 r. do 1651 r. organistą był Janicenty Bernatowicz. W 1657 r. funkcję tę pełnił Grzegorz Olczyk. W latach 1660-1664 Walenty Szotowicz, 1668-1675 Sebastian Pławski. W 1683 r. Andrzej Gotartowski, w 1692 Franciszek Jasiński³¹⁸.

W aktach wizytacyjnych z 1748 r. zanotowano, że organista jednocześnie jest nauczycielem w szkole³¹⁹. Od 1754 r. pracę organisty wykonywał Wawrzyniec Jędrzejowski, który w 1783 r. miał 40 lat i od 20 lat grał w parafii. Mieszkał w organistówce krytej gontem³²⁰.

W 1818 r. rocznie na organistę i służbę kościelną wydawano 200 zł.³²¹ Organista mieszkał w domu służbowym drewnianym, podpiwniczonym, krytym gontem³²². Dom

³¹⁷ AKMK, sygn. AVCap 41, Acta visitationis ... 1618, s. 15.

³¹⁸ BD w Sandomierzu, R2086, Księga chrztów parafii Koniemłoty za lata 1638-1709, p. 49, 106, 125, 148, 168, 200, 222.

³¹⁹ E. Wiśniowski, *Prepozytura wiślicka...*, s. 98.

³²⁰ AKMK, sygn. AV 56, Akta wizyty generalnej... 1783 r., s. 243, 248.

³²¹ ADS, Akta parafii Koniemłoty 1821-1983 II, Protokół Spisu Funduszków Duchownych Plebanii Koniemłoty w Powiecie Szydłowskim w roku 1818.

³²² tamże, s. 158, *Organarya z drzewa tartego frontem na północ podchodząc do sieni są drzwi na zawiasach, drzwi drugie do kurnika małego po prawej stronie drzwi do izby na zawiasach żelaznych. Obok komora, do której także drzwi na zawiasach żelaznych przy wszystkich drzwiach skoble do zamykania, w rogu od zachodu spinka mała z tej wprost izba w której okno piec i komin mały. Cały ten budynek z drzewa*

dla służby kościelnej (w tym dla organisty) prawdopodobnie sprzedano w 1925 r., aby uzyskać pieniądze na zakup drewna potrzebnego do remontu kościoła³²³. W latach 30-tych XX w. postanowiono wybudować nową organistówkę. W 1935 r. budowa budynku zmierzała ku końcowi. Mieli mieszkać w nim organista, kościelny i grabarz. Dobudowano również pomieszczenie na salę parafialną³²⁴.

Stanisław Wojtaśkiewicz pracował jako organista w parafii Koniemłoty od 1905 r., z przerwą, do 1932 r. Urodził się 28 grudnia 1886 r. Sztuki gry na organach uczył się od brata organisty w Pacanowie. Po egzaminie organistowskim został zakwalifikowany do klasy II. W 1925 i 1927 r. uczestniczył w obowiązkowych rekolekcjach dla organistów. Uposażeniem jego była comiesięczna wypłata w wysokości 60 zł. Uprawiał też kawałek ziemi parafialnej. Prowadził chór parafialny. Nie miał mieszkania parafialnego³²⁵. W wyniku nieporozumień w 1920 r. organista Wojtaśkiewicz został usunięty z parafii a w jego miejsce funkcję organisty objął Jan Gąsiorek (z całą pewnością do 1923 r.). Organista Wojtaśkiewicz walczył o swoje prawa, nie chciał opuścić organistówki³²⁶. Nie wiadomo w jaki sposób tego dokonał ani kiedy, ale w dokumentach z 1931 r. widnieje jako organista w Koniemłotach. W 1928 r., aby ustalić składkę na ubezpieczenie społeczne wyliczono średni roczny dochód 2781 zł, miesięcznie parafia miała płacić składki w wysokości 14,62 zł, a organista 9,25 zł³²⁷.

Od 1932 r. organistą był Józef Rydz, który wcześniej posługiwał w Ożarowie. Po trzech latach pracy został zwolniony³²⁸, a ponadto oficjalnie pozbawiony prawa pełnienia obowiązków organisty w diecezji sandomierskiej. Przyczyną była *złośliwa denuncjacja na jednego z kapłanów*³²⁹.

dobrego podmurowany wierzch z gądu w stanie miernym. Komin nad dach wyprowadzony. Pod tym domem jest piwnica.

³²³ ADS, Akta parafii Koniemłoty 1821-1983 II, Inwentarz Fundi instructi kościoła parafialnego i probostwa w Koniemłotach przez ks. Franciszka Furmańskiego spisany dnia 27 października 1929 r.

³²⁴ ADS, Akta parafii Koniemłoty 1821-1983 II, Odpis protokołu wizytacji biskupiej parafii Koniemłoty z dnia 1 września 1935 r.

³²⁵ ADS, Akta spraw dotyczących organistów 1931-1937, Protokół dane o organiscie z parafii Koniemłoty z dnia 23 maja 1931 r., nr 32.

³²⁶ ADS, Akta parafii Koniemłoty 1821-1983 II, Pismo Proboszcza parafii Koniemłoty do Konsystorza w Kielcach z dnia 9 czerwca 1923 r.

³²⁷ ADS, Akta spraw dotyczących organistów 1931-1937, Wykaz przypuszczalnych dochodów organistów diec. sandomierskiej i wyliczone sumy jakie mają płacić parafie i organisci jako ubezpieczeni pracownicy umysłowi, [npg].

³²⁸ ADS, Akta dotyczące spraw dot. Organistów 1931-1937, Pismo do Jego Ekscelencji Księdza Biskupa Włodzimierz Jasińskiego od Józefa Rydza organisty w Koniemłotach z dnia 3 stycznia 1935 r.

³²⁹ KDS, *Pozbawienie prawa pełnienia obowiązków organisty*, Rok XXVIII, lipiec-sierpień 1935 nr 7-8, s. 186, *Decyzją Diecezjalnej Komisji do Spraw Organistowskich, występującej w składzie: ks. prał. Bronisław Ekiert, ks. prał. Stefan Świetlicki, p. Tomasz Kempisty, organista z Pionek i p. Stanisław Łopacki,*

Po zwolnieniu Józefa Rydza, w charakterze organisty zatrudniony został Zygmunt Kapuściński. Pełnił on swoją funkcję do rozpoczęcia II wojny światowej. Na początku wojny wstąpił do wojska i zginął, pozostała w parafii jego żona i dwójka dzieci. Początkowo utrzymywała ich parafia. Mieszkali w organistówce, otrzymywali część wynagrodzenia organisty (czwarty grosz od ślubu i pogrzebu, połowa dochodu z metryk). Taki stan utrzymywał się do 1 lipca 1940 r.³³⁰. Nie wiadomo co potem stało się z rodziną organisty Kapuścińskiego, ani z nim samym.

W 1943 r. parafia koniemłocka zatrudniła organistę Bogdana Snopka. Ukończył on *pierwszy kurs średni* klasy organów kościelnych Instytutu Muzycznego w Krakowie. Podpisał umowę z parafią koniemłocką na warunkach Regulaminu Diecezjalnego do spraw organistowskich z dnia 1 marca 1943 r. W umowie wyszczególniono sposób wynagradzania organisty. Ze ślubów i pogrzebów organista otrzymywał 1/3 tego co pobierał proboszcz. Dochód z opłatków i kartek do spowiedzi wielkanocnej w całości należał do niego, podobnie jak petyta zbożowa, zbierana po żniwach. Organista nie pobierał opłat za grę na Mszach i egzekwiach. Miał mieć do dyspozycji mieszkanie służbowe, które po rozwiązaniu umowy musiałby opuścić. Bez każdorazowej zgody proboszcza nie mógł opuszczać nabożeństw ani być zastępowanym przez inną osobę. Do jego obowiązków należało prowadzenie kancelarii parafialnej³³¹.

Od 1 maja 1947 r. organistą w Koniełotach był Stanisław Kowalski. Urodził się w 1 stycznia 1918 r. Z dokumentów wynika, że w 1953 r. był żonaty, miał trójkę dzieci a w 1972 r. dzieci było pięcioro³³². W 1939 r. ukończył Salezjańską Szkołę Organistowską w Przemyślu. Nie miał podpisanej umowy o pracę z parafią³³³. Od 1963 r. pracował jako organista w Iwaniskach.

Od 1963 r. funkcję organisty pełnił Gustaw Kozłowski. Urodził się 11 sierpnia 1939 r. Był żonaty i miał trójkę dzieci. Ukończył szkołę podstawową. Gry na organach uczył się prawdopodobnie u innych organistów, bo kursy dokształcające (3 letnie)

organista z Radomia, powziętą dnia 23 lipca 1935 r., b. organista parafii Koniełoty, Józef Rydz, został pozbawiony prawa zajmowania stanowiska organisty na terytorjum całej diecezji sandomierskiej z powodu dopuszczenia się złośliwej denuncjacji na jednego z kapłanów.

³³⁰ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1936-1940, Pismo do Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu od Kazimierzy Kapuścińskiej żony zaginionego w czasie wojny organisty z dnia 3 lipca 1940 r.

³³¹ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich umowy z organistami zaczęte w roku 1943, Umowa służbowa pomiędzy proboszczem działającym w imieniu i na rzecz kościoła rzym.-kat. w Koniełotach i organistą Bogdanem Snopkiem z dnia 9 sierpnia 1943 r.

³³² ADS, Organiści diecezji sandomiersko-radomskiej dane osobowe z 1972 r. luźne karty.

³³³ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1949-1957, Dane dotyczące organistów dekanatu Staszowskiego z dnia 27 sierpnia 1953 r.

ukończył dopiero w 1973 r. Jako organista pracował wcześniej od 1958 r. w parafiach Modliborzyce i Ptkanów. W 1969 r. zawarł pisemną umowę o pracę z parafią w Koniemłotach. Pobierał wynagrodzenia 1000 zł plus ofiary za opłatki. Dodatkowo uprawiał 0,30 ara pola. Prowadził 14-osobowy chór kościelny³³⁴. Mieszkał w organistówce, drewnianym budynku pokrytym dachówką, składającym się z 2 pokoi i kuchni. W budynku tym znajdowała się również salka katechetyczna. Organistówka przestała pełnić swoją funkcję przed 1987 r. Organista mieszkał w domu prywatnym. W organistówce mieszkała wówczas wdowa po kościelnym, ale budynek ten w tym czasie nadawał się do rozbiórki³³⁵.

W latach 1978- 1993 organistą był Stanisław Bucior, ur. 11 lipca 1939 r. W 1961 r. ukończył 2-letni kurs organistowski w Sandomierzu. Wcześniej pracował w Lasocinie od 1958 r., następnie do 1977 r. w Mnie, gdzie prowadził chór dziecięcy³³⁶.

Od 1995 do 2012 r. organistą w parafii był Artur Zych. W 2012 r. zamienił się on z organistą Marianem Jońcą, który pracował od 30 lat czyli od 1982 r. w parafii Wiązownica. Powodem zamiany były odległości dojazdu do parafii³³⁷.

³³⁴ ADS, Karty o organistach z 1973 r.

³³⁵ ADS, Akta parafii w Koniemłotach 1985-2019, Inwentarz kościoła parafialnego i rzeczy należących do parafii Koniemłoty z 1987 r.

³³⁶ ADS, Organiści diecezji sandomierskiej (dane osobowe) 1973, k. 16; Organiści 1975-1987 [luźne dokumenty, npg]; Organiści. Kościelni 1992 [luźne dokumenty, npg].

³³⁷ Relacja ustna organisty Mariana Jońcy z dnia 8 listopada 2012 r.

Tabela 44 Organiści parafii Koniemłoty

L.p.	Nazwisko imię	lata pracy
1.	Bernatowicz Janicenty	ok. 1649-1651
2.	Olczyk Grzegorz	ok. 1657
3.	Szotowicz Walenty	1660-1664
4.	Pławski Sebastian	1668-1675
5.	Gotartowski Andrzej	ok. 1683
6.	Jasiński Franciszek	ok. 1692
7.	Jędrzejowski Wawrzyniec	1763-1783-?
8.	Wojtaśkiewicz Stanisław	1905-1932
9.	Rydz Józef	1932-1935
10.	Kapuściński Zygmunt	1935-1939
11.	Snopek Bogdan	1945-1947
12.	Kowalski Stanisław	1947 -?
13.	Kozłowski Gustaw	1963 - ?
14.	Bucior Stanisław	1978-1993
15.	Zych Artur	1995-2012
16.	Jońca Marian	2012-

2.3 Organiści parafii Niekrasów

Najstarsze informacje o organistach w parafii Niekrasów odnaleziono w księgach metrykalnych z końca XVII i z XVIII w. W 1682 r. organistą w Niekrasowie był Paweł Rudniczek³³⁸, adnotacje o nim widnieją w źródłach do 1690 r.³³⁹

W latach 1694-1695 funkcję tę pełnił Jan Buczyński³⁴⁰, w latach 1696-1706 Stanisław Polczeński³⁴¹, w latach 1720-1722 w źródłach wzmiankowany jest Tomasz Kotkowski³⁴².

³³⁸ AP w Niekrasowie, Liber baptisatorum 1680-1744, k. 11.

³³⁹ AP w Niekrasowie, Liber baptisatorum 1680-1744, k. 40.

³⁴⁰ BDS, sygn. 800, Visitaciones internae et externae Decanatum... 1695, s. 33; AP w Niekrasowie, Liber baptisatorum 1680-1744, k. 55.

³⁴¹ AP w Niekrasowie, Liber baptisatorum 1680-1744, k. 60, 93.

³⁴² AP w Niekrasowie, Liber baptisatorum 1680-1744, k. 129, 134.

Podczas wizytacji w 1736 r. nie podano nazwiska organisty, jedynym zapisem jest opis mieszkania, z którego wynika, że mieszkał w domu zniszczonym³⁴³.

W 1764 r. w Niekrasowie posługiwał 28-letni Antoni Wróblewski, który od roku pracował w parafii³⁴⁴. Natomiast w 1782 r. był, grający w parafii od pół roku, 26-letni Grzegorz Kocieński³⁴⁵. Mieszkał w niedawno wybudowanym szpitalu dla ubogich³⁴⁶.

Przed 1886 r. organista mieszkał w domu zwanym *domem przytułku*, miał do dyspozycji tylko jeden pokój, który nadawał się do mieszkania, reszta budynku była bardzo zniszczona. Ks. Apolinary Knothe pokrył go nowym poszyciem³⁴⁷.

W 1913 r. posadę organisty przyjął Jan Woś, urodzony w 1880 r. Na organach uczył się grać przez trzy lata u organisty w Niekrasowie (czyli prawdopodobnie od 1910 r.). W 1918 r. mieszkał w organistówce, miał do dyspozycji 1 pokój, kuchnię i obórkę. Wynagrodzenie jakie pobierał to: ½ rubla za granie na mszy, od pogrzebów ¼ część, ze ślubów 3 ruble, nie prowadził kancelarii, z kolędy miał 10 korcy zboża, spisne wynosiło 20 kop jajek, petyty 8 kop. Nie miał on stałej pensji i umowy na piśmie³⁴⁸. Dopiero dnia 20 grudnia 1920 r. proboszcz parafii Niekrasów podpisał z nim umowę. Umowa była podpisana na rok, z opcją przedłużenia na następny. Prawa i obowiązki jakie podjął organista miały być zgodne z obowiązującym wówczas Regulaminem do spraw organistów diecezji sandomierskiej. Organista nie mógł należeć do związków zawodowych organistów nie uznanych przez Kościół. Ponadto w umowie dodano obowiązki i prawa, które wynikały ze specyfiki i zwyczajów niekrasowskiej parafii. Za śluby i nabożeństwa żałobne miał pobierać ⅓ część tego co pobierał proboszcz. W kancelarii wypisywał tylko akta i za każdy z nich mógł pobrać 2 marki. Nie mógł pełnić wszystkich funkcji kancelaryjnych, gdyż nie mieszkał już w organistówce, tylko w swoim prywatnym domu.

³⁴³ AKMK, sygn. AV 25, Visitatio archidiaconatus..., 1736, s. 70: *Domus pro Organario est antiqua lignea quam inhabitat Organarius.*

³⁴⁴ AKMK, sygn. AV 51, Acta visitationis..., 1764, s. 202, *Organarius Antoni Wróblewski annorum aetatis 20 sua artis ut cumque peritus ab annis aliquot inservit huic Ecclesiae et salaritu competenti solutione.* Tłumaczenie: *Organista Antoni Wróblewski, dwudziestoletni, biegły w swojej sztuce, służy w kościele od kilku lat i jest odpowiednio wynagradzany.*

³⁴⁵ BDS, Protokół wizyty generalnej 4 dekanatów..., 1782, s. 159.

³⁴⁶ Tamże s. 158. *Szpital w którym po jednej stronie dziady, po drugiej organista mieszka wszystko to nowe kosztem terażniejszego Rządcy stawiane.*

³⁴⁷ ADS, Akta parafii Niekrasów 1845-1983 II, Spis inwentarza kościelnego (fundii instructi) sporządzony na imię X Józefa Pilewskiego Administratora parafii Niekrasów w dniu 2 września 1886 r., [npg]: *Dom dla służby kościelnej zwany dawniej Domem Przytułku jest to dom murowany z cegły na glinę i pokryty niedawno przez X Apolinarego Knothe nowem poszyciem o dwóch kominach murowanych, ma długość stóp 48, szerokość 36, wysokość 7 składa się z sieni, za sienią kuchnia, po obydwu stronach sieni po dwa pokoje. Dom ten z wyjątkiem tylko jednego pokoiku, gdzie zamieszkuje organista jest bardzo zdezelowany.*

³⁴⁸ ADS, Akta dotyczące organistów 1909-1929, Tabela z wykazem organistów dekanatu staszowskiego z 1918 r.

Prowadził też gospodarstwo rolne. Za granie na Mszy otrzymywał 10% od opłaty którą pobierał ksiądz. Miał też obowiązek wypiekać opłatki z własnej mąki³⁴⁹.

Dnia 1 listopada 1947 r. w Niekrasowie organistą został Julian Woś. Urodził się 2 listopada 1911 r. w Ossali. W 1953 r. był żonaty i miał dwie córki. Na organach uczył się grać u innych organistów. Umowy o pracę na piśmie nie otrzymał. Mieszkał w swoim prywatnym domu, posiadał kilkumorgowe gospodarstwo. Wynagrodzenie za pracę organisty jakie pobierał w 1953 r. to: 1/3 dochodów z racji posług, ofiary za grę na Mszach św.³⁵⁰ W 1973 r. nadal pracował. Pobierał wówczas 2000 zł wynagrodzenia³⁵¹. Funkcję pełnił do 1988 r.

W 1989 r. posługę organisty wypełniał Krzysztof Kozłowski, mający wtedy 26 lat. Mieszkał w Staszowie, do Niekrasowa dojeżdżał w niedziele i święta oraz na śluby i pogrzeby. Miał rentę II grupy (po wypadku samochodowym). W protokole powizytacyjnym bp Adam Odzimek, zaznaczył, że pomimo ukończenia średniej szkoły muzycznej nie posiadał pełnych kwalifikacji organistowskich. Wynagrodzenie jakie pobierał to 15% z intencji i trzecią część iura stolae³⁵².

Kolejnym organistą został Mirosław Bojarski urodzony 23 maja 1965 r. w Łagowicy Nowej. W 1993 r. ukończył 5-letnie Diecezjalne Studium Organistowskie w Radomiu. Pracował w Niekrasowie od 1995 do 1997 r.³⁵³

Od 1997 r. do 2019 r. pracował w parafii Maciej Dyl. Ukończył Diecezjalne Studium Organistowskie w Sandomierzu.

Aktualnie (na dzień 19 lipca 2023 r.), od 1 września 2019 r. w parafii posługę organisty pełni Grzegorz Kieloch. Nie ma wykształcenia muzycznego³⁵⁴.

³⁴⁹ ADS, Akta dotyczące organistów 1909-1929, Umowa o pracę, [npg].

³⁵⁰ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1949-1957, Pismo do dziekana w Łoniowie od proboszcza parafii Niekrasów z dnia 12 czerwca 1953 r.

³⁵¹ ADS, Karty o organistach diecezji sandomiersko-radomskiej, 1973 r.

³⁵² AP w Niekrasowie, Protokoły powizytacyjne, 1989 r., [npg].

³⁵³ Wywiad z Mirosławem Bojarskim (29 VIII 2018). Po Niekrasowie pracował w 1995-1997 w parafii Kleczanów, od 1997 do 2020 r. w parafii Podwyższenia Krzyża Św. w Sandomierzu. Aktualnie pełni funkcję organisty w parafii Obrazów. Prowadzi gospodarstwo ogrodnicze, jest sadownikiem.

³⁵⁴ Relacja ustna obecnego proboszcza ks. Szymona Brodowskiego z dnia 19 lipca 2023 r.

Tabela 45 Organisci parafii Niekrasów

	Nazwisko imię	Lata pracy
1.	Rudniczek Paweł	ok. 1682
2.	Buczyński Jan	1694-1695
3.	Polczeński Stanisław	1696-1706
4.	Kotkowski Tomasz	1720-1722
5.	Wróblewski Antoni	ok. 1764
6.	Kocieński Grzegorz	ok. 1782
7.	Woś Jan	ok. 1913
8.	Woś Julian	1947-1988
9.	Krzysztof Kozłowski	1989-1995
10	Bojarski Mirosław	1995-1997
11.	Dyl Maciej	1997-2019
12.	Kieloch Grzegorz	2019-

2.4 Organisci parafii pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Połańcu

Pierwszym organistą w powstałej w 1986 r. był Mieczysław Adamowski, absolwent Salezjańskiej Szkoły Organistowskiej w Przemyślu. W 1997 r. był inicjatorem i współzałożycielem chóru parafialnego. Pracował w parafii do 2013 r. W latach 2013-2015 oraz 2016-2018 w parafii posługiwał Wojciech Buda, który w tym czasie studiował na Akademii Muzycznej w Krakowie. Kolejnym organistą był Patryk Dąchór pełniący tę funkcję w latach 2015-2016. Następnie w latach 2018-2020 pracował Bartosz Gajdowski. Od 2020 r. w parafii Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Połańcu organistą jest Sylwester Wójcik³⁵⁵.

³⁵⁵ Relacja ustna parafianki Barbary Bład z dnia 17 sierpnia 2023 r.

Tabela 46 Organiści parafii pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Połańcu

Lp.	Nazwisko imię	Lata pracy
1.	Adamowski Mieczysław	1986-2013
2.	Buda Wojciech	2013-2015 2016-2018
2.	Dąchór Patryk	2015-2016
3.	Gajdowski Bartosz	2018-2020
4.	Wójcik Sylwester	2020-

2.5 Organiści parafii pw. św. Marcina w Połańcu

Najstarsze wiadomości na temat organistów w parafii Połaniec, na które natrafiono w kwerendzie pochodzą z XVII w. W aktach wizytacyjnych archidiaconatu sandomierskiego z 1676 r. zanotowano, że organistą był Martinus Kozubowski³⁵⁶. Natomiast podczas wizytacji z 1694 r., funkcję tę pełnił Jan Jesiński³⁵⁷. W księgach metrykalnych XVII i XVIII odnaleziono nazwiska: Laurentius Lesiński (wpisywany w latach 1680-1704) i Antoni Sadecki 1724 r.³⁵⁸

W aktach wizytacji z 1748 r. zapisano, że organistą był Franciscus Kłosiński. W 1764 r. funkcję tę pełnił Tomasz Koczelski. Mieszkał w domu dzwonnika, w pobliżu kościoła. Pobierał rocznie 66 florenów. Był doświadczonym organistą (peritus)³⁵⁹, wspominany w księdze urodzonych do 1773 r.³⁶⁰ W 1782 r. organistą w Połańcu był Józef Lipiński. Miał 32 lata, od 4 lat (czyli od 1778 r.) grał w kościele. Mieszkał w organistówce³⁶¹. Odnotowano go również w 1784 r.³⁶²

Inwentarz z 1839 r. nie podaje nazwiska ówczesnego organisty. Znajduje się w nim tylko dokładny opis mieszkania dla organisty (w złym stanie) oraz jego wynagrodzenie -

³⁵⁶ BDS, sygn. AKKKS 799, Visitatio interna archidiaconatus sandomiriensis..., 1676 r., s. 24.

³⁵⁷ BDS, sygn. AKKKS 798, Visitationes interna et externa Decanatum..., 1694, s. 115.

³⁵⁸ BDS, sygn. G932, Metryki urodzonych parafii Połaniec 1759-1785.

³⁵⁹ AKMK, sygn. AV 51, Acta visitationis ecclesiarum... 1764, s. 29-30, *Organarium Thomam Koczelski sua artis meritum, cui salarii persolvit flor. 66, Domus organarii stramine cooperta non pridem extracta prope Ecclesiam constans hypocaustis duobus, quorum unum inhabitat camponator, alterum in quilismo*. Tłumaczenie: *Organista Tomasz Koczelski, biegły w swej sztuce, który jako zapłatę otrzymuje 66 florenów. Dom organisty kryty słomą niedawno wybudowany w pobliżu kościoła składający się z dwóch izb w jednej mieszka dzwonnik w drugim lokator.*

³⁶⁰ BDS, sygn. G932, Metryki urodzonych parafii Połaniec 1759-1785, p. 274, 375, 421.

³⁶¹ BDS, sygn. I 1476, Protokół wizyty generalnej... 1782, s. 17.

³⁶² BDS, sygn. G932, Metryki urodzonych parafii Połaniec 1759-1785.

miał otrzymywać 200 zł³⁶³. Takie same informacje zostały odnotowane w inwentarzu fundi instructi w 1851 r. Przed rokiem 1865 dom dla organisty przestał istnieć, dlatego w protokole rewizji budowli dokonanej przez Dozór Kościelny, w punkcie 7 zapisano, że parafia powinna wybudować nowe mieszkanie dla organisty³⁶⁴.

W 1889 r. spłonął kościół i zabudowania (w tym plebania). Brakuje informacji czy przed pożarem wybudowano organistówkę. W 1890 r. do szpitala dla ubogich dobudowano mieszkanie dla organisty. W inwentarzu z 1892 r. zanotowano jak to mieszkanie wyglądało: dwa pokoje, kuchnia i sieni, pokoje ogrzewane były przez piec ceglany, a w kuchni znajdował się piec chlebowy³⁶⁵.

Od 1890 r. organistą był Wincenty Okulski³⁶⁶. Urodził się w 1861 r. Nauki pobierał u ojca, który zapewne również był organistą w Połańcu. W 1918 r. miał na utrzymaniu 9 osób. Nie posiadał własnego mieszkania. Utrzymywał się z ofiar parafian. Pobierał: od mszy 60 kopiejek, za ślub 1 rubla, 10 kopiejek od wypisanego aktu, z kolędy 100 koron, ze spisnego 150 koron, petyty – 12 kop zboża. Nie miał stałej pensji i umowy³⁶⁷. Dopiero w 1926 r. z proboszczem ks. Teodorem Janowskim podpisał umowę o pracę na rok. Oprócz obowiązków, które wynikały z Regulaminu organistów dla diecezji sandomierskiej

³⁶³ ADS, Akta parafii św. Marcina w Połańcu 1800-1843 I, Inwentarz Kościoła i Plebanji w Mieście Rządowym Połańcu Dyecezyi Sandomierskiej 1-13 marca 1839 r. *Organarya czyli pomieszkanie dla organisty – z drugiej strony kościoła blisko cmentarza z drzewa zabudowane mające długości łokci czternaście a szerokości łokci dwanaście, składa się sieni do której drzwi na zawiasach i hakach wrzeziądem, bez skobla, wchodząc z sieni do izby są drzwi stare, złe, na zawiasach, hakach z wrzeziądem, skoblem, klamka żelazną i haczykiem. W izbie jest podłoga, piec w połowie z kafli starych a w połowie z cegły wystawiony zły z kominem z blachą żelazną. Okien w izbie dwa – po iedney kwaterze otwierających się, bez haczyka iednego, w iednym oknie iest małych szyb jedenaście, a brakuje trzech – w drugim iest tylko pięć małych szyb zresztą wybite. Z izby tej wchodzi się do komory, w której są drzwi na zawiasach, hakach, okienki małe o dwóch szybach reszty brakuje, w komorze tej podłogi nie masz, w tem samym pomieszczeniu iest druga izba wchodzi do niej z sieni drzwiami za zawiasach i hakach z rękością żelazną bez klamki. W izbie tej podłogi nie masz piec tylko chlebowy i komin, okno iedno małe, w którym szyb małych sześć, reszta potluczonych. Komin murowany nad dach wyprowadzony, do tej organaryi przybudowany z tyłu chlew bez powały i podłogi, drzwi do niego na biegunach z wrzeziądem i skoblami. Całe to zabudowanie iest w złym stanie znaczney reparacyi i pokrycia nowego potrzebujące ... na utrzymanie organisty z opłatą i żywnością 200 złp.*

³⁶⁴ ADS, Akta parafii św. Marcina w Połańcu 1842-1983 II, Protokół rewizji budowli przez Dozór Kościelny parafii Połaniec sporządzony 17-29 maja 1865 r., [npg], *Dom dla organisty kosztem parafian wystawiony być powinien.*

³⁶⁵ ADS, Akta parafii św. Marcina w Połańcu 1842-1983 II, Inwentarz fundi instructi kościoła i Plebanii w osadzie Połaniec Diecezji Sandomierskiej na imię ks. Leona Kowalskiego w roku 1892 sporządzony, [npg], *Mieszkanie organisty składające się z dwóch pokoi, kuchni i sieni. W mieszkaniu tym są podłogi z tarcic sosnowych. Drzwi do sieni, do kuchni z sieni, do pokoju, dalej z jednego do drugiego pokoju i z tego znów do kuchni, a z kuchni na podwórze. Okien w tem mieszkaniu jest pięć. Drzwi i okna mają okucia żelazne. Jest piec z cegły na dwa pokoje, kuchnia angielska i piec chlebowy.*

³⁶⁶ ADS, Akta spraw organistowskich, Katalog organistów spełniających obowiązki przy kościołach Diecezji Sandomierskiej w r. 1934/35, s. 10.

³⁶⁷ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1909-1929, Tabela z wykazem organistów dekanatu staszowskiego z 1918 r.

miął troszczyć się o czystość w kościele i zakrystii, wypełniać funkcje zakrystianina, gdy ten był nieobecny, wypiekać hostie i komunikanty, dokonywać spisu ludności w parafii i pracować w kancelarii parafialnej. Mieszkał w domu prywatnym, gdyż organistówki nie było. Za swoją pracę miał prawo do pobierania wynagrodzenia od wiernych (od interesantów $\frac{1}{4}$ część poborów, za Mszę św. graną $\frac{1}{10}$ część tego co pobiera kapłan odprawiający Mszę św., za pisanie aktów w unikacie i duplikacie, z wydawanych metryczek, za wydanie metryk w pełnym wypisie miał pobierać 1 zł, pobierać miał również całą petytę – dochody z opłatków kolędowych i spisnego) (Aneks 4)³⁶⁸.

Do 9 września 1939 r. organistą w parafii był Adam Kurgan. Uciekł przed Niemcami do rodziny w Równem. Po rozpoczęciu okupacji radzieckiej nie mógł wrócić do Połańca³⁶⁹. Ks. proboszcz rozpoczął poszukiwania zastępcy. Pojechał do parafii Gawłuszowice i po rozmowie z miejscowym proboszczem przekonał tamtejszego organistę Jana Wanata, by rozpoczął pracę w Połańcu. Jan Wanat podjął pracę w Połańcu w zastępstwie za Adama Kurgana od 15 października. Umowa została zawarta na 3 miesięczny okres próbny³⁷⁰. Niestety jak wynika z dokumentów, organista nie mógł się porozumieć z proboszczem, nie chciał też zrezygnować z tej funkcji w parafii. Wybuchł konflikt, czego dowodem są liczne pisma zachowane w archiwum diecezjalnym w Sandomierzu. W wyniku zaangażowania Dziekana Staszowskiego i Kurii Diecezjalnej, Jan Wanat jednak ustąpił mając otrzymać wypłatę za trzy miesiące pracy: październik, listopad i grudzień 1940 r.³⁷¹ Posadę organisty miał przejąć Henryk Spychała³⁷².

Dnia 25 marca 1943 r. została zawarta na czas nieokreślony umowa pomiędzy ks. proboszczem a nowym organistą Mieczysławem Wujcikowskim. W umowie dokładnie wymienione były obowiązki i wynagrodzenie organisty. Miał mieszkać w budynkach parafialnych (Aneks 5)³⁷³.

³⁶⁸ ADS, Akta dotyczące organistów 1909-1929, Umowa o pracę pomiędzy organistą Wincentym Okulskim a proboszczem parafii Połaniec ks. Teodorem Janowskim.

³⁶⁹ AP w Połańcu, Kronika Parafialna od 1928 r., npg. *Dnia 9 września wyjechał przed wojskami niemieckimi Adam Kurgan, organista z Połańca, na wschód i okupacja rosyjska zaskoczyła go w Równem u kuzynów. Mimo różnych okazji i sposobności nie mógł się szczęśliwie przedostać do Połańca.*

³⁷⁰ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1941-1948, Pismo do Przewielebnego Jego Exscelencji Księdza Biskupa w Sandomierzu. Jan Wanat organista parafii Połaniec, pismo z dnia 3 października 1940 r.

³⁷¹ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1941-1948, Kuria Diecezjalna w Sandomierzu do Księdza Proboszcza w Połańcu z dnia 29 października 1940 r.

³⁷² ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1941-1948, Kuria Diecezjalna w Sandomierzu do Księdza Proboszcza w Połańcu z dnia 2 sierpnia 1940 r.

³⁷³ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1943-1958, Umowa służbowa pomiędzy ks. proboszczem Stanisławem Zbroją a Mieczysławem Wujcikowskim z dnia 25 marca 1943.

Od 1945 r. organistą był Antoni Kurosad. Urodził się w 1923 r. W 1953 r. miał żonę i trójkę dzieci. Był chory na gruźlicę, ale dobrze wykonywał swoje obowiązki (m.in. założył chór parafialny)³⁷⁴. Z powodu ciężkiej choroby zmarł 13 lutego 1954 r.³⁷⁵

Po śmierci Antoniego Kurosada organistą został Adam Kurgan, który pełnił tę funkcję przez dwa lata, czyli w latach 1954-1956, prowadził wtedy chór parafialny. Zmarł 23 listopada 1971 r.³⁷⁶

Następnym organistą został Walenty Dziubek w 1956 r. Urodził się 15 lutego 1920 r. w Koprzywnicy. W 1973 r. był żonaty, miał trójkę dzieci. Przez 2 lata uczęszczał do Salezjańskiej Szkoły Organistów. Przed podjęciem pracy w Połańcu pracował w parafii Jankowice. Prowadził 23-osobowy chór. Umowy służbowej nie miał, wynagrodzeniem były ofiary od parafian³⁷⁷. Posiadał mieszkanie służbowe (2 pokoje z kuchnią), był ubezpieczony³⁷⁸. Pracował w parafii do końca 1987 r.³⁷⁹

Od 1 stycznia 1988 r. funkcję organisty pełnił Piotr Motyka. Ukończył Studium Organistowskie w Sandomierzu, mieszka w domu prywatnym na terenie parafii. Pochodzi z Grębowa. Dnia 1 czerwca 2018 r. zrezygnował z pracy w parafii, ponieważ otrzymał pełny etat w Centrum Kultury i Sztuki w Połańcu.

Obecnie, od 1 lipca 2018 r. organistą w parafii św. Marcina w Połańcu jest Wojciech Buda. Absolwent Akademii Muzycznej w Krakowie w klasie organów³⁸⁰.

³⁷⁴ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1949-1957, Dane dotyczące organistów dekanatu Staszowskiego z 27 sierpnia 1953 r.

³⁷⁵ AP w Połańcu, Kronika parafialna od 1928 r., npg.

³⁷⁶ K. Majka, D. Reguła, T. Switek, *Ksiądz prałat Stanisław Zbroja jego życie, jego czasy w Połańcu*, Wojkówka 2016, s. 43. Obszerna relacja córki Adama Kurgana. Opisała ona, że w czasie wojny przyłączył się do Armii gen. W. Andersa i walczył o Monte Cassino.

³⁷⁷ ADS, Karta informacyjna o organistach diecezji sandomierskiej z 1973 r.

³⁷⁸ Kwestionariusz o stanie parafii Połaniec przed wizytacją biskupią 1976 r., ze strony: <http://parafiaswmarcina.w.interia.pl/anexy.htm>, z dnia 25 czerwca 2014 r.

³⁷⁹ Relacja ustna obecnego proboszcza ks. Jana Wamyja z 09 listopada 2012 r.

³⁸⁰ Relacja ustna byłego proboszcza ks. Jana Wamyja z 19 lipca 2023 r.

Tabela 47 Organiście parafii pw. św. Marcina w Polańcu

Lp.	Nazwisko imię	Lata pracy
1.	Kozubowski Martinus	ok. 1676
2.	Jesiński Jan	ok. 1694
3.	Kłosiński Franciscus	ok. 1748
4.	Kocielski Tomasz	ok. 1764
5.	Lipiński Józef	od 1778
6.	Okulski Wincenty	od 1890
7.	Kurgan Adam	1939
8.	Wanat Jan	1939-1940
9.	Spychała Henryk	?1940
10.	Wujcikowski Mieczysław	1943
11.	Kurosad Antoni	1945-1954
12.	Kurgan Adam	1954-1956
13.	Dziubek Walenty	1956-1987
13.	Motyka Piotr	1988-2018
14.	Buda Wojciech	2018-

2.6 Organiści parafii Ruszcza

Pierwszym organistą parafii w Ruszczy był Tadeusz Gromny. Posługiwał w parafii w latach od 1990 do 1993 r. Był samoukiem. Po nim funkcję tę przejął Jarosław Dąbrowski, który pracuje nieprzerwanie od 1993 r. Nie ma wykształcenia muzycznego. Do jego obowiązków należy akompaniament do śpiewu podczas niedzielnych i świątecznych Mszy św. oraz nabożeństw.

Tabela 48 Organiści parafii Ruszcza

L.p.	Nazwisko imię	Lata pracy
1.	Gromny Tadeusz	1990-1993
2.	Dąbrowski Jarosław	1993-

2.7 Organisci parafii Strzegom

W wizytacji z 1748 r. zanotowano, że organistą w Strzegomiu był Adalbertus Słaski, mający wówczas 22 lata, mieszkał w organistówce drewnianej³⁸¹.

W 1765 r. Adalbertus Śliwiński, pobierał wynagrodzenia 26 florenów³⁸².

W inwentarzu fundi instructi z 1857 r. umieszczono dokładny opis mieszkania dla organisty. Dom znajdował się przy kościele, był drewniany, jednoizbowy, w złym stanie technicznym (spróchniałe drewno w powale, spróchniałe ściany, piec i komin murowane – zrujnowane). Organista otrzymywał wtedy pensję w wysokości 10 Rs³⁸³. W 1890 r. organista mieszkał w budynku drewnianym, wymagającym gruntownego remontu³⁸⁴.

W latach 1919-1922 organistą w Strzegomiu był Walenty Krala. Urodził się 14 lutego 1899 r., zmarł w 1971 r. Muzyki uczył się przez trzy lata w Niekrasowie W 1924 nie został zakwalifikowany przez Diecezjalną Komisję Egzaminacyjną do żadnej z sześciu klas organistów i nie otrzymał świadectwa, ale uzyskał pozwolenie na pracę pod warunkiem, że będzie uczęszczał na kursy uzupełniające i po trzech latach ponownie przystąpi do egzaminu. W 1924 odbył 3-miesięczny kurs zorganizowany przez Towarzystwo Muzyczne w Warszawie. W latach 1925 - 1926 uczestniczył w diecezjalnych kursach w Radomiu³⁸⁵. Od 1922 r. został zatrudniony w parafii Wiśniowa, gdzie notowany jest do 1929 r. Od 17 października 1929 r. do 1971 r. pracował w parafii

³⁸¹ AKMK, sygn. AV 46, Acta visitationis ecclesiarum... 1748, s. 159-160, *domus organarius. Prope Ecclesiam lignea, cum hyppocaurio est camera partim legneiss partim stramine tecta*, tłumaczenie: *Dom organisty w pobliżu kościoła drewniany z izbą i pokojem częściowo deskami częściowo słomą kryty*.

³⁸² AKMK, sygn. AV 51, Acta visitationis ecclesiarum... 1765/66, p. 27, *Organarium Adalbertum Sliwiński minus sue artis peritum cui pendit Salari iuxta cventionem Florenas 26 ultra quaris accidentia*. Tłumaczenie: *Organista Wojciech Śliwiński niewiele biegły w swojej sztuce, który otrzymuje jako umowną zapłatę florenów 26, a także inne akcydensy*.

³⁸³ ADS, Akta parafii Wiązownica 1843-1859 II, Inwentarz Kościoła Filialnego i Plebanii we wsi Strzegomiu Dyecezyi Sandomierskiej dnia 5/17 października 1857 r., [npg], *Organarya. Zaraz przy kościele obok drogi wiodącej od Wiązownicy do Strzegomia Organaryą zwany, bardzo dawny, którego ściany spróchniałe są, o jednej izbie z oknem zlem nieotwieranem, z małych szybek urządzonem, piec i komin murowane zrujnowane, powala spróchniała popodpierana, drzwi ordynaryjne na biegunach z haczykiem. Izbę tę poprzedza sień z drzewa okrągłego, do której ze dwora wchód przed drzwiami proste, na biegunach, zasuwą drewnianą zamykane. Dom ten słomą pokryty – jest w stanie złym*.

³⁸⁴ ADS, Akta parafii Strzegom 1873-1983 I, Opis kościoła Filialnego i Kościoła ... 1890 r., [npg], *Organarya. Dom ze starego drzewa 20 łokci od Plebanii przy drodze postawiony, ma stancye jedne i alkierz mały z jednej strony z drugiej zaś przedzielonej jest mała obórka lub drwalka od frontu jest okno. W stancyi jest podłoga jako też i w alkierzu stara podarta podziurawiona i wypruchniała. W stancyi jest dwa w alkierzu jedno okna w ramach drewnianych bez okucia w dość dobrym stanie, piec i blachy potłuczone znajdują się w stancyi. Drzwi wchodowe do stancyi i alkierza i drwalki są pojedyncze drewniane na hakach i zawijaszach z klamką żelazną... Cały dom jest w stanie złym słomą pokryty, potrzebuje pokrycia i wewnętrznej reperacji*.

³⁸⁵ ADS, Akta dotyczące organistów 1909-1929, k. 73, 538v, 706;

Szczeglice³⁸⁶. Prowadził tam chór mieszany. Według opinii proboszcza [1931], obowiązki wypełniał bardzo dobrze³⁸⁷. Należał do Stowarzyszenia Organistów-Chórmistrzów Diecezji Sandomierskiej, był członkiem Komisji Dekanalnej ds. Organistowskich w dekanacie staszowskim³⁸⁸.

Od 15 grudnia 1923 do grudnia 1924 r. obowiązki w parafii Strzegom pełnił Józef Karcz. Miał gospodarstwo rolne³⁸⁹.

Od 1 listopada 1924 r. do 1933 r. organistą w Strzegomiu był Cyprian Wałcz (następnie pracujący w Kiełczynie)³⁹⁰. Urodził się w 1905 r. Grał w orkiestrze wojskowej. W 1931 r. prowadził w parafii chór parafialny i orkiestrę dętą. O chórze bardzo dobrze wypowiedział się biskup Paweł Kubicki w czasie wizytacji w 1928 r. W protokole powizytacyjnym odnotował, że mieszany chór parafialny wykonywał utwory z wielką starannością. Przy czym wymienił konkretne utwory: *Ecce sacerdos*, *Laudate Dominum* *Elsnera*, „*Ave Maria*” *Stimmera*, „*Pie pelicane*” *Stochliza*³⁹¹. Zauważył ponadto, że śpiew chóru wpływa korzystnie także na wiernych zgromadzonych w świątyni, którzy aktywnie włączali się w śpiew pieśni ludowych. Wyniki pracy organisty i księży były zauważone również w czasie wizytacji w 1935 r. Biskup w protokole powizytacyjnym zanotował, że wszyscy zgromadzeni w kościele poprawnie śpiewają, a chórzysci próbują również śpiewać chorał gregoriański³⁹². Organistę utrzymywali parafianie. Otrzymywał on pensję, a także petytę, kolędę, trzeci grosz z ofiar za mszę, pogrzeb i ślub. Mieszkał w nowo

³⁸⁶ ADS, Akta Komisji ds. organistowskich 1970-1985, k. 106, 110, 169; Katalog organistów (...) w r. 1934/35, s. 15; Akta Komisji ds. organistowskich 1936-1940, k. 165, 238v, KDS 1925, nr 2, s. 36; 1926, nr 4, s. 116.

³⁸⁷ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1929-1932, k. 67, 239; Akta dotyczące organistów 1931-1937, k. 16, Katalog organistów (...) w r. 1932, s. 8, 15.

³⁸⁸ ADS, Akta Komisji ds. organistowskich 1949-1957, k. 339, 388; Sprawy organistowskie. Protokoły 1921-1931, k. 21v, 35.

³⁸⁹ ADS, Akta dotyczące organistów 1909-1929, k. 381, 458-460.

³⁹⁰ ADS, Karty o organistach 1973, karta parafii Kiełczyna.

³⁹¹ ADS, Akta parafii Strzegom 1873-1983 I, Kopia protokołu wizyty pasterskiej w Strzegomiu ks. Biskupa Pawła Kubickiego z dnia 10-13 października 1928 r., [npg], *Miłą niespodzianką był dla mnie stan chóru kościelnego, który na mieszane głosy wykonał „Ecce Sacerdos” podczas ingresu, w czasie sumy mszę „Laudate Dominum” Elsnera, na offertorium „Ave Maria” Stimmera, po Benedictus „Pie pelicane” Stochliza. z tą samą starannością śpiewa chór lub cały kościół pieśni ludowe.*

³⁹² ADS, Akta parafii Strzegom 1873-1983 I, Odpis protokołu wizyty pasterskiej w Strzegomiu 14-16 maja 1935 r., [npg], *Do dodatnich stron życia kościelnego w parafii tutejszej zaliczyć jeszcze należy śpiew religijnych pieśni ludowych, bardzo poprawnie wykonywany przez wiernych. Każdą z więcej znanych pieśni zaczęta podchwytuje ogół biorący udział nabożeństwie i śpiewa, harmonijnie, chętnie i równo. Nawet więcej słyszane śpiewy łacińskie chórzysci próbują śpiewać podług nut kancjonału.*

wybudowanej organistowce, składającej się z dwóch pokoi i kuchni³⁹³. Organistówkę wybudowano w 1926 r.³⁹⁴.

Kolejnym organistą po Cyprianie Wałcerzu był Leon Sajda, który urodził się 10 listopada 1908 r. Od 1929 r. jako organista najpierw pracował w Mychowie. Drugą parafią, w której posługiwał był Strzegom – od 1933 r.³⁹⁵, następnie podjął pracę w Mydłowie. W 1972 r. był żonaty i miał sześcioro dzieci³⁹⁶.

Następnie w strzegomskiej parafii pracował Edmund Melka. Pracował w Strzegomiu w latach 1935-1938. Urodził się w Częstochowie 18 kwietnia 1912 r. W 1932 r. ukończył pięcioletnią Szkołę Muzyczną Ludwika Wawrzynowicza w Częstochowie. W latach 1938-1941 posługiwał w parafii Przytyk. Od 15 XI 1941 do 1956 był organistą w parafii Wierzbica [umowa o pracę podpisana 1 I 1942]. W Wierzbicy pisał akta w kancelarii parafialnej, wypiekał opłatki, ponadto był urzędnikiem w miejscowej fabryce. W 1956 został usunięty z posady organisty. W 1957 dziekan wizytujący parafię Wierzbica napisał: *były organista był wichrzycielem, człowiekiem złej woli i w swych obowiązkach mocno się zaniedbywał, tak, że była konieczność usunięcia go*³⁹⁷.

Od 1938 r. w Strzegomiu zatrudnionym w charakterze organisty był Józef Drózdź. Urodził się 2 lipca 1913 r. w Buffalo w U.S.A. Kształcił się u innych organistów. W 1946 r. ukończył kurs dokształcający w Radomiu. W 1953 r. był żonaty, miał 3 dzieci. Podstawą jego utrzymania było 15 morgowe gospodarstwo rolne, a także ofiary od parafian za grę w czasie liturgii³⁹⁸. Oficjalna umowa na piśmie została zawarta 1 kwietnia 1943 r. Dodatkowym obowiązkiem organisty było wypiekanie co dwa tygodnie, na plebanii hostii

³⁹³ ADS, Akta spraw dotyczących organistów 1931-1937, Dane o organiscie z 22 maja 1931 r.

³⁹⁴ ADS, Akta parafii Strzegom 1873-1983 I, Opisanie kościoła parafialnego we wsi i Parafii Strzegomiu i rzeczy do niego należących z 15 października 1929 r., [npg], *Organistówka postawiona w 1926 roku z drzewa, długa 20 łokci, szeroka 12, pokryta dachówką, mieści w sobie 2 pokojowe mieszkanie dla organisty, jednoizbowe dla kościelnego i salę do zebrań. W 1926 roku postawiono również obórkę na wprost plebanii, z drugiej strony drogi.*

³⁹⁵ ADS, Katalog organistów spełniających obowiązki przy kościołach diecezji sandomierskiej w 1934 r., s.10.

³⁹⁶ ADS, Organisci diec. sandomiersko-radomskiej dane osobowe, 1973 r., karta parafii Mydłów.

³⁹⁷ ADS, Akta Komisji ds. organistowskich 1941-1948, k. 177, 179-181, 189, 190; Akta Komisji ds. organistowskich 1943-1958, k. 227; Akta Komisji ds. organistowskich 1949-1957, k. 335, 651; Akta wizytacji dziekańskich parafii 1948-1956, s. 670, 780; Akta wizytacji dziekańskich parafii [1956] 1957-1963, s. 76. A. Czyżewska, *Wierzbica*, s. 96; W latach 1938-1941 w parafii Przytyk, od 15 XI 1941 do 1956 w parafii Wierzbica [umowa o pracę podpisana 1 I 1942]. W Wierzbicy pisał akta w kancelarii parafialnej, wypiekał opłatki, ponadto był urzędnikiem w miejscowej fabryce. W 1956 został usunięty z posady organisty. W 1957 dziekan wizytujący parafię Wierzbica napisał: *były organista był wichrzycielem, człowiekiem złej woli i w swych obowiązkach mocno się zaniedbywał, tak, że była konieczność usunięcia go.*

³⁹⁸ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1949-1957, Dane o organistach z 1953 r., [npg].

i komunikantów. Organista Józef Drózdź kontynuował pracę poprzedników z chórem, co zostało zauważone w czasie wizytacji pasterskiej przez biskupa, który zaznaczył, że chór jest dobrze prowadzony przez organistę³⁹⁹. W 1973 r. pracował nadal w parafii, ponadto nadal prowadził 22-osobowy chór⁴⁰⁰. Zmarł 13 kwietnia 1988 r., mając 75 lat życia. Z relacji parafian wynika, że pracował do końca życia, czyli do 1988 r. Mieszkał w prywatnym domu, ponieważ w tym czasie organistówka służyła za miejsce spotkań parafialnych, m. in. organista prowadził w niej próby chóru. W 1956 r. Grodzka Rada Narodowa złożyła podanie do biskupa o wydzierżawienie organistówki, jednak biskup odmówił, motywując tym, że służy ona do celów parafialnych i jest potrzebna parafii. W 1958 r. przeprowadzono remont organistówki. Została pokryta dachówką⁴⁰¹.

Po 1988 r. organistą został Julian Woś, wcześniej posługujący w Niekrasowie.

Od 2001 do 2017 r. posługiwał w parafii Strzegom Marek Dyl. Nie miał wykształcenia muzycznego. Do jego obowiązków należał akompaniament do śpiewu podczas niedzielnych i świątecznych Mszy św. oraz nabożeństw.

Od 2017 r. funkcję organisty pełni Dawid Jagodziński.

Tabela 49 Organiści parafii Strzegom

	Nazwisko imię	Lata pracy
1.	Śląski Adalbertus	ok. 1748
2.	Śliwiński Adalbertus	ok. 1765
3.	Krala Walenty	1919-1922
4.	Karcz Józef	1923-1924
5.	Wałcerz Cyprian	1924-1933
6.	Sojda Leon	1933-?
7.	Melka Edmund	1935-1938
8.	Drózdź Józef	1938-1988
9.	Woś Julian	1988-?
10.	Dyl Marek	2001-2017
11.	Jagodziński Dawid	2017-

³⁹⁹ ADS, Akta parafii Strzegom 1873-1983 I, Odpis protokołu ostatniej wizytacji pasterskiej w dniach 16 i 17 czerwca 1947 r., [npg], *Chór kościelny dość dobrze prowadzony, co oczywiście jest zasługą pana Organisty.*

⁴⁰⁰ ADS, Karty o organistach 1973 r.

⁴⁰¹ ADS, Akta parafii Strzegom 1873-1983 I, Protokół zdawczo-odbiorczy parafii Strzegom z 16 grudnia 1960 r., [npg].

2.8 Organiści parafii Szczepczus-Zofiówka

Parafia w Szczepczuszu-Zofiówce istnieje od 1845 r. Pierwszym znanym z imienia i nazwiska organistą jest Michał Staworzyński, który pracował w latach od 1922 do 1933. Urodził się 10 września 1866 r. Zmarł w 1933 r.⁴⁰² Kształcił się prywatnie w Nowym Mieście Korczynie przez 5 lat u ks. Władysława Steina. Uposażenie jakie pobrał za rok 1930, to 544 zł 4 grosze i 6 metrów zboża⁴⁰³. W innych parafiach pełnił funkcję organisty od 1894 r.⁴⁰⁴ W 1934 r. w parafii nie było organisty⁴⁰⁵.

W latach 1936-1943 r. organistą był Eugeniusz Staworzyński, który odbył dwa kursy dokształcające w Radomiu. Do jego obowiązków należało pisanie akt w kancelarii parafialnej oraz wypiek opłatków⁴⁰⁶.

W 1943 r. pracę organisty podjął Wincenty Staworzyński⁴⁰⁷. Urodził się 12 stycznia 1912 r. w Przemykowie. W 1943 r. proboszcz parafii ks. Karol Słapczyński podpisał z nim umowę, na podstawie której miał pełnić obowiązki organisty. W 1953 r. nie posiadał kwalifikacji i nie otrzymał umowy o pracę⁴⁰⁸. Odpowiednie przygotowanie zdobył dopiero w 1957 r. w Instytucie Muzycznym III stopnia w Radomiu. Umowę o pracę zawarto z nim dopiero 28 stycznia 1970 r. Miał wtedy pobierać pensję 1000 zł oraz ofiary z opłatków. Uprawiał też 1 hektar ziemi. Mieszkał w organistówce, miał do dyspozycji 3 pokoje. W 1973 r. był żonaty i miał dwoje dzieci. Prowadził 30-osobowy chór⁴⁰⁹. Funkcję organisty pełnił do 1977 r. W tym roku przeszedł na emeryturę. Zmarł w grudniu 1997 r.⁴¹⁰

Od 1 czerwca 1977 r. w parafii obowiązki organisty pełnił Tadeusz Koperur. W 1955 r. W dokumentach wzmiankowany jest do 1978 r. Pełnił jednocześnie funkcję kościelnego. Mieszkał w domu parafialnym. W 1978 dziekan wizytujący parafię zapisał:

⁴⁰² Pochowany na cmentarzu w Nowym Korczynie, <https://nowykorczyn.grobonet.com/grobonet/start.php?id=detale&id=2078&inni=0&cinki=1> z dnia 20 lipca 2023.

⁴⁰³ ADS, Akta dotyczące organistów, Dane o organiście parafii Szczepczus z dnia 25 maja 1931 r., [npg].

⁴⁰⁴ ADS, Katalog organistów spełniających obowiązki przy kościołach diecezji sandomierskiej w 1932 r., s.10.

⁴⁰⁵ ADS, Katalog organistów spełniających obowiązki przy kościołach diecezji sandomierskiej w 1934 r., s.10.

⁴⁰⁶ ADS, Akta Komisji ds. organistowskich 1936-1940, k. 165, 238v; Akta Komisji ds. organistowskich 1943-1958, k. 103, 104, 165, 166.

⁴⁰⁷ ADS, Protokół wizytacji kanonicznej parafii Szczepczus dnia 25 i 26 września 1948 r.

⁴⁰⁸ ADS, Dane dotyczące organistów z 1953 r.

⁴⁰⁹ ADS, Karta o organistach z 1973 r.

⁴¹⁰ Relacja ustna proboszcza ks. Tadeusza Jesionka z dnia 21.11 2013 r.

jest religijny, uczestniczy w rekolekcjach, ale nie zawsze obowiązki swe wypełnia sumiennie. [...] Jest leniwy, lecz posłuszny. Życzliwy dla Kościoła i dla duchowieństwa⁴¹¹.

W latach 1983-1992 w parafii pracował Stanisław Gibała⁴¹².

Od 1993 r. w parafii Szczepczusz-Zofiówka posługuje Gustaw Kozłowski. Urodził się 11 sierpnia 1939 r. w miejscowości Radosław. Ukończył 3-letni kurs organistowski w Diecezjalnym Studium Organistowskim w Sandomierzu. Wcześniej pracował w Modliborzycach, Ptkanowie, Koniemłotach⁴¹³. Do kościoła dojeżdża z domu prywatnego z Sichowa (parafia Koniemłoty). Jest emerytem, akompaniuje do śpiewu podczas niedzielnych i świątecznych Mszy św. oraz nabożeństw.

Fot. 77 Dawne mieszkanie organisty w Zofiówce

Tabela 50 Organiści parafii Szczepczusz-Zofiówka

	Nazwisko imię	Lata pracy
1.	Staworzyński Michał	1922-1933
2.	Staworzyński Eugeniusz	1936-1943
3.	Staworzyński Wincenty	1943-1977
4.	Koper Tadeusz	1977
5.	Gibała Stanisław	1983-1992
6.	Kozłowski Gustaw	1993-

⁴¹¹ADS, Akta wizytacji dziekańskich [1976] 1978-1980, k. 155; Organiści 1975-1987, luźne karty, [npg].

⁴¹²Relacja ustna Stanisława Gibały z dnia 11 lutego 2012 r.

⁴¹³ ADS, Karta o organistach z 1973 r., parafia Koniemłoty.

2.9 Organisci parafii Szwagrów

Konstanty Staromłyński był pierwszym organistą w Szwagrowie od 1998 r. Posługiwał do 2014 r.

Kolejnym organistą szwagrowskiej parafii był Przemysław Kwietniewski, ale tylko przez rok 2014-2015.

Aktualnie (na dzień 20 lipca 2023 r) organistą w parafii Szwagrów jest Mikołaj Sulik. Pełni tę funkcję od 2015 r. Ukończył Diecezjalne Studium Organistowskie w Sandomierzu. akompaniuje do śpiewu podczas niedzielnych i świątecznych Mszy św. oraz nabożeństw⁴¹⁴.

Tabela 51 Organisci parafii Szwagrów

	Nazwisko imię	Lata pracy
1.	Staromłyński Konstanty	1998-2014
2.	Kwietniewski Przemysław	2014-2015
3.	Sulik Mikołaj	2015-

⁴¹⁴ Relacja usta obecnego organisty Mikołaja Sulika z dnia 20 lipca 2023 r.

3. Dekanat Staszów

3.1 Organiści parafii Bogoria

Pierwszym znanym z nazwiska organistą był w 1690 r. Adalbertus Bokszycki, kolejnym w 1693 r. Joannes Szczepański, natomiast w 1720 r. był Antoninus Ratajewicz⁴¹⁵. W 1748 r. funkcję tę pełnił Antoninus Olexinski liczący wówczas 40 lat⁴¹⁶.

W 1765 r. organistą w Bogorii był Marcin Bysiński (ur. 1731 r.), od 1750 r. pracował w parafii. Za pracę w parafii pobierał zapłatę 24 floreny. Dodatkowo uczył dzieci czytać i pisać i za to jako wynagrodzenie otrzymał kawałek pola do uprawy⁴¹⁷.

Roczne wydatki kościelne na organistę w 1827 r. wynosiły 200 zł⁴¹⁸.

W 1820 r. organistą był Piotr Królikowski, w 1834 r. Casimirus Kwiatkowski, w 1836 r. Franciscus Bek⁴¹⁹.

Od 1846 r. w parafii bogoryjskiej pracował jako organista Józef Rybkowski. W 1849 r. organista zarabiał rocznie 120 złp. W 1849 r. proboszcz z Bogorii ks. Robert Malikowski przeniósł się do parafii Goźlice, organista również przeszedł do tej parafii. W 1853 r. Józef Rybkowski będąc w Goźlicach napisał skargę do biskupa sandomierskiego, że parafia bogoryjska zalega mu z wyrównaniem kosztów naprawy stodoły i obory⁴²⁰.

W inwentarzu fundi instructi z 1857 r. zanotowano przy wydatkach kościelnych: Organiście – Rs 15⁴²¹. W tym czasie nie było mieszkania dla organisty. Mieszkał on

⁴¹⁵ AP w Bogorii, Liber baptisatorum parochiae Bogoria 1672-1757, s. 47, 54, 76, 215.

⁴¹⁶ AKMK, sygn. AV 46, Acta visitationis ecclesiarum..., 1748, s. 14.

⁴¹⁷ AKMK sygn. AV 51, Acta visitationis ecclesiarum..., 1765/66, s. 8, *Organarius discretus Martinus Bysiński annor. altis circiter 34 ab annis 5 inservit Ecclesiae, salaritur quotannis florenis 24 propter victum Conventum informat in literis filios oppidanorum ratione cuius, habet ab cuiusdem caepum sibi hortulum sulcorum o. manet ad prosens, in domuncula in fundo. Ecclesiae exstructa. aliquot casa in quibus manent unquilin quatuor laborantes septimanatim pedester diem unum.* Tłumaczenie: *Organista Marcin Bysiński, chłopskiego pochodzenia, lat około 34, od pięciu lat służy w kościele. Wynagrodzenie coroczne utrzymanie ma 24 floreny. Naucza liter synów mieszczan, otrzymał z tego powodu od nich ogródek, obecnie mający zagonów 10. Obecnie mieszka w domku zbudowanym na polu kościelnym.*

⁴¹⁸ ADS, Akta parafii Bogoria 1804-1839 I, Inwentarz kościoła Parafialnego i Plebanii w Mieście Bogoryi Dekanacie Staszowskim Diecezji Sandomierskiej Kollacji prywatney JW Jana Kantego Hrabii Lubienieckiego Dziedzica po śmierci ostatniego posiadacza i plebana Felixa Laskrykiewicza 1827 roku spisany przez Ks. Adama Majewskiego Dziekana Dekanatu Staszowskiego, [npg].

⁴¹⁹ AP w Bogorii, Liber natorum 1797-1884.

⁴²⁰ ADS, Akta parafii Bogoria 1848-1983 III, Do Jaśnie Wielmożnego Administratora Dyecezji Sandomierskiej Od Józefa Rybkowskiego byłego organisty w Mieście Bogoryi podającego prośbę o należność swoją z dnia 27 stycznia 1853 r., [npg].

⁴²¹ ADS, Akta parafii Bogoria 1848-1983 III, Inwentarz Kościoła i plebanij w Mieście Bogoryi w Dyecezji Sandomierskiej, Dekanacie Staszowskim sporządzony w r. 1857.

w domu, który miał pełnić funkcję szkoły elementarnej (w tym celu został ufundowany przez Dziedzica tych ziem). Zajmował połowę tego budynku.

W latach 1860-1868 obowiązki organisty pełnił Maciej Rożek. Urodził się 22 lutego 1847 r. w Bogorii⁴²². W 1862 r. Dozór Kościelny parafii Bogoria zauważył potrzebę budowy nowej organistówki, ponieważ władza szkolna chciała przejąć do swoich potrzeb cały budynek⁴²³. Ostatecznie przed 1865 r. budynek ten został przez Władzę Szkolną przeznaczony na szkołę⁴²⁴. Nie wiadomo, gdzie w tym czasie mieszkał organista. Nową organistówkę wybudowano około 1872 r.⁴²⁵ Pomimo tego, że nie było mieszkania dla organisty, miał on do dyspozycji stodołę oraz obórkę⁴²⁶.

Od 1907 do 1920 r. organistą był Feliks Rożek. W 1918 r. miał 47 lat. Od 22 lat pracował jako organista, od 11 lat w Bogorii. Był żonaty. Naukę gry na organach pobierał przez 2 lata u ojca organisty w Bogorii. Mieszkania służbowego nie miał. Wynagrodzenie jakie otrzymywał to: *1 kor. od mszy, 4ty grosz od pogrzebu i ślubu, wyciągi krótkie, 10 rub z kolędy, 4 kopy jajek spisne, 2,5 kopy zboża – petyta*. Nie miał pensji i stałej spisanej umowy⁴²⁷.

Od 1920 r. obowiązki organisty pełnił Stanisław Wiktorowski, ur. w 1882 r. Jego przypuszczalne roczne zarobki w 1928 r. wynosiły 1116 zł. Płacił miesięcznie ubezpieczenia 3,72 zł, parafia płaciła 5,58 zł⁴²⁸. Miał trójkę dzieci. Umowę o pracę podpisano z nim na podstawie wzoru z regulaminu dla organistów z 1938 r.⁴²⁹

Po śmierci Stanisława Wiktorowskiego posadę organisty w bogoryjskiej parafii otrzymał Jan Zaręba. Urodził się 9 lipca 1940 r. Gry na organach uczył się zapewne u innych organistów, ponieważ miał tylko świadectwo wydane przez Komisję do spraw Muzyki Kościelnej w Kielcach. Pracę organisty rozpoczął w 1964 r. Przed podjęciem pracy w Bogorii pracował w parafii Sobków. Umowę o pracę w Bogorii podpisał 1 maja

⁴²² ADS, Akta dotyczące organistów 1867-1878, k. 44v, 47.

⁴²³ AP w Radomiu, RGR I sygn. 5496 Akta Komisyi woj. sandomierskiego tyczące się reparaacyi kościoła parafialnego i zbudowań plebańskich w Bogoryi, Protokół Dozoru Kościelnego z 2/14 czerwca 1862 r, s. 159.

⁴²⁴ ADS, Akta parafii Bogoria 1848-1983 III, Protokół sporządzony dnia 8/20 kwietnia 1865 r. przez Dozór Kościelny parafii Bogorya – na zasadzie Najwyższego Ukazu z dnia 8/20 stycznia 1863 r.,

⁴²⁵ ADS, Akta parafii Bogoria 1848-1983 III, Protokół wizyty dziekańskiej z dnia 1 czerwca 1872 r.

⁴²⁶ ADS, Akta parafii Bogoria 1848-1983 III, Protokół sporządzony dnia 8/20 kwietnia 1865 r. przez Dozór Kościelny parafii Bogorya – na zasadzie Najwyższego Ukazu z dnia 8/20 stycznia 1863 r.

⁴²⁷ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1909-1929, Tabela z wykazem organistów z 1918 r.

⁴²⁸ ADS, Akta dotyczące organistów 1909-1929, Wykaz przypuszczalnych dochodów organistów Diecezji Sandomierskiej i wyliczone sumy jakie mają płacić parafie i organisci jako ubezpieczeni pracownicy umysłowi 1928 r., [npg].

⁴²⁹ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1949-1957, Dane dotyczące organistów dekanatu staszowskiego, [npg].

1971 r. W 1973 r. był żonaty i miał dwoje dzieci, mieszkał w organistówce. Prowadził chór po swoim poprzedniku, w którego skład wchodziło 14 osób. Pobierał stałe wynagrodzenie 1000 zł plus ofiarę za rozprawianie opłatków⁴³⁰. Organista Jan Zaręba pracował w Bogorii do śmierci czyli do 1987 r.⁴³¹

Kolejnym organistą był Mirosław Rybak. Pracował w parafii od 1987 do 1992 r. Jest absolwentem Diecezjalnego Studium Organistowskiego w Sandomierzu. W 1992 r. przeniósł się do parafii Iwaniska.

Stanisław Gibała natomiast pracuje w Bogorii od 1992 r. do dziś (11 luty 2022 r.). Ukończył Diecezjalne Studium Organistowskie w Sandomierzu. Wcześniej pracował w parafii Szczepczusz-Zofiówka⁴³².

Tabela 52 Organiści parafii Bogoria

	Nazwisko imię	Lata pracy
1.	Bokszycki Adalbertus	ok. 1690
2.	Szczepański Joannes	ok. 1693
3.	Ratajewicz Antoninus	ok. 1720
4.	Olexiński Antoninus	ok. 1748
5.	Bysiński Marcin	1756-1765-?
6.	Królikowski Piotr	ok. 1820
7.	Kwiatkowski Casimirus	ok. 1834
8.	Bek Franciscus	ok. 1836
9.	Rybkowski Józef	ok. 1846
10.	Rożek Maciej	1860-1868
11.	Rożek Feliks	1907-1920
12.	Wiktorowski Stanisław	1920-1971
13.	Zaręba Jan	1971-1987
14.	Rybak Mirosław	1987-1992
15.	Gibała Stanisław	1992-

⁴³⁰ ADS, Karta o organiście, luźna karta.

⁴³¹Relacja ustna Stanisława Gibały z dnia 11 lutego 2022 r.

⁴³²Jw.

3.2 Organisci parafii pw. św. Mikołaja bpa w Kielczynie

Wizytacje XVIII - wieczne podają nazwiska organistów pracujących w Kielczynie, opis mieszkania dla organisty, a także wynagrodzenie. W wizytacji z 1727 r. opisano budynek organistówki⁴³³. W 1738 r. był Jan Bieleński⁴³⁴, w 1748 r. Sebastian Okoński, który pobierał za swoją pracę 24 floreny rocznie⁴³⁵. Od 1782 r. na organach grał Józef Matkowski, mający wówczas 36 lat. Mieszkał w 1 pokoju, który był częścią szpitala dla ubogich⁴³⁶.

Roczne wydatki na organistę w 1824 r. wynosiły 200 zł⁴³⁷.

Józef Remiszewski, syn Michała i Maryanny z Nowakowskich, urodził się we wsi Mostki, gminie Wiśniowa w powiecie sandomierskim, dnia 19 marca 1841 r. był organistą we wsi Kielczyna od 1863 r.⁴³⁸

W 1887 r. organista utrzymywał się z dochodów kościelnych. Według Dziekana ks. Fudalewskiego dobrze grał na organach i kierował śpiewem, a także uczył nowych pieśni⁴³⁹.

W latach 1904-1916 organistą w parafii był Stanisław Wiktorowski⁴⁴⁰.

Kolejnym organistą pracującym w Kielczynie od 1916 do 1925 r. był Konstanty Glitrzyński. Urodził się w 1895 r. W 1918 r. był żonaty. Nie odbył kursów dokształcających, organistówka, w której mieszkał była w stanie złym. Jako wynagrodzenie za granie na Mszy pobierał 1 kor, z pogrzebu i ślubu - ¼ część, z

⁴³³ AKMK, sygn. AV 22, Visitatio..., 1727, s.217, *Domus Organarii desolatissimam restauret*. Tłumaczenie: *Dom organisty bardzo zniszczony, niech odbuduje*.

⁴³⁴ AKMK sygn. AV 25, Visitatio archidiaconatus Sandomiriensis..., 1738, s. 148.

⁴³⁵ AKMK sygn. AV 46, Acta visitationis ecclesiarum... 1748, s. 20.

⁴³⁶ BDS, sygn. I 1476, Wizytacja z 1782 r., s. 100, *Szpital z drzewa o dwóch izbach z komorami plecionymi (...), w którego izbie mieszka organista, słomą pokryty*; s. 103: *Józef Matkowski organista lat 36 mający od maja w roku terażniejszym 1782 do kościoła przyjęty*.

⁴³⁷ ADS, Akta parafii Kielczyna 1821-1844 I, Inwentarz Fundi instructi kościoła i plebanii Kielczyny 12.06.1824 r., [npg].

⁴³⁸ ADS, Akta dotyczące organistów 1867-1878, Organisci dekanatu staszowskiego wykaz z 1866 r., Lista organistów Dekanatu Staszowskiego w Powiatach Opatowskim i Staszowskim zamieszkałych do oszczędzenia od zaciągu wojskowego prawnie kwalifikujących się, [npg].

⁴³⁹ ADS, Akta parafii Kielczyna 1845-1983 II, Akt wizytacji kanonicznej Kościoła Parafialnego w Kielczynie w Dekanacie Opatowskim odbytej dnia 28 czerwca 1887 r. przez Dziekana tegoż dekanatu, [npg], *Służba kościelna składa się z dwóch osób – organisty i dziadka kościelnego. Organista utrzymuje się z dochodów kościelnych. Organista dobrze gra na organie. Kieruje śpiewem w kościele i wprawia w melodie pieśni kościelnych*.

⁴⁴⁰ ADS, Akta do spraw organistów 1958-1969, Zeznanie pana organisty Stanisława Wiktorowskiego w sprawie własności kościelnej obok domu Józefa Gronostaja, [npg], *Urodzony jestem w Kielczynie w roku 1882 i chowałem się na organistówce, ponieważ ojciec mój był organistą. i ja pracowałem jako organista w parafii Kielczyna przez 14 lat. Obecnie jest 50 lat temu jak wyszedłem z Kielczyny*.

kolędy - 200 kor, spisne – 200, pobierał 5 kop (petyty), nie posiadał stałej pensji, nie posiadał umowy o pracę⁴⁴¹.

Wincenty Żabicki od 1 listopada 1925 r. do 23 sierpnia 1927 r. pełnił funkcję organisty w parafii Kiełczyna⁴⁴². Urodził się 5 marca 1905 r. Muzyki początkowo uczył się prywatnie, następnie przez jeden rok kształcił się w Szkole Muzycznej im. St. Moniuszki w Kowlu. W 1924 nie został zakwalifikowany przez Diecezjalną Komisję Egzaminacyjną do żadnej z sześciu klas organistów i nie otrzymał świadectwa, ale uzyskał pozwolenie na pracę pod warunkiem, że będzie uczęszczał na kursy uzupełniające i po trzech latach ponownie przystąpi do egzaminu. W 1925 i 1926 odbył diecezjalne kursy doksztalające w Radomiu⁴⁴³. W kolejnych latach pracował w parafiach: Łukawa (1927-1928), Słupia Nadbrzeżna (1931), Lasocin (1932-1933), Tarłów (1933-1934), Modliborzyce (1935-1936), Niekłań (1938), Łągów Opatowski (1941-1942)⁴⁴⁴. Należał do Stowarzyszenia Organistów-Chórmistrzów Diecezji Sandomierskiej, nie opłacał składek⁴⁴⁵. Przed 1927 r. rozpoczęto budowę nowego mieszkania dla organisty, z drewna sosnowego pokryto go dachówką cementową. Obok organistówki rozpoczęto też prace nad zabudowaniami gospodarczymi (*obórka*)⁴⁴⁶.

W 1928 r. organistą został urodzony w 1901 r. Hipolit Kuliński. Pracował w Kiełczynie do 1932 r.⁴⁴⁷

Cyprian Wałczarz to kolejny organista pełniący funkcję organisty w tej parafii. Urodził się 23 września 1905 r. w Połańcu. Ukończył szkołę podstawową. Od 1924 r. pracował jako organista w parafii Strzegom, następnie od 1932 r. w Kiełczynie⁴⁴⁸. Pomimo słabego wykształcenia – zakwalifikowany do kategorii III organistów, był mocno zaangażowany w sprawy muzyczne w parafii, zajmował się tam prowadzeniem chórów.

⁴⁴¹ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1909-1929, Tabela z wykazem organistów dekanatu staszowskiego z 1918 r., [npg].

⁴⁴² ADS, Akta dotyczące organistów 1909-1929, k. 481, 538v.

⁴⁴³ ADS, Katalog organistów (...) w r. 1932, s. 16; Katalog organistów (...) w r. 1934/35, s. 15.

⁴⁴⁴ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1929-1932, k. 67, 228, 231, 373.

⁴⁴⁵ Akta Komisji ds. organistowskich 1941-1948, k. 162, 163, 234-242, 291; Sprawy organistowskie. Protokoły 1921-1931, k. 17, 21v.

⁴⁴⁶ ADS, Akta parafii Kiełczyna 1845-1983 II, Spis inwentarza Kiełczyńskiego Rzymsko- Katolickiego parafialnego Kościoła 9 sierpnia 1927 r., [npg], *Dom dla służby. Dom dla organisty i kościelnego pobudowany jest nowy, lecz jeszcze nie wykończony, przy tym domu jest mały chlew, lecz również nie wykończony. Bez żadnego ogrodzenia dom ten jest z drzewa sosnowego pokryty dachówką cementową.*

⁴⁴⁷ ADS, Katalog organistów spełniających obowiązki przy kościołach diecezji sandomierskiej w r. 1932, s. 15.

⁴⁴⁸ ADS, Akta do spraw organistów 1958-1969, [npg], Zeznanie p. organisty Cypriana Wałczarza z Kiełczyny z dnia 28 lutego 1968 r. w sprawie granicy własności kościelnej. Podaje w zeznaniu, że organistą w Kiełczynie jest od 23 kwietnia 1932 r.

Po wizytacji biskupiej w 1935 r. w dokumentach zanotowano tekst na temat jego pracy: *Podniosłą chwilą była akademія w Sali katolickiej, choć jeszcze nie wykończonych, ale mile umajonej i ożywionej śpiewem dwóch chórów i młodzieży dorosłej, której śpiewem dyrygował miejscowy organista p. Cyprjan Wałcerz*⁴⁴⁹. Parafia podpisała z nim umowę dopiero 1 kwietnia 1971 r. Miał pobierać wynagrodzenie w kwocie 500 zł. Uprawiał również pole. Mieszkał w organistówce, dysponował dwoma pokojami. Był żonaty, miał trójkę dzieci⁴⁵⁰. W spisie inwentarza Fundi instructi z 1960 r. znajduje się opis mieszkania dla organisty. Był to budynek drewniany, z czterema pokojami, pokryty podniszczoną dachówką cementową. W bardzo złym stanie był budynek gospodarczy⁴⁵¹. W 1967 r. zelektryfikowano organistówkę⁴⁵². Cyprian Wałcerz pełnił funkcję organisty do 1974 r., w którym to przeszedł na emeryturę. Za swoją pracę otrzymał specjalne podziękowania od Administratora Apostolskiego Diecezji Sandomierskiej ks. bpa Piotra Gołębiowskiego⁴⁵³.

Od 1974 r. do 2008 r. posługę organisty w parafii pełnił Czesław Bojarski. Urodził się w 1952 r. W 1974 r. ukończył Studium Organistowskie w Sandomierzu. Od tego też roku została spisana umowa pomiędzy nim a parafią. Pracował jako rolnik i był ubezpieczony w KRUS. Za posługę organisty pobierał wynagrodzenie od parafian za granie na Mszach, ślubach i pogrzebach. Dodatkowym dochodem było rozprawianie opłatków po parafii. Ks. Dziekan zaopiniował pozytywnie jego posługę i postawę religijno-moralną, zanotował również, że brał udział w rekolekcjach parafialnych w 1996 r. (w roku wizytacji dziekańskiej)⁴⁵⁴. Od początku swojej pracy mieszkał w organistówce, miał pokój z kuchnią i małe pomieszczenie na naukę śpiewu. Uczył śpiewu, prowadził 20-osobową scholę dziecięcą oraz 15-osobowy chór parafialny. Organistówkę stanowił podniszczony, drewniany budynek (w 1977 r.). Stan tej części budynku, którą zajmował

⁴⁴⁹ ADS, Akta parafii Kielczyna 1845-1983 II, Odpis wizyty bpa Pawła Kubickiego 11 września 1935 r., [npg].

⁴⁵⁰ ADS, Akta Komisji do spraw organistów, karta o organistach, [npg].

⁴⁵¹ ADS, Akta parafii Kielczyna 1845-1983 II, Inwentarz Fundi instructi parafii Kielczyna sporządzony w roku 1960/61, [npg].

⁴⁵² ADS, Akta parafii Kielczyna 1845-1983 II, Protokół z wizyty kanonicznej parafii Kielczyna 25 czerwca 1967 r., [npg].

⁴⁵³ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1970-1985, Administrator Apostolski Diecezji Sandomierskiej do organisty parafii Kielczyna z dnia 27 października 1974 r., [npg].

⁴⁵⁴ AP w Niemirowie, Teczka wizytacji dziekańskich, Roczne wizytacje parafii św. Mikołaja w Kielczynie dekanatu staszowskiego w diecezji sandomierskiej, s. 3, *Organista: Czesław Bojarski, ur. w 1952 r., 22 lata w parafii, ukończony kurs organistowski w Sandomierzu w 1974 r. Istnieje umowa między organistą a proboszczem parafii. Jako rolnik ubezpieczony w KRUS w Staszowie. Od ludzi otrzymuje wynagrodzenie za: granie w czasie Mszy św., za śluby i pogrzeby. Osobny dochód – za opłatki. Uczestniczył w rekolekcjach parafialnych w 1996 r. Pod względem religijno-moralnym bez zastrzeżeń.*

organista był dobry. Obórki przy organistówece nie nadawały się do użytku. Zbudowana 30 lat wcześniej, pokryta słomą stodółka była mocno podniszczona⁴⁵⁵.

W latach 2008-2021 organistą w parafii Kielczyna był Fryderyk Ciepiela. Mieszkał w domu prywatnym, rozpoczął edukację w Diecezjalnym Studium Organistowskim w Sandomierzu, niestety naukę zakończył na III roku. Mieszkanie dla organisty nie zachowało się, zostało rozebrane⁴⁵⁶.

Aktualnie posługę organisty od 2023 r. pełni Sebastian Grzesik. W 2022 r. ukończył I rok Diecezjalnego Studium Organistowskiego w Sandomierzu, po czym przerwał naukę. Nauki gry na organach pobiera prywatnie.

Tabela 53 Organisci parafii Kielczyna

L.p.	Nazwisko i imię	Lata pracy
1.	Bieleński Jan	ok. 1738
2.	Okoński Sebastian	ok. 1748
3.	Matkowski Józef	od 1782
4.	Remiszewski Józef	ok. 1863-66
5.	Wiktorowski Stanisław	1904-1918
6.	Glitrzyński Konstanty	po 1918 a przed 1925
7	Żabicki Wincenty	1925-1927
8.	Kuliński Hipolit	1928-1932
9.	Wałcerz Cyprian	1932-1974
10.	Bojarski Czesław	1974-2008
11.	Ciepiela Fryderyk	2008-2021
12	Grzesik Sebastian	2022-

⁴⁵⁵ ADS, Akta parafii Kielczyna 1845-1983 II, Kwestionariusz o stanie parafii Kielczyna przed wizytacją biskupią 1977 r.

⁴⁵⁶ Relacja ustna proboszcza parafii Kielczyna ks. Jerzego Kubika z dnia 19.10.2013 r.

3.3 Organisci parafii Kotuszów

W 1699 r. był przy kościele minister, który pełnił funkcje organisty, kantora i kierownika szkoły⁴⁵⁷. W 1748 r. organistą tej parafii został Adalbertus Potokowicz, który pełnił jednocześnie obowiązki magistra szkoły, organisty i kantora⁴⁵⁸. Od 1754 r. Augustyn Charlecki (ur. 1728 r.) w kotuszowskiej parafii pełnił funkcję organisty, kantora i dzwonnika⁴⁵⁹.

Inwentarz Fundi instructi z 1849 r. podaje dokładny opis mieszkania dla organisty. Organistówka drewniana, pokryta była gontem, była w złym stanie⁴⁶⁰.

W 1919 r. organistą był Jan Zarzycki. W tym roku wysłał pismo do Kurii Diecezjalnej w Kielcach z prośbą o pozostawienie go na tej w funkcji w Kotuszowie⁴⁶¹.

W latach od 1927 do 1930 funkcję organisty w parafii pełnił Jan Smagałło, ur. w 1880 r. Muzyki uczył się w Busku. Według opinii proboszcza był człowiekiem głęboko wierzącym i praktykującym, uczciwym, prawym, pracowitym i sumiennym. W 1931 poszukiwał posady⁴⁶².

Kolejnym pełniącym obowiązki organisty w parafii Kotuszów był Stanisław Gorycki urodzony w 1910 r. Pracował jako organista tylko rok 1930-1931⁴⁶³.

W 1931 r. funkcję tę przejął Bolesław Woś urodzony w 1907 r. Od 1927 r. pracował jako organista w innych parafiach⁴⁶⁴. W 1931 r. w budynku służącym za mieszkanie dla organisty znajdowała się również sala ludowa. Organista miał ponadto do dyspozycji nowo wybudowaną stodołę z pomieszczeniem dla zwierząt. Z informacji wynika, że koszt budowy wyniósł 1800 zł⁴⁶⁵. Dokładny opis organistówki i pozostałych

⁴⁵⁷ E. Wiśniowski, *Prepozytura wiślicka ...*, s. 100.

⁴⁵⁸ A. Wiśnowska-Kirch, *Organy i organisci w okręgu wiślickim*, s. 217.

⁴⁵⁹ AKMK, sygn. AV 56, Akta wizyty generalnej... 1783, s. 364.

⁴⁶⁰ ADS, Akta parafii Kotuszów 1835-1983 II, Inwentarz Fundi instructi Kościoła i Plebanii Kotuszów w Roku 1849 spisane, [npg], *Organarya z drzewa (kostkowego) na węgiel gontem pobita na którey stancya i komora jest drzwi troje bez zamków na hakach i zawiasach żelaznych, podłoga z tarcic i powala zdezelowane. Komin murowany a w stancyi kominiek i piec murowane. Okien dwa w których szyb po sześć. Długość 15 lokci, szerokość 9 i 1/2, wysokość 3. Sposób budowy z drzewa w słupy sosnowe pod słomą. W stanie złym wartość 10 rs.*

⁴⁶¹ ADS, Akta parafii Kotuszów 1835-1983 II, Do Prześwietnego Konsystorza Biskupiego w Kielcach od organisty parafii Kotuszów Jana Zarzyckiego z dnia 1 kwietnia 1919 r., [npg].

⁴⁶² ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1929-1932, k. 220; Akta dotyczące organistów 1931-1937, k. 13.

⁴⁶³ ADS, Katalog organistów spełniających obowiązki przy kościołach diecezji sandomierskiej w r. 1932, s. 15.

⁴⁶⁴ ADS, Katalog organistów spełniających obowiązki przy kościołach diecezji sandomierskiej w r. 1934/35, s. 15.

⁴⁶⁵ ADS, Akta parafii Kotuszów 1835-1983 II, Odpis protokołu wizyty pasterskiej Jego Ekscelencji Biskupa Pawła Kubickiego Sufragana Sandomierskiego w Kotuszowie 22 września 1931 r., [npg].

zabudowań został umieszczony w inwentarzu z 1931 r. Był to budynek murowany. W jednej części budynku mieściła się sala parafialna, w drugiej części mieszkał organista, który zajmował dwa pokoje. Obok organistówki znajdowały się budynki gospodarcze (stodoła i obórka) zbudowane w 1930 r.⁴⁶⁶ Przed rokiem 1935 w mieszkaniu organisty postawiono piec i kuchnię. Koszt tych prac wyniósł 270 zł⁴⁶⁷. Bolesław Woś był organistą w parafii do 1935 r.⁴⁶⁸.

Dnia 1 kwietnia 1943 r. została podpisana umowa służbowa pomiędzy proboszczem parafii Kotuszów ks. Józefem Sadowskim, a nowym organistą Feliksem Farbiszem, który zdał odpowiednie egzaminy przed Diecezjalną Komisją Egzaminacyjną i posiadał świadectwo ukończenia dwuletnich kursów organistowskich. Umowa została zawarta na czas nieokreślony na warunkach Regulaminu Diecezjalnego dla spraw organistowskich z 1 marca 1943 r. Oprócz praw i obowiązków przewidzianych w regulaminie diecezjalnym w umowie dodano, że organista miał wypiekać opłatki dla potrzeb liturgicznych oraz miał pobierać wynagrodzenie całe dochody kancelaryjne, za czynności przy pogrzebach i ślubach od interesantów 1/3 część dochodu ks. Proboszcza oraz 15% od wotyw⁴⁶⁹.

W wyniku działań wojennych zniszczeniu uległa także organistówka. Według zapisu w inwentarzu parafii z 1945 r. została ona zniszczona w 85%. Budynek ten częściowo nakryto i zabezpieczono, przed całkowitym zrujnowaniem⁴⁷⁰. W następnych latach dzięki staraniom ks. proboszcza Antoniego Sobczyka organistówka została wyremontowana⁴⁷¹.

⁴⁶⁶ ADS, Akta parafii Kotuszów 1835-1983 II, Inwentarz fundi instructi parafii w Kotuszowie z 1931 r., [npg], *Murowana organistówka stoi na placu kościelnym okopcowanym przez geometrów w roku 1929 po stronie południowej kościoła. Północna strona budynku mieści salę parafialną wraz ze sceną do przedstawień teatralnych, urządzanym staraniem miejscowego Stowarzyszenia Młodzieży Katolickiej. Dwa pokoje od strony południowej zajmuje organista. Organistówkę zaczął budować ks. Zarzycki, ukończył ks. Górka. Obok organistówki stodoła wraz z obórką pod jednym nakryciem zbudowane z kamienia przez ks. Wincentego Kwiatkowskiego w roku 1930.*

⁴⁶⁷ ADS, Akta parafii Kotuszów 1835-1983 II, Odpis protokołu wizytacji pasterskiej bpa Pawła Kubickiego z dnia 1 września 1935 r., [npg].

⁴⁶⁸ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1933-1935, Pismo Do Prześwietnej Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu, od Proboszcza parafii w Szumsku w sprawie organisty Bolesława Wosia z dnia 25 marca 1935 r., [npg], W piśmie tym wyjaśniono, że w katalogu organistów z 1934/35 omyłkowo zapisano Jan Woś, w rzeczywistości chodziło o Bolesława.

⁴⁶⁹ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich umowy z organistami zaczęte w roku 1943, Umowa służbowa z dnia 1 kwietnia 1943 r. pomiędzy proboszczem parafii Kotuszów a Feliksem Farbiszem, [npg].

⁴⁷⁰ ADS, Akta parafii Kotuszów 1835-1983 II, Inwentarz fundi instructi parafii Kotuszów z 15 listopada 1945 r., [npg].

⁴⁷¹ ADS, Akta parafii Kotuszów 1835-1983 II, Protokół wprowadzenia jako posiadacza probostwa parafii Kotuszów dotychczasowego administratora ks. Antoniego Sobczyka, [npg].

W latach 1948-1951 w parafii nie było organisty⁴⁷².

Od października 1951 r. funkcję organisty spełniał Eugeniusz Szymański (ur. 18 kwietnia 1927 r.). W chwili objęcia stanowiska miał 24 lata. Na organach uczył się grać przez 3 lata u innych organistów (w Bidzinach i Opatowie). Ze względu na bardzo niskie kwalifikacje nie miał podpisanej umowy. W 1953 r. był żonaty i miał jedno dziecko⁴⁷³. W październiku 1953 r. zrezygnował z tej posady⁴⁷⁴. Następnie pracował w Górze Puławskiej i Janowcu. W 1972 r. miał czworo dzieci⁴⁷⁵.

Kolejnym organistą zatrudnionym w Kotuszowie był Józef Rycomber (ur. 13 marca 1935 r.). Ukończył kurs III stopnia Szkoły Organistowskiej w Sandomierzu. W zawodzie organisty pracował od 1956 r., na początku w parafii Ocieszki. Od 1961 r. podpisał umowę o pracę z parafią w Kotuszowie. Tygodniowo miał pracować 56 godzin i za to otrzymywał wynagrodzenie 1000 zł. Ponadto uprawiał 20 arowy ogród. Mieszkał w organistówce (2 pokoje i kuchnia). W 1973 r. był żonaty, miał dwoje dzieci. Prowadził 12-osobowy chór⁴⁷⁶. Pracował jako organista do śmierci w 2002 r.

Od 2002 r. posługę organisty w parafii pełni Aneta Urbanowicz. Ukończyła Diecezjalne Studium Organistowskie w Sandomierzu. Mieszka w Staszowie. Ponadto pracuje na pełnym etacie w szkole jako katechetka. Akompaniuje i śpiewa na Mszach i nabożeństwach w niedziele i w dni powszednie. Prowadzi również scholę dziecięcą⁴⁷⁷.

⁴⁷² ADS, Akta parafii Kotuszów 1835-1983 II, Protokół wizytacji kanonicznej parafii Kotuszów z 3-4 lipca 1948 r., Pismo do biskupa z wyszczególnionymi pracami przy kościele za 1951 r.

⁴⁷³ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1949-1957, Dane o organistach 1953 r.

⁴⁷⁴ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1949-1957, Pismo do Kurii Biskupiej od proboszcza parafii Kotuszów z dnia 31 maja 1954r.

⁴⁷⁵ ADS, Organiści diecezji sandomiersko-radomskiej dane osobowe z 1972 r. luźne karty.

⁴⁷⁶ ADS, Karty o organistach z 1973 r.

⁴⁷⁷ Relacja ustna ks. Jerzego Sobczyka proboszcza parafii Kotuszów z dnia 21 maja 2014 r.

Tabela 54 Organisci w parafii Katuszów

Lp.	Nazwisko imię	Lata pracy
1.	Potokowicz Adalbertus	ok. 1748
2.	Charlecki Augustyn	1754- 1783-?
3.	Zarzycki Jan	ok. 1919
4.	Smagałło Jan	1927-1930
5.	Gorycki Stanisław	1930-1931
6.	Woś Bolesław	1931-1935
7.	Farbisz Feliks	1943- ?
8.	Szymański Eugeniusz	1951-1953
9.	Rycomber Józef	1961-2002
10.	Urbanowicz Aneta	2002 -

3.4 Organisci parafii Kurozwęki

W 1748 r. organistą Kurozwęk był Joannes Drzewiński⁴⁷⁸. Od 1770 r. funkcję tę pełnił Antoni Mazanka, wspomniany jeszcze w dokumentach w 1783 r.⁴⁷⁹ W księgach metrykalnych odnaleziono nazwiska kolejnych organistów parafii Kurozwęki: w 1809 r. był to Petrus Skibiński⁴⁸⁰, w 1828 r. Sebastian Nowacki⁴⁸¹, w 1837 r. Wincenty Szlichta (urodzony w 1814 r.)⁴⁸², a w 1863 r. Mikołaj Wieruszewski⁴⁸³.

W 1910 r. parafia zakupiła budynek obok kościoła, który miał służyć za mieszkanie dla organisty. Budynek był wykonany z drewna, pokryty gontem, składał się z dwóch pokoi i kuchni⁴⁸⁴.

Kolejnym organistą był Walery Kawala, urodzony w 1874 r. W Kurozwękach pracował od 1916 r.⁴⁸⁵ Jak wynika z umowy o pracę swoją funkcję pełnił jeszcze w 1943 r. Mieszkał w prywatnym domu w Szydłowie. Pobierał wynagrodzenie w formie 1/3 ofiar

⁴⁷⁸ A. Wiśnowska-Kirch, *Organy i organisci w okręgu wiślickim*, s. 217.

⁴⁷⁹ AKMK, sygn. AV 56, Akta wizyty generalnej... 1783, s. 336.

⁴⁸⁰ AP w Kurozwękach, Liber natorum 1771-1846, s. 27.

⁴⁸¹ AP w Kurozwękach, Księga urodzeń 1826-1837, s. 23.

⁴⁸² AP w Kurozwękach, Księga urodzeń 1826-1837, s. 123.

⁴⁸³ AP w Kurozwękach, Księga ochrzczonych 1860-1869, [npg].

⁴⁸⁴ ADS, Akta parafii Kurozwęki 1809-1983 I, Inwentarz Fundi instructi Kościoła parafialnego w Kurozwękach dekanatu Staszowskiego przez ks. Parkiewicza w r. 1930 sporządzony, [npg].

⁴⁸⁵ ADS, Katalog organistów 1934 r., s. 15.

od parafian, a także za spisywanie akt w kancelarii. Do jego obowiązków należało również wypiekanie hostii, a także prowadzenie chóru parafialnego⁴⁸⁶.

Z 1949 r. zachowały się dwie umowy o pracę z organistami. Pierwsza z 1 listopada 1949 r. zawarta ze Stanisławem Kwaśniewskim. Nie wiadomo dlaczego Stanisław Kwaśniewski był tylko 27 dni (oficjalnie) organistą w Kurozwękach. Urodził się w 1930 roku w Chmielniku. Miał dobre wykształcenie, ponieważ ukończył Szkołę Muzyczną i Organistowską Księży Salezjanów w Przemyślu. Do jego obowiązków jako organisty należało utrzymanie porządku na chórze i przy organach. Powierzono mu też prace kancelaryjne. Zajmował się rozśpiewaniem ludzi, szczególną troską muzyczną miał otoczyć dzieci, a także przywrócić do dawnej świetności chór parafialny. Za pracę miał pobierać wynagrodzenie: od każdej Mszy św. 15% stypendium, za śluby i pogrzeby $\frac{1}{3}$ część dochodów proboszcza z dobrowolnych ofiar, połowę dochodu z prowadzenia kancelarii parafialnej, ponadto każdego roku miał prawo pobierać petytę, a także w okresie Wielkiego Postu ofiary przy spisie ludności do Sakramentów Św. Parafia zobowiązana była wynajmować organiscie mieszkanie do czasu wybudowania organistówki. Posiłki miał spożywać na plebanii. Od 1 stycznia 1950 r. miał być przez parafię ubezpieczony w Ubezpieczalni Społecznej w Ostrowcu⁴⁸⁷.

Druga umowa, z dnia 27 listopada 1949 r., zachowana w Archiwum Diecezjalnym w Sandomierzu została zawarta z kolejnym organistą Eugeniuszem Gzylem. Urodził się 30 maja 1929 r. w Wolicy. We wczesnej młodości należał do chóru parafialnego w Stopnicy. Po namowie ks. Tadeusza Marchaja w 1946 r. rozpoczął edukację w Salezjańskiej Średniej Szkole Organistowskiej w Przemyślu. Ukończył ją w 1949 r. W szkole oprócz organów grał na wiolonczeli, a w orkiestrze dętej na czynelach. Był w jednym roczniku ze Stanisławem Kwaśniewskim. Tekst umowy, wszystkie obowiązki i sposób wynagrodzenia, zredagowany tak samo jak u poprzednika. Organista miał zająć się odnową śpiewu liturgicznego w kościele, reaktywować chór itd.⁴⁸⁸ W Kurozwękach przepracował półtora roku, po czym został powołany do wojska na dwa i pół roku.

⁴⁸⁶ ADS, Akta dotyczące organistów, Umowa służbowa z dnia 1 maja 1943 r., [npg].

⁴⁸⁷ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1943-1958, Umowa służbowa z dnia 1 listopada 1949 r., [npg].

⁴⁸⁸ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1943-1958, Umowa służbowa z dnia 27 listopada 1949 r., [npg].

Po odbytej służbie na kilka miesięcy powrócił do Kurozwęk, a następnie przeniósł się do Stopnicy, w której zwolnił się etat organisty⁴⁸⁹.

1 sierpnia 1958 r. została zawarta umowa o pracę pomiędzy parafią w Kurozwękach a Stanisławem Pączkiem – organistą. Z umowy wynika, że Stanisław Pączek uzyskał w 1956 r. świadectwo egzaminacyjne Diecezjalnej Komisji Egzaminacyjnej Organistów w Przemyślu. Do jego obowiązków należało: utrzymanie porządku w kościele, zakrystii i na chórze, prowadzenie ministrantów, podwyższanie swoich kwalifikacji poprzez ćwiczenie, nauczanie dzieci śpiewu i kierowanie chórem parafialnym. Dochody jakie miał pobierać to: od ślubów i pogrzebów 1/3 dochodów proboszcza, prawo do petyty, od opłatków na Boże Narodzenie, co roku robić spis ludności i rozprawdzać kartki do spowiedzi wielkanocnej, pobierał także 15% od intencji mszalnej⁴⁹⁰.

W 1968 r. pełniącym obowiązki organisty był Zygmunt Celiński. Urodził się 17 lutego 1922 r. Mieszkał w prywatnym domu. Nie miał wykształcenia muzycznego, był samoukiem. Gry na organach i śpiewu uczył go miejscowy proboszcz. Podejmował też próby nauki w Studium Organistowskim w Sandomierzu, jednak bez efektów. Był przez parafię ubezpieczony⁴⁹¹. Inne dane Zygmunta Celińskiego podane zostały w karcie informacyjnej z 1973 r. Podano w niej, że kończył on szkołę organistowską w Kielcach. Prowadził 25-osobowy chór. Utrzymywał się z ofiar składanych przez wiernych⁴⁹².

Od 1993 r. organistą jest Mariusz Kozieł z Oględowa, który ukończył Diecezjalne Studium Organistowskie w Sandomierzu. Prowadzi on jednocześnie zakład pogrzebowy w Kurozwękach.

⁴⁸⁹ A. Dziarmaga, *Organista piastowskiej Stopnicy*, ze strony: <http://www.niedziela.pl/artukul/62544/nd/Organista-piastowskiej-Stopnicy>, z dnia 16 marca 2015 r.

⁴⁹⁰ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1958-1969, Umowa służbowa z dnia 1 sierpnia 1958 r., [npg].

⁴⁹¹ ADS, Akta parafii Kurozwęki 1809-1983 I, Sprawozdanie o stanie parafii Kurozwęki przed wizytacją kanoniczną z dnia 13 września 1968 r., [npg], *Pełniącym obowiązki jest Zygmunt Celiński samouk, mieszkający we własnym domu. Nie posiada wykształcenia organistowskiego. Uczył go mój poprzednik oraz dojeżdżał jakiś czas do Sandomierza, ale żadnych świadectw nie ma. Jako siła fachowa jest bardzo słaby. Jest ubezpieczony.*

⁴⁹² ADS, Karta informacyjna parafii Kurozwęki z 1973 r.

Tabela 55 Organisci w parafii Kurozwęki

	Nazwisko imię	Lata pracy
1.	Drzewiński Joannes	ok. 1748
2.	Mazanka Antoni	1770-1783-?
3.	Skibiński Petrus	ok. 1809
4.	Nowacki Sebastyan	ok. 1828
5.	Szlichta Wincenty	ok. 1837
6.	Wieruszowski Mikołaj	ok. 1863
7.	Kawala Walery	1916-1943
8.	Kwaśniewski Stanisław	1949
9.	Gzyl Eugeniusz	1949
10.	Pączek Stanisław	ok. 1958
11.	Celiński Zygmunt	ok. 1968
12.	Koziel Mariusz	1993-

3.5 Organisci parafii Niemirów

Kościół i parafia w Niemirowie powstały w latach 40-tych XX wieku. Pomimo wojny mieszkańcy Niemirowa wybudowali kościół i plebanię. Wyposażyli wnętrze świątyni, postarali się też o organy. Wybudowali również mieszkanie dla organisty, którego też od początku istnienia parafii utrzymywali. W 1942 r. organista zajmował się, oprócz gry na organach, wypiekaniem hostii i komunikantów⁴⁹³.

Dnia 10 maja 1943 r. została zawarta umowa na czas nieokreślony, pomiędzy administratorem parafii w Niemirowie a organistą Janem Sternickim (ur. 22 X 1917 r.). Nowy organista ukończył trzeci Kurs Doksztalający dla Organistów przy Wyższej Szkole Muzycznej im. Fr. Chopina w Warszawie oddział w Radomiu w 1939 r. Obejmując posadę był żonaty. Do czasu wykończenia organistówki miał zamieszkać w wynajętym przez parafię mieszkaniu w sąsiedniej miejscowości – Niedźwiedź. Podpisał umowę na czas nieokreślony z administratorem parafii ks. Stanisławem Resztakiem. Z umowy wynika, że miał pełnić obowiązki jakie wynikają z Regulaminu dla spraw organistowskich Diecezji Sandomierskiej, ze szczególnym naciskiem na nauczanie śpiewu ludzi,

⁴⁹³ AP w Niemirowie, Liber visitationum ecclesiae parochialis in Niemirów ab Anno 1942, Sprawozdanie z wizytacji 22 czerwca 1942 r., [npg], *Hostie i komunikanty wypieka miejscowy organista z mąki dostaczonej przez ks. Proboszcza.*

jak i prowadzenie chóru, który już wtedy zapewne istniał. Do jego zadań należało również wypiekanie hostii i komunikantów z mąki dostarczanej przez proboszcza. Jego wynagrodzenie zostało dokładnie opisane w paragrafie 1 punkt 3: 1/3 z opłat za pogrzeby i śluby, 15% z intencji mszalnych, dobrowolne ofiary od parafian tzw. petyty (snopki zboża i ziemniaki), dobrowolne ofiary przy spisie ludności przed spowiedzią wielkanocną i z racji wydawania kartek do spowiedzi wielkanocnej, opłaty za wypisywanie metryk⁴⁹⁴. Nowy organista pełnił swoją funkcję bardzo krótko, bowiem tylko do 14 czerwca 1943 r. W tym dniu zrezygnował z pracy i przeniósł się do Sulisławic, by tam pracować w młynie u swojego teścia⁴⁹⁵. Następnie pracował jako organista w parafii Łoniów⁴⁹⁶.

Dnia 1 marca 1944 r. parafia Niemirów zatrudniła kolejnego organistę – Wincentego Kumigę. W chwili zawarcia umowy był on żonaty i miał jedno dziecko. W 1939 r. ukończył pierwszy Kurs Doksztalający dla Organistów przy Wyższej Szkole Muzycznej im. Fr. Chopina w Warszawie, oddział w Radomiu. Miał zamieszkać w niewykończonej jeszcze plebanii. Zobowiązał się do doksztalcenia, w chwili zaprzestania działań wojennych. Teksty zawieranych z organistami umów, poza drobnymi wyjątkami właściwie się nie różniły. Umowa została podpisana na czas trwania wojny. Nowy organista miał powierzone takie same obowiązki jak jego poprzednik ze szczególnym naciskiem na prowadzenie chóru, wypiekanie hostii i komunikantów. Za wykonywaną pracę miał pobierać podobne wynagrodzenie. Różnica dotyczyła tylko tzw. petyty. Zamiast darów w naturze (snopki zboża, ziemniaki) mógł pobierać pieniądze⁴⁹⁷.

W czasie działań wojennych w latach 1944-1945 uszkodzeniu uległ kościół. Zniszczony został witraż św. Cecylii i organistówka, którą wyremontowano. Ks. proboszcz pokrył dach blachą⁴⁹⁸. Z dokumentów wynika, że nie wiadomo w jakim czasie,

⁴⁹⁴ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich. Umowy z organistami zaczęte w roku 1943, Umowa służbowa w dniu 10 maja 1943 r. pomiędzy ks. Stanisławem Resztakiem, administratorem działającym w imieniu i na rzecz Kościoła rzym. – katolickiego w Niemirowie i panem Janem Sternickim, [npg].

⁴⁹⁵ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1941-1948, Pismo do Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu informujące o odejściu organisty Jana Sternickiego z dnia 14 czerwca 1943 r., [npg].

⁴⁹⁶ ADS, Organiści diecezji sandomiersko-radomskiej dane osobowe z 1972 r. luźne karty.

⁴⁹⁷ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich. Umowy z organistami zaczęte w roku 1943, Umowa służbowa zawarta w dniu pierwszego marca 1944 r., pomiędzy ks. Stanisławem Resztakiem proboszczem parafii Niemirów działającym w imieniu i na rzecz kościoła rzym. – katolickiego w Niemirowie i panem Wincentym Kumigą, [npg].

⁴⁹⁸ Archiwum Parafialne w Niemirowie, Liber visitationum ecclesiae parochialis in Niemirów ab Anno 1942, Sprawozdanie z wizytacji 29 maja 1950 r. bpa Jopa, [npg], 1944-45 w czasie wojny straty, ks. Jan Sawicki pokrył część organistówki blachą.

ale po zakończeniu pracy w Niemirowie był jeszcze organistą w Świątnikach, a następnie w Sulisławicach (1972 r.)⁴⁹⁹.

Inwentarz fundi instructi z 1958 r. podaje dokładny opis organistówki. Budynek był drewniany, wybudowany w 1940 r. pokryty czerwoną dachówką, o wymiarach: długość 13 m, szerokość 5,50 m. Do organistówki przylegała salka do śpiewu o wymiarach 5x4 m pokryta blachą, a wybudowana w 1945 r. Przy organistówce znajdowały się również szopa i chlewik⁵⁰⁰.

Od 1950 r. funkcję organisty w parafii pełnił Marian Gach. Urodził się w 1923 r. Na organach uczył się grać przez dwa lata u organistów w Sulisławicach. Był żonaty i miał dwoje dzieci. Parafia nie mogła z nim zawrzeć umowy, ponieważ nie miał odpowiedniego wykształcenia. Korzystał z mieszkania parafialnego. Utrzymywał się z *normalnych* opłat od parafian⁵⁰¹. W Niemirowie pracował 6 lat, następnie do śmierci (zmarł w 2010 r.) był organistą w parafii Chobrzany⁵⁰².

Kolejnym organistą w Niemirowie był Eugeniusz Parka, urodzony 18 stycznia 1937 r. Podczas kwerendy nie odnaleziono informacji, od którego roku pełnił tę funkcję, ale na podstawie karty informacyjnej z 1972 r. wiadomo, że od 1954 r. uczył się dwa lata u organisty Jana Sternickiego, następnie jako organista pracował od 1956 r. w parafiach: Ćmińsk, Modliborzyce. Trzecią parafią był Niemirów, potem jeszcze funkcję organisty pełnił w Jankowicach i Bydgoszczy, a od 1965 r. we Wszechświętych⁵⁰³.

W 1971 r. pracę organisty w parafii Niemirów podjął Jerzy Zych urodzony 1 marca 1953 r. w Ruszcy. Nie posiadał wykształcenia muzycznego, był stanu wolnego. Nie spisano z nim umowy. Ustalono 10 godzin pracy tygodniowo. Wynagrodzenie wynosiło 520 zł plus ofiary od wiernych. Uprawiał mały ogródek. Miał 2-pokojowe mieszkanie służbowe⁵⁰⁴.

W 1974 r. organistą był Zbigniew Baniek (ur. 1941 r.). Nie miał on kwalifikacji muzycznych. Stracił częściowo słuch po wypadku samochodowym⁵⁰⁵. Przed 1980 r.

⁴⁹⁹ADS, Organisci diecezji sandomiersko-radomskiej dane osobowe z 1972 r. luźne karty.

⁵⁰⁰AD w Sandomierzu, Akta Parafii Niemirów 1927-1983 I, Inwentarz fundi instructi parafii Niemirów z 4 września 1958 r., [npg].

⁵⁰¹ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1949-1957, Informacje o organistach z dekanatu (brak daty), [npg].

⁵⁰²Relacja ustna ks. Czesława Przewłockiego, emerytowanego proboszcza parafii Chobrzany z dnia 29 czerwca 2014 r.

⁵⁰³ADS, Organisci diecezji sandomiersko-radomskiej dane osobowe z 1972 r., luźne karty.

⁵⁰⁴ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich, luźne karty zawierające dane o organistach z terenu diecezji sandomierskiej.

⁵⁰⁵ADS, Akta Komisji ds. organistowskich 1970-1985, k. 220.

wyremontowano organistówkę. Organista nie miał umowy, głównym jego zajęciem była praca w *instytucji państwowej*, gdzie był ubezpieczony⁵⁰⁶.

W 1995 r. funkcję organisty pełnił Mirosław Orkisz z Iwanisk, urodził się w 1970 r. Był samoukiem. Rozpoczął edukację w Szkole Organistowskiej w Radomiu, którą na I roku przerwał. Pracował na podstawie pisemnego oświadczenia złożonego w kancelarii parafialnej, z którego wynikało, że za ofiary zebrane od wiernych z racji opłatków i za możliwość ćwiczenia na parafialnych organach zobowiązuje się dojeżdżać i grać w parafii Niemirów na Mszach św. w niedziele i święta. Parafia była zbyt mała, aby zatrudnić organistę na pełnym etacie. Pełniący obowiązki organisty dojeżdżał z Iwanisk, organistówka była niezamieszkała i popadała w ruinę⁵⁰⁷. W wizytacji dziekańskiej z 1996 r. odnotowano ponadto, że Mirosław Orkisz nie był ubezpieczony. Był stanu wolnego. Ksiądz Dziekan wystawił mu opinię, która brzmiała następująco: *Jest on grzeczny i kulturalny, żadnych konfliktów z nim nie ma, praktyki religijne spełnia, w rekolekcjach nie uczestniczył*⁵⁰⁸.

Od 2010 r. w parafii nie ma organisty, na śluby i pogrzeby dojeżdża organista z Kiełczyzny Fryderyk Ciepiela⁵⁰⁹. Organistówka spłonęła i została całkowicie rozebrana.

Tabela 56 Organiści parafii w Niemirowie

Lp.	Nazwisko imię	Lata pracy
1.	Sternicki Jan	1943-1944
2.	Kumiga Wincenty	1944-1945?
3.	Gach Marian	1950-1956
4.	Parka Eugeniusz	?
5.	Zych Jerzy	1971-1974
6.	Baniek Zbigniew	1974-?
7.	Orkisz Mirosław	1995-2010
8.	Ciepiela Fryderyk	2010

⁵⁰⁶ AP w Niemirowie, Teczka z odpisami wizytacji dziekańskich, Wizytacja dziekańska w parafii Niemirów. Sprawozdanie z 11 października 1980 r., s. 2.

⁵⁰⁷ AP w Niemirowie, Teczka z odpisami wizytacji dziekańskich, Wizytacja dziekańska w parafii Niemirów, . Sprawozdanie z 12 października 1995 r., s. 2.

⁵⁰⁸ Archiwum Parafialne w Niemirowie, Teczka z odpisami wizytacji dziekańskich, Wizytacja dziekańska w parafii Niemirów, . Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej w par. Niemirów , dek. Staszów, dn. 20 IV 1996 r., s. 2.

⁵⁰⁹ Relacja ustna ks. Jerzego Bisztygi, proboszcza w Niemirowie z dnia 05.10.2013 r.

3.6 Organisci parafii Rytwiany i kościoła rektoralnego

W czasie, gdy w Rytwianach przebywali kameduli nie było organów w kościele, nie było też i organisty. Po kasacie klasztoru, w rytwiańskim kościele posługiwali księża diecezjalni z parafii Staszów (z małymi wyjątkami, gdy byli reformaci i na krótki czas kameduli). Być może taka sama sytuacja dotyczyła organistów, którzy przyjeżdżali ze Staszowa. Początkowo nie było instrumentu. Dopiero w II połowie XIX w. pojawiła się fisharmonia, a pod koniec XIX w. lub na początku XX w. organy piszczałkowe.

W latach 1860-1864, gdy w Rytwianach przebywali księża reformaci - mieli swojego organistę, którym był Rafał Gutkowski (liczący w 1864 r. 75 lat)⁵¹⁰.

Z pisma do kurii diecezjalnej z 1876 r. wynika, że gruntownego remontu wymagała organistówka i inne zabudowania przykościelne⁵¹¹.

Od marca 1915 r. do lipca 1919 r. organistą w Rytwianach był Paweł Wójcik (ur. w 1899 r). Według opinii proboszcza ks. Edwarda Ptaszyńskiego z 1919 r. *ze swych obowiązków wywiązywał się wzorowo, jako człowiek był uczciwy, solidny, ze wszech miar zasługujący na zaufanie*.⁵¹²

W 1924 r. organistą w Rytwianach był Marian Gorycki (ur. 25 III 1903 r.). Muzyki uczył się u Hipolita Królikowskiego w Koprzywnicy. Nie odbywał kursów dokształcających. W 1924 r. zdał egzamin przed Komisją Diecezjalną. Został zatrudniony w diecezji od 1921 r. Po opuszczeniu Rytwian, w kolejnych latach pracował w parafiach: Łukawa (1929-1931), Gierczyce (1932-1936). W obydwu tych parafiach prowadził chór.

⁵¹⁰ ADS, Akta parafii Rytwiany 1865-1983 I, Pismo do Prześwietnego Konsystorza Generalnego w Sandomierzu, od Administratora Kościoła w Rytwianach Amaranta Józefackiego Reformaty z 1864 r., [npg].

⁵¹¹ ADS, Akta parafii Rytwiany 1865-1983 I, Podanie o restaurację zabudowań i domu dla organisty z dnia 10/12 października 1876 r., [npg].

⁵¹² ADS, Akta dotyczące organistów 1909-1929, k. 419-430, 433-447, 538, 539, 563, 565-569, 580; Akta Komisji do spraw organistowskich 1929-1932, k. 67, 239; Akta Komisji ds. organistowskich 1933-1935, k. 129, 198; *Katalog organistów (...) w r. 1932*, s. 13; *Katalog organistów (...) w r. 1934/35*, s. 13; Sprawy organistowskie. Protokoły 1921-1931, k. 12, 14, 15v, 17; ARW, Wykaz kasowy, s. 15. KDS 1925, nr 2, s. 35, 37; 1926, nr 4, s. 117; B. Krzemińska, *Posługa organisty w dekanacie sandomierskim w latach 1918-1939*, Rzeszów 2013, (mps pracy mgr. Uniwersytetu Rzeszowskiego). s. 215. Paweł Wójcik w l. 1919-1922 służył w wojsku, w tym czasie w l. 1921-1922 był organistą w kościele garnizonowym w Zegrzu pod Warszawą. W Zegrzu prowadził kancelarię duszpasterstwa wojskowego. Kapelan garnizonu wydał opinię, że *obowiązki swoje jako organista pełnił bardzo sumiennie i wywiązywał się z nich jak najlepiej*. W 1922-1925 pełnił obowiązki parafii Jastrzęb, prowadził chór, pisał akta w kancelarii parafialnej. Został zwolniony przez proboszcza z następującym uzasadnieniem: *nie złożył dotąd żadnych świadectw o swoich kwalifikacjach (...); w grze organowej wykazywał mało wprawy; chór doprowadził do takiego stanu, że dziś ledwo w małej części wegetuje; nie dbał o porządek i czystość (...); spóźniał się (...); często wyjeżdżał nie opowiadając się (...); za czynności pobierał od ludzi więcej niż pozwala regulamin (...)*. P. Wójcik odwoływał się od decyzji do biskupa sandomierskiego M. Ryxa. Od 1925 pracował w parafii Zakrzew, gdzie notowany do 1934. W 1924 został zakwalifikowany przez Diecezjalną Komisję Egzaminacyjną do organistów klasy III-c i zobowiązany do uzupełnienia kwalifikacji na 3-letnim kursie. Należał do Stowarzyszenia Organistów-Chórmistrzów Diecezji Sandomierskiej, opłacał składki.

Według opinii proboszcza Łukawy z 1931 r. obowiązki spełniał *zupełnie dobrze*. Należał do Stowarzyszenia Organistów-Chórmistrzów Diecezji Sandomierskiej⁵¹³. Mieszkał w zabudowaniach poklasztornych. Miał do dyspozycji jeden pokój⁵¹⁴.

Jak wzmiankują źródła w latach 1928-1934 w Rytwianach nie było organisty z powodu braku środków finansowych.⁵¹⁵

Od 1941 r. posługiwał w Rytwianach Wincenty Zając (urodził się w 1905 r.), ukończył jedynie kurs dla organistów w Radomiu w 1938 r., poza tym uczył się gry na organach i śpiewu od innych organistów (otrzymał od nich zaświadczenia). W dniu 11 kwietnia 1943 r. została podpisana oficjalna umowa służbowa pomiędzy nim a proboszczem parafii. Posiadał 17 morgowe gospodarstwo rolne, z którego się utrzymywał. Wynagrodzenie z parafii pobierał bardzo małe, jedynie za grę na niedzielnych i świątecznych Mszach⁵¹⁶. W 1954 r. grał tylko na Mszach niedzielnych i świątecznych, mieszkał w sąsiedniej miejscowości Kłoda⁵¹⁷. Wincenty Zając posługiwał do roku 1963 r. (czyli przez 22 lata)⁵¹⁸.

Od 1963 do 2013 r. funkcję organisty w parafii spełniał Stefan Migoń. Mieszkał w pomieszczeniach pokamedulskich. Gry na organach uczył się u organisty Gustawa Kozłowskiego w Szczebrzeszu.

W 2002 r. parafia przeniosła swoją siedzibę do nowego kościoła znajdującego się w centrum Rytwian. Z kościoła pokamedulskiego utworzono rektorat.

Aktualnie organistą w rytwiańskim kościele parafialnym, od 2013 r., jest Piotr Wątroba.

⁵¹³ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1929-1932, k. 239, 255, 257, 258, 260, 261, 265; Akta dotyczące organistów 1931-1937, k. 6, 234; Akta Komisji ds. organistowskich 1933-1935, k. 202, 287; *Katalog organistów (...) w r. 1934/35*, s. 12; Akta Komisji ds. organistowskich 1936-1940, k. 238, 286; ARW, Wykaz kasowy, s. 1. B. Krzezińska, dz. cyt., s. 111-112, 114, 118, 213, 226-227, 263.

⁵¹⁴ ADS, Akta parafii Rytwiany 1865-1983 I, Inwentarz fundi instructi Kościoła filialnego w Rytwianach spisany w 1924 r.

⁵¹⁵ Katalog organistów spełniających obowiązki przy kościołach diecezji sandomierskiej w r. 1932, Sandomierz 1932, s. 10 i Katalog organistów spełniających obowiązki przy kościołach diecezji sandomierskiej w r. 1934/35, Sandomierz 1934, s. 10.

⁵¹⁶ ADS, Akta dotyczące organistów 1949 – 1957, Dane o organistach z 1953 r., [npg].

⁵¹⁷ ADS, Akta dotyczące organistów 1949-1957, Dane o organistach i kościelnym z dnia 29 maja 1954 r., [npg].

⁵¹⁸ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1958-1969, Na podstawie pism przesyłanych do kurii przez proboszcza i organistę, w związku z konfliktem wywołanym przez zwolnienie przez proboszcza pana Zająca z funkcji organisty. W jednym z pism organista podaje, że w parafii gra 32 lata. Wynikałoby z tego, że pracę w parafii rozpoczął już od 1931 r.

Tabela 57 Organiści parafii w Rytwianach

	Nazwisko imię	Lata pracy
1.	Gutkowski Rafał	1860-1864
2.	Wójcik Paweł	1915-1919
3.	Gorycki Marian	1924
4.	Zajac Wincenty	1941-1963
5.	Migoń Stefan	1963-2013
6.	Wątroba Piotr	2013-

3.7 Organiści w parafii św. Barbary w Staszowie

Pierwszą organistką w nowo utworzonej parafii była Alicja Urbanowicz, pracowała w latach 1991-2014. Ukończyła Diecezjalne Studium Organistowskie w Kielcach, a także jest absolwentką Instytutu Muzyki Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach.

Kolejnym organistą był Kacper Laskowski, który pracował w latach 2018-2022. W 2022 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu.

Od 2022 r. organistą w parafii św. Barbary w Staszowie jest Waclaw Gogola – absolwent Instytutu Muzyki Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach, dyrektor Niepublicznej Szkoły Muzycznej I Stopnia w Staszowie⁵¹⁹.

Tabela 58 Organiści parafii pw. św. Barbary w Staszowie

	Nazwisko imię	Lata pracy
1.	Urbanowicz Alicja	1991-201
2.	Laskowski Kacper	2018-2022
3.	Gogola Waclaw	2022-

3.8 Organiści parafii św. Bartłomieja w Staszowie

Najstarsze informacje na temat organistów odnaleziono w księgach chrzcielnych parafii Staszów pochodzących z XVII i XVIII w. Wynika z nich, że w 1630 r. organistą był Martinus⁵²⁰, w 1654 r. Jacobus Diakoński⁵²¹, w 1669 r. Stanisław Robański⁵²², w 1677 r. Marcin Wąsowicz⁵²³, a w latach 1693-1708 Stanisław Gorączkowicz⁵²⁴.

⁵¹⁹ Relacja ustna Kacpra Laskowskiego z dnia 20 lipca 2023 r.

⁵²⁰ AKKS, Liber baptisatorum parochiae Staszoviensis 1614-1671, s. 83.

⁵²¹ AKKS, tamże, s. 205.

W 1783 r. wizytator generalny biskupa krakowskiego Antoni Franciszek Dunin Kozicki, w dokumencie powizytacyjnym zapisał, że od pioruna spaliły się zabudowania kościelne, w tym organistówka⁵²⁵. Gdy odbudowano mieszkania, proboszcz mieszkał na plebani, zaś pięciu księży i organista mieli swoje domki po drugiej stronie drogi, naprzeciw kościoła. Domki te spaliły się w 1809 r.⁵²⁶ Organistówka (która przetrwała do lat 60-tych XX w.) zbudowana została w roku 1790 przez ks. Jakuba Markiewicza przy kościele Św. Ducha⁵²⁷. Zachował się opis tego budynku. Według opisu dom był drewniany składał się z dwóch pomieszczeń. Pokryty był gontem i był w złym stanie⁵²⁸. W 1834 r. pensja dla organisty wynosiła 200 złotych polskich⁵²⁹. Organista w 1849 r. za grę na Mszach wotywnych, niedzielnych oraz Godzinek w kościele Św. Ducha pobierał 6 rubli srebrnych⁵³⁰.

W 1857 r. wypłacano organiście w kościele Św. Ducha za granie w czasie Mszy tzw. wotywnych i w niedziele 7 rubli i 50 kopiejek⁵³¹. W 1860 r. pobierał pensję za granie w kościele św. Bartłomieja w wysokości 45 rubli⁵³², zaś w 1861 r. w kościele Św. Ducha otrzymywał pensję 300 zł⁵³³. Natomiast w 1867 roku, jego pensja roczna wynosiła 37 rubli 50 kopiejek. Jak zaznaczono w protokole fundi instructi z samych dochodów parafialnych organista utrzymać się nie mógł, zapewne więc pobierał również inne dochody oprócz stałej pensji⁵³⁴. W tym czasie mieszkał przy kościele Św. Ducha w służbowym mieszkaniu. W opisie umieszczono nawet wymiary domu dla organisty (długość 40 stóp, szerokość

⁵²² AKKS, tamże, s. 307.

⁵²³ AKKS, Liber baptisatorum parochiae Staszoviensis 1672-1723 p.65.

⁵²⁴ AKKS, tamże, s. 201, 309, 358.

⁵²⁵ W. Siek, *Opis historyczny miasta Staszów*, s. 60.

⁵²⁶ W. Siek, tamże, s. 75.

⁵²⁷ ADS, Akta parafii św. Bartłomieja w Staszowie 1858-1983 IV, Inwentarz fundi instructi parafii Staszów z dnia 27 sierpnia 1959 r.

⁵²⁸ ADS, Akta parafii św. Bartłomieja w Staszowie 1834-1844 II, Inwentarz kościoła parafialnego w Mieście Staszowie w Województwie Sandomierskim Dekanacie i Gminie Staszów leżącego Obrządku Łacińskiego spisany w 1834 r.[npg]: *Dom dla organisty z drewna tartego wybudowany. Ma wchód od północy o iedei izbie i komorze. Z sieni prowadzą drzwi do izby na zawiasach na klamkę zamykane gdzie iedno okno, piec ceglany i komin murowany nad dach wyprowadzony. Z izby są drzwi do komory na zawiasach ze skoblem i wrzeczdzami. Dom ten pokryty gontem zdezelowanym zupełnie.*

⁵²⁹ ADS, Akta jw.

⁵³⁰ ADS, Akta parafii św. Bartłomieja w Staszowie 1845-1857 III, Wykaz przychodów i rozchodów jednorocznych Funduszu, własnością Wikaryusza przy kościele Św. Ducha w Mieście Staszowie istniejącego będących z 23 lipca 1849 r.

⁵³¹ ADS, Akta parafii pw. św. Bartłomieja w Staszowie 1858-1983 IV, Inwentarz fundi instructi Kościoła i funduszu Św. Ducha, w Mieście Staszowie sporządzony w 1857 roku., [npg].

⁵³² ADS, Akta jw., Wykaz funduszów prebendy i probostwa parafii Staszów z 17 czerwca 1860 r., [npg].

⁵³³ ADS, Akta jw., Wykaz funduszów prebendy Św. Ducha z dnia 24 czerwca 1861 r., [npg].

⁵³⁴ ADS, Akta jw., Protokół spisania fundi instructi kościoła parafialnego z probostwem oraz kościoła Św. Ducha z prebendą w mieście Staszowie po śmierci ks. Juliana Brzozowskiego na rzecz ks. Juliana Kędzierskiego Administratora pomienionego probostwa z 19-31 grudnia 1867 r., [npg].

18 stóp, wysokość 8 stóp), a także sumę ubezpieczenia (ubezpieczenie na 90 rubli srebrnych a wartość 25 rubli srebrnych). Mieszkanie było w złym stanie technicznym⁵³⁵.

W 1887 r. organistą był Hipolit Królikowski. Miał on wtedy tylko 16 lat. Pobierał rocznej pensji 75 rs oraz płacę od każdej wotywy po 15 kopiejek i połowę dochodu z *podzwonnego*⁵³⁶. W aktach wizytacji dziekańskiej z tego roku odnotowano, że organista prowadził się wzorowo moralnie oraz, że był bardzo dobrze uzdolniony w grze na organach, znał dobrze śpiew kościelny. Do jego obowiązków należało również spisywanie aktów metrycznych⁵³⁷, pełnił także funkcję kościelnego, miał obsługiwać też kościół Św. Ducha, przy którym mieszkał⁵³⁸.

Od 1909 r. funkcję organisty pełnił Zygmunt Amborski, urodzony w 1893 r. Był absolwentem warszawskiego konserwatorium⁵³⁹. Wynagrodzenie jakie pobierał za pracę było następujące: za grę na mszy – 1 korona, z pogrzebów i ślubów 20 kopiejek od rubla, z kolędy 100 rubli, *spisne* 200 koron, petyty 2,5 kopy zboża⁵⁴⁰. W 1912 r. założył on chór amatorski *Lutnia*, który po jego śmierci w 1921 r. przejął jego brat Władysław⁵⁴¹.

Od 1921 r. organistą był Władysław Amborski. Urodził się 22 maja 1900 r. w Staszowie. Nie ukończył żadnej szkoły organistowskiej, jedynie kursy miesięczne w Radomiu. Przez kilka lat pobierał nauki u brata organisty. W 1938 r. zawarł umowę o pracę według wzoru podanego przez Władzę Diecezjalną. Kolejną umowę (na czas nieokreślony) podpisał 15 maja 1943 r. Umowa była zawarta na warunkach nowego Regulaminu Diecezjalnego dla spraw organistowskich z dnia 1 marca 1943 r. i uwzględniała następujące dodatki: za wypiek opłatków wynagrodzenie miało wynosić równowartość 5 kg mąki pszennej, za czynności przy pogrzebach i ślubach i za każdy akt urodzenia 25 % sumy jaką otrzymywali księża, od wotywy 15% dochodów ogólnej sumy, za pomoc w kancelarii 50% dochodów kancelaryjnych, za pomoc przy wypominkach

⁵³⁵ ADS, Akta jw., [npg], *Dom organisty z drzewa w węgiel pod gontami o dwóch izbach, komorze i sieni. Długi stóp 40, szeroki 18 wysoki 8 w stanie miernym ubezpieczony na rs 90 obecnie wart rs 25.*

⁵³⁶ *Podzwonne to zapłata za dzwonienie w czasie pogrzebu, pobierana przez dzwonnika, ze strony: <https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/ojczysty-dodaj-do-ulubionych/ciekawostki-jezykowe/PODZWONNE> z dnia 9.12.2021 r.*

⁵³⁷ ADS, Akta jw., Akt Generalnej Wizyty odbytej w Parafii Staszowskiej przez Dziekana Dekanatu Sandomierskiego w dniu 10 listopada 1887 r., [npg].

⁵³⁸ ADS, Akta jw., Wizyta Dziekańska odbyta dnia 10 listopada 1887 r. w kościele Św. Ducha znajdującym się w mieście Staszowie.

⁵³⁹ A. Bazak, *Parafia świętego Bartłomieja w Staszowie 1918-2000*, Sandomierz 2005, s. 54.

⁵⁴⁰ ADS, Akta dotyczące organistów 1909-1929, Wykaz tabelaryczny organistów dekanatu staszowskiego z 1919 r., [npg].

⁵⁴¹ Regionalny słownik biograficzny, *Amborski Władysław*, w: „Ziemia staszowska” 1(1989), s. 15.

na Dzień Zaduszny 10% ogólnej sumy⁵⁴². W 1953 r. Władysław Amborski był bezdzietnym wdowcem⁵⁴³. W 1966 r. podpisano z nim nową umowę o pracę w wymiarze ½ etatu. Pobierał wynagrodzenie 750 zł. Mieszkał w prywatnym domu. Ponadto uprawiał 25 arowe pole⁵⁴⁴. W 1922 r. był jednym z współzałożycieli Spółdzielni Spożywców „Jedność” w Staszowie i przez długi czas prowadził sklep o tej nazwie⁵⁴⁵. Władysław Amborski pomimo braku wykształcenia jako organista pracował z wielkim zaangażowaniem, co przynosiło duże efekty. Zajmował się chórem „Lutnia” założonym przez jego brata. Liczba członków chóru wahała się w granicach 30-40 osób. Chór uświetniał swoimi występami uroczystości kościelne i świeckie. Koncertował m.in. w Kielcach, Poznaniu, Radomiu, Warszawie, Rytwianach, Bogorii, Wiśniowej, Kurozwękach. W 1924 r. brał udział w przeglądzie chórów w Kielcach, gdzie zajął 8 miejsce, a w 1927 r. zdobył 2 miejsce w zawodach śpiewaczych okręgu kieleckiego. W 1929 r. zaśpiewał utwór „Ojczyzna” F. Nowowiejskiego w trakcie Pierwszych Międzynarodowych Targów Poznańskich. Bp Paweł Kubicki w protokole wizytacyjnym odnotował, że organista bardzo rzetelnie prowadził chór, a także uczył śpiewu dzieci i młodzież, którzy w czasie liturgii wykonali Kyrie z Mszy De Angelis, a także kilka pieśni w języku polskim⁵⁴⁶. Publiczna działalność chóru została zawieszona przez władze państwowe w 1950 r.⁵⁴⁷ Władysław Amborski pełnił funkcję organisty do 1979 r. Zmarł w sierpniu 1985 r.⁵⁴⁸

Po przejściu na emeryturę Władysława Amborskiego w parafii staszowskiej (być może nawet przed przejściem na emeryturę) funkcję organisty przejęły siostry zakonne. Najpierw organistką była jedna z sióstr dominikanek, a następnie jedna z sióstr

⁵⁴² ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1943-1958, Umowa służbowa pomiędzy parafią w Staszowie a Władysławem Amborskim organistą z dnia 15 maja 1943 r., [npg].

⁵⁴³ ADS, Informacje o organistach z 1953 r., s. 3.

⁵⁴⁴ ADS, Karty o organistach z 1973 r.

⁵⁴⁵ Regionalny słownik..., s. 15.

⁵⁴⁶ ADS, Akta parafii Staszów 1858-1983 IV, Protokół kanonicznej wizytacji parafii odbytej przez ks. bpa Pawła Kubickiego 21 listopada 1927 r., [npg], *O stanie chóru kościelnego należy się pochlebna wzmianka. Główna w tym zasługa miejscowego organisty p. Władysława Amborskiego, który oprócz tego doskonale ćwiczy w śpiewie kościelnym działwę szkolną. Z satysfakcją słuchało się, jak w czasie mszy świętej, uczniowskiej wszystka działwa w kościele odśpiewała gregoriańskie Kyrie ze mszy świętej de Angelis, a także parę pieśni w języku polskim. Należy przy tym zaznaczyć, że p. Amborski przejęty jest duchem i myślą Kościoła w wykonywaniu swej sztuki. Jego gra na organach i śpiew polskich pieśni to rzewna i serdeczna modlitwa, jak to odczuwano podczas mszy świętych odprawianych w parafialnym kościele.*

⁵⁴⁷ A. Bazak, dz. cyt., s. 146-147.

⁵⁴⁸ Tamże, s. 54.

franciszkanek⁵⁴⁹. Siostra organistka dbała o śpiew i muzykę kościelną. Uczyła śpiewu kościelnego parafian, prowadziła scholę dziewczęcą oraz chór. Ponadto grała i śpiewała na wszystkich mszach świętych w niedzielę i dni powszednie oraz podczas chrztów, ślubów, pogrzebów i innych nabożeństw. Pomagała również w kuchni⁵⁵⁰.

Niewiele informacji zachowało się na temat Eugeniusza Faca, wiadomo, że remontował organy i pracował do 2005 r.

W latach 2005-2017 organistą w staszowskiej parafii był Stanisław Bucior (wcześniej zatrudniony w Koniemłotach). W 1977 r. ukończył Studium Organistowskie w Sandomierzu, mieszkał na wikariacie, po kilku latach zamieszkał w prywatnym domu. Akompaniował do śpiewu w czasie liturgii mszy św. nabożeństw w kościele św. Bartłomieja i św. Ducha.

Od 2017 r. funkcję organisty pełni Kamil Kuszał. Ukończył Diecezjalne Studium Organistowskie w Kielcach.

⁵⁴⁹ Tamże, s.102-104. Siostry dominikanki zostały sprowadzone do Staszowa w 1948 r. i posługiwały do 1980 r. Ówczesny proboszcz ks. Adam Rdzanek wypowiedział z nimi umowę o współpracę i jednocześnie zaprosił do Staszowa siostry franciszkanki z Sandomierza.

⁵⁵⁰ Tamże s.104.

Tabela 59 Organiści parafii pw. św. Bartłomieja w Staszowie

Lp.	Nazwisko Imię	Lata pracy
1.	Martinus	ok. 1630
2.	Diakoński Jacobus	ok. 1654
3.	Robanski Stanisław	ok. 1669
4.	Wąsowicz Marcin	ok. 1677
5.	Gorączkiewicz Stanisław	1693-1708
6.	Królikowski Hipolit	ok. 1887
7.	Amborski Zygmunt	1909-1921
8.	Amborski Władysław	1921-1979
9.	siostra dominikanka	1979-1980
10.	siostra franciszkanka	1980-?
11.	Fac Eugeniusz	ok. 2005
12.	Bucior Stanisław	2005-2017
13.	Kusztal Kamil	2017-

3.9 Organiści parafii Wiśniowa

Pierwszym odnalezionym z imienia i nazwiska organistą w parafii Wiśniowa był w 1858 r. Wojciech Królikowski. Za pół roku pracy organistowskiej w parafii odebrał od proboszcza wypłatę 4 rubli srebrnych 50 kopiejek⁵⁵¹.

Od 1865 r. funkcję tę przejął Jan Bednarski. Wiadomo tylko, że urodził się w Klimontowie 15 czerwca 1845 r.⁵⁵²

W 1875 r. parafianie, na placu parafialnym, wybudowali dom dla służby kościelnej, składający się z 4 mieszkań, z których jedno przeznaczone było dla organisty⁵⁵³. Nie wiadomo z jakiego powodu i od kiedy, ale już w 1920 r. organistówki nie było⁵⁵⁴.

⁵⁵¹AP w Radomiu, sygn. RGR I 5846, Akta Komisji Województwa Sandomierskiego dotyczące się funduszków Kościoła w Kielczynie, Kwit na RS4 kop. 50, 11/23 grudnia 1858 r., s. 466, *Rubli srebrnych 4 kopiejek 50 jako zaległą pensyją za sprawowanie obowiązków organisty przy kościele parafialnym w Wiśniowy należącą mi się za czas od 1 czerwca po dzień śmierci ks. Miedzianowskiego Administratora tutejszej parafii z Mapy po tymże pozostałej, odebrałem.*

⁵⁵²ADS, Akta dotyczące organistów 1867-1878, Lista organistów Dekanatu Staszowskiego w Powiatach Opatowskim i Sandomierskim zamieszkałych do oszczędzenia od zaciągu wojskowego prawnie kwalifikujących się z 19/30 luty 1867 r., [npg].

⁵⁵³ADS, Akta parafii Wiśniowa 1846-1983 III, Inwentarz fundi instructi 3/15 czerwca 1881 r., [npg].

⁵⁵⁴ADS, Akta jw., Inwentarz fundi instructi z 1920 r., [npg].

W inwentarzu parafii z 1931 r. zanotowano, że organista mieszkał w wynajętym przez parafię mieszkaniu⁵⁵⁵. Ten stan trwał aż do 1954 r., kiedy to wybudowano nowe mieszkanie dla organisty. Organistówka miała 2 pokoje i kuchnię oraz w suterenie kuchnię i 3 piwnice. Kościelny użytkował jedną izbę. W organistówce znajdowała się sala ze sceną służącą do śpiewu i urządzania różnych imprez religijnych. Do organistówki należało zabudowanie gospodarcze wraz z szopą oraz kawałek placu⁵⁵⁶. Aktualnie (2013 r.) dom dla organisty jest wyremontowany i służy do spotkań parafialnych.

Od 1913 r. organistą w parafii Wiśniowa był Stanisław Matyaszkiewicz, ur. 1863 r. Od 1888 r. pracował jako organista, a od 1908 r. w parafii Wiśniowa. Był żonaty, bezdzietny. Uczył się cztery lata u innego organisty, nie uczestniczył w żadnych kursach uzupełniających. Ze względu na brak organistówki mieszkał w wynajętym mieszkaniu.

Wynagrodzenie jakie pobierał to – od mszy czwarty grosz, od pogrzebu i ślubu czwarty grosz, z kancelarii wyciąg, z kolędy 30 rub., spisne – 150 koron, petyta 3 kopy zboża, nie pobierał stałego wynagrodzenia i nie miał podpisanej umowy o pracę⁵⁵⁷. Dnia 24 kwietnia 1919 r. Stanisław Matyaszkiewicz, w czasie zebrania dekanalnego organistów, został wybrany na przewodniczącego Związku Organistów dekanatu staszowskiego⁵⁵⁸.

Kolejnym organistą był Tomasz Marczewski, który pełnił obowiązki przez rok. Został zatrudniony przez proboszcza ks. Franciszka Męciwodę w 1921 r. (tekst umowy o pracę – Aneks 3) Po roku proboszcz nie przedłużył z nim współpracy. W 1923 r. Tomasz Marczewski wystosował pismo do Biskupa Diecezji Sandomierskiej, ze skargą, że od roku nie może znaleźć pracy, ponieważ proboszcz z Wiśniowej nie chce mu wydać pozytywnej opinii, pomimo, że przez 30 lat pracował jako organista⁵⁵⁹.

W 1925 r. Walenty Krala został przez Diecezjalną Komisję do spraw Organistowskich rekomendowany do pełnienia funkcji organisty w Wiśniowej, pod warunkiem ukończenia kursów dokształcających dla organistów (wcześniej był organistą w Strzegomiu)⁵⁶⁰.

⁵⁵⁵ ADS, Akta jw., Inwentarz fundi instructi z 1931 r., [npg].

⁵⁵⁶ ADS, Akta jw., Inwentarz fundi instructi 17 listopada 1960 r., [npg].

⁵⁵⁷ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1909-1929, Tabela z wykazem organistów dekanatu staszowskiego z 1918 r., [npg].

⁵⁵⁸ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1909-1929, Protokół zjazdu dekanalnego dekanatu staszowskiego w celu utworzenia związku organistów 24 kwietnia 1919 r., [npg].

⁵⁵⁹ ADS, Akta spraw dotyczących organistów 1909-1929, Do Jego Ekscelencji Biskup Diecezji Sandomierskiej z dnia 20 czerwca 1923 r., od b. organisty parafii Wiśniowej Tomasza Marczewskiego, [npg].

⁵⁶⁰ KDS, Luty 1925, s. 33.

Kolejnym organistą był Józef Fabiański, który pełnił posługę do kwietnia 1931 r. Wtedy został on zwolniony przez proboszcza ks. Jana Nazarewicza⁵⁶¹.

Następnym organistą w Wiśniowej był Bolesław Woś. Urodził się 2 listopada 1907 r. Pracował w diecezji jako organista od 1 kwietnia 1927 r. W 1931 r. został wezwany przez Komisję do spraw Organistowskich do odbycia rekolekcji dla organistów, które były obowiązkowe raz na trzy lata⁵⁶². W parafii Wiśniowa został zatrudniony 1 kwietnia 1931 r. Kształcił się u swojego ojca organisty w Niekrasowie, nie doksztalał się⁵⁶³.

Od maja do listopada 1932 r. obowiązki organisty pełnił Józef Grabiasz. Pochodził z diecezji wrocławskiej. Nie miał kwalifikacji Komisji Diecezjalnej. Według opinii ks. Jana Nazarewicza *grał niemożliwie*. Został skazany na 10 miesięcy więzienia za kradzież z włamaniem⁵⁶⁴.

W 1934 r. nie było organisty⁵⁶⁵. W 1948 r. posługę tę pełnił Aleksander Ciechowski⁵⁶⁶. W 1952 r. w parafii Wiśniowa kolejny raz był *vacat*⁵⁶⁷.

Od 1953 r. posługę organisty pełniła siostra dominikanka Romana (Joanna) Bratkowska. Ukończyła dwuletni kurs muzyczny w Poznaniu, od wielu lat była organistką⁵⁶⁸. W momencie zatrudnienia miała 50 lat⁵⁶⁹.

Od 1967 r. w parafii nie ma organisty. Śpiewy prowadzi ks. proboszcz, ewentualnie przygotowana w tym celu schola⁵⁷⁰. Organy nie spełniając swojej funkcji, ulegają niszczeniu.

⁵⁶¹ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1929-1932, s. 122, 123.

⁵⁶² ADS, Akta spraw dotyczących organistów 1931-1937, Dokument z dnia 24 marca 1931 r., nr 144, Do organistów Diecezji sandomierskiej wyliczający organistów, którzy mają odbyć rekolekcje dla organistów

⁵⁶³ ADS, Akta spraw dotyczących organistów 1931-1937, Formularz Dane o organiście do Przewodniczącego Komisji Diecezjalnej ds. Organistowskich, nr 37, z dnia 26 maja 1931 r.

⁵⁶⁴ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1929-1932, k. 379; Akta Komisji ds. organistowskich 1933-1935, k. 48, 179-183; Akta Komisji ds. organistowskich 1936-1940, k. 13, 15, 60.

⁵⁶⁵ ADS, Katalog organistów spełniających obowiązki przy kościołach diecezji sandomierskiej w r. 1934/35, s. 15.

⁵⁶⁶ ADS, Akta parafii Wiśniowa 1846-1983 III, Protokół wizytacji kanonicznej 21-22.06.1948 r., [npg].

⁵⁶⁷ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1949-1957, Kwestionariusz dla urzędu planowania z 8 IV 1952 r., [npg].

⁵⁶⁸ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1949-1957, Dane dotyczące organistów dekanatu staszowskiego z dnia 25 sierpnia 1953, [npg].

⁵⁶⁹ ADS, Akta Komisji do spraw organistowskich 1949-1957, Pismo informacyjne Proboszcza do Kurii z dnia 30 maja 1954 r., [npg].

⁵⁷⁰ Relacja ustna ks. Krzysztofa Barańskiego, proboszcza parafii Wiśniowa (od 1999 r.) z dnia 08.11.2013 r.

Tabela 60 Organiści parafii Wiśniowa

Lp.	Nazwisko Imię	Lata pracy
1.	Królikowski Wojciech	ok. 1858
2.	Bednarski Jan	od 1865
3.	Matyaszekiewicz Stanisław	od 1913
4.	Marczewski Tomasz	1921-1922
5.	Krala Walenty	ok. 1925
6.	Fabiański Józef	do 1931
7.	Woś Bolesław	od 1931
8.	Grabiasz Józef	1932
-	vacat	1934
9.	Ciechowski Aleksander	ok. 1948
-	vacat	1952
10.	Romana (Joanna) Bratkowska OP	1953
-	vacat	od 1967 r.

4. Podsumowanie

4.1 Dane personalne

W wyniku kwerendy udało się ustalić z imienia i nazwiska 162 organistów pracujących w 18 parafiach.

Dane dotyczące liczby i personaliów organistów pracujących w parafiach dekanatów Połaniec i Staszów przedstawiają się następująco:

Dekanat Połaniec

Beszowa – 8 organistów znanych z imienia i nazwiska

Koniemłoty – 16 organistów znanych z imienia i nazwiska

Niekrasów – 12 organistów znanych z imienia i nazwiska

Połaniec Matki Bożej Wspomożenia Wiernych – 5 organistów znanych z imienia i nazwiska

Połaniec św. Marcin – 13 organistów znanych z imienia i nazwiska. Jeden z organistów dwukrotnie pełnił tę funkcję. Organista Adam Kurgan w 1939 r. i w latach 1954-1956.

Ruszcza – 2 organistów znany z imienia i nazwiska

Strzegom – 11 organistów znanych z imienia i nazwiska

Szczebrzusz-Zofiówka – 6 organistów znanych z imienia i nazwiska (Staworzyński Michał, Eugeniusz, Wincenty spokrewnieni)

Szwagrów – 3 organistów znanych z imienia i nazwiska

Dekanat Staszów

Bogoria – 15 organistów znanych z imienia i nazwiska

Kiełczyzna – 12 organistów znanych z imienia i nazwiska

Kotuszów – 10 organistów znanych z imienia i nazwiska (ostatnia kobieta)

Kurozwęki – 12 organistów znanych z imienia i nazwiska

Niemirów – 8 organistów znanych z imienia i nazwiska

Rytwiany parafia plus rektorat – 6 organistów znanych z imienia i nazwiska

Staszów św. Bartłomieja – 11 organistów znanych z nazwiska, siostry zakonne - dominikanka i franciszkanka

Staszów św. Barbary – 3 organistów znanych z imienia i nazwiska (jedna kobieta)

Wiśniowa – 10 organistów znanych z imienia i nazwiska

Najwięcej organistów odnotowano w parafii Koniemłoty – 16, a także w Bogorii - 15, wpływ miał na to dostęp do ksiąg metrykalnych, gdzie odnaleziono dane 6 organistów.

Od 10 do 13 organistów odnotowano w parafiach: Połaniec św. Marcina (13), Kiełczyna, Kurozwęki, Niekrasów (12), Staszów św. Bartłomieja, Strzegom (11), Kotuszów, Wiśniowa (10). W pozostałych parafiach liczba nie przekracza 10 osób: Beszowa, Niemirów(8), Rytwiany, Szczepczus-Zofiówka (6). Natomiast w 4 parafiach odnotowano poniżej 5 organistów, ponieważ są to nowe parafie powstałe pod koniec XX lub na pocz. XXI w., Połaniec Matki Bożej Wspomożenia Wiernych (5), Staszów św. Barbary (3), Szwagrów (3), Ruszcza (1).

Najwcześniejsza odnaleziona informacja pochodzi z I poł XVII w., w Staszowie w 1630 r. organistą był Martinus. Ponadto z XVII w. pochodzi jeszcze 15 organistów. Z XVIII w. – 20 organistów znanych z imienia i nazwiska. W XIX w. – 14 organistów. Najwięcej udokumentowanych organistów pochodzi z XX w.

W kilku parafiach posługiwali: Walenty Krala (w dwóch – Wiśniowa i Strzegom), Bolesław Woś (Wiśniowa, Kotuszów), Julian Woś (Strzegom i Niekrasów), Stanisław Bucior (Koniemłoty i Staszów), Wojciech Buda (Połaniec M.B. Wspomożenia Wiernych i św. Marcina) Fryderyk Ciepela obsługiwał jednocześnie parafię Kiełczyna i Niemirów

Trzykrotnie powtarza się nazwisko Królikowski Piotr, Hipolit i Wojciech, jednak nie udało się ustalić czy byli spokrewnieni. Również trzykrotnie – Woś Jan, Julian i Bolesław, także nie udało się ustalić pokrewieństwa. Dwukrotnie występują nazwiska: Gorycki Marian i Stanisław, Zajac Wincenty i Zajac Jan; Zych Jerzy i Zych Artur, Amborski Zygmunt i Władysław – byli braćmi

Do I poł XX w. organistami byli wyłącznie mężczyźni, w II poł. zaczęły tę funkcję pełnić kobiety. W wyniku kwerendy natrafiono na 5 kobiet – organistek. W 1953 r. s. Romana posługiwała w Wiśniowej.

Staż pracy

Pełne daty rozpoczęcia i zakończenia pracy ustalono dla 89 organistów. Daty dla pozostałych są umowne i wymagają dalszych ustaleń. Najdłużej pracującym był Władysław Amborski w parafii św. Bartłomieja w Staszowie – 58 lat (1921-1979). Ze stażem powyżej 50 lat pracy było jeszcze 3 organistów. Staż pracy pozostałych przedstawia się według kolejności:

Od 46 do 50 lat – 2 organistów

Od 41 do 45 lat – 3 organistów

Od 36 do 40 lat – 2 organistów

Od 31 do 35 lat – 4 organistów

Od 26 do 30 lat – 5 organistów

Od 21 do 25 lat – 4 organistów

Od 16 do 20 lat – 4 organistów

Od 11 do 15 lat – 10 organistów

Od 5 do 10 lat – 15 organistów

Od 1 do 5 lat – 33 organistów

Organisci często zmieniali miejsca zatrudnienia ze względu na warunki finansowe. Najczęstsze powody zakończenia pracy w parafii to: śmierć, przejście do parafii oferującej lepsze zarobki, zwolnienie spowodowane nadużyciami ze strony organistów. W ostatnich latach organisci nie mogą się utrzymać tylko z pracy w parafii, dlatego pracują w drugim zawodzie.

4.2 Wykształcenie

Podczas kwerendy nie natrafiono na informacje dotyczące wykształcenia organistów w XVII, XVIII i XIX w. Wiadomości pojawiły się dopiero w XX w. Większość organistów pobierała nauki u innych organistów. Najwcześniejsza informacja z pocz. XX w. – organista w Staszowie Zygmunt Amborski był absolwentem Warszawskiego Konserwatorium. Kilku ukończyło Salezjańską Szkołę Organistowską w Przemyślu, jeden z organistów ukończył Szkołę Muzyczną w Częstochowie. Poszczególne diecezje organizowały kursy dokształcające dla organistów, szczególnie w okresie międzywojennym, jak i w okresie powojennym. W II poł. XX w. zaczęto tworzyć diecezjalne ośrodki kształcące organistów. Na opisywanym terenie najwięcej organistów ukończyło, bądź studiowało w Diecezjalnym Studium Organistowskim w Sandomierzu (dziewięciu organistów absolwentami), kilku ukończyło Studium Organistowskie w Kielcach (dwóch organistów absolwentami), jeden w Tarnowie i jeden w Radomiu. Jeden z organistów ukończył Akademię Muzyczną w Krakowie w klasie organów. Jednak i obecnie w wielu parafiach grają organisci bez odpowiedniego przygotowania muzycznego i liturgicznego, spowodowane jest to kwestiami materialnymi, ponieważ małych parafii nie stać na wykwalifikowanych muzyków, którzy poprzez pełnienie tej funkcji utrzymaliby siebie i swojej rodziny.

4.3 Obowiązki

Na podstawie uzyskanych informacji, do najczęściej wymienianych obowiązków organistów należało:

W kościele:

- wykonywać śpiewy i grać na organach w czasie niedzielnych, świątecznych Mszach św., nabożeństwach okolicznościowych (godzinki, gorzkie żale, nieszpory, nabożeństwa majowe i różańcowe, pogrzeby, śluby),
- uczyć wiernych śpiewu
- prowadzić chóry i schole
- dbać o czystość kościoła

Poza kościołem:

- wypiekać opłatki, hostie i komunikanty
- pomagać w pracy kancelaryjnej
- nauczać dzieci i młodzież

W niektórych przypadkach organiści byli również kościelnymi – Hipolit Królikowski w 1887 r. przy kościele Św. Ducha w Staszowie, Tomasz Marczewski w 1921 r. przy kościele w Wiśniowej.

W 1748 r. organista był nauczycielem w szkole (Koniemłoty).

Wszystkie obowiązki były wymieniane w umowach o pracę, które podpisywano między proboszczem a organistą. Umowy takie były popularne w XX w., szczególnie od czasów międzywojennych, gdzie bardzo aktywne były diecezjalne komisje do spraw organistowskich. Najwcześniejsza umowa odnaleziona w czasie kwerendy pochodzi z 1921 r.

Najwięcej zachowanych umów pochodzi z 1943-44 r., zachowały się także umowy z lat powojennych.

4.4 Uposażenie

Na wynagrodzenie organistów składały się wynagrodzenia pieniężne, petyta w formie płodów rolnych, dochody okazjonalne. W większości przypadków organiści mieli zapewnione warunki mieszkaniowe – organistówki. Od II poł. XX w. organiści mieszkali w prywatnych domach. Najstarsza wzmianka o wynagrodzeniu pochodzi z 1748 r. – organista w parafii Kiełczyna pobierał 24 floreny rocznie. Zachowały się też informacje z trzech parafii z 1764 i 1765 r.: w 1764 r. Tomasz Koczelski w parafii Połaniec pobierał 66 florenów rocznie, Adalbertus Śliwiński w parafii Strzegom 25 florenów, Marcin Bysiński w parafii Bogoria 24 floreny rocznie.

Zakończenie

Powyższa praca przedstawia historię i stan obecny organów oraz działalność organistów pracujących na terenie dwóch dekanatów Połaniec i Staszów diecezji sandomierskiej. Na terenie tych dwóch dekanatów aktualnie znajduje się osiemnaście parafii i dwadzieścia kościołów (dwa rektoralne). W czternastu z nich znajdują się organy piszczałkowe. Okres istnienia parafii, czy kościołów wpływa bezpośrednio na liczbę i wartość bazy źródłowej, a to przekłada się na ilość uzyskanych informacji. Najstarsze parafie erygowano w XII w. (Połaniec i Niekrasów), najnowsze w drugiej połowie XX w. sześć parafii.

W pracy opisano instrumenty niezachowane jak i obecnie istniejące. Dodatkowo odnotowano informacje o instrumentach zastępczych – fisharmoniach i organach elektronicznych. Celem pracy było zebranie informacji na temat historii, liczby, cech konstrukcyjnych, stanu zachowania instrumentów, jak również ich budowniczych, fundatorów. Instrumenty zastępcze nie zostały objęte szczegółowymi badaniami, odnotowano tylko fakt ich istnienia.

W pracy również objęto badaniami tych, którzy na opisywanych instrumentach grali, czyli organistów. Celem było również uzyskanie dostępnych danych na ich temat – dane personalne, wykształcenie, okres pracy, obowiązki, uposażenie.

1. Organy niezachowane

Informacje na temat instrumentów niezachowanych odnaleziono wyłącznie w źródłach rękopiśmiennych. Wiadomości znajdowały się w opisach wyposażenia kościołów, w spisach inwentarzy tzw. fundi instructi. Opisy te znajdują się: w aktach wizytacyjnych w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Archiwum Kapituły i Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Archiwum Diecezjalnym w Sandomierzu, Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu, Archiwum Państwowym w Radomiu jak również archiwach parafialnych.

W wyniku kwerendy ustalono:

- W kościołach na przestrzeni wieków istniały 24 instrumenty. Dla ośmiu z nich odnaleziono datę powstania.
- Najstarsza wzmianka pochodzi z 1610 r. o organach w Beszowej.

- Informacje o pięciu instrumentach pochodzą z XVII w. i o pięciu z I poł. XVIII w. W XIX w. powstało dziewięć instrumentów.
- Instrumenty usytuowane były na chórze, w jednym przypadku (Beszowa), były dwa instrumenty – drugi znajdował się na chórze w kaplicy.
- W materiałach odnaleziono bardzo mało informacji na temat elementów składowych organów (traktura, wiatrownice), najwięcej informacji jest o miechach, piszczałkach i o stanie zachowania danego instrumentu.
- Ustalono budowniczych niezachowanych instrumentów: Mieszczankowskiego, Homana, Hartmana, Szyszkiewicza.
- Odkryto Feliksa Kłosińskiego organmistrza z lokalnego Klimontowa z poł. XIX w., który remontował organy w Połańcu i Kiełczynie.
- Odnaleziono także informacje o instrumentach zastępczych – fisharmoniach (czterech na omawianym terenie).

2. Organy istniejące

Na podstawie kwerendy w archiwach, inwentaryzacji prowadzonej w parafiach, rozmów z proboszczami i organistami ustalono:

- Aktualnie na terenie dwóch dekanatów znajduje się czternaście instrumentów.
- Datę powstania dziesięciu z nich, przy trzech instrumentach data powstania jest nieznana (Strzegom oraz Szczebrzusz-Zofiówka i Katuszów – instrumenty przeniesione z innych kościołów).
- Najstarszy instrument znajduje się w Bogorii pochodzi z II poł. XVIII w., najnowszy wybudowano w 1983 r. w Niekrasowie (pozostała wcześniejsza szafa organowa z prospektem).
- Jeden instrument pochodzi z II poł. XVIII w., jeden z XIX w., dziesięć z XX w.
- Wszystkie organy usytuowane są na chórach muzycznych.
- Sześć instrumentów to pozytywy (jeden manual, od sześciu do dziesięciu głosów), pięć instrumentów to organy jednomanałowe z pedałem (od sześciu do czternastu głosów), trzy instrumenty wyposażono w dwa manualy i pedały (od piętnastu do dwudziestu głosów).
- Zastosowano dwa rodzaje traktury (mechaniczną i pneumatyczną) i dwa rodzaje wiatrownic (klapowo-zasuwowe i stożkowe). Klawiatury różnią się zakresem

(klawiatury manualowe: C-c³, C-f³, C-g³, C-a³; klawiatury pedałowe: C₁-C, C₁-F, C₁-c, C₁-d, C₁-f). W pozytywie w Bogorii zachowana jest tzw. oktawa krótka.

- Zastosowano dwa rodzaje miechów (magazynowy i pływakowy, a także w organach w Połańcu dodatkowo dwa miechy regulacyjne).
- Zastosowano głosy powszechnie używane w organach z trzech rodzin głosowych (Pryncypały, Flety, Smyczkowe). Nie użyto głosów krytych charakterystycznych i językowych.
- Ustalono nazwiska siedmiu budowniczych dla dziewięciu instrumentów. odnaleziono informacji o budowniczych pięciu instrumentów (Bogoria, Szczebrzusz-Zofiówka, Katuszów, Strzegom, Rytwiiany). Organy budowali: Jan Brachowski (Beszowa), Józef Buła dwa instrumenty (Koniemłoty i Niekrasów), Konstanty Mieszczankowski (Połaniec), Stanisław Jagodziński (Kiełczyna), Biernaccy dwa instrumenty (Kurozwęki i Staszów), Teodor Treściński (Niemirów), Andrzej Blomberg (Wiśniowa).
- Ustalono nazwiska i nazwy dziesięciu organmistrzów i firm remontujących organy: Konstanty Mieszczankowski (Szczebrzusz-Zofiówka), Jerzy Nowackiewicz (Koniemłoty), Damian Kaczmarczyk (Koniemłoty), Bernard Termen (Niekrasów), Nawrot i Synowie (Połaniec), Art. Studio (Połaniec), ks. Jan Chwałek (Bogoria, Niemirów), Dominik Grochalski (Kiełczyna), Jan Brachowski (Katuszów), Grzegorz Bałchan (Rytwiiany), jeden z organistów samodzielnie remontował i przerabiał organy – Eugeniusz Fac w Staszowie. Nie ustalono danych organmistrza remontującego organy w Kurozwękach.
- Instrumenty zastępcze obecnie używane są w sześciu nowych kościołach – (Szwagrów, Ruszcza, Połaniec Matki Bożej Wspomożenia Wiernych, Rytwiiany św. Maksymiliana Kolbego, Staszów św. Barbary, Staszów Św. Ducha – dwa instrumenty – elektroniczny i fisharmonia w dolnym kościele), a także w kościołach, gdzie organy piszczałkowe wymagają remontu (Strzegom, Szczebrzusz-Zofiówka, Bogoria, Kiełczyna, Wiśniowa).

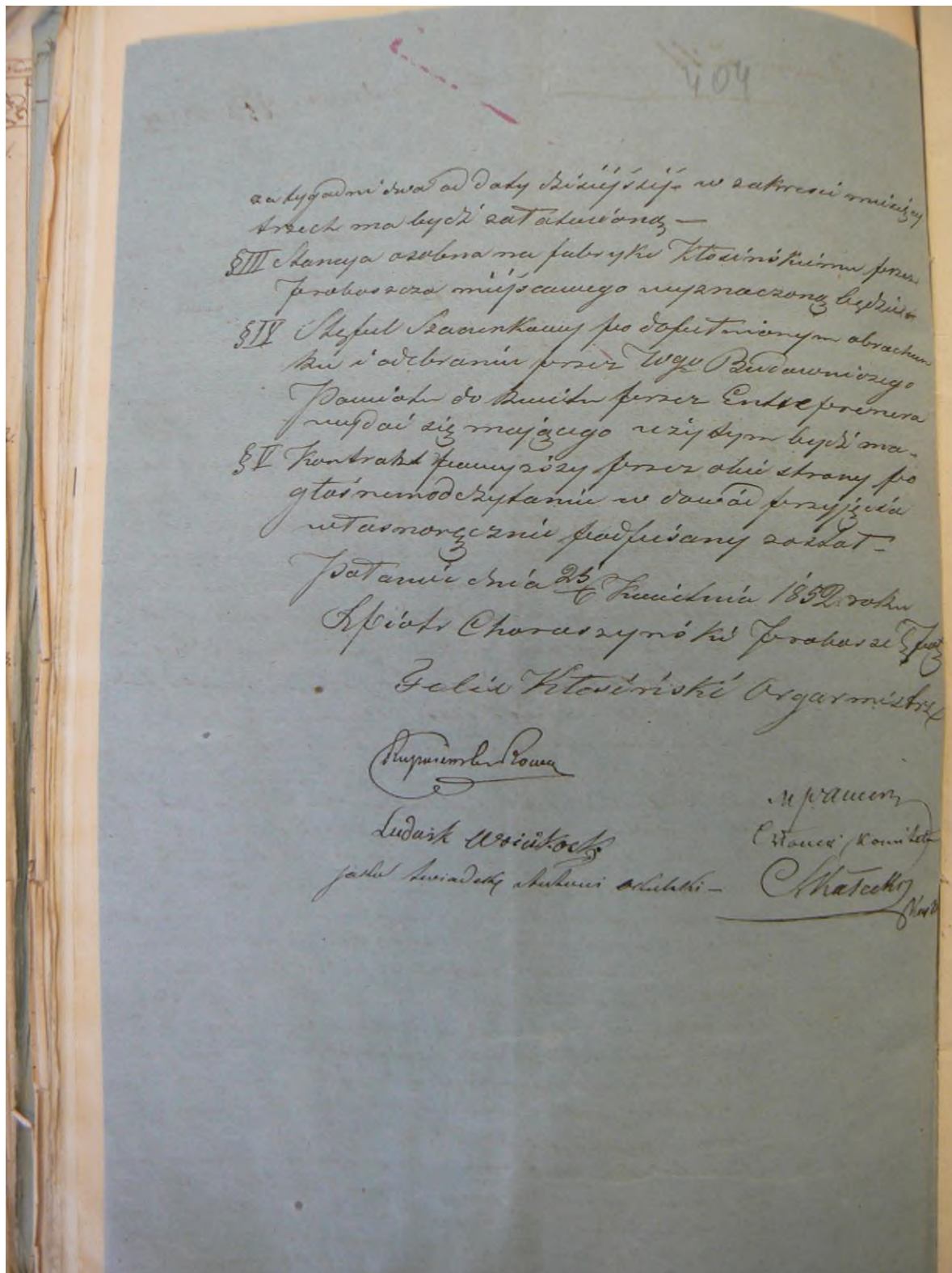
3. Organiści

Dane na temat organistów pozyskano z akt wizytacyjnych, literatury, adnotacji w prasie, a także z ksiąg metrykalnych, jak również z rozmów z proboszczami

i organistami. Od XVII w. do 2023 r. uzyskano informacje o 156 organistach z imienia i nazwiska, ustalono też następujące fakty:

- W kilku przypadkach następuje zbieżność nazwisk w tych samych lub okolicznych parafiach, trzykrotnie wystąpiło nazwisko Królikowski i Woś, dwukrotnie Gorycki, Zając, Zych, Amborski. Ustalono tylko, że Zygmunt i Władysław Amborscy byli braćmi.
- Do I poł. XX. organistami byli mężczyźni. Ustalono pięć kobiet organistek na opisywanym terenie. Najwcześniej w 1953 r. grała siostra Romana w Wiśniowej.
- Wykształcenie organistów było bardzo zróżnicowane. Kilku wykształconych w szkołach muzycznych czy organistowskich przekazywało swoją wiedzę innym, więc najczęściej organiści kształcili się u innych organistów. Kilku ukończyło Salezjańską Szkołę Organową w Przemyślu. W XX w. zaczęto kłaść nacisk na kształcenie. W okresie międzywojennym szczególnie aktywna była Komisja do Spraw Organistowskich, która egzaminowała wszystkich organistów, nakazywała doksztalcanie dla najsłabszych i to doksztalcanie organizowała. Po II wojnie światowej zaczęto tworzyć diecezjalne szkoły organistowskie. Powstały takie w Sandomierzu, Kielcach, Rzeszowie, Tarnowie, Przemyślu, również Akademie Muzyczne kształciły i kształcą przyszłych organistów (na terenie opisywanych dwóch dekanatów jeden z organistów ukończył Akademię Muzyczną w klasie organów).
- Staż pracy organistów w parafiach był zróżnicowany. Najdłużej pracującym był Władysław Amborski w Staszowie – 58 lat. Najwięcej było organistów z krótkim stażem od niecałego roku do 5 lat – aż 33 organistów z 90 dla których ustalono staż pracy.
- Obowiązki jakie mieli organiści wynikały z charakteru posługi i związane były z liturgią (gra na Mszach i nabożeństwach, ślubach, pogrzebach, nabożeństwach okresowych, nauka śpiewów), ale także mieli obowiązki pozaliturgiczne takie jak, funkcja zakrystiana, obsługiwali kancelarie parafialne, wypiekali opłatki, hostie i komunikanty, prowadzili chóry i schole parafialne.
- W II poł. XX w. i pocz. XXI w. posługa organisty głównie ze względów finansowych jest zajęciem dorywczym, a głównym źródłem utrzymania jest inna praca zawodowa.

Kwestie zawarte w temacie pracy starano się zrealizować wszechstronnie i dokładnie. Autor starał się dotrzeć do wszystkich dostępnych źródeł na opisywany temat. Praca ma charakter przyczynkarski do stworzenia pełnej historii organów i organistów na terenie obecnej diecezji sandomierskiej.

Fot. 79 Umowa na remont organów z organmistrzem Kłosińskim z 1852 r. cd.

Aneks 2

Protokół powykonawczy prac renowacyjnych organów piszczalkowych w Parafii Rzym. - Kat. pw. św. Marcina ul. Kardynała Wyszyńskiego 2, 28-230 Połaniec

Demontaż wyposażenia organów

- Demontaż piszczalek z wnętrza organów i prospektu
- Demontaż wiatrownic
- Częściowy demontaż magazynu powietrza
- Demontaż kontuaru
- Demontaż elementów traktury tonowej i rejestrowej
- Demontaż konstrukcji nośnej wymiana zniszczonych legarów

Czyszczenie wnętrza i konserwacja wnętrza organów

- wiatrownic
- Traktury
- Mocowań szafy organowej
- Czyszczenie i konserwacja szafy organowej od wnętrza organów

Renowacja wiatrownicy I, II manualu i Pedalu

- Renowacja przegród tonowych i ich uszczelnienie
- Demontaż wentyli tonowych
- Oklejenie wentyli tonowych filcem wentylowym i baranią skórą wentylową
- Renowacja cięgieł łączących wentyle tonowe z trakturą (drut mosiężny)
- Renowacja zasuw rejestrowych
- Wymiana materiału uszczelniającego zasuw rejestrowych
- Renowacja kłocy i ławeczek
- Renowacja dociskowych sprężyn tonowych
- Renowacja zamknięć komór powietrznych wiatrownicy
- Wymiana wszystkich uszczelnień

Miech

Renowacja głównego miecha, wymiana oskórowania, wymiana zniszczonych elementów drewnianych.

Wykonanie dwóch miechów pływakowych dla sekcji I Manualu i dla sekcji II Manualu

Wykonanie niezbędnych połączeń, wykonanie stelaży.

Dmuchawa

- Zamontowanie dmuchawy cichobieżnej
- Wytłumienie obudowy dmuchawy
- Wykonanie i montaż dwóch przepustnic

Renowacja kontuaru

- Demontaż mechanizmu tonowego i rejestrowego
- Demontaż klawiatury
- Renowacja wnętrza kontuaru
- Renowacja klawiatur manualowych, oklejenie nową okładziną
- Wymiana zniszczonych elementów traktury tonowej i rejestrowej
- Wykonanie ławki
- Wykonanie nowych wyciągów rejestrowych
- Rekonstrukcja klawiatury pedałowej
- Renowacja szafki kontuaru
- Wykonanie nowej podłogi

Renowacja elementów traktury tonowej i rejestrowej

Renowacja traktury rejestrowej

- Renowacja dźwigni
- Eliminacja zacięć i luzów

Renowacja traktury tonowej

- Renowacja abstraktów, wymiana zniszczonych
- Wymiana wiązań abstraktów
- Renowacja kątowników w trakturze manualów, wymiana zniszczonych
- Renowacja kątowników w trakturze pedału
- Renowacja wałków skrętnych i innych elementów (tj. nosków, dźwigni itd.)

Renowacja piszczałek

Piszczałki drewniane - rekonstrukcja piszczałek

Manual I

Bourdon 16' – 54 sztuki, piszczałki kryte

Portunal 8' – 54 sztuki, piszczałki otwarte, renowacja

Salicet 8' – 5 sztuk (najdłuższe piszczałki), piszczałki otwarte
Gemschorn 8' – 5 sztuk (najdłuższe piszczałki), piszczałki otwarte
Rorflet 4' – 54 sztuki, piszczałki półkryte

Manual II

Pryncypał 8' – 4 sztuki (najdłuższe piszczałki), piszczałki kryte
Flet Kryty 8' – 54 sztuki, piszczałki kryte
Viola di gamba 8' – 8 sztuk (najdłuższe piszczałki), piszczałki otwarte
Flet Amabilis 4' – 54 piszczałki

Pedał

Subbas 16' – 25 sztuk, piszczałki kryte
Violonbas 16' – 25 sztuk, najdłuższe kierowane, piszczałki otwarte
Pryncypał 8' – 3 sztuki (najdłuższe piszczałki, piszczałki otwarte
Octavbas 8' – 25 sztuk, piszczałkiotwarte

Piszczałki metalowe labialne

- Mycie i czyszczenie piszczałek
- Usunięcie uszkodzeń
- Wstępna intonacja
- Rekonstrukcja zniszczonych piszczałek (Pikolo 2' – ostatnie 18 sztuk, Quanta 3' – ostatnie 18 sztuk, Salicet 8' – ostatnie 6 sztuk)

Piszczałki prospektowe

- Usunięcie uszkodzeń, wgnieceń
- Polerowanie

Kanały

- Konserwacja drewna
- Wykonanie niezbędnych połączeń nowych miechów z organami
- Wymiana uszczelnień

Intonacja i strojenie

Aneks 3

Umowa piśmienna pomiędzy ks. Franciszkiem Męciwoda proboszczem parafii Wiśniowa a panem Tomaszem Marczewskim organistą.

W dniu 15 maja 1921 r. nastąpiła dobrowolna umowa na następujących warunkach:

Pan organista obowiązany pamiętać

Mieć nadzór nad porządkiem i czystością w kościele i zakrystii

Przygotowanie codziennie aparaty do Mszy Św.

Od czasu do czasu przewietrzyć bieliznę kościelną

Co niedziela i święto grać Godzinki uczyć śpiewać Różańcu, uczyć śpiewać młodzież na dwa głosy

Nie nastawać do żadnych związków zawodowych, Pomagać ks. Proboszczowi w przygotowaniu do spowiedzi i Komunii. Organista oświadczył iż nie umie prowadzić kancelarii, oświadczył chęć zapoznania się z biurowością i prowadzeniem kancelarii. Unikat i duplikat, pisać wykazy kwartalne.

W dni powszednie pobierać będzie po 10 zł od 100.. śluby, pogrzeby, nabożeństwa żałobne pobierać będzie trzecią część od interesantów. Za napisanie metryki na druku trzecią część. Za napisanie metryki ślubnej, urodzenia trzecią część. Obowiązany piec opłatki na hostie i komunikanty z swojej mąki nie żądając wynagrodzenia.

Jeżeli pan organista nie stosuje się do umowy ks proboszcz obowiązany jest na trzy miesiące wymówić mu pracę wobec świadków. Po trzech miesiącach p. organista obowiązany jest opuścić mieszkanie bez wyroku sądowego. Kontrakt zawiera się na rok.

Wiśniowa 15 maja 1921 r.

Aneks 4

Dobrowolna umowa

Działo się w kancelarii parafialnej parafii Połaniec dnia 1 kwietnia 1926 r. Pomiędzy **panem Wincentym Okulskim** organistą mającym prawo spełniać obowiązki organistowskie w Diecezji Sandomierskiej a ks. Teodorem Janowskim proboszczem parafii Połaniec została zawarta następująca umowa:

Pan Wincenty Okulski od dnia 1 kwietnia 1926 r. w przeciągu jednego roku do dnia 1 kwietnia 1927 r. przyjmuje na siebie obowiązki organisty przy kościele parafialnym w Połańcu.

Jako organista parafialny parafii Połaniec obowiązuje się niniejszym do spełniania wszystkich obowiązków zawartych w regulaminie dla organistów w Diecezji Sandomierskiej. A nadto obowiązuje się mieć nadzór nad porządkiem i czystością w kościele i zakrystii przygotować aparaty – jeśli nie ma zakrystianina, piec opłatki na hostie do Mszy św. i na komunię św. dla wiernych.

Prowadzić kancelarię parafialną, akuratnie przeprowadzić spis ludności.

Za spełnianie swych czynności ma prawo pan Wincenty Okulski pobierać:

od interesantów $\frac{1}{4}$ część poborów

za Mszę św. graną $\frac{1}{10}$ część tego co pobiera kapłan odprawiający Mszę św.

za pisanie aktów w unikacie i duplikacie, z wydawanych metryczek

za wydanie metryk w pełnym wypisie pobierać będzie 1 zł

pobierać będzie całą petytę – dochody z opłatków kolędowych i spisnego.

mieszkać będzie w mieszkaniu własnym – parafialnych bowiem nie ma. Co do innych rzeczy ściśle stosować będzie do organistów Diecezji Sandomierskiej i rozporządzeń władzy diecezjalnej w tym względzie.

Uwaga powyższa zobowiązuje obydwie strony do dnia wyżej oznaczonego. Jeżeli na trzy miesiące przed upływem tego terminu nie nastąpi wypowiedzenie umowy przez którąkolwiek ze stron ta sama umowa zostaje przedłużona na rok następny.

Aneks 5

Umowa służbowa

W dniu 25 lutego 1943 roku, pomiędzy ks. proboszczem Stanisławem Zbroją działającym w imieniu i na rzecz kościoła rzym.-kat. w Połańcu i p. **Mieczysławem Wujcikowskim**, organistą zamieszkałym w chwili zawarcia umowy w Połańcu, kawalerem, została zawarta umowa o pracę treści następującej:

§1

P. Mieczysław Wujcikowski zobowiązuje się pełnić czynności organisty w kościele rzym.-kat. parafii w Połańcu na czas nieokreślony na warunkach Regulaminu Diec. dla spraw organistowskich, wydanego dnia 1 marca 1943 r. przez Pasterza Diecezji Sandomierskiej, który to regulamin obie strony uznają za integralną część niniejszej umowy z następującymi dodatkami:

Rozwiązanie niniejszej umowy w razie konieczności służbowych może nastąpić przez wypowiedzenie najpóźniej na trzy miesiące przed ustąpieniem.

Z wykonywaniem zawodu organistowskiego łączą się obowiązki i uprawnienia.

Do obowiązków organisty należy:

Grać na organach podczas nabożeństw i śpiewać podczas wszystkich czynności liturgicznych

Dogłądać służbę kościelną w wypełnianiu swych czynności mających na celu utrzymanie należytego porządku i czystości w kościele.

Ubierać kapłanów do Mszy św. w razie nieobecności kościelnego.

Prowadzić kancelarię Urzędu Stanu Cywilnego (załatwianie korespondencji, pisanie aktów, wysyłanie sprawozdań miesięcznych i kwartalnych, załatwianie interesantów)

Piec opłatki do Mszy św. i Komunii Św. oraz na kolędę Bożego Narodzenia.

Przeprowadzać rok rocznie spis ludności parafii dla celów ewidencji spowiedzi Wielkanocnej i przeprowadzać kontrolę z wydawanych kartek do spowiedzi Wielkanocnej i konsekrowanych komunikantów w roku.

Dbać o śpiew kościelny (uczyć poprawnego śpiewu nieszpór, hymnów i pieśni kościelnych).

Za swoją pracę pobierać będzie wynagrodzenie następujące:

Mieszkanie w naturze lub zwrot czynszu mieszkaniowego, jeżeli nie będzie zamieszkiwał w budynku kościelnym.

Pobierać będzie czwartą część dochodu iura stolae od interesantów osobiście przy pogrzebach, ślubach i chrztach.

Za odegrane płatne wotywy poza pogrzebowymi i ślubnymi pobierać będzie od Ks. Proboszcza. Roznosi imieniem proboszcza kolędę wzamian za co zbiera dla siebie ofiary.

Przy spisnem i kartach do spowiedzi św. również pobiera ofiary, z których proboszczowi na święta Wielkanocne daje tradycyjnie pewną ilość jaj.

Zbiera po żniwach każdego roku „petytę” po całej parafii w naturze.

Z dochodów kancelaryjnych czysty zysk dzieli się na dwie części pomiędzy organistę i księży co 1-go każdego miesiąca.

§2

Strony zgodnie zastrzegają, że zakontraktowanie niniejsze nie daje organiście i jego rodzinie nawet po najdłuższych latach pracy, prawa do emerytury kościelnej.

§3

Podpisany organista przyjmuje do wiadomości, że przydzielone mu mieszkanie jest służbowe i dlatego zobowiązuje się oddać je do dyspozycji kościoła niezwłocznie po rozwiązaniu umowy o pracę, a w razie sporu o wynagrodzenie lub zasadność zwolnienia z pracy czy też wypowiedzenia zrzeka się niniejszym prawa do zatrzymania mieszkania i budynków gospodarskich do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sporów pod obowiązkiem zapłacenia odszkodowania za zwłokę w opróżnieniu mieszkania w wysokości 2 zł dziennie.

§4

Bez każdorazowej zgody ks. proboszcza nie wolno będzie organiście samowolnie oddalać się i opuszczać funkcji kościelnych ani zastępować przez inną osobę, choćby dla uzasadnionej przyczyny.

§5

Podpisanie niniejszej umowy stanowi jednocześnie zapis na Sąd polubowny przewidziany w §11 i następnych Regulaminu dla spraw organistowskich...

§6

Umowa niniejsza sporządzona w trzech jednobrzmiących egzemplarzach nabiera mocy obowiązującej dopiero po zatwierdzeniu jej przez Kurię Sandomierską w Sandomierzu. Sandomierz 25 marca 1943 r.

Summary

The doctoral dissertation is entitled: *Pipe Organs and Organists in the Churches of the Połaniec and Staszów Deaneries of the Sandomierz Diocese*. Its author is Fr. Leszek Chamerski – priest of the Sandomierz Diocese. The Promoter of the dissertation is prof. Maria Szymanowicz.

The organs located in the churches of the two deaneries of Sandomierz Diocese: Połaniec and Staszów have been chosen as the subject of the work. At the same time, an attempt was made to present the history of people who used these music instruments on a daily basis.

The work contains 300 pages and including: 79 photographs, 27 charts, 60 tablearix. It consists of three chapters.

The first chapter contains a historical outline of the parishes, churches also pipes organ non-preserved up to this day and those currently existing in the churches of Połaniec and Staszów Deaneries. Basly on the analysis of archival sources, the most accurate number and characteristics of the organs have been reconstructed – their time of construction, their builders, their founders, and their technical condition.

The second chapter presents an inventory description of the organs currently located in the churches of two spoken deaneries and an analysis of their sound. The inventory description was made according to the following scheme: general information about the music instrument, description of the choir and the organ case, architecture and visual decoration of the prospectus, bellows, playing table, track and wind chests, disposition, arrangement of multi-row voices, additional devices and state of preservation. Next, a sound analysis of each instrument is presented.

The third chapter is dedicated to the organists. Based on archival sources, as well as the reports of the current parish priests, the staffing, the periods of work, their qualifications, their working conditions, scope of duties, salary are shown.